

Ancoratus

Ἐπιστολή γραφεῖσα ἀπὸ Παμφυλίας ἐκ πόλεως Σουέδρων ὑπὸ τῶν περὶ Ταρσῖνον καὶ Ματίδιον καὶ ἄλλους πρεσβυτέρους πρὸς Ἐπιφάνιον ἐπίσκοπον Κύπρου πόλεως Κωνσταντίας περὶ πίστεως αἰτησάντων πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος καὶ ἄλλων μερῶν τῆς αὐτῆς πίστεως.

Τῷ κυρίῳ θεοτιμῆτῳ ἐπισκόπῳ Ἐπιφανίῳ Ματίδιος καὶ Ταρσῖνος καὶ Νέων καὶ Νουμεριανός, πρεσβύτεροι τῆς ἐν Σουέδροις καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐν κυρίῳ θεῷ χαίρειν.

Pr1.1 Ποικίλως ὁ ἐχθρὸς τῶν ἀνθρώπων διάβολος εἴωθε ταραττεῖν καὶ τὰ ἴδια ἐπισπεῖρειν σπέρματα κατὰ τῶν ἀπλουστέρων καὶ μηδέπω εἰς τὴν πίστιν τῆς ἀγίας τριάδος τελειωθέντων καὶ βεβαιωθέντων. «ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος» κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἔστηκεν ἔχων τὴν σφραγίδα Pr1.2 ταύτην· ἔγνω γὰρ κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ.» οἱ δὲ πάντα εὐχερεῖς αἰρετικοὶ παρέντες τὴν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ βλασφημίαν ἐτέρως εἰς τὸν θεὸν ἀσεβοῦσι, κατὰ τοῦ ἀγίου πνεύματος τὴν ἰδίαν «γλῶσσαν μεγαλύνοντες» καὶ Pr1.3 «ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦντες». ἀλλ' ὅμως καίπερ μυρίων κινήθέντων αὐτοῖ χάριτι κυρίου εἰς τὴν ὑγιῆ ἐστήκαμεν πίστιν, ἐν μηδενὶ ὅλως παρακινήθέντες τῆς ὀρθῆς καὶ ὑγιοῦς διδασκαλίας. καὶ πολλοὶ τῶν δοκούντων ἀπατᾶσθαι ἐπανερρώσθησαν χάριτι κυρίου, διὰ τε γραμμάτων τοῦ μνήμης ἀξίου καὶ μακαρίου ἐπισκόπου Ἀθανασίου καὶ τοῦ θεοσεβεστάτου συλPr1.4 λειτουργοῦ σου Προκλιανοῦ. ἐπειδὴ δὲ λείψανα τῆς κακῆς διδασκαλίας παρά τισιν ἔτι περιλείπεται καὶ χρὴ ταῦτα δι' ὑμῶν τῶν ἐμπείρων γεωργῶν εἰς καλλιέλαιον ἐγκεντρισθῆναι ἢ τέλεον ἐκκοπῆναι, τούτου χάριν γράφοντες τῇ θεοσεβείᾳ σου παρακαλοῦμεν καταξιῶσαι τὴν εὐλάβειάν σου γράμματα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν διαχαράξαι καὶ διὰ πλατυτέρου διηγήματος τὴν ὀρθὴν καὶ ὑγιῆ πίστιν ἐκθέσθαι, πρὸς τὸ δυνηθῆναι καὶ τοὺς ἀπλουστέρους καὶ ἔτι περὶ τὴν πίστιν ἐνδοιάζοντας βεβαιωθῆναι διὰ τῶν ἱερῶν σου γραμμάτων καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς ἐκκλησίας διάβολον διὰ τῶν ἀγίων προσευχῶν σου καταισχυθῆναι. ἐρρώσθαι σε πολλοῖς χρόνοις καὶ μεμνησθαι ἡμῶν ἐν εὐχαίς θεῷ εὐχόμεθα.

Pr2.αργ Ἐπιστολή γραφεῖσα παρὰ Παλλαδίου τῆς αὐτῆς πόλεως Σουέδρων πολιτευομένου καὶ ἀποσταλεῖσα πρὸς τὸν αὐτὸν Ἐπιφάνιον ἐπίσκοπον Κωνσταντίας τῆς Κυπρίων νήσου, αἰτήσαντος καὶ αὐτοῦ περὶ τῶν αὐτῶν.

Τῷ δεσπότῃ μου τῆς ψυχῆς θεοτιμῆτῳ ἐπισκόπῳ Ἐπιφανίῳ Παλλάδιος πολιτευόμενος ἐν Σουέδροις ἐν κυρίῳ θεῷ χαίρειν.

Pr2.1 Οἱ τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον διαπλέοντες θάλασσαν, ἕως μὲν γαληνὸν πνεῦμα τὴν ναῦν εὐθύνη, μικρὰ τῶν παρακειμένων ταῖς ὄχθαις Pr2.2 λιμένων φροντίζουσιν, οἴομενοι ἀκμητὶ περαιῶσαι τὸ σκάφος· ἐπειδὴν δὲ ἐναντίον καὶ σφοδρὸν ἐμπέση πνεῦμα, τὰς τρικυμίας εἰς ὕψος ἐπαῖρον πάντοθεν καὶ περικλύζον τὴν ναῦν,

τότε δὴ τὸν εὐδίων ἐπιποθοῦντες λιμένα καὶ πᾶσαν τὴν ὑποκειμένην ἤπειρον περισκοποῦντες, μηδαμοῦ δὲ ἐνορμίσασθαι δυνηθέντες, λοιπὸν ἐπὶ τὴν πλησίον κειμένην ἂν οὕτω τύχη νῆσον ἀπαίρουσι, παντὶ τρόπῳ τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς ποριζόμενοι· ταύτη τε πλησιάσαντες καὶ ὑπὸ τὴν σκέπη τῶν προβεβλημένων ὑπεισελθόντες ἀκρωτηρίων μόλις ποτὲ τῶν περιαντλούντων κακῶν ἀπαλλαγῆναι δεδύνην Pr2.3 ται. καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τανῦν, ὧ δέσποτα, τὸν σωτήριον τοῦ θεοῦ λόγον κατηχούμενοι τοῦ τε κοσμικοῦ σάλου ἑαυτοὺς ἀπαλλάξαι σπουδάζοντες καὶ εἰς τὸν ἀσάλευτον τοῦ Χριστοῦ λιμένα τὸ σκάφος ἡμῶν εἰσελάσαι βουλόμενοι, ἐπειδὴ κενὰς τινὰς καὶ ἀλόγους ὡς γέ μοι δοκεῖ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κινουμένας ζητήσεις παρά τινων ἔγνωμεν, φασκόντων μὴ δεῖν τοῦτο τῇ θεότητι καὶ τῇ κυριότητι συνδοξάζεσθαι, ἀλλ' ἐν ὑπηρετοῦ καὶ ἀποστόλου τετάχθαι σχήματι καὶ ἔτι φαυλοτέρας καὶ ταπεινοτέρας Pr2.4 τὰς περὶ αὐτοῦ δόξας διαλαμβανόντων, διὰ τοῦτο ὡσπερ ἐν ἀστάτῳ σάλῳ καὶ χαλεπῷ κλύδωνι συσχεθέντες μηδένα τε τῶν παρ' ἡμῖν ἱκανὸν εὐρεῖν δυνηθέντες τὸν διαλύσοντα τὰ ζητούμενα καὶ τὴν ὑγιῆ πίστιν ἡμῖν ἐκθέσθαι δυνάμενον, ἐπὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν ἀνεύγκαι τὸ πρᾶγμα ἠπείχθημεν, τὴν φωνὴν ταύτην εἰκότως καὶ αὐτοὶ ἀφιέντες· «ἐπιστάτα, σῶσον». Pr2.5 δεόμεθα οὖν τῆς ἀνυποκρίτου σου καὶ ὀρθῆς πίστεως, ἣν προλαβοῦσα ἀγαθὴ φήμη καὶ μάρτυρες ἀξιόπιστοι μαρτυροῦσι καὶ ἀνακηρύττουσι· καταξίωσον, εἰς τοῦτο παρὰ τοῦ σωτήρος τεταγμένος, ἀνεξικάκως τὴν παράκλησιν ἡμῶν δέξασθαι καὶ θελήσαι ἱεροῖς συγγράμμασι διὰ πλατυτέρου καὶ σαφεστέρου διηγήματος τὴν τῆς ἁγίας τριάδος ἐκθέσθαι πίστιν καὶ ταῦτα ἡμῖν ἀποστεῖλαι, πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς ἐν ταύτῃ βεβαιωθέντας τυχεῖν τῶν σπουδαζομένων καὶ τοὺς ἤδη ἐν αὐτῇ εὖ βεβηκότας ἀγαλλιαθῆναι καὶ τοὺς σφαλλομένους εἰ δυνατόν ἰαθῆναι καὶ «τὸν θεὸν ἐν πᾶσι δοξασθῆναι».

Pr3.Arg Ἐπιστολὴ γραφεῖσα εἰς Παμφυλίαν τοῖς περὶ τὸν πρεσβύτερον Ματίδιον καὶ Ταρσῖνον καὶ Νέωνα καὶ Νουμεριανὸν Σουέδρων καὶ Παλλάδιον πολιτευόμενον περὶ πίστεως πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος καὶ ἄλλων μερῶν τῆς πίστεως, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν φημι καὶ ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, ἐν ἐνενηκοστῷ ἔτει Διοκλητιανοῦ ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, περὶ ὧν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐπιστολαῖς ἤτησαν, ὡς ἐν αὐταῖς ἐμφέρεται καὶ εἰσὶ προτεταγμένα.

Τοῖς κυρίοις μου καὶ τιμιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ συμπρεσβυτέροις, Ματιδίῳ καὶ Ταρσίνῳ καὶ Νέωνι καὶ Νουμεριανῷ καὶ λοιποῖς πᾶσι τοῖς σὺν ὑμῖν καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις τέκνοις ἡμῶν, Παλλαδίῳ καὶ Σεηριανῷ, τοῖς τὸν ἀγαθὸν ζῆλον ἐζηλωκόσι καὶ τὸν μακάριον καὶ περιπόθητον βίον ἑαυτοῖς ἐλομένοις ὀρθοδόξου τε πίστεως καὶ τελείας συγκαταθέσεως, τοῖς τὸ παρὰ τοῦ σωτήρος εἰρημένον πληροῦσι, τὸ «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς» καὶ τὸ «ἐπώλουν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων», καὶ ὅσα εἰσὶ καίρια καὶ ἀγαθώτατα ἐν ἡμῖν προσπορίσασθαι ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς προστιθεμένοις, Ἐπιφάνιος ὁ ἐλάχιστος τῶν ἐπισκόπων καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἐν κυρίῳ θεῷ χαίρειν.

1.1 Ἦδη μὲν οὖν μακαρίσαιμι ἂν ἑαυτόν, ποθεινότατοι, ὅτι γε μὴ ὄντες ἡμεῖς ἱκανοὶ πρὸς τὴν τῶν ἁγίων καὶ σπουδαίων καὶ ζῆλον θεοῦ ἀνειλημμένων ἐνάρετον

πολιτείαν καταξιούμεθα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑπονύττεσθαι εἰς τὸ τὸν νοῦν διεγείρειν τε καὶ παριστᾶν εἰς 1.2 τὸ χρήσιμον. τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν ἀεὶ ταπεινὸν φρόνημα ἡσυχῇ καρτερεῖν σπουδάζον καὶ μὴ περαιτέρω ἐπεκτείνεσθαι τῶν ἄγαν σκοποῦντων ἐκεῖνο τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον «ἵνα μὴ ἐπεκτείνωμαι ὑπὲρ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος οὗ δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου», ἀφικέσθαι 1.3 πρὸς τοῦτο νῦν ἀναγκάζεται. ἐκ πανταχόθεν γὰρ αἱ ψῆφοι πρυτανεύσασαι ὡς εἶπεν τοῦ ἐν ὑμῖν θεόθεν ζήλου τῶν τε ἄλλων ὁμοδόξων, φημὶ δὴ τῶν τὴν ὀρθοδοξίαν ζηλούντων, ἐν οἷς καὶ Ὑπατίου τοῦ τέκνου ἡμῶν ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίων χώρας πρὸς με διὰ τοῦτο αὐτὸ ἦκοντος, πᾶσαν μὲν ῥαθυμίαν πάντα δὲ ὄκνον παρεσκεύασαν ἀποθέσθαι μηκέτι τε στέγειν μήτε ἐν δευτέρῳ τίθεσθαι τὰ περὶ πίστεως γράφειν ὑμῖν, ἐπιζητούντων ὑμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν τὰ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν σωτηρίας ἐκ τῆς θείας καὶ ἀγίας γραφῆς, τὸν στερεὸν θεμέλιον τῆς πίστεως περὶ πατρός καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν λέγω καὶ ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ μονογενοῦς, καὶ περὶ τῆς ἀγίας διαθήκης παλαιᾶς τε καὶ καινῆς καὶ τῶν ἄλλων 1.4 ἀπαξαπλῶς συστάσεων τῆς τελείας σωτηρίας. ἐγὼ γοῦν λαβὼν τὴν 1.4 τοιαύτην πρότασιν τῶν αἰτήσεων οὐκ ὀλίγων οὐσῶν παρὰ τῶν περὶ τὸν ἀδελφὸν Κώνωπα τὸν συμπρεσβύτερον καὶ τῶν αὐτῷ ἐπομένων, ἄλλων τε καὶ ὑμῶν τῆς τιμιότητος, τέκνα ποθεινότατα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ τέκνου ἡμῶν Ὑπατίου ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου πρὸς με διὰ τοῦτο ἦκοντος, τὰς ὁμοφώνους ψήφους πολλὰς ὄρων ὁμοῦ, δηχθεὶς τὴν φρένα καὶ τὸν λογισμὸν ἐσκεψάμην καὶ ἔδοξέ μοι προθύμως ὀρμησαί κατα τὴν ὑμῶν διὰ γραμμάτων ἀξίωσιν ἀνενδοιάστως τε, ὅτι οὐ μόνον ἐκὼν ἀλλὰ καὶ ἄκων διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑμῶν τε καὶ τῶν καθ' ὑμᾶς αἰτήσεως, ἐπὶ τὸ γράφειν ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν ἐμὲ τὸν βραχὺν τῷ ὑμετέρῳ πόθῳ.

2.1 Καὶ σφόδρα μὲν ἐκπέπληγμαί θαναμάσας τὴν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίαν, ὃς εὐδόκησε τῇ ὑπερβολῇ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος ἐν ἅπασιν δοῦναι τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα τοῖς αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ ζητοῦσιν. οὐκ ἄθεε γὰρ γενομένης τὰς ὑμῶν καὶ τῶν καθ' ὑμᾶς αἰτήσεις τὰς διὰ τῶν γραμμάτων ἡγησάμην, ποθεινότατοι, ἀλλὰ τὴν κίνησιν 2.2 ἔδοκίμασα ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος ἐν ὑμῖν ἀπάρξασαν. ἐπ' ἀληθείας γὰρ οἱ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὀρθοδόξως ἔχοντες καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος καὶ εἰδότες συνωδὰ τε καὶ σύμφωνα λέγειν τῷ μακαριωτάτῳ Πέτρῳ τῷ ἀποστόλῳ ὅτι «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ζῶντος», σαφῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου μακαρισθήσονται, καθὼς καὶ ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἐμακαρίσθη ἀκούσας τὸ «μακάριος εἶ Σίμων βᾶρ Ἰωνᾶ» τουτέστι υἱὲ Ἰωνᾶ· ὁ γὰρ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωνᾶς ἐκαλεῖτο, 2.3 τὸ δὲ βᾶρ ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς διαλέκτου υἱός. αὕτη γὰρ ἦν ἡ ζωὴ, ἣν ἔδωκεν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λέγων «ἵνα ἔχωσι τὴν ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», αὕτη δὲ ἔστιν ἡ ζωὴ ἣν ἔφη· «ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέ2.4 στείλας Ἰησοῦν Χριστόν». ἐν τῷ οὖν εἶπεν «τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν» εἰς μοναρχίαν ἡμᾶς ἤγαγεν, ἵνα μηκέτι «ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ὦμεν δεδουλωμένοι», ἵνα μὴ πολυθεῖα ἐν ἡμῖν ἔτι ἢ καὶ ἐπὶ τὴν πορνείαν τοιαύτην διασκορπίζεται τὰ τῶν ἀνθρώπων νοήματα, ἀλλ' ἐπὶ ἐνότητα τοῦ μόνου ἀληθινοῦ θεοῦ· «πρώτη γὰρ πορνεία 2.5 ἐπίνοια εἰδώλων», φησὶν ἡ γραφή. καὶ φησι «καὶ ὃν ἀπέστείλας Ἰησοῦν Χριστόν». Ἰησοῦν Χριστόν τίνα ἄλλ' ἢ θεόν; εἰ δὲ θεὸν Χριστόν Ἰησοῦν, ὡς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης «ὁ μονογενὴς θεὸς ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο», εἰς θεὸς τοίνυν 2.6 ὁ πατὴρ καὶ μόνος ἀληθινὸς θεὸς καὶ θεὸς ὁ μονογενὴς. οὐκ ἄρα ἀλλότριος θεοῦ καὶ τῆς μονάδος· ἀλλ' ἐπειδὴ υἱὸς ἐκ πατρὸς, διὰ τοῦτο μόνος ἀληθινὸς θεός. καὶ οὐ κατὰ τοὺς ἐψευσμένους θεούς, οὐς

ἐνόμισάν τινες τῶν Ἑλλήνων θεούς, οὐκ ὄντας θεούς, ἀλλὰ μόνος ἀληθινὸς θεός, ἐπειδὴ μόνος ἐκ μόνου ὁ μονογενὴς καὶ μόνον τὸ ἅγιον πνεῦμα. τριάς γὰρ ἐν μονάδι καὶ εἷς θεὸς πατήρ, υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα.

3.1 Πτύρει δὲ ὁ λόγος τοὺς μὴ καταξιοθέντας πνεύματος ἁγίου. «οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ». 3.2 τὸ μὲν γὰρ Ἰησοῦς ὄνομα καὶ Ἰουδαῖοι λέγουσιν, ἀλλ' οὐ κύριον ἠγοῦνται. καὶ Ἀρειανοὶ λέγουσι τὸ ὄνομα καὶ θεὸν *, θετὸν δὲ λέγουσι καὶ οὐκ ἀληθινόν, ἐπειδὴ οὐ μετέσχον πνεύματος 3.3 ἁγίου. ἐὰν γὰρ μὴ τις δέξηται πνεῦμα ἅγιον, οὐ λέγει τὸν Ἰησοῦν κύριον ὄντως καὶ θεὸν ὄντως καὶ υἱὸν θεοῦ ὄντως καὶ βασιλέα 3.4 ὄντως αἰώνιον. μάθωσι γὰρ οἱ τὴν κακὴν ὑπόληψιν ἐσχηκότες ὅτι πάντα ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ οὐ θέλει περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖν. 3.5 οὕτω γὰρ εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου οὐδὲν ἐστίν· ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ». 3.6 καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἄλλος ἀλλ' ὁ φωνήσας ἐξ οὐρανοῦ «οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα»; ὁ δὲ αὐτὸς ὁ λέγων «ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου οὐδὲν ἐστίν» πάλιν λέγει «κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθὴς ἐστὶ» καὶ πάλιν «αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ἃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ» καὶ πάλιν «Μωυσῆς ἔγραψε περὶ ἐμοῦ» καὶ «Μωυσῆς μαρτυρεῖ περὶ 3.7 ἐμοῦ». τὸ πρῶτον μὲν «ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου οὐδὲν ἐστίν», ἐπειδὴ πολλοὶ ἑαυτοὺς δοξάζουσιν καὶ μαρτυροῦσι περὶ ἑαυτῶν, ἵνα ἐκκόψη τῶν καυχωμένων τὴν καύχησιν καὶ τῶν 3.8 ἑαυτοὺς συνιστῶντων. ἐπὶ δὲ εἶπη «κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθὴς ἐστὶ», δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἢ μαρτυρία, ἀλλὰ θεὸς ἐστὶν ἀληθεύων ἐν τῇ αὐτοῦ μαρτυρίᾳ. ἀληθινὸς τοίνυν θεὸς ὁ πατήρ, ἀληθινὸς θεὸς ὁ υἱός, ἀληθινόν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, «πνεῦμα θεοῦ» ὃν καὶ «πνεῦμα ἀληθείας», τριάς ἐν 3.9 ἐνὶ ὀνόματι ἀριθμουμένη. περὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτὸς ὁ υἱὸς λέγει «ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν». ἀξιόπιστος δὲ μάρτυς περὶ τοῦ υἱοῦ ὁ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν μονογενὴς θεὸς αὐτὸν φάσκων. οὐ προσέθετο δὲ τῷ μονογενεῖ θεῷ τὸ θεὸς ἀληθινός, ἀλλὰ περὶ πατρὸς γέγραπται, ὅτι ἀληθινὸς θεός, περὶ υἱοῦ δέ, ὅτι μονογενὴς θεός. τὸ δὲ ἀνάπαλιν περὶ πατρὸς, ὅτι «φῶς ὁ θεός»· περὶ δὲ υἱοῦ, ὅτι «ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν».

4.1 Καὶ ὄρα μοι τὴν τῶν γραφῶν ἀκρίβειαν. ἔστι μὲν γὰρ ὁ πατήρ φῶς, καὶ οὐ πρόσκειται τῷ περὶ πατρὸς φῶς ἀληθινόν· ἐπὶ δὲ τῷ περὶ υἱοῦ εἶπε φῶς ἀληθινόν καὶ οὐδεὶς τολμᾷ ἄλλως λέγειν. 4.2 τίς γὰρ μεμηνῶς ἢ μᾶλλον φρενοβλάβειαν ἑαυτῷ συνάγων τολμήσει βλασφημίας ὑπόνοιαν ἑαυτῷ κτήσασθαι, μὴ εὐρῶν ἐπὶ τῷ ῥητῷ προσκειμένον τὸ ἀληθινόν καὶ εἰπὼν περὶ τοῦ πατρὸς ὅτι οὐκ ἔστιν 4.3 φῶς ἀληθινόν; εἰ γὰρ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος γνήσιος υἱὸς φῶς ἐστὶν ἀληθινόν, ὁ τοῦ υἱοῦ γεννήτωρ ἀναμφιβόλως φῶς ἐστὶν ἀληθινόν, αὐτὸς ὁ γεννήσας αὐτὸν ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως φῶς 4.4 ἀληθινόν. καὶ ὥσπερ οὐ τολμητέον ἐπὶ τῷ πατρὶ λέγειν ὅτι οὐκ ἔστι φῶς ἀληθινόν, καίτοι γε μὴ προσκειμένου τοῦ ἀληθινόν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τὸ εὐσεβῶς νοεῖν οἴδαμεν, κἂν τε μὴ ἦ γεγραμμένον, ὅτι ἔστι φῶς ἀληθινόν, καὶ οὐκ ἀμφιβάλλομεν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ γέγραπται ὅτι θεὸς ὁ υἱός, καὶ κἂν οὐ πρόσκειται τὸ θεὸς ἀληθινός, μανίαν ἑαυτοῖς ἐπισωρεύομεν, εἰ τολμήσομεν βλασφημεῖν καὶ μὴ εἰπεῖν τὸν υἱὸν θεὸν ἀληθινόν κἂν τε 4.5 μὴ ἦ ἡ λέξις προσκειμένη. ἀρκεῖ γὰρ ἐπὶ τῷ ἐνὶ τὸν πάντα σύνδεσμον τῆς τριάδος φέρειν καὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς νοεῖν τὸν υἱὸν θεὸν ἀληθινόν καὶ τὸ πνεῦμα ἀληθινόν, ἀντιπαρακειμένων τοῖς ἑκατέροις ὀνόμασι τῶν

ισορρόπων τῆς ἀληθείας, τῷ μὲν πατρὶ τὸ θεὸς 4.6 ἀληθινός, τῷ δὲ υἱῷ τὸ θεός, ἀνάπαλιν δὲ τῷ υἱῷ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τῷ δὲ πατρὶ τὸ φῶς, ἵνα τὰς δύο δόξας τὰς περὶ θεότητος συζεύξαντες περὶ πατρὸς μὲν τὸ θεὸς ἀληθινός, περὶ δὲ υἱοῦ τὸ φῶς ἀληθινόν καὶ περὶ πατρὸς τὸ φῶς καὶ περὶ υἱοῦ τὸ θεός, ἀπὸ τοῦ φῶς καὶ θεὸς τὴν μίαν θεότητα καὶ ἀπὸ τοῦ θεὸς ἀληθινός καὶ φῶς ἀληθινόν τὴν μίαν ἐνότητα τῆς δυνάμεως ὁμολογήσωμεν.

5.1 Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος «ἐὰν ἐγὼ ἀπέλθω, ἐκεῖνος ἔρχεται» φησὶ «τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας» καὶ ἔτι περὶ ἑαυτοῦ «ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια»· καὶ περὶ πατρὸς «τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν» καὶ περὶ τοῦ πνεύματος «τὸ πνεῦμά μου 5.2 ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν». τὸ δὲ πνεῦμα ἀρρήτως συμπᾶττον τῷ υἱῷ «ἐκβάλλει αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον» «πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου» 5.3 καὶ αὐτὸς ὁ κύριος «πνεῦμα κυρίου, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με», τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν προφήταις λαλοῦν «τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ» καὶ «ὁ λαλῶν ἐν τοῖς προφήταις κύριος», «ὁ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα», βροντὴν μὲν τὴν ἐνηχουμένην ἀνθρώποις, κτίζων δὲ πνεῦμα εἰς ἐνέργειαν ὑετῶν ἀποστελλομένων ἀπὸ τοῦ 5.4 θεοῦ τῆ γῆ. καὶ περὶ μὲν κτισμάτων οὕτω φησὶ «στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα»· ταῦτα γὰρ κτιστὰ ὑπάρχει· «ἀπαγγέλλων δὲ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις» οὐκέτι κτίζων οὐκέτι στερεῶν, 5.5 ἀλλ' «ἀπαγγέλλων αὐτὸν τοῖς ἀνθρώποις», τὸν ἀληθῶς γεννηθέντα ἐξ ἀληθοῦς, τὸν ἄκτιστον, τὸν ἄτρεπτον, τὸν ἀναλλοίωτον, τὸν αἰεὶ ὄντα ἐκ τοῦ αἰεὶ ὄντος, τὸν διὰ Μωυσέως καὶ Ἰωάννου κηρυχθέντα αἰεὶ ὄντα· «ὁ ὢν, γὰρ φησιν, ἀπέσταλκέ με» φησὶν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἰωάννης «ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο»· 5.6 ὢν ἐστὶν ὁ πατήρ, ὢν ἐστὶν ὁ υἱός, ὁ «ὢν πρὸς τὸν ὄντα», ἐξ αὐτοῦ γεννηθείς, οὐ συναλοιφῆ ὢν τῷ πατρὶ, οὐκ ἀρξάμενος τοῦ εἶναι, αἰεὶ δὲ υἱός γνήσιος ὢν σὺν πατρὶ, αἰεὶ πατήρ γεννήσας τὸν υἱόν. 5.7 οὐκ ἦν γὰρ ποτε καιρὸς ὅτε ὁ πατήρ οὐκ ἦν πατήρ, οὐκ ἦν ποτε καιρὸς ὅτε ὁ υἱός οὐχ ὑπῆρχε πατρὶ τῷ μόνῳ. εἰ γὰρ ἦν καιρὸς ὅτε οὐκ ἦν πατήρ, ἄρα καὶ αὐτὸς ἦν υἱὸς ἐτέρου πατρὸς πρὸ τοῦ 5.8 εἶναι αὐτὸν πατέρα τοῦ μονογενοῦς. καὶ δοκοῦντες εἰς τὸν πατέρα εὐσεβεῖν τελείως ἀσεβοῦσιν. ἐν θεῷ γὰρ οὐ χρόνος οὐ καιρὸς οὐ στιγμή χρόνου οὐκ ἄτομον ὥρας οὐ ῥιπὴ ὀφθαλμοῦ οὐ διανοίας 5.9 μετέωρον ἐνδέχεται, ἀλλ' ὅσον δᾶν ἀναβῆ σου ἢ διάνοια υἱὸν καταλαμβάνειν καὶ πιστεύειν, νοεῖ ἅμα καὶ πατέρα. τὸ γὰρ ὄνομα * ἐστὶ σημαντικόν. ὅταν γὰρ υἱὸν καλέσης, υἱὸν λέγων νοεῖς πατέρα· ἀπὸ γὰρ τοῦ υἱοῦ πατήρ νοεῖται, καὶ ὅταν καλέσης πατέρα, σημαίνεις υἱόν· πατήρ γὰρ πάντως υἱοῦ καλεῖται.

6.1 Πότε οὖν δύνασαι τολμᾶν καὶ λέγειν ὅτι οὐκ ἦν πατήρ ὁ πατήρ, ἵνα καὶ υἱὸν τολμῆσαι εἰπεῖν μὴ εἶναι υἱόν; εἰ δὲ οὐ τολμᾶς ἀξίαν προσθεῖναι πατρὶ τὸ γὰρ θεῖον ἐν ταυτότητι ὑπάρχει καὶ οὐκ ἐπιδέεται προσθήκης, οὐ δόξης οὐ προκοπῆς, «μάθε μὴ βλασφημεῖν», ὡς ὁ πολεμῶν τὴν πίστιν, μᾶλλον δὲ σεαυτὸν ἀπὸ πίστεως διώκων, 6.2 ἀλλ' αἰεὶ πίστευε πατέρα αἰδίου ἀληθῶς γεννήσαντα υἱόν, τὸν αἰεὶ 6.3 ὄντως ὄντα πρὸς τὸν ὄντως ὄντα πατέρα. ἀλλὰ γεγεννημένον· υἱὸς γὰρ αἰεὶ συνῶν οὐ συναλοιφῆ ἐστὶν τῷ πατρὶ, οὐ συνάδελφος, ἀλλ' υἱὸς γνήσιος ἐκ πατρὸς γεγεννημένος, φυσικὸς υἱός, οὐ θετός, υἱὸς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, οὐ συνούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος, τουτέστιν οὐκ ἕξωθεν τοῦ πατρὸς γεννηθείς, ὡς τινες εἰρωνεῖα φέρονται, θέσει 6.4 θῶλοντες εἶναι τὸν υἱὸν καὶ οὐκ ἀληθεῖα. σύνδεσμος δὲ τῆς πίστεως ὁμοούσιον λέγειν. ἐὰν γὰρ εἴπῃς τὸ ὁμοούσιον, ἔλυσας Σαβελλίου 6.5 τὴν δύναμιν· ὅπου γὰρ ὁμοούσιον, μιᾶς ὑποστάσεως

ἐστι δηλωτικόν· ἀλλὰ καὶ ἐνυπόστατον σημαίνει τὸν πατέρα καὶ ἐνυπόστατον τὸν 6.6 υἱὸν καὶ ἐνυπόστατον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὅταν δέ τις ὁμοούσιον λέγῃ, οὐκ ἀλλότριον τῆς αὐτῆς θεότητος σημαίνει, ἀλλὰ θεὸν ἐκ θεοῦ τὸν υἱὸν καὶ θεὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα, τῆς αὐτῆς θεότητος, οὐ 6.7 τρεῖς θεοὺς. οὐδὲ γὰρ ἐὰν εἴπωμεν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα θεόν, δύο θεοὺς λέγομεν· εἷς γὰρ ἐστὶν ἡμῶν ὁ θεός, ὡς φησὶν ὁ μακάριος 6.8 Μωυσῆς «κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἷς ἐστίν». οὐ θεοὺς λέγομεν θεὸν τὸν πατέρα, θεὸν τὸν υἱόν, θεὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα * καὶ οὐ θεοὺς· οὐδὲ γὰρ πολυθεΐα ἐν θεῶ. διὰ δὲ τῶν τριῶν ὀνομάτων ἢ 6.9 μία θεότης πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος σημαίνεται. καὶ οὐ δύο υἱοί· μονογενῆς γὰρ εἷς ὁ υἱός, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα θεοῦ, αἰεὶ ὄν σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐκ ἀλλότριον θεοῦ, ἀπὸ δὲ θεοῦ ὄν, «ἀπὸ πατρὸς ἐκπορευόμενον» καὶ «τοῦ υἱοῦ λαμβάνον» 6.10. ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς μονογενῆς ἀκατάληπτος καὶ τὸ πνεῦμα ἀκατάληπτον, ἐκ θεοῦ δέ, οὐκ ἀλλότριον πατρὸς καὶ υἱοῦ. οὐδὲ συναλοιφή ἐστὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ τριάς αἰεὶ οὕσα τῆς αὐτῆς οὐσίας· οὐχ ἕτερα οὐσία παρὰ τὴν θεότητα οὐδὲ ἕτερα θεότης παρὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἡ αὐτὴ θεότης καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς θεότητος ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα.

7.1 Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, ὁ δὲ υἱὸς υἱός, τὸ δὲ πνεῦμα παρὰ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, «ἐρευνῶν τὰ βάθη τοῦ θεοῦ», ἀναγγέλλον τὰ τοῦ υἱοῦ ἐν κόσμῳ, ἀγιάζον ἁγίους διὰ τῆς τριάδος, τρίτον τῆ ὀνομασίᾳ ἐπειδὴ ἡ τριάς ἐστὶν ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· «ἀπελθόντες» γὰρ φησὶ «βαπτίσατε εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος», ἐπισφραγίς τῆς χάριτος, σύνδεσμος τῆς τριάδος, οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἀριθμοῦ, οὐ διεστῶς τῆς ὀνομασίας, οὐ ξένον τῆς δωρεᾶς, ἀλλ' εἷς θεός μία πίστις εἷς 7.2 κύριος ἐν χάρισμα μία ἐκκλησία ἐν βάπτισμα. αἰεὶ γὰρ ἡ τριάς τριάς καὶ οὐδέποτε προσθήκην λαμβάνει, οὕτως ἀριθμουμένη· πατήρ 7.3 καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα. οὐ συναλοιφή ἡ τριάς, οὐ διεστῶς τι ἐν αὐτῇ τῆς ἰδίας αὐτῆς μονάδος, ἐν ὑποστάσει δὲ τελειότητος τέλειος ὁ πατήρ, τέλειος ὁ υἱός, τέλειον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· πατήρ καὶ υἱὸς 7.4 καὶ ἅγιον πνεῦμα. τὸ δὲ ἀνάπαλιν πνεῦμα χαρίσμασιν ἐνταττόμενον· «διαιρέσεις γὰρ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργη 7.5 μάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι». μὴ ἐκπέσωμεν τοῦ προκειμένου, μὴ ἀποστῶμεν τῆς ἀληθείας. ἡμεῖς οὐ συνηγοροῦμεν ὑπὲρ θεοῦ, ἀλλ' εὐσεβῶς νοοῦμεν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα, καὶ φθεγγόμεθα οὐχ ὡς καταλαμβάνοντες· ὡς ἄνθρωποι γὰρ φθεγγόμεθα ἂ κατελήφαμεν. ἡ γὰρ εἰς θεὸν τιμὴ ἄπειρος καὶ μυριονταπλασίως παρὰ τὸν ἡμέτερον νοῦν δεδοξασται ἢ τριάς καὶ ἔστι δεδοξασμένη, μηδὲν προσλαμβάνουσα δόξης μῆτε ἀφαιρουμένη ιδιότητος. 7.7 οὐδὲν γὰρ ἐν τριάδι κτιστὸν ἢ ἐπιγένητον, ἀλλ' ὁ μὲν πατήρ τὸν υἱὸν γεννᾷ, οὐκ ἦν δὲ ποτὲ χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱός. οὐδὲ γὰρ ὁ πατήρ ἐν χρόνῳ τινὶ πατήρ οὐκ ἐκαλεῖτο, ἀλλὰ ἦν αἰεὶ πατήρ καὶ ἦν αἰεὶ υἱός, οὐ συνάδελφος, ἀλλὰ υἱὸς γεννηθεὶς ἀνεκδιηγῆτως καὶ ὀνομαζόμενος ἀκατάληπτος, σὺν πατρὶ δὲ ὢν αἰεὶ καὶ μηδέποτε διαλείπων 7.8 τοῦ εἶναι. πατήρ οὖν ἀγέννητος καὶ ἄκτιστος καὶ ἀκατάληπτος, υἱὸς γεννητός, ἀλλὰ καὶ ἄκτιστος καὶ ἀκατάληπτος· πνεῦμα ἅγιον αἰεὶ, οὐ γεννητόν, οὐ κτιστόν, οὐ συνάδελφον οὐ πατράδελφον, οὐ προπάτορον οὐκ ἔκγονον, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας πατρὸς καὶ υἱοῦ πνεῦμα ἅγιον. «πνεῦμα γὰρ ὁ θεός».

8.1 Ἐκαστον δὲ τῶν ὀνομάτων μονώνυμον, μὴ ἔχον δευτέρωσιν. καὶ γὰρ ὁ πατήρ πατήρ καὶ οὐκ ἔχει ἀντιπαράθετον, οὐδὲ ἑτέρω 8.2 πατρὶ συνζευγνύμενος, ἵνα μὴ

δύο θεοί. καὶ ὁ υἱὸς μονογενῆς, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, οὐ πατρὸς ἔχων ὄνομα οὐδὲ ἀλλότριος πατρὸς, ἀλλ' υἱὸς πατρὸς ὑπάρχων· μονογενῆς δέ, ἵνα μονώνυμος ἦ ὁ υἱός, καὶ θεὸς ἐκ θεοῦ, ἵνα εἷς θεὸς πατὴρ καὶ υἱὸς καλεῖται. 8.3 καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μονογενές, οὐχ υἱοῦ ἔχον ὄνομα, οὐ πατρὸς τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ πνεῦμα ἅγιον οὕτω καλούμενον, οὐκ ἀλλότριον 8.4 πατρὸς. αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενῆς λέγει «τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς» καὶ 8.4 «τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον», καὶ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», ἵνα μὴ ἀλλότριον νομισθεῖ πατρὸς μηδὲ υἱοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας, τῆς αὐτῆς θεότητος, πνεῦμα θεῖον, «τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας», τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ, τὸ πνεῦμα τὸ παράκλητον, μονωνύμως καλούμενον, μὴ ἔχον ἀντιπαράθεσιν, μὴ ἐξισούμενον ἑτέρῳ τινὶ πνεύματι, μὴ καλούμενον ὀνόματι υἱοῦ ἢ ὀνομαζόμενον ὀνομασίᾳ πατρὸς, ἵνα μὴ 8.5 τὰ μονώνυμα ὀνόματα ὁμώνυμα ὑπάρχη· πλὴν ὅτι τὸ θεὸς ἀλλ' ἐν πατρί, τὸ θεὸς ἐν υἱῷ, τὸ θεὸς ἐν ἁγίῳ πνεύματι τὸ θεοῦ καὶ θεός. 8.6 πνεῦμα γὰρ θεοῦ καὶ πνεῦμα τοῦ πατρὸς καὶ πνεῦμα υἱοῦ, οὐ κατὰ τινα σύνθεσιν, καθάπερ ἐν ἡμῖν ψυχὴ καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐν μέσῳ πατρὸς 8.7 καὶ υἱοῦ, ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ. «ἀπελθόντες» γὰρ φησὶ «βαπτίσαστε εἰς τὸ ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος». εἰ δὲ βαπτίζει ὁ πατὴρ εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ, εἰς ὄνομα θεοῦ, καὶ τελεία ἢ σφραγὶς ἐν ὀνόματι θεοῦ ἐσφραγισμένη ἐν ἡμῖν, καὶ βαπτίζει Χριστὸς εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ, εἰς ὄνομα θεοῦ, καὶ τελεία ἢ σφραγὶς ἐν ὀνόματι θεοῦ ἐσφραγισμένη ἐν ἡμῖν, τίς τολμήσει καταπολεμῆσαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, τὸ πνεῦμα ἀλλότριον τῆς 8.8 θεότητος λέγων; εἰ γὰρ σφραγίζομεν εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ καὶ εἰς ὄνομα ἁγίου πνεύματος, μία σφραγὶς τῆς τριάδος· μία ἄρα δύναμις τῆς θεότητος ἐν τριάδι. εἰ δὲ τὸ ἔν ἐστι θεός, τὰ δὲ ἄλλα κτιστὰ καὶ οὐ θεός, τίνι λόγῳ συνδέεται τὰ δύο εἰς τὸ ἐν 8.9 τῇ σφραγίδι τῆς τελειότητος; ἄρα γοῦν εἰς βασιλικὸν ὄνομα ἐσφραγίσθημεν τὸ ἐν τὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τὰ ἄλλα οὐ βασιλικά, * ἀλλ' ἔτι στοιχείοις καὶ κτίσμασι δεδουλώμεθα, καὶ οὐκ ἠδύνατο μόνον τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς σῶζειν, ἀλλὰ προσελάβετο ἑαυτῷ κτίσας ἄλλα δύο στοιχεῖα κατὰ τὴν τῶν βλασφημούντων ὑπόνοιαν, ἵνα προσλάβῃ ἢ αὐτοῦ θεότης καὶ ἄλλας δυνάμεις καὶ δυνηθῇ σῶσαι τὸν παρ' αὐτοῦ σφραγιζόμενον καὶ λύτρωσιν δι' ἀφέσεως ἀμαρτημάτων λάβῃ ὁ παρ' αὐτοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος.

9.1 Φεῦ τῆς τοιαύτης ληρωδίας, ὧ τῆς τοιαύτης βλασφημίας. πόθεν ὑπεισήλαθε τὸν βίον ἄλλη πάλιν καινὴ ἀπιστία, μᾶλλον δὲ εἴποιμι κακοπιστία; χείρων γὰρ ἢ κακοπιστία τῆς ἀπιστίας. ἢ μὲν γὰρ ἀπιστία πίστιν λαμβάνουσα διορθωθήσεται, ἢ δὲ κακοπιστία ἀκατόρθωτος, δυσχερῶς σωζομένη, εἰ μὴ τι ἂν ἄρα τὸ χρίσμα ἄνωθεν 9.2 ἐπιφοιτήσῃ. φησὶν οὖν ὁ μακάριος Πέτρος τοῖς περὶ Ἀνανίαν «τί ὅτι ἐπέιρασεν ὑμᾶς ὁ σατανᾶς ψεύσασθαι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ;» καὶ 9.3 φησὶν «οὐκ ἐψεύσω ἄνθρωποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ». ἄρα θεὸς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, ὧ ἐψεύσαντο οἱ ἀπὸ τοῦ τιμήματος νοσφισάμενοι· ὥς καὶ ὁ Παῦλος συναῖδει τῷ λόγῳ τούτῳ λέγων «ὕμεῖς δὲ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐστε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν». ἄρα οὖν θεός 9.4 τὸ πνεῦμα, ὥς προεῖπον. διὸ ναὸς θεοῦ κληθήσονται καὶ οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι, οἱ κατοικίσαντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ πνεῦμα· καθὼς μαρτυρεῖ ὁ κορυφαιότατος τῶν ἀποστόλων, ὁ καταξιωθείς 9.5 μακαρισθῆναι ὑπὸ κυρίου, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτῷ ἀπεκάλυψε. τοίνυν ὁ πατὴρ ἀποκαλύπτει τὸν υἱὸν τὸν ἀληθινὸν αὐτῷ καὶ μακαρίζεται, 9.6 καὶ ὁ αὐτὸς πάλιν ἀποκαλύπτει τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. ἔδει * τὸν πρῶτον τῶν ἀποστόλων, τὴν πέτραν τὴν στερεάν, «ἐφ' ἣν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ὠκοδομηται, καὶ πύλαι Ἰαίδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» 9.7 πύλαι δὲ Ἰαίδου αἱ αἰρέσεις καὶ οἱ αἰρεσιάρχαι. κατὰ πάντα

γὰρ τρόπον ἐν αὐτῷ ἐστερεώθη ἡ πίστις, ἐν τῷ λαβόντι τὴν κλεῖν τῶν 9.8 οὐρανῶν, ἐν τῷ λύοντι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δέοντι ἐν τῷ οὐρανῷ. ἐν τούτῳ γὰρ ἐστὶ πάντα τὰ ζητούμενα λεπτολογήματα τῆς πίστεως 9.9 εὐρισκόμενα. οὗτός ἐστιν ὁ τρίτον ἀρνησάμενος καὶ τρίτον ἀναθεματίσας πρὶν ἢ τὸν ἀλέκτορα φωνῆσαι· τὴν ὑπερβολὴν γὰρ τῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην ἀγαπήσεως σημαίνων διΐσχυριζόμενος ἔλεγεν «εἰ καὶ πάντες ἀρνήσονται σε, ἐγὼ οὐκ ἀρνήσομαι», ὅσον τὸ 9.10 ἐπ' ἀνθρώπῳ λέγων· οὗτός ἐστιν ὁ κλαύσας ἐπὶ τῇ φωνῇ τοῦ ἀλεκτρυόνος, ἵνα ἀληθῶς ὁμολογήσῃ τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ σύλληψιν οὐ δοκῆσει οὕσαν, ἀλλ' ἀληθινὴν, ἵνα εἶπῃ αὐτὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ κλαίειν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ συλλήψει παραδοθέντος ὑπὸ τῶν 9.11 Φαρισαίων· οὗτος ὁ ἀπελθὼν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀλιεύειν, ὁ συγκοινωνὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους ἀνακλιθέντος ὁ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ υἱοῦ μανθάνων καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ λαμβάνων τῆς γνώσεως τὴν 9.12 δύναμιν ἀπεκάλυπτεν, ὁ δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς ὠφελεῖτο, τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως θεμελιῶν, ὃς ἐν τῇ νηϊ ἐπὶ τῆς Τιβεριάδος λίμνης γυμνὸς πάλιν μετὰ τὸ κληθῆναι ἠλίευσεν ὁ δὲ μαθητὴς, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς * ἐπὶ τῷ ῥήματι, ὃ εἶπεν ὁ σωτὴρ «παιδιά, μή τι προσφάγιον ἔχετε;» καὶ φησι «βάλετε εἰς τὰ δεξιά τοῦ πλοίου καὶ εὐρήσετε», ἐπὶ δὲ τῷ γενομένῳ ῥήματι ἐκπλαγέντι τῷ Πέτρῳ φησὶν ὁ Ἰωάννης, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, «ὁ κύριός ἐστιν», ἄνθρωπος μὲν κατὰ σάρκα, ἀπὸ Μαρίας γεννηθεὶς ἐν ἀληθείᾳ οὐ μὴν δοκῆσει, θεὸς δὲ κατὰ πνεῦμα 9.13 ὣν, ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων ἐκ πατρὸς ἐλθὼν· οὗτος ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ αὐτοῦ «Πέτρε, ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου», ὁ πεπιστευμένος τὴν ποιμνὴν, ὁ καλῶς ὀδηγῶν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ἰδίου δεσπότητος, ὁ ὁμολογῶν περὶ σαρκός, ὁ ἀληθινῶς τὰ πατρὸς ἀπαγγέλλων περὶ υἱοῦ, ὁ τὸ πνεῦμα σημαίνων καὶ τὴν αὐτοῦ ἀξίαν ἐν θεότητι, ὁ δεξιὰν διαδοὺς τῷ Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας σὺν Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ, ἵνα «διὰ τριῶν μαρτύρων σταθῇ πᾶν ῥῆμα».

10.1 Οὐδὲν γὰρ ἄνευ τῶν δύο καὶ τριῶν μαρτυριῶν δύναται εἶναι. εἰς αὐτὰς γὰρ ἐβεβαιούτο δι' αἰνίγματος καὶ ἡ πίστις τῶν ἐν τῷ νόμῳ, μόνον πατέρα ἐπιγνόντων, εἰ μὴ τι λάβωσι δύναμιν υἱοῦ καὶ διὰ τῶν μαρτυριῶν πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐνδυναμωθῶσι διὰ τε τῆς τρίτης 10.2 μαρτυρίας λάβωσι πνεῦμα ἅγιον καὶ πληρωθῶσι, φανερῶς τῶν φωνῶν τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ κραζουσῶν τὸ τρίτον τὸ «ἅγιος ἅγιος 10.3 ἅγιος». οὐ γὰρ διὰ δύο φωνῶν ἡ δοξολογία ἐν οὐρανῷ τελεῖται οὐδὲ τέταρτον ἐπιφωνοῦσι τὰ αὐτὰ ἅγια καὶ ἀόρατα πνευματικὰ ζῶα οὐδὲ τέταρτην φωνὴν ἀποδίδωσι τὰ αὐτὰ οὐδὲ μίαν μόνην, 10.4 ἀλλὰ τρεῖς φωνὰς ἐνικάς, τὸ ἅγιος ἅγιος ἅγιος· καὶ οὐ λέγουσιν ἅγιοι ἅγιοι, ἵνα μὴ τὸ ἐνικὸν πολυώνυμον ἀποφῆνωσι μηδὲ τῶν τριῶν τὸν ἀριθμὸν ἀποκρύψωσιν, ἀλλὰ τρεῖς μὲν διδῶσι τὴν ἁγιαστείαν, μονοειδῶς δὲ καὶ ἐνικῶς ἀποφθέγγονται τὸν λόγον, ἵνα μὴ 10.5 πολυθεῖαν ὀνομάσωσιν. εἷς γὰρ ἐστὶ θεός, πατὴρ ἐν υἱῷ, υἱὸς ἐν πατρὶ σὺν ἀγίῳ πνεύματι. καὶ διὰ τοῦτο «ἅγιος ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενος», πατὴρ ἀληθινὸς ἐνυπόστατος καὶ υἱὸς ἀληθινὸς ἐνυπόστατος καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθινὸν ἐνυπόστατον, τρία ὄντα μία θεότης μία 10.6 οὐσία μία δοξολογία εἷς θεός. ὠνόμασας υἱόν, συμπεριεῖληφας τῇ διανοίᾳ τὴν τριάδα· ἔσχες πνεῦμα ἅγιον, κατηξίωσαι τῆς δυνάμεως τῆς πατρῶας καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ἐδόξασας τὸν πατέρα, ἐσήμανας 10.7 τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἀλλὰ μὴ κατὰ συναλοιφήν· ἔστι γὰρ ὁ πατὴρ πατήρ, ἔστιν ὁ υἱὸς υἱός, ἔστι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα. ἀλλ' οὐκ ἡλλοτριωμένη ἡ τριάς τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ταυτότητος· τιμᾶται δὲ ὁ πατήρ καθὸ πατήρ ἐστὶ, τιμᾶται ὁ υἱὸς καθὸ υἱός ἐστὶ, τιμᾶται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθὸ πνεῦμα ἀληθὲς καὶ πνεῦμα θεοῦ. 10.8 οὕτω λέγει ὁ μονογενὴς «ὁ τιμῶν τὸν πατέρα τιμᾷ τὸν υἱόν»· ἐν τῷ γὰρ λέγειν τὸν πατέρα υἱόν

σημαίνεις καὶ υἰὸν τιμᾶς. καὶ «ὁ τιμῶν τὸν υἰὸν τιμᾶ τὸν πατέρα»· ἐν τῷ γὰρ ὀνομάζειν σε τὸν υἰὸν τιμᾶς τὸν πατέρα, οὐκ ἐλάττονα τὸν Χριστὸν φάσκων τοῦ πατρὸς.

11.1 Εἰ γὰρ ἐν ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἄπεστι τὸ τοιοῦτον φρόνημα καὶ οὐχ ἥσσανα τοὺς υἰοὺς βουλόμεθα οὐδὲ ἐλαττωμένους παρὰ τὴν τῶν πατέρων τιμὴν ἢ γὰρ εἰς τοὺς υἰοὺς ἀτιμία εἰς τοὺς πατέρας ἀναλογεῖται, πόσω μᾶλλον ὁ θεὸς καὶ πατὴρ οὐκ ἂν βουληθεῖη ποτὲ 11.2 ἐλαττωθῆναι τὸν αὐτοῦ υἰόν; ὁ τοίνυν τὸν ἀληθῶς ὄντα τοῦ πατρὸς υἰὸν ἀποδέοντα τῆς τοῦ πατρὸς δόξης ὑπολαμβάνων μᾶλλον ἀτιμάζει 11.3 τὸν πατέρα, ἀντὶ τιμῆς *, ἀγνοίᾳ φερόμενος. ὡς οὖν ὁ υἱὸς ἀποκαλύπτει τὸν πατέρα φάσκων «οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸν υἰὸν εἰ μὴ ὁ πατὴρ», οὕτως τολμῶ λέγειν, οὐδὲ τὸ πνεῦμά τις οἶδεν εἰ μὴ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, παρ' οὗ ἐκ 11.4 πορεύεται καὶ παρ' οὗ λαμβάνει. πῶς δὲ ἀλλότριον θεοῦ τὸ πνεῦμα λέγειν τολμῶσιν οἱ μανία μᾶλλον κατεχόμενοι καὶ οὐκ ἀληθεῖα οἱ οὐ μανθάνουσι τὴν ἀληθινὴν φωνὴν τοῦ ἀξιοπίστου καὶ ἀγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου, ᾧ δεξιὰν ἔδωκεν ὁ κορυφαιότατος τῶν ἀποστόλων Πέτρος ὁ κατηξιωμένος ἔχειν τὴν κλεῖν τῆς βασιλείας, τοῦ ἀκούσαν 11.5 τος ἀπ' οὐρανῶν «Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις», τοῦ κατηξιωμένου ἀκούσαι «ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι», τοῦ λέγοντος «οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ», ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τὰ ἄνω βουλομένου φράζειν, ἵνα μὴ τὸ τοῦ ἀνθρώπου παράδειγμα εἰς τὸν θεὸν ἀπεικάσῃ, 11.6 ἀλλὰ τῷ παραδείγματι μέρος τῶν ἄνω ἀποκαλύψῃ; ὅλη γὰρ ἡ κτίσις συναχθεῖσα ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ σὺν στρατιᾷ ἐπουρανίῳ, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἐπιγείων οὐρανίων καὶ καταχθονίων, φωστήρων τε καὶ ἀστέρων, ξηρῶν τε καὶ ὑγρῶν καὶ πάντων ἀπαξαπλῶς τῶν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, οὐ δύναται ἐνδείξαι 11.7 σθαι οὔτε ὑποδείγματι ἀφομοιωθῆναι τῷ ἑαυτῶν δεσπότῃ. κατὰ χάριν γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν εἰκόνα χαρίζεται λέγων «ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἀνθρώπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν». χαρίσματι 11.8 γὰρ ἔχει τὴν εἰκόνα πᾶς ἄνθρωπος, οὐδεὶς δὲ τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ ἀπεικασθήσεται. τὸ μὲν γὰρ ἀόρατον τὸ δὲ ὄρατόν, τὸ μὲν ἀθάνατον τὸ δὲ θανάτου δεκτικὸν καὶ τὸ μὲν πάσης σοφίας πηγὴ καὶ πάντα ἔχον ἐν ἑαυτῷ τετελειωμένα, ὁ δὲ ἄνθρωπος χάρισμα ἔχων ἀπὸ μέρους λειπόμενός ἐστι τῶν τελειοτάτων, εἰ μὴ θέλει ὁ θεὸς παρασχεῖν κατ' ἀξίαν τοῖς κομιζομένοις τὴν διὰ χαρίματος τελειότητα.

12.1 Ὅμως ὑποδείγματι κεκρημένος ὁ αὐτὸς ἅγιος ἀπόστολος «οὐδεὶς» φησὶν «οἶδεν ἄνθρωπος τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς 12.2 ἔγνω»· καὶ οὐκ εἶπεν «εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ», ἀλλὰ «τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ» μόνον, ἵνα μὴ τις σύνθετον 12.3 καὶ συγκείμενον νοήσῃ τὸ θεῖον· «εἰ μὴ», φησί, «τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ»· «τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ θεοῦ πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ 12.4 θεοῦ». οὐκ ἀλλότριον τοίνυν τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τὸ ἐρευνῶν βάθη θεοῦ. εἰ γὰρ ἡμᾶς μέμφεται τὸ θεῖον γράμμα λέγον «ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ, καὶ οὐ χρεῖα ἐστὶ σοι τῶν κρυπτῶν», καὶ «ὑψηλότερά σου μὴ ζήτη καὶ βαθύτερά σου μὴ ἐξέταζε», ἄρα εἵπωμεν καὶ περὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος ὅτι μᾶλλον περιεργία καὶ 12.5 οὐχὶ μᾶλλον γνησιότητι ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ; ποῦ γὰρ ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ; διὰ ποίαν αἰτίαν; λέγε, ᾧ ἀνόητε· ὡς περιεργαζόμενον; ὡς ἀλλοτριεπίσκοπον; ὡς μὴ ἰδίων ἐπιθυμοῦν; μὴ γένοιτο. 12.6 ἀλλ' ἐπειδὴ καταξιοῦνται οἱ ἅγιοι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἑαυτοῖς κατοικίζεσθαι, ἐπὶ ἐν τοῖς ἀγίοις γένηται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, χαρίζεται αὐτοῖς ἐρευνᾶν τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. εἰς τὸ βαθέως δοξάζειν,

ὡς καὶ Δαυὶδ τοῦτο ὁμολογεῖ «ἐκ βαθέων» γάρ φησιν «ἐκέκραξά σοι κύριε», καὶ ἀπειρομεγέθως καὶ μὴ σμικρῶς καὶ εὐτελῶς, καθάπερ οἱ 12.7 τῆς Ἀρείου αἰρέσεως καὶ αἱ ἔξωθεν πᾶσαι. καὶ ἐξότε ὁ νόμος διὰ Μωυσέως ἐδόθη, αἱ μετ' αὐτὸν σχισθεῖσαι αἰρέσεις πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐνσάρκου παρουσίας ἕνδεκα καὶ μετὰ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν ἄλλα ἐξήκοντα. χωρὶς τῶν πρὸ τοῦ νόμου καὶ πασῶν τούτων πέντε καὶ τῶν ἄλλων τεσσάρων Ἑλληνικῶν αἰρέσεων, αἵτινές εἰσι πρὸ νόμου ἑννέα· ὁμοῦ δὲ ἅπασαι σὺν ταῖς ἑαυτῶν μητράσι τὸν ἀριθμὸν ὀγδοήκοντα. ὧν εἰσι μητέρες μὲν πέντε οὕτως· Βαρβαρισμὸς Σκυθισμὸς Ἑλληνισμὸς Ἰουδαϊσμὸς Σαμαρειτισμὸς. ἐκ τούτων, ἐξ Ἑλληνισμοῦ αἰρέσεις τέσσαρες· Πυθαγορείων Πλατωνικῶν Στωϊκῶν Ἐπικουρείων. ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας τῆς ἐνσάρκου ἕνδεκα· ἐκ μὲν Ἰουδαίων ἑπτὰ· Γραμματέων Φαρισαίων Σαδδουκαίων Ὅσσαιων Νασαραίων Ἡμεροβαπτιστῶν Ἡρωδιανῶν· ἐδὲ Σαμαρειτῶν τέσσαρες· Γοροθηνῶν Σεβουαίων Ἑσσηνῶν Δοσιθέων· ὁμοῦ ἕνδεκα ἀπὸ νόμου ἐξ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν φύσασαι.

13.1 Πᾶσαι οὖν αἱ πρὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἀπὸ Ἀδὰμ ἀρξάμεναι καὶ μέχρις αὐτῆς εἴκοσιν εἰσι. μετὰ δὲ τὴν ἔνσαρκον τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἕως βασιλείας Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος καὶ Γρατιανοῦ πᾶσαι αἱ αἰρέσεις αἱ ψευδῶς ἐπιφημίσασαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἑαυταῖς ἐξήκοντά εἰσιν, οὕτως ἀριθμοῦμεναι· 13.2 Σιμωνιανοὶ Μενανδριανοὶ Σατορνῖλοι Βασιλειδιανοὶ Νικολαῖται Γνωστικοί, οἱ καὶ Στρατιωτικοὶ καὶ Φιβιονῖται παρὰ δὲ τισι Σεκουνδιανῖται παρ' ἄλλοις δὲ Σωκρατῖται παρ' ἑτέροις δὲ Ζακχαῖοι 13.3 παρὰ δὲ τισι Κοδδιανοὶ λεγόμενοι καὶ Βορβορίται καὶ Βαρβηλίται, Καρποκρατῖται Κηρινθιανοί, οἱ καὶ Μηρινθιανοί, Ναζωραῖοι Ἐβιωναῖοι Οὐαλεντῖνοι Σεκουνδιανοί, οἷς συνάπτεται Ἐπιφάνης καὶ 13.4 Ἰσίδωρος, Πτολεμαιοῦνται Μαρκῶσιοι Κολορβάσιοι Ἡρακλεωνῖται Ὀφῖται Καΐανοὶ Σηθιανοὶ Ἀρχοντικοὶ Κερδωνιανοὶ Μαρκιωνισταὶ 13.5 Λουκιανισταὶ Ἀπελλῆλιοι Σευηριοὶ Τατιανοὶ Ἐγκρατῖται κατὰ Φρύγας, οἱ καὶ Μοντανισταὶ καὶ Τασκοδρουγῖται, Πεπουζιανοί, οἱ καὶ Πρισκιλλιανοὶ καὶ Κυντιλλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἀρτοτυρῖται, Τεσσαρεσκαϊδεκατῖται, οἱ τὸ πάσχα μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ποιοῦντες, Ἄλογοι, οἱ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἀποκάλυψιν Ἰωάννου μὴ δεχόμενοι, Ἀδαμιοὶ Σαμψαῖοι, οἱ καὶ Ἐλκεσαῖοι, Θεοδοτιανοὶ Μελχισεδεκιανοὶ Βαρδησιανισταὶ Νοητιανοὶ Οὐαλήσιοι Καθαροί, οἱ καὶ Ναυαταῖοι, οἱ καὶ Μοντήσιοι, ὡς ἐν Ῥώμῃ καλοῦνται, Ἀγγελικοὶ Ἀποστολικοί, 13.6 οἱ καὶ Ἀποτάκται, Σαβελλιανοὶ Ὀριγενιασταί, οἱ καὶ αἰσχροποιοί, Ὀριγενιασταὶ οἱ τοῦ Ἀδαμαντίου, ἢ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, Μανιχαῖοι, οἱ καὶ Ἀκουανῖται, Ἰερακῖται Μελιτιανοί, οἱ κατ' Αἴγυπτον 13.7 τὸν σχίσμα ὄντες, Ἀρειανοί, οἱ καὶ Ἀρειομανῖται, Αὐδιανῶν τὸ σχίσμα, ἀλλ' οὐχ αἵρεσις, Φωτεινιανοὶ Μαρκελλιανοὶ Ἡμάρειοι Πνευματομάχοι, οἱ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ θεοῦ βλασφημοῦντες, Ἀερειανοὶ Ἀέτιοι, οἱ καὶ Ἀνόμοιοι, οἷς συνάπτεται Εὐνόμιος, μᾶλλον δὲ ὁ ἄνομος, Διμοιρῖται, οἱ μὴ τελείαν Χριστοῦ τὴν ἐνανθρώπησιν ὁμολογοῦντες, οἱ καὶ Ἀπολλινάριοι, καὶ οἱ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀειπάρθενον λέγοντες μετὰ τὸν σωτῆρα γεγεννηκέναι τῷ Ἰωσήφ συνῆφθαι, οὐστινας ἐκαλέσαμεν Ἀντιδικομαριαμίτας, καὶ οἱ εἰς ὄνομα αὐτῆς κολλυρίδα προσφέροντες, οἱ καλοῦνται Κολλυριδιανοί, Μεσσαλιανοί, οἷς συνάπτονται Μαρτυριανοὶ οἱ ἀπὸ Ἑλλήνων καὶ Εὐφημίται καὶ Σατανιανοί.

14.1 Καὶ ἀπλῶς περιεκάκησα καὶ περικακῶ τοσοῦτων αἰρέσεων ὀνόματα εἰς ἀριθμὸν φέρειν καὶ τὰς ἀθεμίτους αὐτῶν πράξεις διηγεῖσθαι καὶ ἔτι τῶν δύο

σχισμάτων, τῶν τε κατ' Αἴγυπτόν φημι προειρημένων Μελιτιανῶν, τῶν διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ γενομένην τινῶν πτώσιν παρὰ δὲ τῶν ἡμετέρων δεχθέντων ἐν τοῖς αὐτῶν κλήροις μετὰ μετάνοιαν ἑαυτοὺς σχισάντων, οὐ μὴν δὲ ἐν αἰρέσει 14.3 ὄντων καὶ τῶν κατὰ τὴν Μεσοποταμίαν προειρημένων ὡσαύτως Αὐδιανῶν, τῶν καὶ αὐτῶν σχίσμα ὄντων, ἀλλ' οὐκ ἀλλοτρίαν πίστιν ἔχόντων, μόνον ἰδιωτικῶς περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα φιλονεικούντων, οὐ διὰ πίστιν δὲ ἀφηνιαζόντων καὶ ἑαυτοὺς ἀφορίζοντων οὐδὲ διὰ τι ἕτερον, ἀλλὰ κατὰ ἐθελοακρότητα δικαιοσύνης δῆθεν, διὰ τὸ μὴ συγκοινωνεῖν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις τοῖς χρυσὸν καὶ ἄργυρον κεκτημένοις καὶ διὰ τὸ ποιεῖν τὸ πάσχα ἐν ᾧ καιρῷ Ἰουδαῖοι ποιοῦσι, καὶ σχιζόντων ἑαυτοὺς τούτων χάριν καὶ ἀπαλλοτριούντων τῆς 14.4 ἐνώσεως τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. οἱ γὰρ μὴ λαβόντες πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔμαθον τὰ βάθη τοῦ θεοῦ καὶ εἰς ταύτας περιεκλάσθησαν τὰς αἰρέσεις καὶ εἰς τὰς τῶν σχισμάτων διὰ προφάσεως ἐρεσχελίας, καταλείψαντες γὰρ τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ πολλὰς τρίβους ἐβάδισαν, ἄλλοτε 14.5 ἄλλως καὶ ἄλλα διανοούμενοι. φησὶ δὲ ὁ αὐτὸς ἅγιος ἀπόστολος, δηλῶν ἡμῖν δι' ἣν αἰτίαν τοῦτο εἶπεν, «ἡμεῖς δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ ἐλάβομεν, ὅπως γνῶμεν τὰ ἐκ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν. ἂ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες» καὶ τὰ ἐξῆς. τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οὐκ ἀλλότριον θεοῦ. εἰ γὰρ ἀλλότριον θεοῦ ἐστὶ, 14.6 πῶς τὰ βάθη τοῦ θεοῦ ἐρευνᾷ; ἀλλὰ τί ἐρεῖς μοι, ὦ κενόδοξε, ὁ πολεμῶν σεαυτὸν, ἵνα μὴ εἴπω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ; τί γάρ, κενόδοξε, πολεμεῖς τὸν ἀκαταπολέμητον; τί μάχη τῷ ἀκαταμαχήτῳ; «σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν». σεαυτὸν σκανδαλίζεις καὶ οὐ τὸν Λόγον, σεαυτὸν ἀλίσκες καὶ οὐ τὸ πνεῦμα, σεαυτὸν ἀπαλλοτριοῖς ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ οὐ τὸν υἱὸν ἀπὸ πατρὸς οὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ.

15.1 Πάντως γὰρ λέγεις κατὰ δεινότητα· ἤκουσα γὰρ ἤδη καὶ τινὰς μταιιόφρονες τὴν τοῦ θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν ἀλήθειαν μετατιθέντας εἰς βλασφημίας καὶ λέγοντας· «ἐρευνᾷ μὲν τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οὐ καταλαμβάνει», διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ῥητῷ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλὰ μόνον εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον «ἐρευνᾷ τὰ βάθη 15.2 τοῦ θεοῦ»· καὶ οὐ πρόσκειται τὸ καταλαμβάνει. ὦ πολλῆς ἠλιθιότητος. χρεια γὰρ ἦν, ὦ θεήλατε, μετὰ τὸ εἰπεῖν ἐρευνᾷ εἰπεῖν τὸ καταλαμβάνει; κατὰ γὰρ τὴν σὴν ἀφυῖαν χωλὸν ἂν ἠύρισκετο τὸ 15.3 πρᾶγμα μὴ προστιθεμένης τῆς λέξεως ταύτης; νῦν δὲ οὐχ ὑπολείπεται σοι πρόφασις. πανταχόθεν γὰρ ἡ γραφὴ συνάγει τῷ εὐλαβεστάτῳ ἀνδρὶ τὴν ἀλήθειαν. περὶ γὰρ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ γέγραπται οὕτως ὅτι «ὁ θεὸς δοκιμάζων νεφρούς» καὶ «ἐρευνῶν 15.4 ταμιεῖα κοιλίας». εἰ δὲ δοκιμάζει νεφρούς, ἄρα οὐκ οἶδεν ὅτι δοκιμάζει; ἢ τὸ πᾶν τῆς γνώσεως ἐν τῷ δοκιμάζειν ἀπεφήνατο; «ἐρευνῶν δὲ ταμιεῖα κοιλίας», πάλιν οὐ πρόσκειται τὸ καταλαμβάνων. ἄρα, ἐὰν μὴ πρόσκειται τῷ ῥητῷ τὸ καταλαμβάνει, θάνατον ἐμαυτῷ προξενήσω παραπλέξας τῷ ῥητῷ τὸ «οὐ καταλαμβάνει» κατὰ τὸν σὸν 15.5 λόγον, ὦ ἀνόητε; οὕτως οὖν καὶ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου εἴρηται ὅτι ἐρευνᾷ καὶ οὐ χρεια ἦν εἰπεῖν ὅτι καὶ καταλαμβάνει. ἐπ' αὐτοῦ γὰρ τοῦ λόγου δηλοῖ ὅτι ἔστιν ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἢ γνῶσις τοῦ θεοῦ καὶ τῶν βαθῶν τοῦ θεοῦ. κἂν τε μὴ εἴπη καταλαμβάνει, τὸ αὐτὸ μοι νόησον καὶ μὴ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπόλλυε. 15.6 ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ πατρὸς οὐ τολμητέον λέγειν τὸ ἐρευνᾷ καὶ οὐ καταλαμβάνει αὐτὸς γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε σὺν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι· αἰεὶ γὰρ ἡ τριάς τριάς καὶ οὐδέποτε προσθήκην λαμβάνει, 15.7 οὕτω δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νοητέον. ὅταν γὰρ εἴπη ὅτι «ποιήσωμεν τὸν ἄνθρωπον» «ἐν ἀρχῇ γὰρ

ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», σημαίνει πατὴρ φωνὴν συγκαλοῦσαν εἰς δημιουργίαν καὶ τὸ ποιήσωμεν λέγων οὐ μόνον εἶποιμι ἄν περὶ τοῦ 15.8 υἱοῦ σημαίνει, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. οὕτω γὰρ λέγει «τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». συνδημιουργεῖ τοίνυν 15.9 ὁ Λόγος τῷ πατρί, συνδημιουργεῖ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ὁ τοίνυν ποιήσας τὸν ἄνθρωπον παντοκράτωρ θεὸς οὐκ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, «ἐρευνῶν ταμιεῖα κοιλίας»; ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ὁ λόγος ἐπιφέρει τοῦτο λέγων, ἵνα μὴ τις τῶν ἐν ἡμῖν ἁμαρτανόντων νομίση τι ἀπὸ θεοῦ κεκρῦφθαι. αὐτὸς γὰρ οἶδε τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου.

16.1 Ἐρευνᾷ τοίνυν ὁ πατὴρ ταμιεῖα κοιλίας καὶ οἶδεν, ἐρευνᾷ τὸ πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ θεοῦ καὶ οἶδεν. ἀποκαλύπτει γὰρ ἁγίοις τὰ τοῦ θεοῦ μυστήρια καὶ διδάσκει βαθέως τὸν θεὸν δοξάζειν καὶ τὴν 16.2 τούτου ἀκαταληψίαν τοῖς αὐτοῦ ὑποδεικνύει. ἄρα γοῦν οὐκ ἀλλότριον τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα. οὐ γὰρ εἶπε περὶ ἀγγέλων ἐρευνᾶν βάθη θεοῦ οὐδὲ περὶ ἀρχαγγέλων. «οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν», φησὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ «οὔτε οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ οὔτε ὁ 16.3 υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ». νομίζουσι δὲ οἱ ἀνόητοι, οἱ μὴ κεκοσμημένοι πνεύματι ἁγίῳ, μὴ ἔστι τι ἐν τῷ πατρί, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ θεότητι τοῦ υἱοῦ. * «ὡς γὰρ ἔχει ὁ πατήρ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔχει ὁ υἱὸς ζωὴν ἐν ἑαυτῷ» καὶ «πάντα τὰ τοῦ πατρὸς μου ἐμὰ ἔστι» φησὶν 16.4 ὁ αὐτὸς τοῦ θεοῦ ἅγιος Λόγος, τίνα δὲ ἔστι τὰ τοῦ πατρὸς ἀλλ' ἢ ταῦτα· τὸ θεὸς τοῦ πατρὸς ἔστι, τοῦτο καὶ τοῦ υἱοῦ· ἡ ζωὴ τοῦ πατρὸς ἔστι, τοῦτο καὶ τοῦ υἱοῦ· τὸ φῶς τοῦ πατρὸς, δηλονότι καὶ τοῦ υἱοῦ· τὸ ἀθάνατον τοῦ πατρὸς, ὡσαύτως καὶ τοῦ υἱοῦ· τὸ ἀκαταληπτὸν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ. πάντα τὰ τοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ ἔστιν. εἰ τοίνυν τὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔστι, καὶ ἡ ἐν τῷ πατρί 16.6 γνῶσις καὶ ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι ὑπάρχει. εἰ δὲ τις νομίζει τὸν υἱὸν ἀγνοεῖν τὴν ἡμέραν, μαθῆτω ὁ ἀμαθὴς καὶ μὴ βλασφημεῖτω. προτείνω γὰρ αὐτῷ γνῶσιν καὶ γνώσεται. λέγε μοι, ὦ ἀγαπητέ, –ἀγαπητὸν γὰρ σε καλῶ· οὐδένα γὰρ μισῶ ἢ μόνον τὸν διάβολον καὶ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου καὶ τὴν κακοπιστίαν· ἐπὶ σοὶ δὲ εὐχομαι, ἵνα ἔλθῃς εἰς τὴν τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν καὶ μὴ σεαυτὸν 16.7 ἀπολέσης ἐν τῇ εἰς θεὸν βλασφημίᾳ. βαθέα γὰρ εἰσι τὰ ῥήματα τοῦ ἁγίου θεοῦ, πνεύματι δὲ ἁγίῳ ἢ γνῶσις διὰ τῶν χαρισμάτων δίδεται. «ὦ μὲν γάρ» φησὶ «δίδεται λόγος σοφίας, ὦ δὲ λόγος διδασκαλίας» καὶ τὰ ἐξῆς, «τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα τὸ διαιροῦν ἐκάστῳ ὡς βούλει», ἵνα σοὶ δεῖξῃ καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐθεντίαν. ὅταν γὰρ τὸ αὐτὸ πνεῦμα πᾶσι τὰ χαρίσματα δίδωσιν ὡς βούλεται, τοίνυν παρακάλεσον τὸν πατέρα, ἵνα ἀποκαλύψῃ σοὶ τὸν υἱόν, καὶ παρακάλεσον τὸν υἱόν, ἵνα ἀποκαλύψῃ σοὶ τὸν πατέρα, καὶ πάλιν παρακάλεσον τὸν πατέρα, ἵνα σοὶ δῶ τὸν υἱόν καὶ ἀποκαλύψῃ σοὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ δῶ σοὶ αὐτὸ ἔχειν ἐν σοί, ἵνα δοθῇ ἐν σοὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀποκαλύψῃ σοὶ τὴν πᾶσαν γνῶσιν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, ἵνα μάθῃς ὅτι ἐν τῷ υἱῷ οὐκ ἔστι οὐδεμία ἀγνωσία οὐδὲ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

17.1 εἰ γὰρ καὶ ἄγγελοι λείπονται τῆς μείζονος ἐξουσίας καὶ γνώσεως, μὴ γένοιτο καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα λείπεσθαι. πνευματικῶς δὲ λέγει ὁ υἱός, ὁ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς ἅγιος Λόγος· οἱ δὲ ψυχικοὶ ἀνακρίνονται μὴ νοοῦντες τοῦ υἱοῦ τὴν σοφίαν, μᾶλλον δὲ τῆς σοφίας 17.2 τὸν λόγον–ἐπερωτῶ σε, καὶ λέγε μοι· τίς μείζων ἔστιν ὁ πατήρ ἢ ἡ ἡμέρα ἐκείνη περὶ ἧς λέγει; οὐ τολμήσεις λέγειν μὴ εἶναι τὸν πατέρα μείζονα. εἰ τοίνυν μείζων ὁ πατήρ καὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων καὶ γενηθησομένων καὶ οὐδεὶς

αὐτὸν ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱός, ποῖον ἄρα μείζον τὸ τὸν πατέρα γινώσκειν ἢ ἐκείνην τὴν ἡμέραν; εὐδὴλον ὅτι τὸ τὸν πατέρα 17.3 γινώσκειν. πῶς οὖν ὁ τὰ μείζω εἰδὼς τῶν ἐλαττόνων ὑστερεῖ; εἰ γινώσκει τοίνυν τὸν πατέρα, γινώσκει πάντως καὶ τὴν ἡμέραν καὶ 17.4 οὐδὲν ἐστὶν οὗ λείπεται κατὰ γινῶσιν ὁ υἱός. ἀλλ' ἔρεῖς ὅτι μείζων ὢν ὁ πατὴρ πάντων ἔχει τὴν γινῶσιν, ὁ δὲ υἱός οὐδαμῶς, καθὼς καὶ αὐτὸς λέγει «ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν». ἀλλὰ τοῦτο τιμῶν τὸν πατέρα λέγει ὁ υἱός ὡς ἔπρεπε, μειζόνως τετιμημένος ὑπὸ τοῦ πατρὸς. ἔδει γὰρ ἀληθῶς τὸν γνήσιον υἱὸν τιμᾶν τὸν ἴδιον πατέρα, 17.5 ἵνα δεῖξη τὴν γνησιότητα. πῶς δὲ σὺ νομίζεις μείζονα εἶναι αὐτόν; περιφερειά ἢ ὄγκω ἢ χρόνῳ ἢ καιρῷ ἢ ἀξίᾳ ἢ θεότητι ἢ ἀθανασία ἢ αἰδιότητι; μὴ ταῦτα νόμιζε. οὐδὲν γὰρ ἐν τῇ θεότητι ἄνισον ὑπάρχει πρὸς τὸν υἱόν, ἀλλὰ καθὼς πατὴρ ὁ πατὴρ ἐστὶ καὶ 17.6 καθὼς ὁ υἱός υἱὸς γνήσιος, τιμᾷ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. οὔτε γὰρ ὄγκω φέρεται τὸ θεῖον, ἵνα ὑπέρογκος τοῦ υἱοῦ ἦ ὁ πατὴρ, οὐδὲ χρόνῳ ὑποπίπτει, ἵνα ὑπέρχρονος ὁ πατὴρ γένηται τοῦ υἱοῦ, οὔτε τῷ ὕψει μερικῶς τάττεται ὁ πατὴρ πάντα γὰρ περιέχει, αὐτὸς ὑπ' οὐδενὸς περιεχόμενος, ἵνα ὁ υἱός ὑπερβεβηκῶς νοοῖτο. ἐκάθισε γὰρ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ οὐκ εἶπεν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν πατέρα, ἵνα Σαβέλλιον παραλύσῃ καὶ Ἄρειον καθέλοι τῆς αὐτοῦ βλασφημίας.

18.1 Διὰ τοῦτο μὴ ζητεῖ τὰ μὴ ζητούμενα, ἀλλὰ τίμα τὸν υἱόν, ἵνα τὸν πατέρα τιμήσῃς. ἀκούων δὲ περὶ τοῦ θεοῦ «οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός» μὴ τολμήσῃς διὰ τὸ τὸν υἱὸν ὑπερβαλλόντως τιμᾶν 18.2 τὸν πατέρα οὐκ ἀγαθὸν ἀποφῆναι τὸν υἱόν. οὐδὲ γὰρ ἀρνούμενος ἑαυτὸν ἀγαθὸν εἶναι λέγει τὸν πατέρα ἀγαθόν, ἀλλὰ τοσοῦτω μειζόνως ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει ἐν τῷ τὴν τιμὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων μὴ βούλεσθαι, ἀλλ' ἀναφέρειν τὴν τιμὴν ἐπὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα, ἵνα ἀπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ πατρὸς γνωσθῇ ἢ γινῶσιν τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος, ἀπὸ ἀγαθοῦ πατρὸς θεοῦ γεγεννηθῆναι 18.3 μένου. πολλή γὰρ ἀδράνεια τῶν τολμώντων λέγειν περὶ τοῦ υἱοῦ 18.4 τὸ τοιοῦτον, κἄν τε εἶπῃ «εἷς ἐστὶν ἀγαθὸς ὁ θεός». ἰδοὺ γὰρ ἐν πολλοῖς διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία γραφή, ἀγαθὸν καλοῦσα παῖδα πτωχὸν καὶ σοφόν, καὶ «ἀγαθὸς ἦν Σαμουὴλ μετὰ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων» καὶ «ἀγαθὸς ἦν Σαοὺλ υἱὸς Κίς ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, ὑψηλότερος παντὸς Ἰσραὴλ ὑπὲρ ὠμίαν καὶ ἐπάνω» καὶ «ἀγαθὸν πορεύεσθαι εἰς οἶκον πότου» καὶ «ἄνοιξον, κύριε, τὸν οὐρανόν, τὸν θησαυρόν σου τὸν ἀγαθόν» καὶ «ἀγαθὸς λόγος ὑπὲρ δόμα» καὶ «ἀγαθὸς ὁ κύων ὁ ζῶν ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρόν» καὶ «ἀγαθὸν δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα» καὶ «ἀγαθὴ ἐσχάτη λόγων ὑπὲρ ἀρχήν» καὶ «εἰ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν», περὶ ἰχθύος καὶ 18.5 ἄρτου λέγων. πῶς οὖν τολμᾶς διανοεῖσθαι ἀπαρνούμενον τὸν υἱὸν τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα καὶ μὴ δι' ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς ἐπὶ τοῦ 18.6 πατρὸς φέρειν τὴν ἀγαθότητα; ἔωρα γὰρ τὸν λέγοντα αὐτῷ «διδάσκαλε ἀγαθέ» λέγοντα στόματι καὶ οὐ καρδίᾳ, καὶ ἐλέγξει αὐτὸν βουλόμενος, ὅτι οὐ τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ ἐπέιθετο, ἀλλὰ τὴν καρδίαν διήλεγχεν, ὡς καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ λέγει «τί μοι λέγετε κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε τοὺς ἔμοις λόγους», καὶ ὧδε ἐβούλετο αὐτὸν ἐλέγχειν. ἔλεγε γὰρ αὐτὸν ἀγαθὸν διδάσκαλον καὶ οὐκ ἔμενεν ἐν τῇ αὐτοῦ πίστει τοῦ πιστεύειν εἰς τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα.

19.1 Αὐτὸς τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος ὁ ζῶν ὁ ἐνυπόστατος, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐπουράνιος, ὁ υἱὸς ὁ γνήσιος, ὁ αἰεὶ ὢν σὺν πατρί, ὁ ἐκ πατρὸς προελθὼν, τὸ «ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως», «ἡ εἰκὼν τοῦ πατρὸς» ἐν ἀληθείᾳ, ὁ σύνθρονος τοῦ φύσαντος, «οὗ 19.2 τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος», «ὁ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν», ὁ σοφία ὢν ἐκ σοφίας, ὁ πηγὴ ὢν ἐκ πηγῆς «ἐμέ», γάρ φησιν «ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος

ζωῆς καὶ ὄρουξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους», ὁ ποταμὸς ὁ ἀένναος, ὁ «εὐφραίνων τοῖς ὀρμήμασι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ», ὁ ἐκ τῆς πηγῆς προελθὼν, «ἐξ οὐπερ, ὡς φησι, 19.3 ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσι», τὸ σκῆπτρον Δαυίδ, ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, τὸ ἄνθος τὸ ἀπ' αὐτῆς, ὁ λέων, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐκ φυλῆς 19.4 Ἰούδα, τὸ πρόβατον τὸ λογικόν, ὁ λίθος ὁ ζῶν, ὁ «τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος», ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀληθείᾳ γεγωνῶν καὶ θεὸς ἐν ἀληθείᾳ ὑπάρχων, μὴ τραπείς τὴν φύσιν, μὴ ἀλλοιώσας τὴν θεότητα, ὁ γεννηθεὶς ἐν σαρκί, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος. ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, 19.5 ὁ ἔχων μεταξὺ τοῦ γενόμενος τὸ σὰρξ «ὁ Λόγος» γὰρ οὐκ εἶπεν «ὁ γενόμενος», ἀλλὰ μετὰ τὸ εἰπεῖν ὁ Λόγος ἀπαρεμφάτως τίθησι τὸ «σὰρξ», μετὰ δὲ τὸ σὰρξ λέγει «ἐγένετο», ἵνα τὸ ἐγένετο ἐκ Μαρίας δοκιμασθῆ, ἵνα ὁ Λόγος ἄνωθεν παρὰ πατρὸς κατελθὼν νοηθῆ, – 19.6 οὗτος ὁ ἅγιος ὁ ζῶν Λόγος, ὁ πρὸς πατρὸς θεός, «ὁ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος», ὁ ἀγγέλλων τὰ τῆς βουλῆς τοῦ πατρὸς, «ὁ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος», αὐτὸς εἶπεν «οὐδεὶς οἶδε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν οὔτε οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ»· * καὶ γὰρ οὐκ οἶδασιν ὅτι 19.7 ὁ υἱὸς νοηματικῶς λέγει «εἰ μὴ μόνος ὁ πατήρ». εἰ τοίνυν οἶδεν ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, μεῖζον δὲ ὁ πατήρ καὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας, καὶ οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, πῶς ἄρα ὁ τὸ μεῖζον εἰδὼς τὸ ἦσσαν ἀγνοεῖ; οὐδὲ γὰρ οἶδέ τις τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ. ὡς γὰρ μέγας ὁ πατήρ, ὅτι οἶδε τὸν υἱόν, οὕτως 19.8 καὶ ὁ υἱὸς μέγας, ὅτι οἶδε τὸν πατέρα. εἰ οἶδε τοίνυν τὸν πατέρα, τὸ μεῖζον, τὸ μικρὸν πῶς ἀγνοεῖ, τουτέστι τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν; ἐρεύνησον τὰς θείας γραφὰς καὶ μάθε τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν δύναμιν, καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ γινῶσκον τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀποκαλύψει σοὶ τὴν τοῦ Λόγου τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γνῶσιν, ἵνα μὴ πλανηθῆς τῆς ἀληθείας καὶ ἀπολέσης τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.

20.1 Δύο γὰρ γνώσεις ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, δύο εἰδήσεις, μία κατὰ ἐνέργειαν καὶ μία κατὰ εἶδῃσιν. ἵνα δὲ ἀπὸ παραδειγμάτων τὰ ὅμοια παραστήσω, εἰς τὸ διὰ πολλῶν ἐξομαλισθῆναι τὴν πεπλανημένην σου 20.2 διάνοιαν καὶ τῶν τοῦτο φρονούντων, μάθε τί λέγει ἡ γραφή περὶ τοῦ Ἀδάμ· «ἦσαν» φησί «γυμνοὶ ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ οὐκ ἠσχύνοντο». 20.3 τυφλοὶ δὲ οὐκ ἦσαν· ἔβλεπον γάρ· εἰ μὴ γὰρ ἔβλεπον, πῶς εἶδον τὸ ξύλον, ὅτι «καλὸν εἰς βρῶσιν καὶ ὠραῖον τοῦ κατανοῆσαι»; «καὶ λαβοῦσα» φησί «ἡ γυνὴ ἔφαγε καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τῷ μετ' 20.4 αὐτῆς». ἄρα οὖν οὐκ ἦσαν τυφλοὶ, ἀλλ' ἠνεωγμένους εἶχον τοὺς ὀφθαλμούς· γυμνοὶ δὲ ὄντες οὐκ ἠσχύνοντο βλέποντες, καὶ γυμνοὶ ὄντες ἑαυτοὺς ἤδεισαν. ἤδεισαν δὲ κατὰ εἶδῃσιν καὶ οὐ κατὰ 20.5 πράξιν. μετὰ γὰρ τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου βεβρωκότας τοῦ ξύλου, μετὰ πολὺν χρόνον φησί «ἔγνω ὁ Ἀδάμ Εὐάν τὴν γυναῖκα 20.6 αὐτοῦ». πῶς τοίνυν ἔσται τοῦτο; καίτοι γε ἐώρων ἀλλήλους γυμνοὶ ὄντες καὶ ἤδεισαν ἑαυτοὺς τῇ ὀράσει· ἀλλ' οὐ τῇ πράξει. τὸ δὲ 20.7 ἀλλήλοις συναφθῆναι γνῶσιν εἶπεν ἡ γραφή. οἶδε δὲ καλεῖν εἶδῃσιν καὶ εἶδῃσιν. πάλιν γὰρ οὕτω λέγει «ἔγνω Ἰακώβ Λεῖαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε» καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἤδει αὐτήν· σὺν αὐτῇ γὰρ ἑπτὰ ἔτη ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Λαβὰν τοῦ πατρὸς αὐτῆς. εἶδῃσιν δὲ τὴν δι' ὀράσεως καὶ διὰ γνώσεως ἤδει, οὐκ ἔγνω 20.8 δὲ καὶ διὰ πράξεως. «καὶ ἔγνω Ῥαχὴλ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ» καὶ πάλιν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ «καὶ ἐγήρασε Δαυίδ» φησί «καὶ ἔσκεπον αὐτὸν ἱματίοις, καὶ οὐκ ἐθερμαίνετο, καὶ εἶπον τῷ βασιλεῖ ζητηθῆτω παρθένος καλῆ». καὶ εὐρέθη Ἀβισὰκ ἡ Σουμανίτις. καὶ φησιν «ἠνέχθη τῷ βασιλεῖ καὶ συνεκοιμᾶτο αὐτῷ καὶ συνέθαλπεν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔγνω αὐτὴν Δαυίδ», τὴν σὺν αὐτῷ, τὴν σύσσωμον καὶ σύμπλευρον. 20.9 ἄρα ποῖαν εἶδῃσιν λέγει; τὴν δι' ὀράσεως ἢ τὴν διὰ πράξεως; καὶ «ἔγνω κύριος τοὺς

ὄντας αὐτοῦ»· ἄρα οὖν τοὺς οὐκ ὄντας ἀγνοεῖ; καὶ «ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται τῆς ἀνομίας· οὐδέποτε γὰρ ἔγνων 20.10 ὑμᾶς»· ἄρα ἔστιν ἄγνοια ἐν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ; καὶ πάλιν «ὕμᾶς ἔγνων ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν». ἄρα οὖν τὰ ἔθνη τὰ λοιπὰ ἀγνοεῖ; μὴ γένοιτο. ἀλλ' οἶδε γινώσκιν ἢ θεία γραφή, ἄλλην μὲν κατὰ εἶδησιν, ἄλλην δὲ κατὰ πράξιν.

21.1 Ἐπεὶ οὖν τοῦ πατρὸς ὁ μονογενὴς πληρῶν τὸ θέλημα *, ἀπέδειξεν ἤδη τὰ πάντα τετελειωμένα, * ἔγνω γὰρ ὁ πατήρ τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν, ἔγνω αὐτὴν καὶ κατὰ γινώσκιν καὶ κατὰ πράξιν· οἶδε γὰρ αὐτὸς πάντα καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν υἱὸν «ὁ πατήρ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ» καὶ μὴ κρίνων διὰ μὲν τοῦ δεδωκέναι τῷ υἱῷ αὐτὸς κρίνει· οὐ γὰρ ἠλλοτριῶται ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ κρίνειν τοὺς 21.2 κρινομένους καὶ ἐν τῷ μὴ κρίνειν τὸν πατέρα ἤδη κέκρικεν. ὁ δὲ υἱὸς οἶδε πότε ἔρχεται· αὐτὸς γὰρ αὐτὴν φέρει τὴν ἡμέραν καὶ αὐτὸς ὀρίζει καὶ ἄγει καὶ τελεῖ. λέγει γὰρ «ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ ἔρχεται ἢ ἡμέρα ἐκείνη» καὶ φησιν «οὐκ ἔστε ἐν νυκτὶ, ἵνα ἢ ἡμέρα ἐν 21.3 σκότει ὑμᾶς καταλάβῃ». εἰ οὖν οἱ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ἡμέρας εἰσὶ τέκνα, ἄρα αὐτὸς ὁ υἱὸς ὁ φέρων τὴν ἡμέραν ἀγνοεῖ, ἵνα αὐτὸν καταλάβῃ ἢ ἡμέρα καὶ οὐχὶ αὐτὸς μᾶλλον τὴν ἡμέραν φέρῃ; τίς ταῦτα διανοούμενος οὐ βλασφημήσει, τὰ μὴ πρέποντα περὶ πατρὸς 21.4 καὶ υἱοῦ λογιζόμενος; καὶ ὁ πατήρ μὲν οἶδε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν κατὰ δύο τρόπους, κατὰ εἶδησιν καὶ κατὰ πράξιν. οἶδε γὰρ πότε ἔρχεται καὶ πάλιν ἤδη κέκρικεν ὀρίσας κρίνειν τὸν υἱὸν καὶ ἔγνω 21.5 κατὰ πράξιν ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ οἶδε μὲν πότε ἔρχεται καὶ αὐτὸς φέρει αὐτὴν καὶ οὐκ ἀγνοεῖ, οὕτω δὲ αὐτὴν ἔπραξε κατὰ γινώσκιν, τουτέστι οὕτω ἔγνω κατὰ πράξιν. ἔτι γὰρ ἀσεβεῖς ἀσεβοῦσι καὶ ἄπιστοι ἀπιστοῦσι καὶ κακόπιστοι βλασφημοῦσι καὶ ὁ διάβολος ἐνεργεῖ καὶ ἁμαρτήματα γίνεται καὶ ἡ ἀδικία κρατεῖ καὶ ἡ κρίσις μακροθυμεῖ, ἕως ἂν ἔλθῃ καὶ γινῶ αὐτὴν κατὰ πράξιν καὶ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν καὶ σῶσῃ τοὺς ἐν ἀληθείᾳ ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν καὶ μὴ βλασφημοῦντας αὐτοῦ τὴν θεότητα καὶ πατρὸς καὶ ἀγίου πνεύματος.

22.1 Ἐξ ἀγίων δὲ ἀγγέλων λείπεται κατὰ δύο τρόπους ἢ τοιαύτη ἀξία. τίμιοι μὲν γὰρ εἰσιν, ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος τοῦτο κεκτημένοι· λείπεται δὲ αὐτοῖς τοῦτο· οὐ γὰρ οἶδασιν τὰ ὠρισμένα πότε γίνεται. ἐπὶ μὲν γὰρ τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ὁ πατήρ ἔθετο τοὺς χρόνους. εἰ δὲ ὁ πατήρ ἐν υἱῷ καὶ ὁ υἱὸς ἐν πατρί, ἄρα οὐ λείπεται 22.2 ἢ ἐξουσία ἐξ υἱοῦ ἢ ἐν πατρί. λείπεται δὲ ἀπὸ τῶν ἀγγέλων· κτιστοὶ γὰρ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ δυνάμεις, πατήρ δὲ ἄκτιστος, υἱὸς 22.3 ἄκτιστος, πνεῦμα θεοῦ ἄκτιστον. οὐκ οἶδασιν οὖν οἱ ἄγγελοι οὔτε κατὰ εἶδησιν οὔτε κατὰ πράξιν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν. οὐκ οἶδασιν γὰρ πότε βούλεται ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνεγκεῖν τὴν ἡμέραν, καὶ οὐκ οἶδασιν κατὰ γινώσκιν πράξεως· οὕτω γὰρ ἐπετάχθησαν ἐξελεθῆναι καὶ συναγαγεῖν δίκην ζιζανίων καὶ δῆσαι δεσμὰς 22.4 δεσμὰς εἰς τὸ καίειν πυρὶ ἀσβέστῳ. οὕτω τοίνυν οὐδὲ ἔπραξαν οὐδὲ οἶδασιν, ὁ δὲ πατήρ οἶδε καὶ ἔπραξεν· ὁ δὲ υἱὸς οἶδε μὲν, οὐδέπω δὲ ἔπραξε. τουτέστιν τὸ «εἰ μὴ ὁ πατήρ μόνος, οὔτε οἱ ἄγγελοι 22.5 οὔτε ὁ υἱός». νοήσωμεν τὴν δύναμιν τῆς γραφῆς, ἵνα μὴ γένηται ἡμῖν τὸ γράμμα θάνατος. «τὸ γράμμα», γὰρ φησιν «ἀποκτένει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ». λάβωμεν τὸ πνεῦμα, ἵνα ὠφεληθῶμεν ἐκ τοῦ γράμματος. οὐ γὰρ τὸ γράμμα ἀποκτένει, ἐν γὰρ τῷ γράμματι ἢ ζωὴ· ἀποκτένει δὲ τὸν ἀσυνέτως τῷ γράμματι προσερχόμενον καὶ μὴ ἔχοντα τὸ φράζον πνεῦμα, τὸ ἀνοϊγον τὸ γράμμα καὶ ἀποκαλύπτον 22.6 τὸ ἐν αὐτῷ. οὗτος οὖν ὁ πατήρ ὁ ἅγιος τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν γνήσιον, γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἔδωκε τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ ἐν μιᾷ γνώσει ὁμοιοῦς, ἐν ἐνὶ συνδέσμῳ

τελειότητα, ὅπως ἐν ὀνόματι πατρὸς τελείου καὶ θεοῦ τὴν σφραγίδα κομισώμεθα καὶ ἐν ὀνόματι υἱοῦ τελείου καὶ θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι 22.7 πνεύματος θείου καὶ τελείου λάβωμεν τὴν σφραγίδα. ὦ τριάς ἁγία ἀριθμουμένη, τριάς ἐν ἐνὶ ὀνόματι ἀριθμουμένη. οὐ γὰρ λέγεται ἐνάς καὶ δυὰς οὐδὲ μονὰς καὶ μονάς, ἀλλὰ μονὰς ἐν τριάδι καὶ τριάς ἐν μονάδι, μονοειδῶς μονωνύμως εἷς θεός, πατὴρ ἐν υἱῷ, υἱὸς ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι.

23.1 Κάλει δέ μοι μάρτυρας τῆς ἀληθείας, κάλει μοι τοὺς παῖδας τοὺς ἀπὸ τῆς καμίνου τῆς Βαβυλωνίας σωθέντας, τοὺς καταξιοθέντας ἐν πυρὶ καταβληθῆναι, μὴ ἀναλωθῆναι δέ, οὐ σβέσαι τὸ πῦρ, ἵνα μὴ ὑποληφθῶσι καινὰ ἔργα ἀντιμηχανησάμενοι, ἀλλ' ἐν πυρὶ μὲν εἶναι, ἐν πυρὶ δὲ μὴ ἀναλωθῆναι διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν αὐτῶν, τοῦ θεοῦ δι' αὐτῶν ἡμᾶς διδάσκοντος, τίνα μὲν ἐστὶ τὰ κτιστὰ τίνα δὲ τὰ ἄκτιστα, τίνα ἐστὶ τὰ ποιητὰ τίνα τὰ μὴ γενόμενα, τίνα τὰ αἰεὶ 23.2 ὄντα τίνα δὲ τὰ ἐξ αὐτῶν ὄντα, γενόμενα δέ. οἱ τοιοῦτοι σωθέντες παῖδες ἠθέλησαν εὐχάριστον ἀποδείξαι γνώμην εἰς τὸν θεὸν τὸν σώσαντα αὐτούς, εἰς ὃν ἀπ' ἀρχῆς ἠλπίσαν καὶ οὐκ ἐδίστασαν καὶ 23.3 οὐκ ἔκλιναν αὐχένα εἰκόνι καὶ θράσει βασιλέως καὶ τυραννίδι. καὶ ὅτε ἠθέλησάν τι ἀπονεῖμαι θεῷ ἀνερευνήσαντες τὰ βάθη τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐν τῇ καρδίᾳ, ἅγιοι ὄντες, διανοηθέντες τε τὸν οὐρανὸν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, τὴν τε γῆν καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν καὶ πάντα ὅσα ἔστι μὴ ἄξια εἶναι εἰς προσφορὰν θεῷ προσενεχθῆναι 23.4 οὔτε γὰρ εἶχον ἐξουσίαν τὰ ὑπὲρ ἑαυτοῦ θεῷ προσφέρειν, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν μὲν καὶ κατὰ τὴν ἐξουσίαν θέλοντες μόνον ὕμνοις ὑμνεῖν τὸν θεὸν τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ γεγραμμένον «θύσατε θυσίαν αἰνέσεως» καὶ «θυσία αἰνέσεως δοξάσει με», ἤδη μεταβαλόντες τὴν παλαιὰν εἰς καινὴν διαθήκην πνεύματι ἁγίῳ ὑπονωττόμενοι, οὐ ζῶν θυσίας οὐδὲ ὀλοκαυτωμάτων χρεῖαν ἔχοντες φασὶ γὰρ «οὐκ ἔστι τόπος τοῦ καρπῶσαι οὐδὲ θυσία οὐδὲ θυσιαστήριον», ὡς τῶν πάντων περι23.5 ληφθέντων, βουλόμενοι δὲ τὴν τοιαύτην αἴνεσιν προσφέρειν καὶ ἔασαντες τὴν ἑαυτῶν μικρότητα ταπεινοφρόνως φέρονται «πᾶς γὰρ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται»· μετὰ γὰρ τοῦ χαρίσματος τῆς αὐτῶν σωτηρίας λαμβάνουσι καὶ ταύτην τὴν δωρεὰν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ βούλονται τὸν αἶνον 23.6 θεῷ προσφέρειν καὶ μὴ ἐκκακεῖν. καὶ ἑαυτοῦς δοκιμάσαντες πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ ἄρρητον δοξολογίαν ἀξιοῦσι συμπαραλαβεῖν μεθ' ἑαυτῶν τὴν κτίσιν εἰς δοξολογίαν καὶ ἄρχονται λέγειν συμπεριειληφότες πᾶσαν τὴν ποίησιν.

24.1 Διελόντες δὲ τὰ ποιήματα ἀπὸ τοῦ ποιήσαντος καὶ τὰ κτιστὰ ἀπὸ τοῦ κτίσαντός φασιν «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν 24.2 κύριον». πάντα εἶπον καὶ οὐδὲν κατέλιπον. ἵνα δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον χαρακτηρίσῃ τὴν τελείαν γνώσιν εἰς τὸ εἰδέναι, ποῖον τὸ θεῖον ποῖα δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενόμενα, ἵνα μὴ συμμιξώμεν τῷ αἰδίῳ τὰ ἐξ οὐκ ὄντων γενόμενα, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, ἀριθμῶ μὲν τὰ πάντα συνήγαγεν. ἀπεκάλυπτε γὰρ αὐτοῖς τὸ πνεῦμα 24.3 τὸ ἅγιον ὡς καταξιοθεῖσιν ἅμα ἀγγέλοις εἶναι συνδιαίτοις τε γενομένοις ἀγγέλων, τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ ὑποκάτω τῆς γῆς 24.4 καὶ λοιπὸν οὐκ ἠγνόουν. καὶ φασιν οἱ αὐτοὶ ἅγιοι παῖδες, ὡς προεῖπον· «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον» καὶ ἄρχονται ἀριθμεῖν τε καὶ διαιρεῖν ποῖα τὰ ἔργα ποῖα τὰ ποιήσαντα, ποῖα τὰ 24.5 ἐργαζόμενα ποῖα δὲ τὰ ἐργασθέντα· καὶ ἀριθμοῦσιν οὐρανὸν γῆν ὕδατα ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀγγέλους κτιστοὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι καὶ θρόνους καὶ δυνάμεις κτιστὰ γὰρ ταῦτα, ἥλιον σελήνην ποιητὰ γὰρ καὶ οὐκ ἄκτιστα, νέφη καὶ νιφετούς, ἀνέμους χιόνας ἀστραπὰς βροντὰς γῆν θάλασσαν πηγὰς ἀβύσσους ποταμοὺς πᾶσαν ἀνθρωπότητα ὄρη πετεινὰ οὐρανοῦ, κτήνη

καὶ ζῶα, ψυχὰς ὁσίων πνεύματα δικαίων, Ἀνανίαν Ἀζαρίαν Μισαήλ, ἱερεῖς καὶ δούλους θεοῦ. 24.6 πάντα γὰρ ταῦτα ποιητὰ ἔστι καὶ κτιστά, ὑπὸ θεοῦ γεγονότα διὰ τοῦ Λόγου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· «τῷ λόγῳ γὰρ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις 24.7 αὐτῶν». ὄρα δέ, ἀγαπητὲ ἀδελφέ, πῶς τὰ πάντα ἠρίθμησαν πνεύματι ἁγίῳ φερόμενοι καὶ οὐκ ἠρίθμησαν υἱὸν ἐν τοῖς ποιήμασιν, ἀλλ' οὔτε ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' ἔγνωσαν τὴν αὐτὴν θεότητα εἶναι ἐν τριάδι καὶ τὴν αὐτὴν τριάδα εἶναι ἐν μιᾷ θεότητι. καὶ ἐδόξασαν πατέρα ἐν υἱῷ καὶ υἱὸν ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, μίαν ἁγιαστείαν μίαν λατρείαν μίαν θεότητα μίαν δοξολογίαν.

25.1 Ἀλλὰ πάντως καὶ τοῦτο τολμᾷ ὁ διάβολος κινεῖν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀπιστίας τολμηρίαν καταψεύσασθαι τῶν ἁγίων παιδῶν πλάσαι καὶ εἰπεῖν· οὐκ ἤδεισαν εἰπεῖν ὄνομα ἁγίου πνεύματος· Ἰου25.2 δαῖοι γὰρ ἦσαν καὶ οὐδὲ υἱὸν ἤδεισαν, Ἰουδαῖοι ὄντες. εὐθὺς δὲ οἱ λόγοι ἐλέγχουσι τῶν κακοδόξων τὴν ἀπιστίαν. φησὶ γὰρ «καὶ ἦν τὸ πρόσωπον τοῦ τετάρτου ὡς πρόσωπον υἱοῦ θεοῦ». ἰδοὺ ὄνομα υἱοῦ θεοῦ· ἄρα οὐκ ἔστιν ἄγνοια περὶ τούτου * καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τοῦ τῆς καμίνου, ὅτι «ἐπλήσθη Δανιὴλ πνεύματος ἁγίου καὶ εἶπε καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ κριτήριον» καὶ 25.3 ἔκρινε τοὺς πρεσβυτέρους πνεύματι ἁγίῳ ἐμφορούμενος. ἄρα οὖν ἤδεισαν τὸν υἱὸν καὶ ἤδεισαν τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ οὐκ ἀγνοίας χάριν οὐκ εἶπον τὰ ὀνόματα, ἀλλ' ἀσφαλείας ἕνεκα. «εὐλογεῖτε, γὰρ φησιν, πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον» καὶ οὐκ εἶπον, εὐλόγει υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸν κύριον οὐδ' εὐλόγει ἅγιον πνεῦμα 25.4 τὸν κύριον, ἀλλ' «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον». καὶ μὴ τις τῶν προφάσεις ἑαυτοῖς θηρωμένων εἶπη· ὅτι οὐκ εἶπον Χερουβὶμ ἢ Σεραφίμ· λοιπὸν οὐδὲ ταῦτά ἐστιν ἔργα τοῦ θεοῦ. προέλαβε γὰρ ὁ θεῖος λόγος ἀσφαλίσασθαι τὰ πάντα κατὰ τῶν τὰς μηχανὰς ἑαυτοῖς ἐπινοούντων, προγινώσκων τὴν εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς παῖδας λύμην. 25.5 τρισσῶς γὰρ τὸν ὕμνον ἐδιπλασίασαν οἱ ἅγιοι παῖδες οἱ αὐτοὶ τὰ κτιστὰ καὶ ποιητὰ εἰς ὕμνον θεοῦ προβαλλόμενοι καὶ πρῶτον φήσαντες «εὐλογητὸς εἶ, κύριε ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας», εἶτα μεθ' ἕτερα «εὐλογημένος εἶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ» καὶ πάλιν «εὐλογημένος εἶ ὁ καθήμενος ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου» καὶ 25.6 «εὐλογημένος εἶ ὁ βλέπων ἀβύσσους, καθήμενος ἐπὶ Χερουβίμ»· ἵνα ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τὸν θρόνον νοήσης Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν Χερουβίμ καὶ ἀβύσσων καὶ θρόνου ἡγιασμένου καὶ λοιπῶν πάντων ὀνομάτων νοήσης ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ πάντων τῶν ὀνομασμένων ὅτι ἐκ τῶν ἔργων εἰσὶ τοῖς ἄλλοις συναριθμούμενα. καλέσαντες γὰρ εἰς ὕμνον ταῦτα πάντα εὐθὺς ἐπιφέρουσι λέγοντες «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον», ἵνα Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ εὐλογῆσιν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα.

26.1 Σεμνοὶ δὲ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδουσι, σὺν Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ τὴν τριάδα ὁμοδόξως καὶ ὁμοστοίχως καὶ ὁμοουσίως δοξάζοντες καὶ λέγοντες τὸ «ἅγιος ἅγιος ἅγιος», τρεῖς φωνὰς ἀποτελοῦντες, ἐν ἐνότητι δὲ λέγοντες καὶ οὐ πολωνύμως. 26.2 οὐ γὰρ λέγουσιν ἅγιος τέταρτον, ἵνα μὴ προσθῶσι τι τῆ τῆς τριάδος ὀνομασίᾳ· οὐ λέγουσι δις τὸ ἅγιος. ἵνα μὴ ἐλλιπὴς εἴη ἡ δόξα τῆς τελειότητος, ἀλλὰ τρίς, ἵνα πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐν 26.3 τῇ αὐτῇ τιμῇ ἀγιάσωσι. καὶ οὐ λέγουσιν ἅγιος καὶ ἡμιάγιος, ἀλλ' ἴσως λέγουσι τὸ ἅγιος, μιᾷ φωνῇ καὶ ἐνὶ λόγῳ καὶ μιᾷ

τελειότητα 26.4 τριάδα δοξάζοντες ὁμοῦ ἐν ἐνότητι καὶ ἐνότητα ἐν τριάδι. ταύτην γὰρ τὴν γνώσιν ἦλθεν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἡμᾶς διδάξαι, ταύτην τὴν σύνεσιν ἡμῖν ἐκήρυξε τὸ ἅγιον πνεῦμα, ταύτην τὴν τελειότητα ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὁ πατήρ· ἐν ἀληθείᾳ ταύτην τὴν ζωὴν ἐχαρίσατο ἡμῖν σαρκωθεὶς ὁ Λόγος, ταύτην τὴν οἰκοδομὴν ὠκοδόμησεν 26.5 ἡμῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα. «εἴ τις γὰρ ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσίον ἄργυρον λίθους τιμίους ξύλα χόρτον καλάμην» καὶ τὰ ἕξῃς. οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλος θεμέλιος· «θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός», ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, «οὐ ἔσμεν οἰκοδομή, καὶ οὐ ἔσμεν γεώργιον», «οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τὸν θεμέλιον προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων», τοῦ εἰδέναι τὴν ἡμῶν οἰκοδομὴν στερεὰν οὖσαν ἐν ἀληθείᾳ καὶ τὸν ἡμῶν 26.6 θεμέλιον αἰεὶ ὄντα καὶ μὴ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι. ἀλλ' «οὐκ ἐν πᾶσιν ἢ γνώσῃς» κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον, ἀλλ' ἐν τοῖς καταξίω26.7 θεῖσι πνεύματι ἀγίῳ τὰ τῆς ἀληθείας εἰδέναι μυστήρια. αὐτὸς γὰρ ὁ ἀποκαλύψας ἑαυτὸν καὶ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπιμεμφομένους τινὰς τῶν ἐν ἀγνωσίᾳ ἔλεγεν «οὐκ οἴδατε τὰς γραφὰς οὐδὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν» καὶ πάλιν ἀλλαχόθι «ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω» καὶ πάλιν «εἰ ἤδεις τίς ἐστιν ὁ ζητῶν παρὰ σοῦ πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας» τῇ Σαμαρείτιδι ἔλεγε, καὶ πάλιν «οὐκ 26.8 οἴδατε οἶον πνεύματός ἐστε». ἄρα οὖν «ἢ γνώσῃς οὐκ ἐν πᾶσιν»· «χαρίσματα γὰρ ἔχει ἕκαστος ἐκ θεοῦ διάφορα». καὶ φησιν ὁ ἅγιος λόγος «ὧ δίδοται περισσότερον, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν», ὡς τινῶν μὲν λαμβανόντων βραχύ, τινῶν δὲ οὐδ' ὅλως, ἄλλων δὲ περισσοτέρως εἰληφότων.

27.1 Καὶ ὅτι μὲν ταῦτα οὕτως ἔχει ἕξ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς θείαις 27.1 γραφαῖς εἰρημένων ἔστιν εὐρεῖν. τῆς γὰρ θείας γραφῆς πνευματικῶς διαλεγομένης τὰ πλεῖστα, μάλιστα περὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, γνώσεως δὲ φημι τοῦ κυρίου, ὅσα γὰρ ἐστὶ βαθύτερα καὶ περισσοτέρως τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἀπασφαλιζόμενα ῥήματα, ταῦτα εἰς 27.2 πρόσκομμα τοῖς τὴν γνώσιν θεοῦ μὴ κατειληφόσι συμβέβηκεν, ὡς φησιν Ὡσηὲ ὁ προφήτης «τίς συνετὸς καὶ συνήσει ταῦτα;» καὶ «ὧ λόγος γνώσεως κυρίου δίδοται, καὶ γνώσεται αὐτά· ὅτι εὐθεῖαι αἰ 27.3 ὁδοὶ κυρίου, ἀσεβεῖς δὲ προσκόψουσιν ἐν αὐταῖς». εὐθεῖαι μὲν γὰρ εἰσιν, ἀλλ' οἱ ἀσεβεῖς προσκόπτουσι ἐν ταῖς ὁδοῖς κυρίου, ἀναιτίων τούτων οὐσῶν ἀνθρώποις προσκόμματος. οἱ γοῦν προσκόπτοντες τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος ἀδιαφόρως προσκόπτουσι· «προσέκοψαν 27.4 γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος» καὶ ἐσκανδαλίσθησαν. εὐθὺς μὲν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ὀρώντες τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα θεοσημείας ἐργαζόμενον καὶ μὴ κατηξιωμένοι τῆς γνώσεως τῆς ἐπουρανίου ἔλεγον «τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας;» καὶ ἄλλοτε «εἰ ἦν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκ θεοῦ, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ σάββατον». ἄρα οὖν τὴν θεότητα ἠγνόουν, ἄνθρωπον δὲ ψιλὸν 27.5 μόνον αὐτὸν ἐνόμιζον. οἱ δὲ καὶ θεὸν αὐτὸν ἐγνωκότες, ἀγνοήσαντες δὲ τὴν τελείαν αὐτοῦ δόξαν, ἀκούσαντες τὰ ἐν βάθει περὶ αὐτοῦ εἰρημένα ῥήματα καὶ κατὰ τὴν εἰς ἡμῶν πραγματευθεῖσαν σωτηρίαν σαρκὸς οἰκονομίαν, σφαλλόμενοι εἰς τὴν αὐτοῦ θεότητα κακοδο27.6 ξοῦσιν. ἔσφαλλε γὰρ αὐτοὺς ἢ διάνοια. ὡς γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ἐσφάλισαν ἀκούσαντες, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἀκούοντες ἐσφάλλοντο. ἐκεῖνοι γὰρ ἐώρων τὰ ἐν προφήταις προειρημένα, εἰς δὲ τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ 27.7 παρουσίαν πληρωθέντα ἀγνοοῦντες ἐταράχθησαν. καὶ οὗτοι πάλιν διὰ τὴν αὐτοῦ οἰκονομίαν τὰ προειρημένα ἀκούοντες, ψιλῶς δὲ αὐτὰ νοοῦντες ταράσσονται καὶ προβάλλονται εἰς τὴν ἑαυτῶν καταστροφὴν τὰ εἰς τὴν ἡμῶν οἰκοδομὴν εἰρημένα καὶ φασίν· ἀλλ' εἶπεν «ἐγὼ

ἀπέρχομαι πρὸς τὸν θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν καὶ πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν· ὁρᾷς ὅτι καὶ αὐτὸς ἓν ἐστὶ τῶν κτισμάτων, βλασφημοῦντες τολμῶσι λέγειν.

28.1 Βλέπεις τοίνυν ὅτι σφάλλει αὐτοὺς ἢ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας οικονομία. ἀναλάβωσι γὰρ ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ἐρωτήσωσι χρόνους ἢ καιρούς· «αἱ γὰρ διέξοδοι αὐτοῦ» φησὶν «ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος». ἴδωμεν τοίνυν τὰ πρὸ τούτων. φησὶν ὁ πατὴρ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», καὶ οὐκ εἶπε, ποιήσω ἄνθρωπον 28.2 κατ' εἰκόνα ἐμήν. ἐλέγχθητι ὁ ἔχων πεπωρωμένην τὴν καρδίαν κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἀλλ' ἐπωρώθη ἡ καρδία αὐτῶν» καὶ μάθε τὸν υἱὸν ὄντα αἰεὶ πρὸς τὸν πατέρα· τὸ γὰρ εἰπεῖν ποιήσωμεν οὐχ ἑνός 28.3 ἐστὶ σημαντικόν, ἀλλὰ πατρὸς λέγοντος πρὸς τὸν υἱόν. ἐλέγχθητι καὶ ὁ λέγων τὸν υἱὸν ἀνόμοιον τῷ πατρί· ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν αὐτὸν κατ' εἰκόνα ἡμετέραν οὐ διέκρινεν ὁμοίωσιν υἱοῦ ἀπὸ πατρὸς οὐδὲ διεἴλε τι τῆς ταυτότητος τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν. οὐ γὰρ εἶπε κατ' εἰκόνα ἐμήν ἢ κατ' εἰκόνα σὴν, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μίαν οὐσίαν ἐδήλωσε καὶ θεότητα. φησὶ γὰρ «κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», ὡς εἶναι μὲν μίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν θεότητα, ἄνθρωπον δὲ γεγονέναι κατ' εἰκόνα τῆς μιᾶς θεότητος πατρὸς καὶ 28.4 υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. ἐλέγχθητι καὶ σύ, Ἄρειε, καὶ ἄκουε τὸν πατέρα λέγοντα τῷ υἱῷ «ποιήσωμεν» συνδημιουργὸν καλοῦντα τὸν υἱόν. πολλάκις γὰρ ἀκήκοά τινος λέγοντας, ὅτι ὁ υἱὸς ἐποίησεν οὐδέν, ἀλλὰ «δι' αὐτοῦ ἐγένετο» τὰ γενόμενα. εἰ δι' αὐτοῦ δὲ γέγονε, 28.5 καὶ αὐτὸς ἐποίησεν, ὡς σαφῶς ἀποδέδεικται. ὁ γὰρ ἀρχιτέχνης Λόγος πάντων ἐστὶ ποιητὴς καὶ δι' αὐτοῦ πατὴρ ἐργάζεται. ἀκουέτωσαν γὰρ αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος «ὁ πατὴρ μου ἐργάζεται ἕως ἄρτι, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι» καὶ γὰρ ὧδε τὸν πατέρα ἑαυτοῦ συνδημιουργὸν καλεῖ ἐν 28.6 τῷ λέγειν τοῦτο. ἀλλὰ πάλιν μὴ σε ἀπατάτω ἡ διάνοια καὶ προσέληθης τῷ υἱῷ ὡς δούλῳ καὶ μὴ ὡς ἀληθινῷ δεσπότη. εἰ γὰρ δούλος ἦν καὶ οὐκ ἀληθινὸς δεσπότης, πῶς μορφὴν δούλου ἀνέλαβεν ἐλθὼν ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων; πῶς δὲ ἐκένου ἑαυτόν, εἰ μὴ εἶχε τὸ τέλειον; ὡς θεῷ οὖν τελείῳ πρόσελθε τῷ υἱῷ καὶ ὡς υἱῷ γνησίῳ ὄντι παρὰ πατρός.

29.1 Καὶ μὴ διὰ κακόνοιαν εἶπης· ἀλλὰ ὁ πατὴρ εἶπε τῷ υἱῷ «ποιήσωμεν», ὁ δὲ υἱὸς οὐκ εἶπε τῷ πατρί «ποιήσωμεν» καὶ ὁ υἱὸς οὐ λέγει ὅτι ἐγὼ ἐργάζομαι καὶ ὁ πατὴρ μου ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸν 29.2 πατέρα τάττει πρῶτον λέγοντα καὶ ἐργαζόμενον. τοῦτο γὰρ ἠλιθίως λέγεις καὶ πολλὰς ἀρχὰς θέλεις νοεῖν τὸ θεῖον. μία δὲ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ ἡ αὐτὴ μία θεότης, οὐδαμοῦ δὲ ἐνταῦθα ὁ υἱὸς λέγει «θεὸς μου». οὐκ ἀρνούμενος δὲ τοῦ υἱοῦ τὴν πρὸς τὸν πατέρα τιμὴν 29.3 λέγω, ἀλλὰ πῶς ἔχει ἢ τῆς θεότητος ἀκολουθία. καὶ πάλιν «ἤκουσεν Ἀδάμ» φησὶ «τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν» καὶ οὐδαμοῦ φησὶν ὁ υἱὸς θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, ἀλλὰ θεὸν 29.4 αὐτοτελεῖ ἐνταῦθα λέγει. καὶ πάλιν «καὶ ἐλάλησεν ὁ θεὸς τῷ Νῶε» 29.5 καὶ οὐδαμοῦ ἐμφέρεται ἡ τοιαύτη λέξις. «καὶ ὤφθη» φησὶν «ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ, καθεζομένου αὐτοῦ πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρή· καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ ἔδραμεν εἰς συνάντησιν καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπεν· εἰ εὖρον χάριν ἐνώπιόν σου», ἵνα τὸν ἕνα δείξῃ θεόν, 29.6 τοὺς δὲ συνεπομένους αὐτῷ ἄλλους δύο ἀγγέλους αὐτοῦ. περὶ γὰρ τούτου καὶ φησὶν «ἀνέβη ὁ θεὸς ἀπὸ Ἀβραάμ»· αὐτὸς δὲ ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν λέγει «μὴ κρύψω τι ἀπὸ τοῦ παιδὸς μου Ἀβραάμ; κραυγὴ» φησὶ «Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρὸς με» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ οὐδαμοῦ ἐμφέρεται ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις τὸ θεὸς 29.7 μου καὶ θεὸς ὑμῶν. «καὶ εἰσηλθον οἱ δύο ἄνδρες εἰς Σόδομα», ὡς τοῦ ἀναβεβηκότος ὑπεράνω τοῦ Ἀβραάμ

ἀπολειφθέντος ἀπὸ τῶν δύο τῶν εἰσελθόντων εἰς Σόδομα ἐπὶ τῇ καταστροφῇ. περὶ δὲ τοῦ ἀναβεβηκότος φησὶν ἡ γραφή «καὶ ἔβρεξε κύριος ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα παρὰ κυρίου πῦρ καὶ θεῖον»· καὶ οὐκ ἦν τῆς λέξεως χρεία 29.8 τοῦ εἰπεῖν θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ Μωυσῆς φησὶν ἐν τῇ ᾠδῇ «καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ». ἐὰν δὲ εἴπῃ «ἄγγελοι θεοῦ» καὶ «πῦρ παρὰ κυρίου» καὶ μὴ εἴπῃ ἄγγελοι μόνον, ἵνα δείξῃ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐν βασιλείῳ, τῶν ἀγγέλων μὴ μεριζομένων εἰς ἀρχάς, ἀλλὰ θεοῦ ὄντων, προσκυνούντων δὲ τῷ υἱῷ καὶ θεῷ· ἄγγελος γὰρ ἀγγέλω οὐ προσκυνεῖ. καὶ οὐδαμοῦ ἐνταῦθα τὸ θεὸς μου καὶ θεὸς ὑμῶν.

30.1 Δαυὶδ δὲ φησὶν «εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». κύριος, φησὶ, τῷ κυρίῳ μου· ἡ γὰρ οἰκονομία τῆς σαρκὸς οὕτω ἦν, ἥς χάριν χρεία ἦν εἰπεῖν αὐτὸν θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. 30.2 «ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἷον καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶν ἐρμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ 30.3 θεός»· καὶ οὕτω χρεία ἦν εἰπεῖν θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ «σὺ Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, οὐκ ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ μοι ἐξελεύσεται εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ αἱ διέξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀφ' ἡμερῶν αἰώνων», καὶ κατὰ ἄλλα ἀντίγραφα «καὶ σὺ Βηθλεέμ οὐχὶ ἐλαχίστη ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος καὶ ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ». καὶ ὁρᾷς ὅτι οὐδέπω χρεία ἦν εἰπεῖν θεὸν μου καὶ θεὸν 30.4 ὑμῶν. ὅτε δὲ ἡ προφητεία ἐπληροῦτο Ἰερεμίου καὶ Ἡσαΐου ὡσαύτως, τὸ ἐκ παρθένου γεννηθῆναι τὸν Λόγον καὶ σάρκα σχεῖν, καθάπερ Ἰερεμίας φησὶ «καὶ ἄνθρωπος ἐστὶ. καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;», τότε μετασχὼν τῆς σαρκὸς καὶ εἰς ἑαυτὸν χωρὶς σπέρματος ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς θεοτόκου Μαρίας ἀναπλάσας τὴν αὐτὴν ἀγίαν σάρκα κατὰ τὸ εἰρημένον «γενόμενος ἐκ γυναικός» καὶ μετασχὼν τοῦ ἡμετέρου διὰ 30.5 τὸ ἡμέτερον φησὶ «θεὸν μου»· διὰ δὲ τὸ αἰδίον αὐτοῦ τῆς γνησιότητος κατὰ φύσιν λέγει «πατέρα μου» καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς χάριν «πατέρα ὑμῶν», διὰ δὲ τὸ κατὰ φύσιν αὐτῶν τῶν μαθητῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ τοῦ αἰδίου αὐτοῦ πατρὸς 30.6 «θεὸν ὑμῶν». θεὸς γὰρ τῶν μαθητῶν, πατὴρ δὲ τοῦ κυρίου κατὰ φύσιν, τῶν δὲ μαθητῶν πατὴρ κατὰ χάριν· θεὸς δὲ τοῦ υἱοῦ ἐστὶν ὁ πατὴρ διὰ τὴν σάρκα, πατὴρ δὲ διὰ τὸ αἰδίον καὶ ἀκατάληπτον τῆς αὐτοῦ γεννήσεως καὶ γνησιότητος, ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἐστὶν αὐτοῦ πατὴρ, γεννήσας αὐτὸν ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως κατὰ τὴν θεότητα. 30.7 θεὸν δὲ ἐδέξεν εἰπεῖν αὐτοῦ δι' ἡν δι' ἡμᾶς ἐποίησεν οἰκονομίαν, ὣν αἶε πρὸς τῷ πατρί, γεννηθεὶς ἀνάρχως Λόγος, ἐν σαρκὶ δὲ ἀπὸ Μαρίας ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν γεννηθεὶς κατὰ σάρκα, ἐκ Μαρίας δὲ τῆς αὐτῆς ἀγίας παρθένου διὰ πνεύματος ἀγίου.

31.1 Νοεῖτωσαν τοίνυν τὰ βαθέα τῆς τοῦ θεοῦ πραγματείας καὶ μὴ τὴν χάριν εἰς ἀχαριστίαν τρέψωσιν, ἀδοξίαν λογιζόμενοι εἰς τὴν ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ φύσιν τὴν εἰς ἡμᾶς σωτηρίαν. 31.2 ἀλλά, φασί, περὶ τοῦ θεοῦ γέγραπται «οὐ πεινάσει οὐδὲ διψήσει οὐδὲ ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ», περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ, ὅτι ἐπέινασεν ἐν τῇ ἐρήμῳ κατὰ τὸν πειρασμόν. καὶ φησὶν «ὁ θεὸς ἡμῶν οὐ κοπιᾷσει», ὁ δὲ κύριος Ἰησοῦς ἐκοπίασεν ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ· καὶ «οὐ νυστάζει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ», ὑπνώσε δέ, 31.3 φησὶν, ὁ κύριος ἐν τῇ νηϊ. ὧ μάταιαι ὑπόνοιαί τῶν τὰ τοιαῦτα λογιζομένων. οὐ μόνον γὰρ τὰ ἡμῶν βάρη ἀνεδέξατο ὑπὲρ ἡμῶν ἐλθὼν ὁ ἅγιος Λόγος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀφήν ἐγένετο καὶ σάρκα ἔλαβε καὶ ἄνθρωπος εὐρέθη καὶ ὑπὸ τῶν γραμματέων συνελήφθη καὶ * ὡς φησὶ «τὸν νῶτον εἰς μάστιγας ἔδωκα, καὶ τὸ

πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα 31.4 ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων». ἀλλὰ καὶ «ἔκλαυσε», ὡς κείται ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ ἐν τοῖς ἀδιορθώτοις ἀντιγράφοις, –καὶ κέχρηται τῇ μαρτυρίᾳ ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ἐν τῷ κατὰ αἰρέσεων πρὸς τοὺς δοκῆσαι τὸν Χριστὸν πεφηνέναι λέγοντας, ὀρθόδοξοι δὲ ἀφείλαντο τὸ ῥητόν, φοβηθέντες καὶ μὴ νοήσαντες αὐτοῦ τὸ τέλος καὶ τὸ 31.5 ἰσχυρότατον–καὶ «γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἴδρωσε, καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρῶς 31.6 αὐτοῦ ὡς θρόμβοι αἵματος, καὶ ὤφθη ἄγγελος ἐνισχύων αὐτόν». οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐρωτᾷ «ποῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον;» καὶ περὶ τῆς αἰμορροούσης «τίς μου ἤψατο;» καὶ περὶ τῶν ζητούντων αὐτόν «τίνα ζητεῖτε;», ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ὡς ἄνθρωπος ἐρωτᾷ «τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ 31.7 ἀνθρώπου;», ἀλλὰ καὶ «πόσους ἄρτους ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν;» ἔλεγε, καὶ κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὀδοιπορίας ἐκάθισε παρὰ τὸ φρέαρ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ἀλλὰ καὶ «τὸ παιδίον ἠϋξανε καὶ ἐκραταιοῦτο τῷ πνεύματι» καὶ «προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ ὁ Ἰησοῦς», ἀλλὰ καὶ «πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν 31.8 Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας», ὁ σοφία ὢν καὶ «διδάσκων ἀνθρώπους γινῶσιν καὶ φυτεύσας τὸ οὖν τῷ ἀνθρώπῳ» καὶ ἐναρθρώσας λαλιὰν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων «καὶ ποιήσας γλῶσσαν τρανὴν μογγιλάλων». τὰ τοιαῦτα πάντα ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα τὴν πᾶσαν ἀκολουθίαν τῆς δι' ἡμᾶς οἰκονομηθείσης ἐνανθρωπήσεως φυλάξας μὴ ἀφανίσῃ τὸν χαρακτήρα τῆς ἀληθείας.

32.1 Ἄλλ' ἵνα μὴ τὰς μαρτυρίας, ἅς παρηγάγομεν ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν δι' ἐναντίας πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀντιλεγόμενας ἐκ θείων γραφῶν συνάξαντες, κακῶς δὲ ὑπ' αὐτῶν νοουμένας, οὕτως ἐάσωμεν ἀνερμηνεύτους, ἐκάστης λέξω τὴν θεωρίαν τῆς ἐν αὐτῇ δυνάμεως, 32.2 δι' ἣν αἰτίαν ὡς ἀνθρωποπαθῶς εἴρηται· καὶ αὐθις πάλιν ἐροῦμεν, πολλὰ ἤδη εἰς τὸ θεὸς μου καὶ θεὸς ὑμῶν εἰρηκότες, ὡς ἔχει † τῷ τὸν νοῦν ἔχοντι γινῶναι ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας εὐλόγως εἰρησθαι. 32.3 «ἄνθρωπος γάρ ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;» ἐν ταύτῳ τὰ δύο ὑποφαίνει τὸ θεῖον γράμμα, ὀρατόν τε καὶ ἀόρατον, διὰ μὲν τὸ ὀρατὸν εὐλόγως τὸ θεὸς μου εἰρησθαι, διὰ δὲ τὸ ἀόρατον τὸ πατήρ μου λελέχθαι, μὴ ἀντιλεγόμενης οὐδ' ὀποτέρας ποιήσεως τῷ λόγῳ. 32.4 πῶς γάρ, εἰ ἦν ἄνθρωπος, οὐκ ἐγινώσκετο; εἰ δὲ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, 32.5 πῶς ἄνθρωπος ἐλέγετο; πάντως γάρ πᾶς τις ὁ ἐξ ἀνθρώπων γενόμενος ὑπὸ ἀνθρώπων γινώσεται, ἀπὸ τῆς γεννησάσης ἀπὸ τῶν συγγενῶν ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀπὸ τῶν γειτόνων ἀπὸ τῶν συσκήνων 32.6 ἢ συμπολιτῶν. καὶ ἀδύνατον τοῦτο πληροῦσθαι εἰς ἄνθρωπον ψιλόν· πληροῦται δὲ ἐν τῷ θεῷ Λόγῳ καὶ υἱῷ θεοῦ, ἐν τῷ εἰπεῖν «ἄνθρωπός ἐστιν», ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ἐν ἀληθείᾳ καὶ τὸ «τίς δὲ γνώσεται αὐτόν;» ὅτι θεὸς ἐστι· διότι συμμετέχει ἀνθρώποις καὶ θεὸς ἐστὶν ἄγνωστος 32.7 τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὸ ἀκατάληπτον. ἄνθρωπος δὲ ἀπὸ Μαρίας ἐν ἀληθείᾳ δίχα σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννημένος· «καὶ ἡ παρθένος, φησί, τὸ γὰρ μέλλον πρὸ τοῦ χρόνου ἐκήρυττεν ὁ προφήτης ἐν γαστρὶ ἔξει 32.8 καὶ τὸ τέξεται υἱόν». εἰ τοίνυν παρθένος, οὐκ ἐξ ἀνδρῶν ἢ οἰκονομία τῆς κηρύξεως διὰ τὸ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου εἰρησθαι τῷ Ἄχαζ «αἰτήσαι σεαυτῷ σημεῖον εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος»· ὁ δὲ ταπεινοφρονῶν «οὐ μὴ αἰτήσω οὐδ' οὐ μὴ πειράσω κύριον τὸν θεόν μου» φησί, παραιτησάμενος 32.9 τὸ αἰτήσασθαι σημεῖον. εὐθύς δὲ διὰ τὸ μὴ αἰτήσασθαι αὐτὸν σημεῖον δύο χαρίζεται ὁ τὰ μεγάλα δωρούμενος ἀνθρώποις θεὸς δῶρα, ἀπὸ ὕψους τὸν Λόγον ἰδίᾳ θελήσει καὶ αὐτοῦ τοῦ Λόγου ἰδίᾳ θελήσει πέμψας, ἀπὸ βάθους δὲ τὴν σάρκα εὐδοκίᾳ ἰδίᾳ σὺν αὐτῷ 32.10 τῷ Λόγῳ οἰκονομήσας. φησί γάρ ὕστερον «καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ». καὶ οὐκ εἶπε καλέσω, ἀλλὰ καλέσουσιν· ἀνθρώποις μὲν

γὰρ ἀπεκαλύπτετο θεὸς ὁ ποτὲ παρ' αὐτοῖς ἀγνοηθείς. ἀλλ' οὐ προσφάτως λαμβάνει τὸ ὄνομα· οὐ γὰρ εἶπε «καλέσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ», ἀλλὰ καλέσουσι.

33.1 Τὸ δὲ «γενόμενος ἐκ γυναικός», καθάπερ ἄνω μοι προεδήλωται, ἵνα ἐν τῷ ἀπὸ γυναικός τὸ γενόμενος σὰρξ πληρωθῆ, ὁ δὲ Λόγος ἀίδιος πᾶσι σαφῶς ἀποφανθῆ. εἰ δὲ καὶ τὸ «οὐ διψῆσει» περὶ θεοῦ λόγος, περὶ δὲ υἱοῦ, ὅτι ἐπέινασε καὶ ἐδίψησεν, ἀναγκαῖον 33.2 ἡμῖν τοῦτο ὠκονόμηται. πῶς γὰρ εὐρίσκετο ἡ οἰκονομία ἐν ἀληθείᾳ οὔσα, εἰ μὴ εἶχε τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρειώδη συνήθειαν; ἐν τούτῳ ἀπέδειξεν ἡμῖν πάντων τῶν ζητημάτων τῶν αἰρετικῶν 33.3 τὰς λύσεις. εὐθύς γὰρ ἔλυσεν ὑπόνοιαν Μανιχαίων· ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν ἐσθίειν καὶ πίνειν σάρκα ἀληθινὴν ὑποδείκνυσιν. ἔλυσε Λουκιανιστὰς 33.4 τῶν τὸν τρόπον καὶ Ἀρείου τὴν δύναμιν· Λουκιανὸς γὰρ καὶ πάντες Λουκιανιστὰι ἀρνοῦνται τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ψυχὴν εἰληφέναι, σάρκα δὲ μόνον φασὶν ἐσχηκέναι, ἵνα δῆθεν προσάψωσι τῷ θεῷ Λόγῳ ἀνθρώπινον πάθος, δίψαν καὶ πείναν καὶ κάματον καὶ κλαυθμὸν καὶ λύπην καὶ ταραχὴν καὶ ὅσαπερ ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐμφέρεται. εὐήθεις δ' ἂν εἶη ταῦτα εἰς τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ 33.5 λογίζεσθαι. ἀλλὰ, φασί, σὰρξ καθ' ἑαυτὴν οὔσα οὔτε ἐσθίει οὔτε πίνει οὔτε κάμνει οὔτε τὰ ἄλλα πράττει. καὶ αὐτὸς σύμφημι σάρκα 33.6 καθ' ἑαυτὴν μὴ ἔχειν ταῦτα. ἔσχε δὲ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν ἔλθων ὁ Λόγος, καὶ σάρκα καὶ ψυχὴν καὶ ὅσαπερ ἐστὶν ἐν ἀνθρώπῳ· τῆς δὲ ψυχῆς καὶ τῆς σαρκὸς ἦν μέρη ἢ πείνα καὶ ὁ κάματος, ἢ τε δίψα 33.7 καὶ ἡ λύπη καὶ τὰ ἄλλα. δακρῦει μὲν γάρ, ἵνα ἐλέγξῃ τὴν πλάνην Μανιχαίου, ὅτι οὐ δοκῆσει ἡμφίεστο τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀληθείᾳ· καὶ διψᾷ δέ, ἵνα δείξῃ μὴ μόνον τὴν σάρκα ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν. οὐ γὰρ ἡ αὐτοῦ θεότης ἐδίψησέ που, ἀλλὰ τῇ σαρκὶ καὶ τῇ ψυχῇ ἐδίψησε καὶ κεκοπίακεν ἀπὸ τῆς ὀδοιπορίας διὰ τὴν τῆς σαρκὸς καὶ ψυχῆς ἀκολουθίαν.

34.1 Ὅτι δὲ σῶμα ἔχων καὶ ψυχὴν ἦλθεν ὁ Λόγος, πεισάτωσαν αὐτοὺς αἱ θεῖαι γραφαὶ παλαιᾶς τε καὶ καινῆς. εὐθύς γὰρ Δαυὶδ περὶ αὐτοῦ λέγει καὶ Πέτρος τῷ Δαυίδ συνωδὰ *· «οὐκ ἐάσεις τὴν ψυχὴν μου εἰς Ἄιδην οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν», ἵνα τὸ σύνθετον τοῦ κυριακοῦ ἀνθρώπου νοοῖτο καὶ σαφῶς περὶ τούτου γνώσις ἡμῖν γένηται, ἵνα συστήσῃ ψυχὴν μὲν σὺν θεότητι τῷ τριημέρῳ * συγκατατεθεῖσθαι, ἵνα τὴν σάρκα ὅσῃ ἀποδείξῃ, καὶ τὴν θεότητα σὺν τῇ ψυχῇ ἀκατασχέτως ἐν Ἄιδῃ τὸ 34.2 μυστήριον τετελειωκέναι. ἔχει γὰρ που καὶ ἄλλην μαρτυρίαν οὕτω λέγουσαν «ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος»· τὸ ἐλεύθερος τοῦ μὴ κυριεύειν αὐτοῦ τὸν Ἄιδην σημαντικόν, τῇ δὲ ἰδίᾳ θελήσει ἕως Ἄιδου καταβεβηκέναι σὺν τῇ ψυχῇ. φησὶ δὲ ὁ Πέτρος «καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν 34.3 κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ», τουτέστιν ὑπὸ τοῦ Ἄιδου. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σωτὴρ φησιν «ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν τὴν ψυχὴν μου καὶ θεῖναι αὐτήν» καὶ «ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων» καὶ «ἡ ψυχὴ μου τετάρακται» φησὶ «καὶ τί εἶπω; ὡς ἐπ' ἀμφιβόλῳ λέγων «τί εἶπω;» πάτερ, σῶσόν με ἀπὸ τῆς 34.4 ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην», ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκοῦσα ἡ αὐτοῦ θεότης εἰς τοῦτο ἐλήλυθε· τὸ δὲ «τετάρακται», ἵνα τὸ εἶδος τῆς ἀληθείας τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας μὴ παρα34.5 χαραχθῆ. οὐ γὰρ δοκῆσει ἦν ἡ ἐνσάρκος παρουσία, ἀλλὰ δίκην βασιλέως μεγάλου πόλεμον ἔχοντος πρὸς ὑποδεέστερον καὶ γινώσκοντος ὅτι ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, εἴπερ ἴδη αὐτὸν ἐν δυνάμει ἐρχόμενον καὶ ἰσχύϊ πολλῇ, παραιτήσεται καὶ τραπήσεται πρὸς φυγὴν καὶ πολλὰς χώρας τῶν ὑποχειρίων ἀφανίσει, καὶ διὰ τοῦτο σχηματιζομένου τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ προφάσεις καὶ

νώτα διδόντος καὶ ἀποδιδράσκοντος, ἕως ὃ ἐχθρὸς λαβὼν θάρσος κατεπιθῆται ὡς δειλοῦ καὶ ἀδυνάτου τοῦ βασιλέως καὶ διώξῃ αὐτόν, ὃ δὲ βασιλεὺς στραφεὶς αἰφνιδίως μετὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὅλον ὑποχείριον δέξεται τὸν ἀσθενῆ καὶ 34.6 ὑπεναντίον, οὕτως καὶ ὁ κύριος ἡμῶν οὐκ ἐφοβήθη τὸν θάνατον, ὃ πρὸ τοῦ ἔλθειν αὐτόν εἰς τὸ παθεῖν σημαίνας ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ ὅτι μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι καὶ τοῦ Πέτρου λέγοντος «ἰλεὼς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο» ἐπιτιμήσας, «ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ» εἰπὼν 34.7 «ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων». ὃ οὖν ταῦτα προλέγων καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ ἦκων πῶς ὕστερον εὐχεται παρελθεῖν τὸ ποτήριον, ἵνα μὴ πῖη; ὃ εἰπὼν πρὸ τοῦ θανεῖν περὶ τοῦ θανάτου κἂν διὰ τὸ μὴ ὑποληφθῆναι ψεύστην αὐτόν οὐκ 34.8 ἠδύνατο εὐξασθαι παρελθεῖν τὸ ποτήριον· ἀλλὰ προκαλεῖται διὰ τοῦ τοιοῦτου προσώπου τὸν ἀντίδικον, ἵνα ἐκείνου ὑπολαβόντος δεδιέναι τὸν σωτῆρα τὸν θάνατον ἐπαγάγῃ αὐτῶ τὸν θάνατον εἰς 34.9 σωτηρίαν τοῖς θνήσκουσι διὰ τῆς οἰκονομίας. ἀλλὰ κἂν ἀκούσης ὅτι τέθνηκεν ὁ κύριος, γνῶθι τὸ πάθος τοῦ θανάτου ποῦ πεπλήρωται. ἐρμηνεύει γάρ σοι ὁ κορυφαϊότατος τῶν ἀποστόλων Πέτρος τὴν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑπόθεσιν λέγων «θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι». ἡ γὰρ αὐτοῦ θεότης ἀναδεξαμένη τὸ ἐν σαρκὶ παθεῖν ἀπαθῆς ἐστὶ καὶ ἀπαθῆς ἦν καὶ ἀπαθῆς διέμεινε, μὴ τραπέισις τῆς ἀπαθείας μηδὲ ἀλλοιωθείσης τῆς ἀιδιότητος.

35.1 Πάλιν τε ἔαν εἴπωσιν οἱ κενόδοξοι· οὐκ ἀπὸ τῶν τοιοῦτων ρημάτων δύνασαι ἡμᾶς πείσαι τὸν Χριστὸν ψυχὴν ἐσχηκέναι. εὐρήκαμεν γὰρ ἄνω ἐν ταῖς θεαῖς γραφαῖς, ὡς φησὶν Ἡσαΐας ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς περὶ τοῦ μονογενοῦς «οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου 35.2 ὁ ἀγαπητός, εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου». τί νοήσομεν περὶ πατρός, ψυχὴν εἰληφέναι ἐν ἑαυτῶ ἢ ψυχὴν ἔχειν; τίς δὲ ληρῶν τοῦτο νοήσῃ περὶ τοῦ πατρός; τί οὖν φασὶ; τροπικῶς 35.3 τερον εἰρηῆσθαι τὸ ῥῆμα δηλονότι. εἰ τοίνυν περὶ πατρός τροπικώτερον εἰρηῆσθαι λέγουσιν, ἄρα καὶ περὶ υἱοῦ τὸ αὐτὸ λαμβάνειν χρή. κἂν τε γὰρ εἴπη ὅτι «ἡ ψυχὴ μου τετάρακται» καὶ «ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχὴν μου δοῦναι καὶ λαβεῖν αὐτήν», οὐκ εἶχε, φασί, ψυχὴν, 35.4 ἀλλὰ τροπικώτερον εἴρηται. καὶ δοκεῖ τὸ συλλογιστικὸν αὐτῶν φρόνημα λέγειν τι, * τῆς ἀληθείας αὐτοσυστάτου οὔσης ἐκ πολλῶν τεκμηρίων. ἀπὸ γὰρ τοῦ εἶδους λαμβάνεται ἕκαστος τρόπος. ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ πατρὶ οὐ τολμητέον ἐστίν, διότι οὐδὲ σάρκα ἐφόρεσεν. ὁμολογουμένης δὲ τῆς σαρκὸς παρὰ τοῖς Λουκιανισταῖς εἴτουν 35.5 Ἀρειανοῖς, οὐκ ἔνι ἀμφιβολία. ἀλλὰ, φησὶν· «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», καὶ οὐκ εἶπεν «ὁ Λόγος σὰρξ καὶ ψυχὴ ἐγένετο». πρὸς δὲ τὴν αὐτῶν ἀμαθῆ οὔσαν ἀντιλογίαν κἀγὼ λέγω ὅτι «ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς», ἀπὸ δὲ τοῦ ἔπλασε τὰ πάντα συμπεριεῖληφε καὶ ἀπὸ τοῦ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» τὰ πάντα 35.6 περιέχει. κατὰ γὰρ τὸν αὐτὸν λόγον ἀνθυποφέρομεν αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ λέγοντες· ἰδοὺ λέγει «ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον», καὶ οὐκ εἶπεν· ἐποίησεν αὐτῶ ἦπαρ ἢ πνεύμονα ἢ καρδίαν ἢ φλέβας ἢ νεῦρα ἢ τὰ ἄλλα ὅσα ἐστὶν ἐν τῷ σώματι. παρὰ τοῦτο νοήσομεν ἔν τι εἶναι ὀλοσφύρητον τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸ μὴ λεπτομερῶς τὴν σύνθεσιν τοῦ παντός ζώου τὴν γραφὴν λεπτολογῆσαι; οὐ πάντως. ὡς γοῦν ἀπὸ τοῦ ἐνός εἶδους τὰ ὅλα συμπεριεῖληφεν, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τὴν ψυχὴν εἰληφέναι τὸν σωτῆρα εὖ ἐστὶ δῆλον.

36.1 Εἰ τοίνυν ψυχὴν εἴληφε καὶ σῶμα, καθάπερ ἀποδέδεικται, ἄρα οὐχ ἡ θεότης ἦν ἡλαττωμένη τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, εἴσω παθῶν περιεχομένη, ὅπως διψήσῃ καὶ

κοπίαση καὶ πεινάση καὶ 36.2 ὅσαπερ τῷ ἀνθρώπῳ εἰσὶ χρειώδη. καὶ ὅτι ὁ θεὸς «οὐ κοπιάσει οὐδ' ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ», κεκοπιακῶς δὲ ὁ σωτὴρ εὐρίσκεται, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ἄνωθεν κατελθὼν ὁ Λόγος, οὐ γὰρ ἄνω κεκοπίακεν, ἀλλ' ἐν σαρκί. ἔδει γὰρ τὴν σάρκα κοπιάσαι, ἵνα μὴ δοκῆσει νομίζεται, ἀλλ' ἀληθεία· 36.3 καὶ τὰ ἄλλα ὅσαπερ τοιαύτην ἔχει δύναμιν, τὸ νυστάζει τὸ ὑπνώσαι, ἀνθρώπου ἐστὶν ὑποφαντικὰ καὶ τὸ ὑπὸ ἀφήν*. ἔλαβε γὰρ ταῦτα καὶ 36.4 ἄνθρωπος εὐρέθη. «εὐρήκαμεν, γὰρ φησιν, Μεσσίαν, ὃν ἔγραψε Μωυσῆς». οἱ δὲ εὐρόντες αὐτὸν * διὰ τῆς ἀκαταλήπτου φύσεως, * τουτέστι τῆς ἐνσάρκου. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῇ ἀκαταληψίᾳ οὐχ ἠύρισκετο, διὰ τοῦτο ὑπὸ γραμματέων συλλαμβάνεται καὶ «τὸν νῶτον αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς μάστιγας καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αἰσχύνης 36.5 ἐμπτυσμάτων», ἔκλαυσε καὶ ὅσαπερ ἄλλα περὶ αὐτοῦ· ἄδεται. τίς δὲ ἠδύνατο τὸν θεὸν Λόγον ἐν οὐρανῷ μαστίζειν ἢ ραπίζειν ἢ καταπτύειν τοῦ τοιοῦτου ἀφράστου καὶ ἀκαταλήπτου; εἰ δὲ ταῦτα πέπονθεν ὁ ἀπαθὴς τοῦ θεοῦ Λόγος, ἄρα τὸ πάθος σωματικόν ἐστίν, ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ ἀπαθείας καὶ οὐκ ἐκτὸς πάλιν διὰ τὸ εὐδοκῆσαι· 36.6 καίτοι γε μὴ πάσχοντος αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν τὸ πάθος λελόγισται. καὶ καθάπερ ἐν ἱματίῳ σπῖλος τὸ σῶμα τοῦ φοροῦντος οὐ φθάνει, ὁ δὲ σπῖλος τοῦ ἱματίου εἰς τὸν φοροῦντα λογίζεται, οὕτως ὁ θεὸς πέπονθεν ἐν τῇ σαρκί, τῆς θεότητος αὐτοῦ μηδὲν παθούσης. εἰς δὲ τὴν θεότητα τὸ πάθος τῆς σαρκὸς ὑπὸ τῆς θεότητος φορουμένης ἐλογίσθη, ἵνα ἐν τῇ θεότητι ἡμῖν ἡ σωτηρία γένηται.

37.1 Μέννημαι δὲ τοῦ ῥητοῦ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου καὶ οὐ βούλομαι αὐτὸ ἐᾶσαι ἀνερμηνευτον, τὸ γεγραμμένον ὅτι «γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἰδρωσε καὶ ἐγένετο αὐτῷ ὁ ἰδρῶς ὡς θρόμβοι αἵματος. 37.2 ὥφθη δὲ ἄγγελος κυρίου ἐνισχύων αὐτόν». τὰ βαθύτερα δὲ τῶν λόγων ὡς εἰώθαμεν λέγειν καὶ τὰ ἀναγκαῖα οἱ μὴ τὴν δύναμιν νοοῦντες, ἀντὶ ἀγαθῶν τῇ κακίᾳ * ἀνατρέπουσιν ἑαυτούς· οὐδὲν 37.3 γὰρ τούτου καιριώτερον. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν «γένεον ἐν ἀγωνίᾳ» τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον ἀληθινὸν ἄνθρωπον ὄντα δείκνυσι. καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι ἀληθινὸς ἦν ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς θεότητος ἢ ἀγωνία γέγονε, φησὶν «ἰδρωσε καὶ ἐγένετο αὐτῷ ὁ ἰδρῶς ὡς θρόμβοι 37.4 αἵματος». σωματικόν ἐστὶ τὸ εἶδος καὶ οὐχὶ πνευματικόν. «ὥφθη δὲ ἄγγελος κυρίου ἐνισχύων αὐτόν», οὐχ ὅτι τῆς ἰσχύος τοῦ ἀγγέλου ἐπεδέετο ὁ μείζων ἀγγέλων, «ὧ κάμπει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων», θεῷ ὄντι αἰεὶ Λόγῳ καὶ πρὸς τῷ πατρὶ ὄντι αἰεὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένῳ, ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ τὸ ἐν τῇ ᾠδῇ τῇ μεγάλῃ Μωυσεῶς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀσθεῖσιν, ἐν ἧ ἔλεγε «προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες υἱοὶ θεοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτὸν ἄγγελοι 37.5 θεοῦ». τὸ «ἐνισχυσάτωσαν αὐτόν», οὐχ ὡς παρέχοντες αὐτῷ ἰσχύ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἴσχυεν ἢ δοξολογία ἐν τούτοις δοξάζειν τὸν θεόν, ὑπὸ ἀγγέλων μὲν εὐθὺς ἄνω καὶ πνευματικῶν ζώων βοώντων καὶ λεγόντων «σὴ ἐστὶν ἡ δύναμις, σὸν ἐστὶ τὸ κράτος, σὴ ἐστὶν ἡ ἰσχύς», ἐν τούτῳ δείκνυσι τὸ προσκυνεῖν καὶ ἐνισχύειν, τουτέστι διδόναι αὐτῷ τὸ ἴδιον τῆς ἰσχύος κράτος, ὡς καὶ ὁ ἄγγελος ὥφθη 37.6 ἐνώπιον τῶν μαθητῶν προσκυνῶν τὸν αὐτοῦ δεσπότην· μὴ ἀγνοῶν τὴν ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ φιλανθρώπου οἰκονομίας, θαυμάζων δὲ τὴν τοσαύτην ἐν αὐτῷ γεγεννημένην πραότητα πραγματεῖαν, τὴν τὸν διάβολον ἠττήσασαν, τὴν τὸ κέντρον τοῦ θανάτου συντρίψασαν, τὴν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας θριαμβεύσασαν, τὴν τὴν ἁμαρτίαν 37.7 θραύσασαν. καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς θαυμασιότητος ἐν τῇ δοξολογίᾳ ὁ ἄγγελος ἔλεγε προσκυνῶν· σὴ ἐστὶν ἡ ἰσχύς, δέσποτα· σὺ γὰρ ἴσχυσας κατὰ θανάτου καὶ κατὰ Αἴδου καὶ κατὰ διαβόλου, συντρίψαι τὸ κέντρον αὐτοῦ καὶ ἐκβαλεῖν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος.

38.1 Ἐὰν δὲ πάλιν εἶπη «ποῦ τεθείκατε Λάζαρον;» ἀνθρωποπαθῶς λέγων καὶ περὶ τῆς αἱμορροούσης «τίς μου ἤψατο;» ἢ «τίνα ζητεῖτε;» ἢ «τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;» ἢ «τὸ παιδίον ἠύξανε καὶ ἐκραταιοῦτο» ἢ «προέκοπτεν ἡλικία καὶ σοφία» ἢ «πρὸ τοῦ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα», οὐχ ὅραξ ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως τὸ ὑπερβάλλον τῆς 38.2 γνώσεως, ὅτι ἐκ σαρκὸς καὶ ἀνθρωπότητος τὰ διηγήματα; ὅσα γὰρ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὑποκατερχόμενά εἰσιν εἰς πειθῶ τῶν ἀνθρώπων, ἀγνωσίας ἐχόμενα, οὐκ ὄντα δὲ ἄγνωστα τῷ θεῷ, ταῦτα ἐλθὼν ὁ Λόγος πεπλήρωκεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ εἰρημένον «ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ 38.3 ἐργάζομαι». «ποῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον;» ἡρώτα ἐγγὺς τοῦ τόπου γενόμενος· πρὸ δὲ τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον ὑπὸ μηδενὸς ἀκούσας ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται». ὁ τοίνυν ἀπὸ τοσοῦτων τῆς ὁδοιπορίας διεστῶς τοῦ τόπου γνοὺς ὅτι 38.4 τέθνηκε Λάζαρος, παρὼν ἐν τῷ τόπῳ ἠγνώνει; οὐκουν, ἀλλ' ἤθελε δεῖξαι ὅτι ταῦτα πάντα ἐποίει, ἐπεὶ οὐπὼ οὐδεὶς τελείως αὐτῷ ἐπίστευεν, ἵνα ἐνδείξηται τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς φειδοῦς τὴν πολλὴν 38.5 φιλανθρωπίαν. ἔδει γὰρ ἐκείνας μὴ εἰπεῖν «τεταρταῖός ἐστιν, ἤδη ὄζει» μὴδὲ ἀπελθεῖν καὶ δεῖξαι, ἀλλ' εἰπεῖν· πάντα οἶδας καὶ ἐὰν θέλῃς, ζήσεται. διόπερ καὶ ἐδάκρυσεν ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων πωρώσει. οὐκ ἀγνοῶν τοίνυν ἡρώτα, ἀλλ' ἐλέγχει πειράζων καὶ φιλανθρωπῶς 38.6 πεύεται. καὶ «τίς μου ἤψατο;» φησὶν, οὐχ ὅτι οὐκ ἤδει τίς αὐτοῦ ἤψατο, ἀλλ' ἵνα μὴ εἶπη δι' ἑαυτοῦ τὸ γενόμενον θαῦμα, ἀλλ' ὅπως ἐκείνη ἀκούσασα προσελθοῦσα εἶπη τὴν εἰς αὐτὴν γενομένην χάριν καὶ ὁμολογήσασα ἀκούσῃ· «ἡ πίστις σου σέσωκέ σε», ὅπως προτρέψῃ 38.7 ται καὶ ἄλλους πιστεῦειν, ἵνα ἰαθῶσι. «τίνα με» φησὶ «λέγουσιν εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;» ὡς καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἀπὸ προσώπου τοῦ πατρὸς λέγει «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;» ἢ δει δὲ αὐτὸν ποῦ ἐστίν· διὸ καὶ 38.8 ἐλέγχει αὐτὸν μετέπειτα λέγων «ἐκ τοῦ ξύλου ἔφαγες». καὶ τῷ Κάϊν «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» καὶ οὐκ ἀγνοῶν ἡρώτα. λέγει γὰρ «ἐπικατάρατος σὺ ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ἔχανε δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου. ἰδοὺ γὰρ τὸ αἷμα αὐτοῦ βοᾷ πρὸς με». οὐκ ἠγνώνει τοίνυν ὁ λέγων ὅτι τὸ αἷμα βοᾷ, ἀλλ' ὅπως δῶ αὐτῷ τόπον μετανοίας εἰς ἀπολογία, διὰ τοῦτο ἡρώτα.

39.1 Στρέφονται δὲ πάλιν εἰς τὴν τῆς ἀμαθίας φιλονεικίαν καὶ φασιν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ εἶναι ταύτας τὰς φωνὰς ἐν τῇ παλαιᾷ. εὐθύς δὲ ἐλέγχεται αὐτῶν τὸ ἐπιτήδευμα. ὁ γὰρ εἰπὼν τῷ Μωυσῇ «τί 39.2 τοῦτο τὸ ἐν τῇ χειρί σου;» αὐτὸς ἔλεγεν «ἐγὼ εἶμι ὁ ὢν». καὶ φησιν ὁ κύριος τοῖς Σαδδουκαίοις περὶ ἀναστάσεως διηγούμενος «ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, εἶπεν ὁ θεός· ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ. θεὸς οὖν ἐστὶ ζώντων καὶ οὐ νεκρῶν». 39.3 καὶ πάλιν πολλὰ ἔστι δεῖξαι ὅτι ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς ἐστὶν ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ εἰρημένα· ἀλλὰ καὶ ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ πολ39.4 λάκις καὶ ἐκ προσώπου πάλιν τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ «ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου;» τῷ Ἀβραάμ ἔλεγεν ὁ ἐλθὼν ἄνωθεν σὺν τοῖς δυσὶν ἀγγέλοις υἱὸς θεοῦ. εἰ γὰρ ἠγνώνει ποῦ ἐστίν, οὐκ ἂν ἔλεγεν «Σάρρα». 39.5 * «ἐγέλασεν οὖν ἡ Σάρρα ἔνδον οὕσα» βούλεται αὐτῆς ὑποδειξαι τὴν σεμνότητα ὑπογραμμὸν τῶν θελουσῶν εὐσεβεῖν ἐν ἀληθείᾳ, ἵν' ὅτε ὑποδέχονται ξένους ἐξ ἰδίων καμάτων ὑπηρετῶσι μὲν, διὰ δὲ τὴν σεμνότητα τὸ πρόσωπον αὐτῶν τοῖς ἀνδράσι μὴ ὑποδεικνύωσιν. 39.6 ἐκείνη γὰρ ἡ μακαρία πάντως ἐξήρτυσε καὶ ἐξαρτύσασα εἰς πρόσωπον ἀγγέλων οὐκ ὤφθη, σεμνότητος ὑπογραμμὸν ὑποβάλλουσα ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, ἀλλὰ καὶ ἵνα δείξῃ ὁ παρῶν τίς ἐστίν, τὸ ὄνομα

τῆς γυναικὸς ἐκάλει ὁ ἐπιξενωθεὶς πρὸς τὴν ὥραν, * ὅτι οὔτε τὸ 39.7 ὄνομα αὐτὸν λέληθεν οὔτε πλάσμα οὔτε διανόημα ἀνθρώπου. «τίνα με» φησὶ «λέγουσιν εἶναι οἱ ἄνθρωποι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;» καὶ τὸν μὲν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸς φράζει ὁμολογῶν, ἵνα μὴ νομίσωσι περὶ τοῦ ἀοράτου αὐτὸν ἐρωτᾶν. οἱ δὲ φασιν Ἥλιαν καὶ Ἱερεμίαν καὶ Ἰωάννην. «ὕμεῖς δὲ τίνα με λέγετε;» «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς 39.8 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος» φησὶ καὶ εὐθὺς μακαρίζεται. οὐ γὰρ ἀγνοῶν ἡρώτα, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος ὅτι πατὴρ ἐστὶν ἢ διδασκὴν ἢ τὸν υἱὸν τῆ ἐκκλησίας ἀληθινὸν θεὸν κηρύττουσα, ἵνα ἀναγκασθῆ ὁ Πέτρος λέγειν ἄ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐδιδάχθη.

40.1 Καὶ μὴ θαυμάσης ἐὰν εἶπῃ ὅτι «δι' ἐμοῦ εἰσέρχονται πρὸς τὸν πατέρα» καὶ ἡλλοιωμένον τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ὑπολάβῃς. αὐτὸς γὰρ πάλιν διδάσκει «οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ αὐτὸν ἐλκύσῃ». ὡς γοῦν ὁ πατήρ πέμπει πρὸς τὸν υἱόν, καὶ ὁ υἱὸς εἰσφέρει πρὸς τὸν πατέρα, ἵνα δείξῃ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι θεό40.2 τητα. τὸ δὲ «προέκοπτεν ἡλικία καὶ σοφία», εἰ σοφία ἐστὶ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἐνδέεται σοφίας. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβὼν, οὐ τὸ πλήρωμα * ἠλαττώθη * ἀλλ' ἵνα δείξῃ ἀπ' οὐρανοῦ μετακενωθέντα εἰς ἀνθρωπότητα τουτέστιν εἰς ἐργαστήριον Μαρίας. 40.3 «μύρον γὰρ ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι», φησὶν· οὐκ εἶπεν ἐκχυθὲν, ἀλλ' ἐκκενωθὲν ἀπ' οὐρανοῦ εἰς γῆν, ἵνα ἀπὸ γῆς εἰς Μαρίαν ἐκκενωθῆ. καὶ ἀπὸ Μαρίας σὰρξ γενόμενος κυΐσκειται, εἰς Βηθλεὲμ γεννᾶται, ἀπὸ Βηθλεὲμ εἰς Ναζαρέτ μεταβαίνει, ἀπὸ Ναζαρέτ εἰς Καπερναοῦμ, ἀπὸ Καπερναοῦμ εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ θάλασσαν ἐν τῷ βαδίζειν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ τὰ μέρη Τύρου καὶ Ναῖν καὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ Ἱεριχὼ καὶ εἰς Βηθφαγή καὶ Βηθανίαν, εἰς Ἱερουσαλήμ τε τὸν ναὸν καὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν καὶ Γεθσημανῆ, εἰς οἶκον Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον καὶ πρὸς Ἡρώδη, εἰς τόπον Γολγοθᾶ εἰς τὸ μνήμα καὶ 40.4 ἕως τοῦ Ἄιδου, εἰς γῆν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ εἰς οὐρανοῦς. μύρον γὰρ ἐκκενωθὲν ἀπὸ ἄγγους εἰς ἄγγος πάντα τὰ ἄγγη μυρίζει καὶ Χριστοῦ ἡ παρουσία ἀπ' οὐρανοῦ ὄλην τὴν γῆν ἡγίασε, τοὺς αὐτὸν 40.5 λαμβάνοντας ἐν ἀληθείᾳ. ὁ ὄρος ὁ ὢν, ὡς ἐν τῷ Δανιήλ λέγεται, καὶ μέγα ὄρος, «λίθος δὲ τεμνόμενος ἄνευ χειρῶν» * ἄνευ σπέρματος ἀνδρὸς ὑπαινωτόμενος, τὸ μεῖζον αὐθις μικρὸν εὐρισκόμενον· λίθος δὲ πάλιν ἀναλαμβάνων τὸ μέγεθος καὶ γινόμενος αὐθις ὄρος μέγα καὶ δηλονότι τὸ ὄρος οὐκ ὄν ἐν ἐνὶ τόπῳ, ἀλλὰ 40.6 πληρῶν ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, οὗτος ὁ σοφία ὢν καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, ἐπεκτείνων ἑαυτοῦ τὴν δύναμιν τῷ κόσμῳ, ἵνα πληρώσῃ 40.7 τὴν οἰκουμένην χάριτος, «προέκοπτεν ἡλικία καὶ σοφία». ἐπεὶ σοφία ὢν τοῦ πατρὸς καὶ «διδάσκων ἀνθρώπους» λαλεῖν καὶ ἀνθρώποις διαρθρώσας γλῶσσαν καὶ «φυτεύσας τὸ οὖς» τοῖς ἀκούουσι, πῶς οὐκ ἤδει καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα; * «λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ τὰ 40.8 σκῦλα Σαμαρείας» καὶ τὰ ἐξῆς; ἀλλ' ἐπειδὴ, γεννηθεὶς ἀπὸ κοιλίας εὐθὺς λαλῶν εἰ ἐδείκνυτο καὶ καθαρῶς οἶα δὴ ἀρτίπαις ἐφθέγγετο, φαντασία ἂν ἐνομίσθη καὶ οὐκ ἀληθὴς ἀλλ' ἢ μᾶλλον δόκησις ἢ ἔνσαρκος αὐτοῦ κύησις, διὰ τοῦτο ὑπομένει τὸ ὀλίγον τῆς ἡλικίας. ἵνα μὴ ἀφανίσῃ τὸ ἀληθὲς τῆς ἀκολουθίας.

41.1 Ἐτέρας δὲ πάλιν θηρῶνται * ματαίας ὑπολήψεις παραπλέκοντες τοῖς θείοις λόγοις καὶ ἐναντίως διανοοῦνται καὶ φασιν· πῶς οὖν γέγραπται «δέξασθε τὸν ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν» καὶ «γνωστὸν ὑμῖν ἔστω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, κύριον καὶ Χριστὸν 41.2 αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε». καὶ θαῦμά μοι μέγα ἐπέρχεται πῶς οἱ τῶν ἀκολουθιῶν ἐφαπτόμενοι τὴν ἐν αὐταῖς φραζομένην δύναμιν ἀγνοοῦσι. τὸ γὰρ εἶπεῖν «δέξασθε τὸν

ἀρχιερέα πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν 41.3 τόν» οὐ περι τῆς θεότητος εἴρηται. ὁ θεὸς γὰρ ἦλθε * καὶ εἰς πάντα ἡμῖν σαφηνίζουσιν αἱ θεῖαι γραφαί. οὐδὲν γὰρ ἐν αὐταῖς ἐστὶ σκολιὸν ἢ στραγγαλιῶδες, «πάντα δὲ ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι καὶ ὀρθὰ τοῖς 41.4 εὐρίσκουσι γνῶσιν». «λάβετε» γὰρ φησι «παιδεῖαν καὶ μὴ ἀργύριον»· ἐὰν γὰρ μὴ τις λάβῃ παιδεῖαν παρὰ θεοῦ τουτέστι τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, σκολιὰ αὐτῷ πάντα καὶ διεστραμμένα, τοῖς δὲ συνιοῦσιν 41.5 ὀρθῶς καὶ εὐρίσκουσι γνῶσιν ὀρθὰ πάντα καὶ ἀδιάβλητα. ἵνα δὲ αὐτοὺς ἐλέγξῃ, ὁ ἀπόστολός φησι· «πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος τὰ πρὸς θεὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται, εἰς τὸ 41.6 προσφέρειν δῶρα καὶ θυσιάς». διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ μονογενῆς, ἐπειδὴ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀρχιερεὺς ἦλθε γενέσθαι, ἔλαβεν ἐξ ἡμῶν τὴν σάρκα, ἵνα ὑπὲρ ἡμῶν ὁ ἀφ' ἡμῶν γενόμενος προσφορὰ τῷ ἰδίῳ πατρὶ θεῷ τοὺς μαθητὰς «ἀδελφοὺς καλέσῃ». ποῦ οὖν τὸ γενόμενος πληροῦται; οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλὰ πρὸς τοῦ ἀρχιερέως. «δέξασθε, γὰρ φησιν, τὸν ἀρχιερέα πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν». 41.7 Ἴνα δὲ καὶ παραδείγματι περισσοτέρῳ χρῆσωμαι· ἐρωτήσῃε τις βασιλέα περὶ τοῦ ἰδίου υἱοῦ καὶ λέξει αὐτῷ τολμήσας· τίς οὗτός ἐστιν; ἀκούσας δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς δικαίαν ὁμολογίαν· υἱός μου ἐστὶ, πάλιν ἔροιτο· υἱός σου κατὰ φύσιν; καὶ ναὶ τοῦ βασιλέως εἰπόντος αὐθις ἐπάξει ὁ ἐρωτῶν· τί οὖν αὐτὸν ἐποίησας; πάντως ἂν ἐρεῖ· βασιλέα 41.8 αὐτὸν ἐποίησα. ἄρα τὴν ἀξίαν εἰπὼν τὴν γνησιότητα ἠρνήσατο; ἐὰν τὸ δεύτερον εἴπῃ, τὸ ἀρχαῖον ἠφάνισεν; οὐδαμῶς. οὕτως γοῦν καὶ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἐγέννησε τὸν υἱὸν ἀνάρχως καὶ ἐν σαρκὶ πεπλήρωται τὸ «ἐποίησεν αὐτὸν ἀρχιερέα».

42.1 Ἀλλά, φασί, γέγραπται «κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ». καὶ πρῶτα μὲν ἀγνοοῦσιν οἱ κενόδοξοι τὸ ὄνομα τῆς βίβλου. ἡ γὰρ βίβλος παροιμία καλεῖται Σολομώντος, πᾶν δὲ 42.2 τὸ παροιμιαζόμενον οὐ ταυτόν ἐστι τῆ τοῦ λόγου δυνάμει. ἰδοὺ γὰρ ἐν παραβολαῖς ἐλάλησεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὀρώμεν 42.3 τὰς παραβολὰς οὐχ οὕτως ἐχούσας πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν. «ὁμοία γὰρ ἐστὶ» φησὶν «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως»· καὶ εἰ κατὰ τὸν ἡμέτερον νοῦν θελήσομεν διανοήσασθαι τὸ ἀπὸ μέρους, 42.4 δῆλον ὅτι βασιλεία οὐρανῶν εὐρυχωρίας ἐστὶ τόπος. εἰ ἄρα δεῖ λέγειν τόπον, ἐν ἧπερ βασιλεία ἐστὶ βασιλεὺς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ καὶ ὁ θεὸς Λόγος καὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ θεοῦ, ἄγγελοί τε καὶ ἀρχάγγελοι, στρατιαὶ πνευματικαί, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντες δίκαιοι, ποῦ τοίνυν τὰ τοσαῦτα ἐν κόκκῳ σινάπεως χωρηθήσεται; τὸ δὲ τροπικὸν τοῦ λόγου αἰνιγματωδῶς λέγεται. ἄρα οὐ 42.5 ταυτόν ἐστι τὸ παροιμιαζόμενον. ἀλλὰ καὶ γυναικὶ ἐχούσῃ δέκα δραχμὰς καὶ ἀπολεσάσῃ μίαν καὶ λύχνον ἀψάσῃ καὶ εὐρούσῃ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ σαγήνη βληθείσῃ ἐν τῇ θαλάσῃ, ἀλλὰ καὶ σπόρῳ σπειρομένῳ ἐπὶ τῆς γῆς *. ταῦτα δὲ πάντα αἰνιγματωδῶς λέγεται, οὐ 42.6 ταυτόν δέ ἐστι τῆ δυνάμει. καὶ οὐκ οἶδαμεν ὄντως τὸν παροιμιαστὴν Σολομώντα, εἰ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἴρηκε τοῦτον τὸν 42.7 λόγον. ἔστι γὰρ σοφία καὶ σοφία. οἶδεν οὖν ὁ ἀπόστολος λέγειν «οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τὸν θεόν» καὶ «ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου» καὶ πάλιν λέγει «οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ», καὶ οἶδε Σολομῶν καλεῖν σοφίαν λέγων «ἠράσθη τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ νύμφην ἠγαγόμεν ἑμαυτῷ», καὶ Ἰωβ οἶδε σοφίαν καὶ φησιν «ἡ δὲ σοφία πόθεν εὐρέθη; ποῖος δὲ τόπος ἐστὶ τῆς φρονήσεως;» καὶ «σοφία τοῦ πένητός ἐστιν ἐξουδενωμένη» καὶ «αὐτὸς τῆς σοφίας ἐστὶ διορθωτής» καὶ «σοφία πατρὸς ὁ μονογενῆς».

43.1 Τί οὖν λέγομεν; εἰ σοφία πατὴρ ἐστὶ καὶ ὁ υἱὸς δὲ κατὰ τὸν 43.1 ἐκείνων

νοῦν οὐ προήλθεν ἐξ αὐτοῦ, Λόγος καὶ θεὸς ὢν καὶ σοφία 43.2 ὢν, ἄρα ὁ πατὴρ λείπεται σοφίας ἐν ἑαυτῷ. πῶς οὖν «θεῷ μόνῳ σοφῷ ἀοράτῳ» * καὶ ταῦτα πάντα ἐστὶν ἀκατάληπτα καὶ ἄπειρα ἀνθρώποις; ἔδωκεν ὁ θεὸς σοφίαν τῷ Σολομῶντι καὶ ἐνέπλησε σοφίας 43.3 τὸν Βεσελεὴλ καὶ «σοφοὶ ἄνθρωποι κρύπτουσιν αἰσχύνην». καὶ περὶ σοφίας πολλὰ ἔστι λέγειν. ἐκείνη δὲ ἡ σοφία τοῦ πατρὸς μονοειδῆς 43.4 ἐστὶ, μὴ ἔχουσα ἀντιπαράθεσιν ἄλλην. ὅμως δὲ εἰ καὶ περὶ αὐτῆς ἦν ὁ λόγος ἀδόξος, οὔτε συντίθεμαι οὔτε ἀποτάσσομαι, θεῷ δὲ συγχωρῶ τὸ εἶδέναι· βεβιασμένως δὲ ὁρῶ ἀντιπαράθετα τὰ λεγόμενα. «ἔκτισε», γὰρ φησιν, «ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰ43.5 ὠνος ἐθεμελίωσέ με· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με». πῶς οὖν τὸ γεννώμενον θεμελιούται; πῶς δὲ τὸ κτιζόμενον γεννᾶται; εἰ γὰρ 43.6 κτιστόν, οὐ γεννητὸν ὄντως. ἡμεῖς γὰρ ἂ γεννώμεν οὐ κτιζόμεν καὶ ἂ κτιζόμεν οὐ γεννώμεν· ἐσμὲν γὰρ κτιστοὶ καὶ τὰ ὑφ' ἡμῶν 43.7 γεννώμενα κτιστά. ἐν θεῷ δὲ τῷ ἀκτίστῳ τὸ γέννημα οὐ κτιστόν. εἰ γὰρ ἐγέννησεν, οὐκ ἔκτισεν· εἰ δὲ μετὰ τὸ κτίσαι πάλιν γεγέννηκε, 43.8 πῶς ἄρα τὸ πρῶτον κτισθὲν ὕστερον γεννᾶται; εἰ τοίνυν περὶ αὐτοῦ ἐστὶ τὰ λεγόμενα, εἰς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν πληροῦται. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐγγύτερα πρῶτον λέγει καὶ τὰ ἀρχαιότερα ὕστερον διηγεῖται. 43.9 πείσαι γὰρ ἀνθρώπους τοὺς ἐγγυτάτω βουλόμενος ἀπὸ σαρκὸς ἄρχεται ἀρχὴ γὰρ ὁδῶν τῆς δικαιοσύνης τοῦ εὐαγγελίου ὅτι σὰρξ ἡμῖν ὁ Λόγος ἐν Μαρίᾳ ἐγένετο ψυχὴ τε ἐν τῇ αὐτῆς σαρκὶ τεθεμελίωται, 43.10 ἵνα τὰ ἀνώτερα ὕστερα δείξη. λέγομεν δὲ ἐκ κόλπων πατρῶν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν γενέσθαι ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπεὶ ἦλθεν ἡμῖν ὕστερον τὴν πᾶσαν οἰκονομίαν τελέσας. οὐκ ἄρα τοίνυν κτιστὸς ὁ Λόγος μὴ γένοιτο καὶ οὐδὲν ἡμῖν σκολιὸν ἐνεγέννησεν ἢ θεία γραφὴ εἰς οὐδὲν τὸ παράπαν.

44.1 Ἀλλὰ καὶ φύσει καὶ παρὰ τοῖς ἐρμηνευταῖς οὐχ οὕτως ἐκδέδοται ἡ λέξις. Ἀκύλας μὲν γὰρ φησι «κύριος ἐκτίσατό με», ἐπειδήπερ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ λέγει «ἀδωναὶ κανανί»· ὅπερ τοῦτο ἐρμηνεύεται ὅπερ εἰρήκαμεν. καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν λέγομεν περὶ τῶν γεν44.2 νωμένων «ἐκτίσατο τέκνα». ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὴν δύναμιν τῆς ἐρμηνείας ἐσφράγισε. τὸ γὰρ ἀδωναὶ κανανί καὶ οὕτω δύναται ἐρμηνεύεσθαι «κύριος ἐνόσσευσέ με». καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πέτρος σαφῶς διαγορεύει λέγων «τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε». οὐκ εἶπε τὸν ἄνωθεν θεὸν Λόγον, ἀλλὰ «τοῦτον τὸν Ἰησοῦν» τουτέστιν τὴν σάρκα τὴν σὺν τῷ ἄνωθεν Λόγῳ ἐν γαστρὶ Μαρίας συνειλημμένην, 44.3 τοῦτον δὲ λεγομένην διὰ τὸν ἀπὸ Μαρίας κυριακὸν ἄνθρωπον. ἐν τούτῳ γὰρ καὶ τὸ ἴ ἀποκτιζόμενον πληροῦται, ὡς φησι Πέτρος «θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι» καὶ πάλιν «Χριστοῦ οὖν ὑπὲρ ἡμῶν παθόντος σαρκί» καὶ πάλιν «ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ 44.4 κατὰ σάρκα», ὡς φησι Παῦλος. καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἔλεγεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «νῦν δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἦν ἠκουσα παρὰ τοῦ πατρός», ἵνα δείξη τὸ πάθος ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν κατωτέρω, αὐτὸν δὲ εἶναι φυσικὸν 44.5 υἱὸν τοῦ πατρὸς ἀπὸ τῶν ἄνωθεν. συνάδει δὲ καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ Παῦλος ὁ ἅγιος ἀπόστολος φάσκων «εἷς θεός, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός», «ὃς οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών». 44.6 ὁρᾷς ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ἀπεφήνατο, ἀλλ' οὐ ψιλόν. τὸ γὰρ «μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων», ἐπειδὴ τοῖς ἑκατέρωθεν μεσιτεύει, πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ θεὸς ὢν φύσει γνήσιος γεγεννημένος, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἄνθρωπος φυσικὸς γνήσιος ἐκ Μαρίας δίχα σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννημένος. οὕτω γὰρ ἐστὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος γεγονώς, οὐ τραπεῖς τὴν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ ἑκάτερα πρὸς τὰ ἀμφοτέρωθεν μεσιτεύων.

45.1 Ἄλλα καὶ πάλιν ἀμαθαίνοντές φασιν· ὁρᾶς ὅτι «οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῶ». καὶ οὐδὲ τὴν κλῆσιν οἶδασιν οἱ φιλόνοικοι. οὐ γὰρ εἶπεν· οὐκ ἠθέλησε γενέσθαι ἴσος θεῶ δι' ἄρπαγμοῦ, ἀλλ' «οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῶ», τὸ θεὸς εἶναι φύσει, ὅτι ἦν. 45.2 εἰ μὴ γὰρ ἦν, πῶς μορφὴν δούλου ἔλαβε; καὶ γὰρ τῷ λαβῶν τὸ πρόσφατον ἐσήμαινε καὶ ἐκ τούτου τὴν ὑπερβολὴν * θαυμάζων ἐδείκνυε, ὅτι καίπερ ὦν ἴσος θεῶ ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβῶν, οὐχ ἵνα τὸ ἐλεύθερον δουλώσῃ, ἀλλ' ἵνα ἐν ἡ μορφῇ ἔλαβε τοὺς 45.3 ὑπακούοντας δούλους ἐλευθερώσῃ. ὡς καὶ μαρτυροῦσιν Ἰουδαῖοι ὅτι οὐκ ἠδεῖτο λέγειν ἑαυτὸν ἴσον θεῶ οὐδὲ ἐδίσταζεν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ * θαρραλεώτερον * οὕτω δεικνύειν ἐν τῷ λέγειν «ἐὰν μὴ εἶπω, ἔσομαι καθ' ὑμᾶς ψεύστης»· καὶ διὰ τούτου φασι πρὸς αὐτὸν «δι' ἀγαθὸν ἔργον οὐκ ἀποκτένομέν σε, ἀλλ' ὅτι ἄνθρωπος ὦν σεαυτὸν 45.4 ποιεῖς ἴσον θεῶ». ἀλλὰ φασιν· ὀφείλομεν τὰ τροπικὰ περὶ αὐτοῦ ὁμολογεῖν. καὶ πολλὰ τροπικὰ περὶ αὐτοῦ εἶρηκεν ἡ γραφὴ καὶ οὐ δεῖ ἀρνεῖσθαι τὰ εἰς αὐτὸν αἰνιγματωδῶς εἰρημένα, ὅτι καὶ θύρα κέκληται καὶ λίθος εἶρηται καὶ στῦλος καὶ νεφέλη καὶ λέων καὶ πρόβατον καὶ λύχνος καὶ λαμπὰς καὶ ἥλιος καὶ ἄγγελος καὶ σκώληξ καὶ πέτρα καὶ ἀκρογωνιαίος καὶ ὁδὸς καὶ ταῦρος καὶ μόσχος καὶ τὰ τοιαῦτα. 45.5 δηλονότι καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀρνούμεθα τὰ εἰς αὐτὸν αἰνιγματωδῶς πεπληρωμένα. οἶδαμεν δὲ δι' ἡν αἰτίαν ταῦτα γέγραπται· ὁδὸς ὅτι δι' αὐτοῦ βαδίζομεν πρὸς τὴν βασιλείαν, πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα· θύρα δὲ ὅτι δι' αὐτοῦ εἰσερχόμεθα· στῦλος ὅτι αὐτός ἐστιν ἐδραῖωμα τῆς ἡμετέρας πίστεως· πέτρα διὰ τὸ ἀμετακίνητον· λίθος διὰ τὸ τεθεμελιωμένον· ἥλιος δικαιοσύνης ὅτι καταυγᾶσας τὰς ἡμετέρας σκοτισθείσας διανοίας.

46.1 Εἰτά φασιν ὅτι εἰ γέγραπται περὶ αὐτοῦ ὅτι κτίσμα ἐστίν, ὁμολογεῖν δεῖ καὶ τὸ κτίσμα. ἰδοὺ κἀγὼ διηγησάμην μέρος τι τῶν χρήσεων τῶν διὰ τῶν αἰνιγμάτων αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς πεπληρωμένων. 46.2 εἴπωσιν δὲ ἡμῖν ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν κτίσμα τί χρησιμεύει; θύρα εἰκότως εἶρηται τροπικῶς, ἵνα γένηται εἴσοδος ἡμῶν καὶ ὠφέλεια, καὶ ὁδός, ἵνα δι' αὐτοῦ βαδίζοντες μὴ πλανηθῶμεν· κτίσμα δὲ διὰ 46.3 τί ἡμῖν γίνεται; τί ἡμᾶς ὠφελεῖ; ναί, φησὶν ὁ κενόδοξος φιλονεικῶν· εἰ μὴ γὰρ αὐτὸν εἶπης κτίσμα, τῷ πατρὶ πάθος περιτίθης. πᾶς γὰρ γεννῶν πάθει περιβέβληται· ἢ γὰρ συστέλλεται ἢ πλατύνεται ἢ 46.4 ἀπλοῦται ἢ ἀπορρέει ἢ ὀγκοῦται ἢ τι τῶν τοιούτων πάσχει. φεῦ γε καὶ τῆς τοιαύτης διανοίας πονηρᾶς οὔσης καὶ οὐκ ἀληθεστάτης. τίς ταῦτα περὶ θεοῦ διανοηθήσεται; ποία δὲ ὑπόνοια τοιαῦτα τολμήσει; δηλονότι οὐδεὶς οὐδὲ τῶν δαιμόνων τοιοῦτόν τι διανοηθήσεται. 46.5 κἄν τις ὁμολογῇ τὸν πατέρα, πιστεύει αὐτὸν τὸν υἱὸν ἐν ἀληθείᾳ γεγεννηκέναι. * οὐ γὰρ ὄγκοις περιφέρεται τὸ θεῖον οὐδὲ σῶμά ἐστιν 46.6 ἔγκυον, ἵνα ὑπομείνῃ τὰ προειρημένα. «πνεῦμα γὰρ ὁ θεός», πνεῦμα δὲ ῥύσιν οὐχ ὑφίσταται οὐ τομὴν οὐ συστολὴν οὐ μείωσιν οὐχ ἄπλωσιν οὐδὲ τι τῶν τοιούτων. καθὸ τοίνυν ὁ πατὴρ πνεῦμά ἐστι, τὸν υἱὸν θεὸν Λόγον γεγέννηκε πνευματικῶς ἀχρόνως ἀκαταλήπτως καὶ ἀνάρχως.

47.1 Ἴνα δὲ τούτους πείσωμεν τοὺς ταῦτα νοοῦντας, οὐχ ὅμοια μὲν φάσκοντες, ἀφ' ὁμοίων δὲ τὴν αὐτῶν ἀποστρέφοντες κακὴν ἀπολογίαν εἴπωμεν· κτίσμα ἐστὶ τὸ ἀπείρως καὶ μυριονταπλασίως 47.2 τοῦ αὐτοῦ δεσπότου ἀποδέον. καὶ πολλοὶ τινες ἐν ἐρήμῳ ἐνδεόμενοι πυρός, γεμίσαντες ὕδωρ ἐν ἄγγει ὑελίνῳ καὶ ὕλην προσενέγκαντες εὐθυφλόγιστον, ἐκ λίνου ἢ ἐκ στυπείου πεποιημένην. ἴστανται ἀντικρὺ τοῦ ἡλίου τῆς

μαρμαρυγῆς ἀπὸ τῆς ὑέλου καταυγαζούσης εἰς τὴν ὑποκειμένην ὕλην καὶ εὐθύς ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἡλίου λαμβάνεται καὶ ἐξάπτει τὸ πῦρ. ἄρα τέτμηται ὁ ἡλῖος διὰ τῆς μετοχῆς τῆς 47.3 οὐσίας; ἄρα ἐνέλειψεν; ἄρα μεμείωται; οὐχί, φασίν. εἰ τοίνυν κτίσμα ὦν οὐκ ἐμειώθη, πόσω γε μᾶλλον ὁ ἄπειρος καὶ ἀκατάληπτος καὶ ἄχραντος ὦν θεός, ἐξ ἑαυτοῦ γεννήσας πνεῦμα ὦν θεὸν Λόγον ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἄφθαρτον ἐν ἀφθαρσίᾳ ἐγέννησεν, οὐ διὰ πάθους οὐ διὰ τομῆς οὐ δι' ἐλλείψεως, ἀλλὰ τέλειος τέλειον 47.4 ἐν τελειότητι. καὶ ἡ μὲν τοῦ πυρὸς φύσις πολλοὺς λύχνους ἄπτει ἀπὸ ἐνὸς καὶ ὁ πρῶτος ὑπάρχων οὐκ ἐμειώθη· πάλιν δὲ δύναται ἡ αὐτὴ οὐσία ἐκ πολλῶν μερικῶν εἶναι, φημί δὲ λύχνων ἢ λαμπάδων. 47.5 ἀλλ' οὐχ οὕτω τὸ θεῖον, μὴ γένοιτο· οὐ πάλιν γὰρ εἰσηλθεν ὁ Λόγος καὶ συναλοιφὴν τῷ πατρὶ εἰργάσατο, ἀλλ' ὁ πατὴρ πατὴρ ἐστὶ καὶ ὁ υἱὸς υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα πνεῦμα ἅγιον.

48.1 Μωρὸν γὰρ τὸ παρὰ τοῖς Μανιχαίοις εἰρημένον ὅτι ἐν τῷ νοῖ τοῦ Μάνη αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τοῦ στύλου τοῦ φωτὸς γενόμεναι ἐν σῶμά εἰσι καὶ λύόμεναι ἀπὸ τῶν σωμάτων αὐθις ἀναπλάττονται τῇ μιᾷ οὐσίᾳ, ὡς εἰς τὸν ἕνα στῦλον συναγόμεναι κατὰ τὸ μυθῶδες 48.2 αὐτῶν τοῦ πλάσματος. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔδειξε τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἔκλασεν ἀπὸ πέντε ἄρτων καὶ ἐχόρτασε πεντακισχιλίους καὶ οὐκ ἀφήκεν αὐτῶν τὰ περισσεύματα, ἀλλὰ «συναγάγετε» φησί «καὶ μηδὲν 48.3 ἀπολίπητε τῶν κλασμάτων», καὶ συνήγαγον δώδεκα κοφίνους· καὶ εἰς τὰς μὲν θήκας ὁμοῦ συνήγαγον, τὰ δὲ κλάσματα αὐθις οὐκ εἰς συνάφειαν ἄρτων ὡς ἦσαν ἐποίησε. συνήγαγον μὲν τὸ πλῆθος, ἀλλ' εἰς 48.4 πολλὰ κλάσματα, εἰς μίαν δὲ συναγωγὴν ἔδειξε κοφίνων. καὶ οὐ καθ' ὑπόθεσιν θεωρίας ἡμεῖς τοῦτο ἠλληγορήσαμεν καὶ τὸ προειρημένον τοῦ ἡλίου ὑπόδειγμα. οὐ γὰρ τοὺς ἄρτους ψυχὰς λέγομεν οὔτε τὰ κλάσματα, μὴ γένοιτο, οὔτε τὸν θεὸν ἐξισοῦμεν τῷ ἡλίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτισμένῳ οὔτε τὸν μονογενῆ αἴγλη τῇ ὑπὸ τοῦ ἡλίου εἰς τὸ 48.5 στυπεῖον πεμπομένη. κατὰ δὲ τὸ ὅμοιον καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ γεννηθεῖσαι οὐ συνάπτονται εἰς μίαν συναλοιφήν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἰς τὰς τοῦ θεοῦ μονὰς τὰς γεγραμμένας ὅτι «πολλὰ μοναὶ παρὰ τῷ πατρὶ»· οὐκ εἰς ἕνα δὲ βουνὸν γινόμεναι, ἀλλ' ἐκάστου ἰδιαζόντως ἀριθμοῦ 48.6 μένου. οὐδὲ ἐν τῷ λέγειν γεγεννηκέναι τὸν θεὸν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν πάθος αὐτῷ προσάπτομεν κατὰ τὴν ἐκείνων κακὴν βλασφημίαν. πᾶς γὰρ γεννῶν ἐμπαθῶς κάμνει καὶ οὐ χρή οὔτε κτίσμα λέγειν οὔτε γέννημα κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον, ἵνα μὴ δῶμεν θεὸν κάμνοντα ἢ πάσχοντα. πόθεν οὖν εὔρομεν τὸν υἱὸν ἢ διὰ τί ὄνομα 48.7 υἱοῦ ἔχει; οὗτοι δὲ συλλογισμοὶ ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ γηϊνῶν φρονημάτων ὀρμώμενοι. τὰ γὰρ ἡμῶν πάθη τῶν ἀνθρώπων εἰς θεὸν ἀθέμιτόν ἐστι λογιζέσθαι, σαφῶς τοῦ θεοῦ λέγοντος «οὐχ ὡς αἱ διάνοιαι ὑμῶν ἢ διάνοιά μου» καὶ πάλιν «οὐχ ὡς ἄνθρωπος, οὕτω καὶ θεός».

49.1 Τοίνυν παυσάσθωσαν ἀπὸ τῆς βλασφημίας καὶ μαθέτωσαν παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦ λέγοντος «οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα»· πάλιν δὲ ὡς ἐπὶ μελλόντων λέγει «σὺ γὰρ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ὃν ἐξελεξάμην», καὶ τότε ἐν τοῖς ἄσμασιν 49.2 «ἐκλελοχισμένος ἀπὸ μυριάδων». πόθεν οὖν ἐκλογή γίνεται λεγέτωσαν. νομίζουσι γὰρ οἱ ληρώδεις ἐν τῷ εἰπεῖν «ἐξελεξάμην» κατὰ χάριν αὐτὸν υἱὸν καλεῖσθαι καὶ οὐ κατὰ φύσιν. δειξάτωσαν τίς 49.3 αὐτῷ ὅμοιος, ἵνα τοὺς πάντας δοκιμάσας ἐκεῖνον ἐκλέξηται. εἰ γὰρ υἱὸς ἐστὶ μονογενῆς, οὐκ ἔστι τις ἴσος αὐτοῦ οὔτε ἀντιπαράθετος, «ὅμοιος ὦν τῷ υἱῷ ἐν υἱοῖς θεοῦ». τούτους γὰρ οἶδε κατὰ χάριν, ἐκεῖνον δὲ μὴ δυνάμενόν τινα ἐξισοῦσθαι τῷ εἶναι αὐτὸν φυσικῶς 49.4 υἱόν. φανερόν γὰρ πόθεν

ἐκλελοχισμένος καὶ πόθεν ἐκλογή· ὅτι πολλαὶ μυριάδες ἐπὶ τῆς γῆς ἦσαν καὶ Μαρία μόνη «εὗρε χάριν» καὶ 49.5 ἐν αὐτῇ ἐξελέξατο τὴν ἁγίαν σάρκα. διὰ τοῦτο ἔφη εὐδόκησα, ὡς καὶ Δαυὶδ λέγει ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων τῶν εἰς τὸν κύριον πεπιστευκότων καὶ μετὰ χαρᾶς τοῖς ἔθνεσι τὴν αὐτοῦ χάριν ὑποδεικνύοντων, ὅτι «ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν· ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, τὴν καλλονὴν Ἰακώβ, ἣν 49.6 ἠγάπησε», τουτέστι τὸ ἀκραιφνές τῆς καλλονῆς αὐτοῦ, ὅλου τοῦ Ἰακώβ τὴν καλλονὴν, τὴν σάρκα τὴν ἀπὸ Μαρίας διὰ πνεύματος ἁγίου ἐκλελεγμένην. * τὸ γενόμενον τῆς οἰκονομίας τῆς σαρκὸς πρὸς Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἔδειξεν ἄνωθεν ὁ πατήρ. εὐδόκησε γὰρ ὁ πατήρ ἐν τῇ ἐνσάρκῳ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἣ δὲ θεότης ἀπείρως ἔχει τῆς φύσεως.

50.1 Λέγει δὲ αὐτὸν ὁ ἀπόστολος καὶ «υἰὸν ἀγάπης», «ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς» φησὶν «ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτόους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν 50.2 βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ». καὶ οἱ ληροῦντες ἐνταῦθα μὴ νοοῦντες τὴν λέξιν, κατὰ προκοπὴν ἀγάπης θεοῦ εἶναι τὸν υἰὸν φασί. καὶ οὐκ ἴσασιν οἱ ἀμαθεῖς τὴν ἀντιπαράθεσιν τοῦ λόγου· ἐν ἄλλῳ γὰρ τόπῳ φησὶν ὁ ἀπόστολος ὅτι «θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς ἐν 50.3 Χριστῷ». ἀληθῶς γὰρ υἱὸς ἀγαπητὸς ὁ μονογενής, ἐπειδὴ ἀγάπη ὁ πατήρ, ἀγάπη ὁ υἱός, ἐπειδὴ ἀγάπη ἐξ ἀγάπης ἐστίν. υἱὸς οὖν ἐστὶν ἀγάπης δι' ἡμᾶς καὶ δι' ἑαυτόν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ τὸν υἰὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. οὔτε οὖν 50.4 κάμνει ἐργαζόμενος οὔτε πάσχει γεννῶν. καὶ μὴ μάτην ἐπισωρεύωσιν ἑαυτοῖς βλασφημίας. εἰ γὰρ κτιστός ἐστιν ὁ υἱός, οὐ προσκυνητὸς κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον. μωρὸν γὰρ ἐστὶ κτίσιν προσκυνεῖν καὶ ἀθετεῖν τὴν πρώτην ἐντολὴν τὴν λέγουσαν «ἄκουε Ἰσραὴλ, κύριος 50.5 ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστίν». οὐ κτιστός τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος, ὅτι προσκυνητός. προσεκύνησαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, προσκυνοῦσιν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ· φησὶ γὰρ «καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες 50.6 ἄγγελοι θεοῦ» καὶ «προσκυνήσω σε, κύριε ἢ ἰσχύς μου». ἐν δὲ πρᾶγμα ἐστὶ ῥητὸν καὶ σύντομον καὶ ἀναντίθετον, ᾧ τις ἀντειπεῖν οὐ δύναται· εἰ ἔχουσι μαρτυρίαν οἱ ἐχθραίνοντες τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ δεῖξαι, ποῦ εἶπεν ὁ πατήρ ὅτι ἔκτισά μοι υἰὸν ἐν παλαιᾷ καὶ ἐν καινῇ διαθήκῃ ἢ ποῦ εἶπεν ὁ υἱός ὅτι ἔκτισέ με ὁ πατήρ. τέσσαρα εἰσὶν εὐαγγέλια κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν ἐξήκοντα δύο καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ἐλάλησεν ὁ υἱός καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ πατήρ καὶ οὐδαμοῦ εἶπεν· ἔκτισέ με ὁ πατήρ μου, οὐδὲ ὁ πατήρ· ἔκτισά μοι υἰὸν ἢ ἔκτισα τὸν υἰόν μου.

51.1 Ἀλλὰ φησὶν ὁ φιλόνομος καὶ φιλόδοξος· τί οὖν λέγεις τὸ σῶμα; ἀπὸ Μαρίας δηλονότι ἀνειλημμένον. Μαρία δὲ τί; φησὶν, ἄκτιστος ἢ κτιστή; κτιστὴ δηλονότι καὶ αὐτοὶ λέγομεν, γεννηθεῖσα ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. τὸ ἀπὸ Μαρίας οὖν τί λέγεις; προσκυνεῖς τὸν σωτήρα ἐν σώματι ἢ οὐ προσκυνεῖς; πῶς οὖν μὴ προσκυνήσω; ἐὰν γὰρ μὴ προσκυνήσω, οὐκ ἔχω ζωὴν. ἰδοὺ οὖν, κτίσμα προσκυ51.2 νεῖς τὸ σῶμα. πολλὴ δὲ φρενοβλάβεια τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων. καὶ γὰρ βασιλεὺς πορφύραν ἐνδεδυμένος ὑπὸ πάντων προσκυνεῖται ἄρα ἢ πορφύρα προσκυνεῖται ἢ ὁ βασιλεὺς; εὐδὴλον ὅτι ὁ βασιλεὺς. συμπροσκυνεῖται δὲ αὐτῷ καὶ ἡ πορφύρα φορουμένη· ἐκδυσάμενου δὲ ταύτην τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τόπον θεμένου οὐκέτι προσκυνεῖται ἢ 51.3 πορφυρίς. καθέζεται καὶ ἐν ναῷ πολλάκις βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου ἰδίου καὶ οἱ προσκυνοῦντες προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα ἐν τῷ ναῷ τῷ ἰδίῳ καὶ ἐν τῷ θρόνῳ, ἐξεγερθέντος δὲ τοῦ βασιλέως οὐδεὶς οὔτε τὸν ναὸν οὔτε τὸν θρόνον προσκυνεῖ. οὐδεὶς δὲ μεμηνῶς θέλων προσκυνῆσαι τὸν

βασιλέα ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ ὄντα λέγει τῷ βασιλεῖ· ἔξελθε 51.4 ἐκ τοῦ ναοῦ σου, ἵνα σε προσκυνήσω. οὕτω γοῦν οὐδεὶς εἶπη τῷ μονογενεῖ· ἄφες τὸ σῶμα, ἵνα σε προσκυνήσω, ἀλλὰ προσκυνεῖ σὺν τῷ σώματι τὸν μονογενῆ, τὸν ἄκτιστον σὺν ναῷ τῷ ἀγίῳ, ὃν 51.5 ἔλαβεν ἔλθων. καὶ οὐδεὶς λέγει τῷ βασιλεῖ· ἀνάστα ἐκ τοῦ θρόνου σου, ἵνα σε προσκυνήσω δίχα τοῦ θρόνου, ἀλλὰ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα σὺν τῷ θρόνῳ. καὶ γοῦν καὶ ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται σὺν τῷ σώματι τῷ ταφέντι καὶ ἐγηγερμένῳ.

52.1 Ἀλλά, φασί, τί οὖν λέγεις; θέλων ἐγέννησεν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ἢ μὴ θέλων; ἐπειδὴ λέγεις, ἦν αἰεὶ ὁ Λόγος καὶ οὐκ ἔνι χρόνος πρὸ τοῦ Λόγου; καίτοι γε καὶ αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν πρὸς ἀπάτην τινῶν ἀχρόνως τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ φασκόντων γεγεννησθαι, μὴ βουλομένων δὲ αὐτὸν αἰδίδιον λέγειν, ἀλλὰ λεγόντων, ἦν ποτε ὅτε 52.2 οὐκ ἦν νομίζουσι δὲ τὸ ποτὲ μὴ εἶναι χρόνον. ἀνεταζομένης δὲ τῆς λέξεως ἐλέγχεις τοὺς ἀμαθεῖς. τὸ ποτὲ γὰρ λεξικῶς λεγόμενον χρόνου ἐστὶ σημαντικόν. καὶ λέγοντες αὐτὸ μὴ λέγειν χρόνον εἰς ἀτοπίαν ἐμπίπτουσι τοῦ αὐτῶν φρονήματος ἐν κακοπιστίᾳ. εἰρωνεῖα γὰρ ταῖς λέξεσι κέχρηται, τῷ φρονήματι δεινῶς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐστρατευμένοι, ἀλλότριον παντάπασι τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος 52.3 ἀπρηυθριασμένως δοξάζοντες. θέλων οὖν ἐγέννησεν ἢ μὴ θέλων; ἐὰν εἴπωμεν μὴ θέλων, ἀνάγκη περιβάλλομεν τὸ θεῖον, καὶ ἐὰν εἴπωμεν ὅτι θέλων, διδόμεν ὅτι ἦν τὸ θέλημα πρὸ τοῦ Λόγου· κἂν τε ἄτομον καὶ ῥιπὴ ὀφθαλμοῦ ἢ πολλοστημόριον ὥρας εἴη, τὸ πολλοστημόριον χρόνου ἐστὶ σημαντικόν πρὸ Λόγου καὶ πάλιν παρεμπίπτομεν τῷ λόγῳ αὐτῶν. καὶ ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐ θέλων ἐγέννησεν, ἄρα ἀνάγκη φύσεως ἦκται τὸ θεῖον καὶ οὐκ ἐλευθεριότητι θελήματος. 52.4 οὐκ ἔστι δὲ τούτων οὐδὲν εἰς θεόν, ὡς ὑπολαμβάνεις, ὃ κενόδοξε. παρὰ θεῷ γὰρ ταῦτα οὐκ ἔστιν. οὔτε θέλων τοίνυν ἐγέννησεν οὔτε μὴ θέλων, ἀλλ' ὑπερβολῆ φύσεως. ὑπερβαίνει γὰρ ἢ θεῖα φύσις 52.5 βουλήν καὶ οὐχ ὑποπίπτει χρόνῳ οὔτε ἀνάγκη ἄγεται. ἐν ἡμῖν γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἔτοιμον, ὅτι οὐκ ἦμέν ποτε καὶ πρῶτόν τι βουλευόμεθα, ἔπειτα ποιούμεν ὃ πράττομεν, ἢ μὴ βουλευσαμένων ἡμῶν οὐκ ἔστιν ὃ μηδέπω παρ' ἡμῶν πέπρακται· παρὰ δὲ θεῷ πάντα τέλεια καὶ λεῖα καὶ πάντα ἐν αὐτῷ πεπλήρωται, καὶ οὔτε θέλων οὔτε μὴ θέλων ἐγέννησε τὸν αἰδίδιος ὄντα, γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ ἅγιον Λόγον καὶ θεόν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπερβολικῇ καὶ ἀφράστῳ αὐτοῦ φύσει.

53.1 Θαῦμα δέ μοι μέγιστον ἐπέρχεται, ὃ υἱοὶ τῆς πίστεως καὶ ἐκκλησίας, πῶς τὰ ἀληθινὰ ἐξέστρεψαν οἱ φιλόνοικοι εἰς ἀλληγορίαν καὶ τὰ τροπικῶς εἰρημένα εἰς τὰ ἀληθινὰ λαμβάνουσι σφαλλόμενοι. τὸ μὲν γὰρ γεγεννησθαι, ὅπερ ἐστὶν ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν, ἀρνοῦνται, λέγοντες οὐχ ὡς ἔν τι τῶν γεννημάτων· τὸ δὲ ἐκτίσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἀλλότριον τῆς αὐτοῦ θεότητος, εἶ γε καὶ ἐν ἀλληγορίᾳ ποτὲ εἴρηται, 53.2 ἐκεῖνο ἀληθινὸν λέγουσι, τὸ δὲ ἀληθινὸν ἀφανίζουσιν. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν Ἡσαΐαν «εἶδον τὸν κύριον σαβαώθ» καὶ «ὥφθη κύριος τῷ Μωυσῆ» καὶ «ὥφθη κύριος Ἀβραάμ» καὶ «εἶδεν ὄρασιν Δανιήλ, παλαιὸν ἡμερῶν» καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὥφθη κύριος Ἰεζεκιήλ καὶ εἶπεν «εἶδον εἶδος θεοῦ», φασί ταῦτα μὴ εἶναι, ὡς τῶν προφητῶν 53.3 καταψευδόμενοι· δῆθεν ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ τοῦ εὐαγγελίου, οὔ εἶπεν ὁ σωτὴρ διδάσκων ὅτι «θεὸν οὐδεὶς πώποτε ἑώρακε». καὶ φασιν· εἰ τοίνυν ὁ μονογενῆς εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς ἑώρακεν, προφητῆται δὲ λέγουσιν 53.4 ἑωρακέναί, ἀνάγκη ψεύδεσθαι ἢ τὸν μονογενῆ ἢ τοὺς προφήτας. καὶ κατὰ τὸν λόγον τῶν οὕτω λεγόντων καὶ τῶν Μανιχαίων ἔσται τὰ ἐν προφήταις ψευδῆ. εἰ δὲ οὐ ψεύδονται οἱ προφητῆται, ἀλλ' ἀληθεύουσι, κατὰ τὸν τοῦ σωτῆρος λόγον ὅτι «ὁ λαλῶν ἐν προφήταις, ἰδοὺ 53.5 πάρειμι», νοήσεώς ἐστὶ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀλληγορίας χρεῖα. καὶ

γὰρ οὕτω πολλάκις τοῦτο πληροῦται· ὀρώμεν τὴν θάλασσαν ἐκ μέρους τινὸς ἐξ ὄρους ἢ πεδιάδος καὶ ἀληθεύομεν ἐν τῷ λέγειν ἐωρακέναι. κἂν δέ τις εἴπῃ ὅτι οὐχ ἐώρακεν, οὐ ψεύδεται, ἀλλ' ἀληθεύει. οὐκ οἶδε γὰρ ποῦ τὸ βάθος ποῦ τὸ μήκος, οὐκ οἶδε τὸν ὄγκον οὐκ οἶδε 53.6 τὸ κύτος. καὶ ἀπὸ ὁπῆς τινος θεωροῦμεν οὐρανόν, τὴν δὲ ἐπέκτασιν οὐκ ἐπιστάμεθα. κἂν εἴπῃ τις εἶδον, εἶδεν· κἂν ἄλλος εἴπῃ οὐκ εἶδον, οὐκ εἶδεν. εἶδομεν γὰρ ἀληθῶς ὡς χωροῦμεν, οὐκ εἶδομεν 53.7 δὲ καθό ἐστιν. οὕτω καὶ οἱ προφήται ὡς δι' ὁπῆς διὰ τοῦ στενωποῦ τοῦ ἰδίου σώματος κατηξιώθησαν ἰδεῖν καὶ ἐν ἀληθείᾳ 53.8 εἶδον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει τὸ ἄπειρον τῆς θεωρίας. καὶ οὕτω πεπλήρωται συναδουσαι πρὸς ἀλλήλας αἱ θεῖαι γραφαί, τό τε τοὺς προφήτας λέγειν ἐωρακέναι εἶδον γὰρ ἐν ἀληθείᾳ καὶ τὸ τὸν σωτήρα λέγειν «θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται»· οὐκ εἶδον δὲ καθό ἐστιν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἶδεν ἀοράτως τὴν φύσιν, δέδωκε δὲ τῷ μὴ δυναμένῳ ὁρᾶν δύναμιν χαρίσματος εἰς τὸ ἰδεῖν τὴν δύναμιν τῆς θεωρίας.

54.1 Ἄλλὰ μὴ πάλιν δραματοῦργῶν λέγῃς· εἶδον μὲν οἱ προφήται οὐκ ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ διανοίᾳ, συνιέντες μονονουχὶ καὶ μὴ ὀρώντες. διὰ τοῦτο γὰρ ἀκριβῶς λέγει Ἡσαΐας «τάλας ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαί, ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων ἐν λαῷ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντι ἐγὼ οἰκῶ καὶ κύριον σαβαώθ εἶδον»· καὶ οὐκ εἶπεν, εἶδον τῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ «τοῖς ὀφθαλμοῖς μου». εἶδον οὖν καὶ οὐκ εἶδον, ἀλλ' ὡς ἠδύνατο, ἐν ἀληθείᾳ δὲ εἶδον, οὐκ εἶδον δὲ ὡς ἔχει τὸ ἄπειρον 54.2 τῆς ἀκαταληψίας. οὕτως καὶ περὶ παραδείσου πολλοὶ ἀλληγοροῦσιν, ὡς ὁ θεήλατος Ὀριγένης ἠθέλησε φαντασίαν μᾶλλον ἢπερ ἀλήθειαν τῷ βίῳ συνεισενέγκασθαι. καὶ φησιν· οὐκ ἔστι παράδεισος ἐπὶ τῆς 54.3 γῆς· δῆθεν ἀπὸ τοῦ ῥήτου τοῦ παρὰ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου εἰρημένου ὅτι «οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν, ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ». ἀλλὰ μὴ παραναγίνωσκε καὶ λέγε ὅτι τὸ τρίτον τοῦ ἀέρος σημαίνει· οὐ γὰρ εἰπὼν «ἕως τρίτου 54.4 οὐρανοῦ» περὶ μέρους τρίτου λέγει, ἀλλὰ περὶ τριῶν ἀριθμῶν. καὶ φησιν «οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἀρπαγέντα εἰς τὸν παράδεισον 54.5 καὶ ἀκούσαντα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ εἰπεῖν». δόξα τῷ παντοκράτορι θεῷ, τῷ κατὰ πάντα τρόπον διατρανοῦντι καὶ λεπτολογοῦντι, ἵνα οἱ ἀληθινοὶ * μὴ σφάλλονται. οὐ γὰρ ἐν μιᾷ συντομίᾳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν παράδεισον συνῆψεν, ἀλλὰ «οἶδα ἄνθρωπον» φησὶν «ἀρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ» καὶ πάλιν «ἀρπαγέντα εἰς τὸν παράδεισον». τὸ δὲ μετὰ τοῦ ἄρθρου ἐτέρου προσώπου ἐστὶ δια54.6 ληπτικὸν καὶ ἐτέρου τόπου μεταστατικόν. ὡς εἴ τις ἔχοι ὄρος καὶ πεδιάδα, τὴν δὲ πεδιάδα ἐγκυκλεύουσαν τὸ ὄρος, βουληθεῖ δὲ εἰς τὸ πέραν τοῦ ὄρους ἐν τῇ αὐτῇ πεδιάδι παραγενέσθαι, καὶ ὅτε μὲν θελήσει διὰ τῆς πεδιάδος τὴν ὁδοπορίαν ποιήσασθαι εἰς τὸν τόπον, ὅπου δὲ ἔθέλοι ἐπέκεινα τοῦ ὄρους ἀπελθεῖν, δυνατόν ἔσται αὐτῷ τοῦτο· εἰ δὲ θελήσει πρῶτον μὲν ἐμβῆναι εἰς τὸ ὄρος καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρους πάλιν εἰς τὸν τόπον τῆς πεδιάδος τῆς ἐπέκεινα τοῦ ὄρους 54.7 γενέσθαι, καὶ οὕτως αὐτῷ δυνατόν. οὕτω μοι νόει καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· πρῶτον μὲν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβεβηκέναι, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν παράδεισον καταβεβηκέναι, κατὰ τὸ εἰρημένον «κατέβη ὁ ἀδελφιδοῦς μου εἰς κῆπον αὐτοῦ». * καὶ ὁ σωτήρ φησι «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».

55.1 Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐπὶ γῆς ὁ παράδεισος καὶ οὐκ ἀληθινὰ τὰ ἐν γενέσει γεγραμμένα, ἀλλὰ ἀλληγορεῖται, οὐδὲν ἀληθεύει τῆς ἀκο55.2 λουθίας, ἀλλὰ πάντα ἀλληγοροῦνται. «ἐν ἀρχῇ, γὰρ φησι, ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· καὶ οὐκ

ἔστιν ἀλληγορούμενα, ἀλλ' ὄρατά. καὶ στερέωμα, φησί, καὶ θάλασσαν, βλαστήματά τε καὶ ξύλα καὶ βοτάνας χόρτον ζωα ἰχθύας ὄρνεα, πάντα τὰ ὀρώμενα ἐν 55.3 ἀληθεία γεγονότα, ἄνθρωπον τε ἐν ἀληθεία ὄντα ἐποίησεν. ἔθηκε τοίνυν τοῦτον ὃν ἔπλασεν ἐν τῷ παραδείσῳ, κατ' εἰκόνα ποιήσας 55.4 τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ δέ. μὴ περιεργάζου δὲ τὰ τοῦ θεοῦ δωρήματα τὰ κατὰ χάριν τῷ ἀνθρώπῳ δεδομένα. οὐκ 55.5 ἀρνούμεθα γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι κατ' εἰκόνα θεοῦ. τὸ δὲ πῶς οὐ περιεργαζόμεθα τοῦ κατ' εἰκόνα. οὔτε γὰρ τὸ πλάσμα νοοῦμεν κατ' εἰκόνα οὔτε τὴν ψυχὴν οὔτε τὸν νοῦν οὔτε τὴν ἀρετὴν. πολλὰ 55.6 γὰρ ἔστι τὰ κωλύοντά με οὕτως λέγειν. ἀλλ' οὔτε λέγομεν τὸ σῶμα μὴ εἶναι κατ' εἰκόνα οὔτε τὴν ψυχὴν. πιστῶν γὰρ τὸ ὁμολογεῖν τὴν γραφὴν καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι, ἀπίστων δὲ τὸ «ἀθετεῖν τὴν χάριν». ἔστιν οὖν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ κατ' εἰκόνα, αὐτὸς δὲ οἶδεν ὁ θεὸς πῶς 55.7 ἔστιν. ἐὰν γὰρ εἴπῃς τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε κατ' εἰκόνα καὶ νομίσης εἶναι τὸ σῶμα, ὁ δὲ θεὸς ἀόρατος ἀκατάληπτος ἀπερινόητος, πῶς τὸ ὄρατον καὶ καταληπτόν καὶ ὑπὸ ἀφήν ἐμπίπτον εἰκὼν ἔσται τοῦ 55.8 ἀοράτου καὶ ἀκαταλήπτου; καὶ ἐὰν εἴπῃς, οὐκ ἔστι τὸ σῶμα κατ' εἰκόνα, «ἔλαβε» φησί «χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον». καὶ ἄνθρωπον καλεῖ τὸ χοϊκόν, καὶ ἄνθρωπον καλεῖ τὸ ψυχικόν· «ἐνεφύσησε» γὰρ φησιν «εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ 55.9 ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζωσαν». κτιστὴν δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα νοοῦμεν. πῶς κτιστὴν; «ἐνεφύσησε» γὰρ φησιν· καὶ οὔτε μέρος θεοῦ λέγομεν εἶναι τὴν ψυχὴν οὔτε ἀλλοτρίαν τοῦ ἐμφυσηματος. πῶς δὲ κατὰ λεπτόν τοῦτο νοεῖται, θεῶ μόνῳ ἔγνωσται.

56.1 Ἡμεῖς δὲ ἀπεριέργως καὶ ἀκακουργήτως πιστευόμεν θεῶ τῷ ἀληθεύοντι ἐν πᾶσι. καὶ ἐὰν εἴπῃς ὅτι ἡ ψυχὴ ἔστι τὸ κατ' εἰκόνα, ἄκουε λέγοντος τοῦ ἀποστόλου ὅτι «ζῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ δικνου56.2 μενος ἄχρι μερισμῶν ψυχῆς». εἰ τοίνυν μερισμοὺς ἔχει ἡ ψυχὴ, ὁ θεὸς δὲ ἀμέριστός ἐστι, πῶς δύναται ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα; οὐ γὰρ οἶδε τὸ μέλλον ἡ ψυχὴ, ὁ θεὸς δὲ πάντως οἶδε. καὶ βλέπομεν τὰ ἔμπροσθεν τοῦ σώματος, τὰ κατόπιν ἀγνοοῦντες. καὶ ἐὰν εἴπῃς ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ, πάντως ὅτι καὶ τὴν ψυχὴν ἄνθρωπον κέκληκεν, καὶ 56.3 ψυχὴ καὶ σῶμά ἐστιν ἄνθρωπος. ἀλλ' εἴποις τὸν νοῦν εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα. λέγει δὲ ἡ γραφή «ὄρω νόμον ἕτερον ἀντιστρατευόμενον ἐν τοῖς μέλεσί μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νοί μου τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου». πῶς οὖν αἰχμαλωτιζόμενος ὁ νοῦς ἔσται κατ' εἰκόνα; * ὅτι «ψαλῷ τῷ νοί, ψαλῷ τῷ πνεύματι». 56.4 καὶ ἐὰν εἴπῃς ἀρετὴν εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα, ἐρῶ σοι· εἰπέ μοι περὶ τοῦ Ἀδάμ, ποίαν ἀρετὴν εἰργάσατο πρὸ τοῦ αὐτὸν πλασθῆναι; οὐ γὰρ ἦν ἀρετὴ ἐν ἀρχῇ, ἀπ' ἀρχῆς δὲ ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα. καὶ ἐὰν εἴπῃς μὴ εἶναι τὴν ἀρετὴν, οὐ καλῶς λέγεις. τίτι γὰρ πρέπει εἶναι κατ' εἰκόνα ἀλλ' ἢ τῇ ἀρετῇ; πρὶν δὲ ἀρετῆς κατ' εἰκόνα ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος. οὐπω γὰρ ἦν ὁ Ἀδάμ ἐν ἀρετῇ πολιτευσάμενος, δηλον56.5 ὅτι οὔτε ἐκτισμένος. καὶ ἐὰν εἴπῃς τὸ βάπτισμα εἶναι κατ' εἰκόνα, ἄρα οἱ μὴ λαβόντες βάπτισμα δίκαιοι οὐκ ἦσαν κατ' εἰκόνα; ἀπὸ γὰρ Μωυσέως καὶ θαλάσσης ἤρξατο ὁ τύπος, ἀπὸ Ἰωάννου ἡ νοίγη ἢ χάρις, ἐν δὲ Χριστῷ ἐτελειώθη τὸ δῶρον.

57.1 Ἐχουσιν οὖν πάντες τὸ κατ' εἰκόνα, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν. οὐ γὰρ κατὰ ἰσότητά θεοῦ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸ κατ' εἰκόνα. ὁ θεὸς γὰρ ἀκατάληπτος ἀπερινόητος, πνεῦμα ὦν καὶ πνεῦμα ὑπὲρ 57.2 πᾶν πνεῦμα καὶ φῶς ὑπὲρ πᾶν φῶς. ἃ δὲ αὐτὸς ἐδωρήσατο οὐκ ἀποστεροῦμεν τὸν ἄνθρωπον· ἀληθῆς γὰρ ἔστιν ὁ μετὰ χάριτος τὸ

κατ' εικόνα τῷ ἀνθρώπῳ δωρησάμενος. καὶ νοῆσαι ἐστὶν ἀπὸ τῶν ὁμοίων· 57.3 ὀρώμεν γὰρ ὅτι ἔλαβεν ὁ σωτὴρ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὡς ἔχει ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτε ἀνέκειτο ἐν τῷ δεῖπνῳ καὶ ἔλαβε τάδε καὶ εὐχαριστήσας εἶπε «τοῦτό μου ἐστὶ τάδε» καὶ ἔδωκε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς 57.4 καὶ εἶπε «τοῦτό μου ἐστὶ τάδε.» καὶ ὀρώμεν ὅτι οὐκ ἴσον ἐστὶν οὐδὲ ὁμοιον οὐ τῇ ἐνσάρκῳ εἰκόνι οὐ τῇ ἀοράτῳ θεότητι οὐ τοῖς χαρακτηῖσι τῶν μελῶν. τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ στρογγυλοειδὲς * καὶ ἀν57.5 αἰσθητον. * ὡς πρὸς τὴν δύναμιν καὶ ἠθέλησεν χάριτι εἰπεῖν «τοῦτό μου ἐστὶ τάδε» καὶ οὐδεὶς ἀπιστεῖ τῷ λόγῳ. ὁ γὰρ μὴ πιστεύων εἶναι αὐτὸν ἀληθινὸν ἐν ᾧ εἶπεν, ἐκπίπτει τῆς χάριτος καὶ τῆς σωτηρίας. 57.6 ὅταν δὲ ἀκούσωμεν, καὶ πιστεύσωμεν· πιστεύομεν ὅτι ἔστιν αὐτοῦ *, τὸν δὲ κύριον ἡμῶν οἶδαμεν ὅλον αἴσθησιν ὅλον αἰσθητικὸν ὅλον θεὸν ὅλον κινουῦντα ὅλον ἐνεργοῦντα ὅλον φῶς ὅλον Λόγον, ἀκατάληπτον, ἀλλὰ μετὰ χάριτος ἡμῖν τοῦτο δεδωρημένον.

58.1 Οὗτος τοίνυν ὁ Ἀδάμ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐτέθη καὶ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου. ὁ δὲ παράδεισος, φησὶν «ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολάς· «πηγὴ δὲ ἀνέβαινε ἐξ Ἐδέμ», καὶ οὐκ εἶπε «κατέρχεται», ἵνα μὴ νομίσωμεν ἐν οὐρανῷ εἶναι τὴν Ἐδέμ. εἰ γὰρ ἐν οὐρανῷ ἦν, ἄνωθεν ἂν εἶπε «κατέρχεται» πηγὴ. ἀλλὰ καὶ φησὶ «ποταμὸς ἐκπορεύεται ἐξ 58.2 Ἐδέμ» καὶ οὐκ εἶπε κατέρχεται. οὗτος «ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. ὄνομα τῷ ἐνὶ Φεισῶν», καὶ ὀρώμεν τὸν Φεισῶν ἐπ' ὄψεσιν ἡμῶν. καὶ Φεισῶν μὲν ἐστὶν ὁ Γάγγης παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καλούμενος καὶ Αἰθίοψιν, Ἕλληνες δὲ τοῦτον καλοῦσιν Ἰνδὸν ποταμόν. «πᾶσαν γὰρ τὴν Εὐλάτ περικυκλοῖ», τὴν μικρὰν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν μεγάλην, τὰ μέρη τῶν Εὐλαίων, διαπερᾷ δὲ τὴν μεγάλην Αἰθιοπίαν καὶ πίπτει εἰς τὸν νότον καὶ δύνει ἕσωθεν Γαδεῖρων εἰς τὸν μέγαν Ὠκεανόν. 58.3 δεῦτερος ποταμὸς «Γεῶν». καὶ αἰσθητὸν ὀρώμεν τὸν ποταμόν καὶ οὐκ ἀλληγορούμενον· οὗτος γὰρ ὁ κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν κατερχόμενος καὶ διαπερῶν τὴν μικρὰν Αἰθιοπίαν, Ἀνουβίτιν τε καὶ Βλεμμύαν καὶ Ἀζωμίτιν καὶ ἐπικλύζων τὰ μέρη Θηβαΐδος καὶ Αἰγύπτου εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην ἐκπίπτει. εἰ δέ τις ἀπιστεῖ, ἀκουέτω τοῦ Ἱερεμίου λέγοντος «ἵνα τί ὑμῖν καὶ τῇ γῆ Αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γεῶν τὸ τεθο58.4 λωμένον»; «τρίτος» φησὶ «ποταμὸς Τίγρης, ὁ πορευόμενος κατέναντι τῶν Ἀσσυρίων· διατέμνει γὰρ τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ δύνει ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ἀνίσχει ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας κατὰ μέσον Καρδυαίων καὶ Ἀρμενίων καὶ ἀναπηγάξει πάλιν καὶ διατέμνεται εἰς τὴν τῶν Ἀσσυρίων γῆν. ἀλλὰ καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφράτης, ὡσαύτως ὁμοίως τῷ αὐτῷ τρόπῳ δύνων ὑπὸ τὴν γῆν ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς 58.6 Ἀρμενίας καὶ οὕτως ἐπικλύζει τὴν Περσίδα. εἰ τοίνυν οὐκ ἐνὶ παράδεισος αἰσθητός, οὐκ ἐνὶ πηγῇ· εἰ οὐκ ἐνὶ πηγῇ, οὐκ ἐνὶ ποταμῷ· εἰ οὐκ ἐνὶ ποταμῷ, οὐκ εἰσὶ τέσσαρες ἀρχαί· εἰ οὐκ ἐνὶ Φεισῶν, οὐκ 58.7 ἐνὶ Γεῶν, οὐκ ἐνὶ Τίγρης· εἰ οὐκ ἐνὶ Τίγρης, οὐκ ἐνὶ Εὐφράτης· εἰ οὐκ ἐνὶ Εὐφράτης, οὐκ ἐνὶ συκῇ, οὐκ ἐνὶ φύλλῳ, οὐκ ἐνὶ Ἀδάμ, οὐκ ἐνὶ τῷ φαγεῖν, οὐκ ἐνὶ Εὐά· εἰ οὐκ ἐνὶ Εὐά, οὐκ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ 58.8 ξύλου· εἰ οὐκ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐκ ἐνὶ Ἀδάμ· εἰ οὐκ ἐνὶ Ἀδάμ, οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μῦθος λοιπὸν ἢ ἀλήθεια καὶ ἀλληγορεῖται τὰ πάντα. ἔστι τοίνυν Ἀδάμ· ἔσμεν γὰρ ἐξ αὐτοῦ, τὸ γένος αὐτοῦ ὄντες πάντες κατὰ διαδοχὴν, καὶ ὀρώμεν αὐτὸν διὰ τοῦ πλήθους ἐν τῇ διαδοχῇ.

59.1 Ἀδάμ γὰρ γεννᾷ κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τὸν Σήθ. ἵνα γὰρ μὴ τις νομίση τὸν πεπλασμένον ἄλλον καὶ τοὺς γεγεννημένους ἄλλους, διὰ τοῦτο φησὶν ἢ γραφῇ «κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ». Σήθ δὲ γεννᾷ τὸν Ἐνῶς, Ἐνῶς τὸν Καϊνάν, Καϊνάν τὸν Μαλελεήλ, Μαλελεήλ τὸν Ἰάρετ καὶ Ἰάρετ τὸν

Ἐνώχ, Ἐνώχ τὸν Μαθουσάλα, Μαθουσάλα τὸν Λάμεχ, Λάμεχ τὸν Νῶε, καὶ γέγονε κατακλυσμὸς, οὐκ ἀλληγορία ἀλλ' ἀληθεία, 59.2 καὶ ἀπώλετο πᾶσα ψυχὴ, ἔμειναν δὲ «ὀκτὼ ψυχαὶ» ἀνθρώπων. ψυχὰς πάλιν ἐὰν ἀκούσης, μὴ νομίσης πλάσματα μὴ ἔχειν. ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑνὸς εἴδους ὁ ἄνθρωπος ὅλος καλεῖται. «κατέβη», γὰρ φησὶν ἢ γραφή, «Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον ἐν ψυχαῖς ἐβδομήκοντα πέντε», οὐχ ὅτι αἱ ψυχαὶ εἶποντο ἄνευ σωμάτων, ἀλλὰ σὺν σώμασι· ὅλον οὖν τὸν ἄνθρωπον ψυχὰς κέκληκεν. καὶ «ἤμεν ἐν τῷ πλοίῳ ὡς ὄγδοήκοντα ψυχαί», φησὶν 59.3 ὁ Λουκάς, ὁ συγγραψάμενος τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων. καὶ ἡ συνήθεια τοὺς δούλους σώματα εἶθε καλεῖν. δεσπότης ἐστὶ, φησὶν, ἑκατὸν σωμάτων· ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἐχόντων. ἐπειδὴ δὲ ἡ δεσποτεία τῶν ἀνθρώπων σωμάτων κυριεύει ἀλλ' οὐ ψυχῶν, διὰ τοῦτο τοὺς δούλους εὐλόγως σώματα ἐκάλεσαν σὺν ψυχαῖς, ἵνα δείξῃ τὴν χρῆσιν 59.4 τῶν σωμάτων. ἐξῆλθε δὲ Νῶε ἐκ τῆς κιβωτοῦ γεννήσας τὸν Σῆμ τὸν Χάμ τὸν Ἰάφεθ. Σῆμ δὲ γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ, Ἀρφαξάδ γεννᾷ τὸν Καϊνάν, Καϊνάν τὸν Σάλα, Σάλα τὸν Ἔβερ, Ἔβερ τὸν Φαλέκ, Φαλέκ τὸν Ῥαγαῦ, Ῥαγαῦ τὸν Σερούχ, Σερούχ τὸν Ναχώρ, Ναχώρ τὸν Θάρρα, Θάρρα τὸν Ἀβραάμ, Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ τὸν Ἰούδαν, Ἰούδαν τὸν Φαρές, Φαρές τὸν Ἐρωμ, Ἐρωτὸν Ἀράμ, Ἀράμ τὸν Ἀμιναδάμ, Ἀμιναδάμ τὸν Ναασώμ, Ναασώτὸν Σαλμών, Σαλμών τὸν Βοόζ, Βοόζ τὸν Ἰωβήδ ἐκ τῆς Ῥούθ, Ἰωβήδ τὸν Ἰεσσαί, Ἰεσσαί τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα, Δαυὶδ τὸν Σολομῶντα ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, Σολομῶν τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ τὸν Ἀβιά, Ἀβιά τὸν Ἀσάφ, Ἀσάφ τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ τὸν Ἰωράμ, Ἰωτὸν Ὅχοζιαν, Ὅχοζίας τὸν Ἰωάς, Ἰωάς τὸν Ἀμεσίαν, Ἀμεσίας τὸν Ὀζιαν, τὸν κληθέντα Ἀζαρίαν, Ὀζίας τὸν Ἰωάθαμ, Ἰωάθαμ τὸν Ἀχ'Αχαζ τὸν Ἐζεκίαν, Ἐζεκίας τὸν Μανασσῆ, Μανασσῆ τὸν Ἀμώς, Ἀμωτὸν Ἰωσίαν, Ἰωσίας τὸν Ἰεχονίαν, Ἰεχονίας πάλιν τὸν Σαλαθιήλ Σαλαθιήλ τὸν Ζοροβάβελ, Ζοροβάβελ τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ τὸν Ἐλικεῖμ, Ἐλικεῖμ τὸν Ἀσώρ, Ἀσώρ τὸν Σαδῶκ, Σαδῶκ τὸν Ἀχειμ, Ἀχειμ τὸν Ἐλιούδ, Ἐλιούδ τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ τὸν Ματθία Ματθίας τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ τὸν Ἰωσήφ

60.1 Ἰωσήφ γέρων ὢν καὶ χῆρος μετὰ τὸ λαβεῖν πρώτην γυναῖκα καὶ ποιῆσαι ἐξ αὐτῆς παιδάς ἄρρενας μὲν τέσσαρας, Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου καλούμενον διὰ τὸ συνανατραφῆναι αὐτῷ καὶ Σίμωνα καὶ Ἰούδαν καὶ Ἰωσήν, δύο δὲ θυγατέρας, † Ἄνναν καὶ 60.2 Σαλώμην, οὗτος ὁ Ἰωσήφ γέρων ὢν καὶ χῆρος κατὰ ἀνάγκην τῶν κλήρων βαλλομένων ἐπὶ χήρους καὶ ἀγάμους καθ' ἑκάστην φυλὴν εἰς τὰς ἀπὸ ναοῦ παρθένους διὰ τὸ ἀφιεροῦσθαι ἐν τῷ ναῷ τοὺς πρωτοτόκους παιδάς, ἄρρενας τε καὶ θηλείας ἔλαβε κατὰ κλῆρον τὴν ἀγίαν παρθένον Μαρίαν, «ἐξ ἧς» κατὰ σάρκα «ἐγεννήθη» ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ πνεύματος ἁγίου, οὐκ ἀπὸ σπέρματος 60.3 ἀνδρὸς οὔτε συναφεία σώματος. γεννᾶται τοίνυν ὁ κύριος ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ Ἀβραάμ κατὰ σάρκα, θεὸς ὢν, ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Αὐγούστου. 60.4 Αὐγούστος δὲ ἐβασίλευσεν πενήκοντα ἐξ ἑτῆ καὶ μῆνας ἐξ μετ' αὐτὸν δὲ παῖς αὐτοῦ Τιβέριος διαδέχεται τὴν ἀρχὴν ἔτη κ'γ μετὰ Τιβέριον Γάϊος ἔτη τρία καὶ μῆνας ἄθ καὶ ἡμέρας κ'β μετὰ Γάϊον Κλαύδιος ἔτη ι'γ μετὰ Κλαύδιον Νέρων ἔτη ι'γ μετὰ Νέρωνα Οὐεσπασιανὸς ἔτη ἄθ μετὰ Οὐεσπασιανὸν Τίτος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β' μετὰ Τίτον Δομετιανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ι'ε καὶ μῆνας ε' μετὰ Δομετιανὸν Νερούας ἔτος α' μῆνας δ' μετὰ Νερούαν Τραϊανὸς ἔτη ι'θ μετὰ Τραϊανὸν Ἀδριανὸς ἔτη κ'α μετὰ Ἀδριανὸν Ἀντωνῖνος εὐσεβὴς ἔτη κ'β μετὰ Ἀντωνῖνον Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος, ὁ καὶ Οὐῆρος, ἔτη ι'θ Κόμοδος ἔτη ι'γ Περτίναξ μῆνας ζ' Σεϋῆρος ἔτη ι'η Ἀντωνῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ζ' Μακρίνος ἔτος ἐν

Ἀντωνῖνος ἄλλος ἔτη ἄδ Ἀλέξανδρος, οὐχ ὁ Μακεδών, ἔτη ἄδ Μαξιμῖνος ἔτη ἄδ Γορδιανὸς ἔτη ἄδ Φίλιππος ἔτη ἄδ Δέκιος ἔτος ἄδ Γάλλος ὁ * καὶ Οὐολουσιανὸς ἔτη ἄδ Γαλλιηνὸς ἔτη ἄδ Κλαύδιος ἄλλος ἔτος ἔν Αὐρηλιανὸς ἔτη ἄδ Τάκιτος μῆνας ἄδ Πρόβος ἔτη ἄδ οἱ περὶ Κᾶρον καὶ Καρῖνον καὶ Νουμεριανὸν ἔτη ἄδ Διοκλητιανὸς ἔτη ἄδ 60.5 ἄδ μετὰ Διοκλητιανὸν Μαξιμιανὸς Λικίννιος Κωνστάντιος Κωνσταντῖνος Κώνστας Κωνστάντιος καὶ Κωνσταντῖνος Ἰουλιανὸς Ἰοβιανὸς Οὐαλεντινιανὸς Οὐάλης Γρατιανὸς ἔως τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτου μετὰ τὸ τελευτῆσαι Διοκλητιανὸν ἔτη ἄδ. τὸ ἔτος γὰρ τοῦτο ἐστὶν ἐνενηκοστὸν Διοκλητιανοῦ, Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος ἄδ, Γρατιανοῦ δὲ ἔτος ἄδ, ὑπατεία Γρατιανοῦ Αὐγούστου τὸ τρίτον καὶ Ἐκουιτίου λαμπροτάτου, Ἰνδικτιώνος ἄδ.

61.1 Ἡμεῖς τοίνυν ἀπὸ τοῦ προειρημένου Ἀδάμ πάντες κατὰ ἀκολουθίαν· καὶ οὐκ ἀπώλετο ἡ τάξις οὐδὲ τὰ ὑπὸ θεοῦ γινόμενα 61.2 ἀλληγοροῦνται. ἔστι τοίνυν Ἀδάμ καὶ ἔστι φύλλα συκῆς καὶ συκῆ καὶ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καὶ ξύλον ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου καὶ ὄφεις καὶ παρακοὴ καὶ ὑπακοή καὶ εἰσὶ 61.3 ποταμοὶ καὶ ἔστιν Εὐά καὶ τὸ πλάσμα· «πάντα γὰρ δυνατὰ τῷ θεῷ» καὶ τὰ φθαρτὰ μεταβαλεῖν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι 61.4 ἐν ἀφθαρσίᾳ διατελεῖν. καὶ μὴ θαυμαζέτω τις· τοῦτο γὰρ ἦλθε καὶ ἔδειξε λαβὼν σάρκα φθαρτὴν καὶ ἐνδυσάμενος ἐν τῇ θεότητι καὶ ἀποδείξας ἀφθαρτον. «τίς γὰρ ἐγκαλέσει» θεῷ; 61.5 ἴδωμεν δὲ καὶ ἄλλην θεωρίαν. ἐξέβαλεν αὐτοὺς, φησὶν, ἔξω τοῦ παραδείσου καὶ ἔθετο τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τηρεῖν τὴν εἴσοδον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. καὶ ἐξεληθόντες οἱ περὶ τὸν Ἀδάμ 61.6 ὥκησαν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου. μηδεὶς μύθοις ἀπατάσθω κενοῖς. «δύναται γὰρ ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων ἐγεῖραι τέκνα» καὶ δύναται ὁ θεὸς καὶ τὰ φθαρτὰ μεταβαλεῖν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ δύναται ἐπὶ γῆς ποιῆσαι 61.7 ἀνάπαυσιν παραδείσου, ὅτε ἠθέλησεν. οὐ γὰρ ἡ γῆ ἄλλου θεοῦ καὶ ὁ οὐρανὸς ἄλλου, ἀλλὰ πάντα τοῦ αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ὡς θέλει χαρίζεται 61.8 ἐκάστῳ τὴν ἀφθαρσίαν. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ οἶδαμεν ἐκ 61.8 τῆς γῆς πεπλασμένον, ἐξ ἧσπερ καὶ ἡμῶν τὰ σώματα, καὶ ἐλπίδα ἔχομεν ζωῆς αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου κληρονομίας. καὶ γὰρ τοῦ σωτήρος τὸ σῶμα ἀπὸ Μαρίας ἦν καὶ συνήνωται πνευματικῶς τῇ τοῦ Λόγου 61.9 ἐν οὐρανῷ ἀφθαρσίᾳ. ταῦτα δὲ πάντα συνηγάγομεν καὶ ἐνταῦθα παρεθέμεθα μηδὲν παραρρίψαι τῶν γεγραμμένων θέλοντες, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπλότητι φέρεσθαι πιστοὶ τε εὐρίσκεσθαι πρὸς τὸν θεόν, ἐν οἷς ἐν ἀληθείᾳ ἔγραψεν ἡμῖν καὶ ἐδωρήσατο τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν· συγχωρεῖν δὲ αὐτῷ μόνῳ πρόπον ἐστὶν εἰδέναι τὰ ἀκατάληπτα.

62.1 Ἄλλην δὲ πάλιν μυθώδη θεωρίαν οὗτος ὁ Ὀριγένης, ὃ ὁ θεὸς συγχωρήσειε φαντασίας τοῖς ἀνθρώποις ἀλληγοροῦντι, παρεισήγαγε φάσκων οὓς εἶπεν ἡ θεία γραφὴ χιτῶνας δερματίνους πεποικέναι τὸν θεὸν τοῖς περὶ τὸν Ἀδάμ μὴ εἶναι χιτῶνας δερματίνους· 62.2 ἀλλὰ τοῦτο φησι χιτῶνα δερματίνον τὸ σαρκῶδες τοῦ σώματος ἢ αὐτὸ τὸ σῶμα· μετὰ γὰρ τὴν παρακοήν, φησὶν, καὶ μετὰ τὸ βεβρωκέναι τοῦ ξύλου ἐνέδυσσε τὰς ψυχὰς ταῦτα τὰ σώματα τουτέστιν 62.3 ταύτην τὴν σάρκα. καὶ ἔστιν εὐθὺς τὸ ὅλον εἰπεῖν. σοφίζεται γὰρ αὐτὸς ὁ Ὀριγένης δῆθεν καὶ φησί· μὴ γὰρ ὁ θεὸς βυρσοδέψης ἦν, ἵνα βυρσεύσας δέρματα χιτῶνας ἐργάσθαι τῷ Ἀδάμ καὶ τῇ Εὐά; πολὺ 62.4 δὲ κτηνωδέστερον τὸ τοιοῦτον. τί εὐχερέστερον ἦν, οὐρανὸν καὶ γῆν ἐξ οὐκ ὄντων ποιῆσαι τὸν θεὸν ἢ χιτῶνας δερματίνους; πότε γὰρ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ θέλων οὐκ εἰργάσατο καὶ ἄψυχα εἰς ἔμψυχα 62.5 μεταβαλεῖν πότε οὐ δεδύνηται; τὴν μὲν ῥάβδον

Μωυσέως, ξηράν οὖσαν καὶ ξυλίην, ὄφιν ἔμψυχον ἐποίησε Μωυσέα καταδιώκοντα, ἀφ' οὗ Μωυσεῖς εἰς φυγὴν ἐτρέπετο, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἦν φάντασμα, ἀλλ' ἀληθὲς τὸ γενόμενον. πῶς δὲ τεσσαράκοντα ἔτη τοῦ λαοῦ τὰ ἱμάτια οὐκ ἐρρικνώθη καὶ τρίχες οὐκ ἐκόμων καὶ τὰ ὑποδήματα 62.6 οὐκ ἐπαλαιοῦντο; εἰπάτωσαν δέ μοι οἱ ἠλίθιοι οἱ τῆ φρενοβλαβείᾳ Ὁριγένους κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἀκολουθήσαντες· ἀναστάντος τοῦ σωτήρος ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ καταλείψαντος τὰς ὀθόνας ἐν τῷ μηνίματι, ὡς γέγραπται, γυμνὸς ἄρα ἐφαίνετο τοῖς μαθηταῖς ἀνα62.7 στὰς ἐκ τῶν νεκρῶν σὺν σώματι καὶ ψυχῇ; ὀπηνίκα δὲ ἐδείκνυε τοῖς περὶ τὸν Θωμᾶν τὰ ὅσα αὐτοῦ καὶ τὰς σάρκας χεῖράς τε καὶ τὴν πλευράν, δηλονότι οὐκ ἦν γυμνός. τοίνυν τὰ ἱμάτια τίς αὐτῷ ὕφανε 62.8 τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν; ἀλλ' ἐρεῖς μοι πάντως, ἐνδύματα ἦν πνευματικά, ἃ ἦν θελήματι ἰδίῳ ἑαυτῷ ποιήσας. καὶ εἰ τοιαῦτα ἐνδύματα ἠδύνατο ἑαυτῷ ποιεῖν, ἐκείνους τοὺς δερματίνους χιτῶνας οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ οἰκείῳ θελήματι; ὄντως δὲ 62.9 ἐκπίπτει τοῦ Ὁριγένους ἡ ἀλληγορία. εἰ γὰρ μετὰ τὸ βεβρωκέναι τοῦ ξύλου ἐκτίσθη τῷ Ἀδὰμ ἡ σὰρξ, πόθεν ἄρα ἔλαβεν ὁ θεὸς τὴν πλευράν πρὸ τοῦ αὐτὸν βεβρωκέναι; ὡς διεγεργεῖται ἀπὸ τῆς ἐκστάσεώς φησιν «ὅστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου τοῦτο».

63.1 «Τοῦ λοιποῦ τοίνυν μηδεὶς ἡμῖν κόπους παρεχέτω.» οὕτω γὰρ δοξάζει ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν· οὐ παρα63.2 στήσεται γὰρ ἡμῖν Ὁριγένους ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. θαυμάζω γὰρ ὡς ἀληθῶς, πῶς τινες ἀνέχονται τοῦ βλασφημήσαντος τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. ἀναγνώτωσαν Ὁριγένους τὰ περὶ ἀρχῶν οἱ τοιοῦτοι καὶ μαθέτωσαν οἱ δοκοῦντες εἶναι υἱοὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς * καὶ μὴ τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος χωρίζουσιν τολμάτως. 63.3 * πῶς οὐ κατηξίωσεν Ὁριγένους εἰπεῖν κἀν ὅτι ὄρα τὸν πατέρα ὁ υἱός, ἀλλὰ φησιν· «ὡς οὐ δύναται ἰδεῖν τὸν πατέρα ὁ υἱός, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα οὐ δύναται ἰδεῖν τὸν υἱόν» καὶ πάλιν «οἱ ἄγγελοι οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ οἱ ἄνθρωποι οὐ δύναται ἰδεῖν 63.4 τοὺς ἄγγελους.» καὶ ἐφαντασίασεν ἑαυτὸν μάλλον καὶ οὐς ἠπάτησεν, ἀλλ' οὐ τὸν συνेतὸν καὶ πιστὸν καὶ πιστεύοντα τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ 63.5 πνευματικῇ διδασκαλίᾳ. παῦσαι τοίνυν, Ὁριγένους, καὶ παύσασθε οἱ τοῦ Ὁριγένους μαθηταί· ἀληθεύουσι γὰρ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προ63.6 φῆται ἥπερ ὑμεῖς καὶ ὁ ὑμῶν διδάσκαλος· παυσάσθωσαν οἱ Γνωστικοί, κατάγνωστοι δὲ ὄντες τὸν τρόπον, καὶ παυσάσθωσαν Οὐαλεντινιανοὶ καὶ Μανιχαῖοι καὶ Μαρκιωνισταὶ οἱ κατὰ πάντα πεπλανημένοι καὶ παυσάσθωσαν Ἀρειανοὶ καὶ Ἀνόμοιοι καὶ Σαβέλλιοι καὶ Πνευματῖται, οἱ καὶ Πνευματομάχοι, καὶ Διμοιρίται οἱ ἀνοήτως τὸν νοῦν παρεκ63.7 βάλλοντες. πάντα γὰρ ἀληθεύει ἡ θεία γραφή· συνέσεως δὲ χρεια ἔστι τοῦ εἰδέναι ἀληθεύειν τὸν θεὸν πιστεύειν τε αὐτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ γνῶναι τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ κεχαρισμένα καὶ δεδομένα καὶ ἐσόμενα καὶ εἰδέναι κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἐν τελειότητι. πᾶσα γὰρ αἴρεσις ψεύδεται μὴ λαβοῦσα πνεῦμα ἅγιον κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πατέρων ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

64.1 Καὶ περὶ τούτων πάντων αὐθις πάλιν ἐροῦμεν κατὰ τὸ ἡμέτερον ἀσθενές· ἀλλ' ἐκ θεοῦ καταξιωθέντες τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας οἱ ἐλάχιστοι καὶ ταπεινοὶ ἔχειν καὶ ταύτης τὸ ἐδραῖωμα κατὰ τὸ δυνατόν τῆς ἡμῶν βραχύτητος παρατιθέμεθα ἀπὸ μέρους περὶ πάντων τοῖς βουλομένοις τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμε64.2 λεισθαι. καὶ ἥρκει μὲν ἱκανῶς τὰ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος εἰρημένα· ἵνα δὲ περισσότερον εἰς εὐφρασίαν καὶ περιποίησιν καὶ πληροφορίαν τῶν πιστῶν

σαφηνίσαι σπουδάσωμεν, πανταχόθεν συνάγοντες τῆς θείας γραφῆς τὰς μαρτυρίας εἰς πλάτος εὐωχίας καὶ ἀγαλλίαςιν τοῖς ἐντυγχάνουσι πιστοῖς πάλιν οὐκ ὀκνήσοιμεν ὑποδεῖξαι ὡς ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἐν θεῷ τὴν ἡμετέραν ἐλπίδα, ὅτι οὐδὲν παρήλλακται ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι, ἀλλ' 64.3 ὁμόστοιχος καὶ ὁμοούσιός ἐστιν ἡ ἀγία τριάς. οὐκ ἀλλαχόθεν δέ ποθεν οὐδὲ ἀπὸ ἰδίων διανοημάτων ποιούμεθα τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ζωῆς τουτέστιν ἐκ προφητῶν καὶ ἐκ τῆς τοῦ 64.4 σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας καὶ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας. ἦλθε γάρ, ἦλθεν ἡ ζωὴ ἡμῶν καὶ τὸ φῶς αὐθις ἡμῖν ὑπέδειξεν εὐρῶν ἡμᾶς πεπλανημένους. ἦμεν γάρ, ἦμεν ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ βλασφημίαις, εἰδώλων ὁμοιώσεσι, πνευμάτων ἀθεΐαις, κακῶν πάντων ἐπιταγαῖς 64.5 βεβαπτισμένοι. τούτων τοίνυν προσόντων μοι ἀκουσίως «οὐ γὰρ ὁ ἠθέλον ἔπραττον, ἀλλ' ὁ ἐμίσουν ἠπειγόμενην ποιεῖν», ἀμαρτίας διακονούσης μοι οὕτως, ὁ ἅγιος πατήρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἅγιον ἀπέστειλε καὶ ἐν τῷ αὐτοῦ ἐλέει ἔσωσέ με καὶ ἐκ πασῶν τῶν διαφθορῶν μου ἐρρύσατό με.

65.1 «ἐπεφάνη γάρ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος, διδάσκουσα ἡμᾶς ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς καὶ δικαίως ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, 65.2 καὶ καθάρσιον ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων»· «ἐξάλειψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, τοῖς δόγμασιν ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῶν, ἦρκεν ἐκ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ, ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ»· «πύλας χαλκᾶς συντρίψας καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσας» τὸ φῶς αὐθις ὑπέδειξε τῆς ζωῆς, χειρὰ ὀρέγων, ὁδοποιῶν, ὑποβάθρας οὐρανῶν ὑποδεικνύς, παράδεισον αὐθις οἰκεῖν ἀξιῶν. 65.3 τοίνυν «κατώκησεν ἐν ἡμῖν» καὶ «τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου» δούς 65.3 ἡμῖν τοῦ πνεύματος εἰς τὸ γνῶναι αὐτὸν καὶ ὅτι τὰ περὶ αὐτοῦ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τέλος ζωῆς, «νόμος δικαιοσύνης» γέγονεν ἡμῖν, «νόμος πίστεως» «νόμος πνεύματος», ἐλεύθερος ἐκ «νόμου σαρκὸς ἀμαρτίας». 65.4 διὸ «συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον»· ἔσω 65.5 δὲ ἡμῶν ὁ Χριστός, εἶπερ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν. αὐτὸς γάρ θανῶν ὁδὸς ζωῆς ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν, ἵνα «οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι» αἰτίῳ ζωῆς· «τοῦ πρὸ πολλῶν γενεῶν ὄρκου μνησθεῖς» κατὰ τὸν Δαυίδ, «θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα 65.6 αὐτῶν», «ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ 65.7 τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ». παρεγένετο τοίνυν «εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν», καθὼς ἐπήγγελται Ἀβραὰμ καὶ λοιποῖς ἀγίοις, «ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς 65.8 καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». διάστασις δὲ ἦν καὶ ἔχθρα «ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ», «ἀποκατήλλαξε δὲ ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ», «δι' αὐτοῦ ποιήσας τὰ ἀμώτερα ἐν», ἦλθε γάρ «ἡ εἰρήνη ἡμῶν» καὶ «τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσει εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον», «εἶναί τε τὰ ἔθνη σύσσωμα καὶ συμμετόχα καὶ συγκληρονόμα τῆς ἐπαγγελίας» ἐκέλευσεν εἰπὼν «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω 65.9 ὑμᾶς». τοίνυν «ἐν ᾧ ἐγὼ ἠσθένουν διὰ τῆς σαρκὸς», ἀπεστάλη μοι σωτήρ «ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας», οἰκονομίαν τοιαύτην πληρῶν, ἵνα με δουλείας «ἐξαγοράσῃ», ἵνα με φθορᾶς, ἵνα με

θανάτου, καὶ 65.10 ἐγένετό μοι «δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις»· δικαιοσύνη μὲν, διὰ πίστεως αὐτοῦ ἁμαρτίαν λύσας· ἁγιασμός δέ, δι' ὕδατος καὶ πνεύματος καὶ ἐν ῥήματι αὐτοῦ ἐλευθερώσας· ἀπολύτρωσις δέ, τὸ αἷμα αὐτοῦ λύτρον ἄμνοῦ ἀληθοῦς ὑπὲρ ἑμοῦ ἑαυτὸν παραδούς, ἰλαστήριον καθάρσεως κόσμου, καταλλαγῆς ἀπάντων οὐρανοῦ καὶ γῆς, «μυστήριον τὸ ἀπόκρυφον πρὸ τῶν αἰώνων καὶ γενεῶν» 65.11 πληρῶν καιροῖς τοῖς ὠρισμένοις. ὁ αὐτὸς «μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῆς δόξης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι καὶ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα». «ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς».

66.1 Τὸ δοχεῖον τοίνυν τῆς σοφίας καὶ τῆς θεότητος, ὁ Χριστὸς μεσιτεῶν «καταλλάσσει τὰ πάντα τῷ θεῷ ἐν αὐτῷ, μὴ λογιζόμενος ἁμαρτίας», ἀπόκρυφα μυστήρια πληρῶν πίστει διαθήκης αὐτοῦ τῆς προεπηγγελμένης ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, υἱὸς θεοῦ κηρυσσόμενος, υἱὸς Δαυὶδ λεγόμενος· ἄμφω γάρ, θεὸς καὶ ἄνθρωπος, «μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων», ἀληθινὸς «οἶκος θεοῦ», «ἐιράτευμα ἅγιον», ἁγίου πνεύματος δοτὴρ τοῦ ἀναγεννῶντος καὶ ἀνακαινίζοντος αὐθις τὰ πάντα τῷ θεῷ· ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» καὶ «εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ ὡς δόξαν 66.2 μονογενοῦς παρὰ πατρός». ὁ ὑετὸς δένδρεσι καὶ φυτοῖς συμφυσιούμενος σῶμα ἀπεργάζεται καὶ τῶν καρπῶν καθ' ὁμοιότητα ἕκαστον, καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλαίᾳ ἔλαιον πῖον γίνεται προσλαμβανόμενος ἐξ αὐτῆς τὸ οὐσιῶδες, ἐν δὲ ἀμπέλῳ οἶνος ἡδὺς χροῖζεται, ἐν δὲ συκῇ σῦκον γλυκαίνεται καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων πρὸς τὸ εἶδος αὐτοῦ 66.3 αὖξει φυήν. οὕτως οἶμαι ὁ Λόγος τοῦ θεοῦ ἐν Μαρίᾳ σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐν σπέρματι Ἀβραάμ ἄνθρωπος εὕρισκετο κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν. «εὕρηκαμεν γὰρ Μεσσίαν, ὃν ἔγραψε Μωυσῆς». ὡς δὲ Μωυσῆς ἔφη «καταβήτω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμα μου» καὶ ὁ Δαυὶδ «καταβήτω ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον καὶ ὡς σταγόνες στάζουσαι ἐπὶ τὴν γῆν» 66.4 ἔριον τοίνυν δεχόμενον τὴν δρόσον αὖξει πόκου γονήν, γῆ δὲ δεχομένη τὸν ὑετὸν αὖξει καρπὸν ἐλπίδος γεωργῶν τῷ δέχεσθαι προστάγματι τοῦ δεσπότου προσδιδούσα τὴν φύσιν προθύμως τῷ τε 66.5 λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ πλέον ἔχειν σπουδὴν, οὕτω δὲ καὶ ἡ παρθένος Μαρία «κατὰ τί γνώσομαι» ὅτε φησὶν «ὅτι ἔσται μοι τοῦτο», ἤκουσε «πνεῦμα κυρίου ἐπὶ σέ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον ἔσται καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται». Χριστὸς ἐν ἀγγέλῳ λαλεῖ, ἀναπλάττει δὲ ἑαυτὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πλάσει ὁ δεσπότης «μορφὴν δούλου λαβών», καὶ Μαρία μὲν ἀνιμάται τὸν Λόγον εἰς σύλληψιν, ὡς ὑετὸν ἢ γῆ, ἑαυτὸν δὲ καρπὸν ἅγιον ἀποδείκνυσιν ὁ τοῦ θεοῦ Λόγος. προσλαμβανόμενος θνητοῦ 66.7 φύσιν. οὗτος ἦν ἐξ αὐτῆς ἀνιμώσης ὡς γῆ καὶ πόκος, ὁ τῆς ἀληθοῦς ἐλπίδος καρπός, ἁγίοις ἐν προσδοκίᾳ· καθὼς Ἐλισάβετ ἔλεγεν «εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου», ὃν προσελάβετο ἐξ ἀνθρωπότητος παθῶν ἀπαθῆς ὢν ὁ Λόγος· 66.8 οὗτος «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ καταβάς ἐξ οὐρανοῦ» καὶ ζωὴν διδούς· οὗτος ὁ τῆς ἀληθοῦς ἐλαίας καρπός, τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως καὶ τῆς συνθέσεως, ὃ προετύπωσε Μωυσῆς· οὗτος «ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος», ἦν 66.9 γεωργεῖ μόνος ὁ πατήρ, βότρυν χαρᾶς γεννήσας ἡμῖν· οὗτος «τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ὃ ὁ διψῶν ἄνθρωπος λαβὼν οὐ διψήσει πάλιν, ἀλλ' ἔστιν ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον». ἐκ τούτου λαβόντες μετέδωκαν οἱ νέοι γεωργοὶ εἰς τὸν κόσμον, παλαιοὶ δὲ 66.10 γεωργοὶ ἐξήραναν καὶ ἔφθειραν διὰ ἀπιστίαν. αἷματι μὲν ἑαυτοῦ ἀγιάζει τὰ ἔθνη, πνεύματι δὲ αὐτοῦ ἰδίῳ ἀνάγει τοὺς κλητοὺς εἰς οὐρανοὺς. «ὅσοι γοῦν πνεύματι αὐτοῦ ἄγονται, οὗτοι» ζῶσι θεῷ· ὅσοι δὲ μή, ἔτι θανάτῳ λελογισμένοι εἰσὶ, ψυχικοὶ ἦτοι

σαρκικοί 66.11 οὔτοι καλοῦνται. τοίνυν ἀθετεῖν τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ὀχυρώματα ὄντα τῆς ἀμαρτίας, νεκροῦν δὲ τὰ μέλη τοῦ θανάτου διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ λαβεῖν τε πνεῦμα ἅγιον ὃ οὐκ εἵχομεν προστάσει, τὸ ζωοποιῶν ἐμὲ τὸν πάλαι τεθνηκότα, ὅπερ μὴ λαβὼν τεθνήξω 66.12 μαί· δίχα γὰρ πνεύματος αὐτοῦ πᾶς νεκρός. «εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, ὁ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ἡμῖν». ἀλλ', οἶμαι, ἀμφοτέρω κατοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ δικαίῳ, ὁ Χριστὸς καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.

67.1 Εἰ δὲ Χριστὸς ἐκ τοῦ πατρὸς πιστεύεται θεὸς ἐκ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ Χριστοῦ ἢ παρ' ἀμφοτέρων ὡς φησιν ὁ Χριστὸς, «ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται» καὶ «οὗτος ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», ὁ δὲ Χριστὸς ἐκ πνεύματος ἁγίου «τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ» φησὶν «ἐκ πνεύματος ἁγίου» ἀγγέλου φωνή, συνίω τὸ λυτρούμενόν με μυστήριον 67.2 πίστει ἀκοῆ μόνῃ φιλίᾳ τῇ πρὸς τὸν ἐλθόντα πρὸς ἐμέ. ἑαυτὸν γὰρ ὁ θεὸς γινώσκει, ἑαυτὸν Χριστὸς κηρύσσει, ἑαυτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δηλοῖ τοῖς ἁγίοις· ἐν γραφαῖς δὲ ἁγίαις τριάς ἡμῖν καταγγέλλεται καὶ πιστεύεται ἀπεριέργως ἀφιλονείκως ἐκ συνθημάτων 67.3 ἀκοῆς, ἐκ πίστεως δὲ ταύτης ἢ σωτηρία τῆς χάριτος, «ἐκ πίστεως ἢ δικαιοσύνη χωρὶς ἔργων νόμου»· γέγραπται γὰρ ἐξ ἀκοῆς πίστεως 67.4 τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ δίδοσθαι τοῖς σωζομένοις. πίστις δὲ ἢ καθόλου κηρύκων φωναῖς αὕτη σημαίνεται, ὡς ἔγωγε οἶμαι κατηχούμενος ἐκ γραφῶν· τρία ἅγια τρία συνάγια, τρία ὑπαρκτὰ τρία συνυπαρκτα, τρία ἔμμορφα τρία σύμμορφα, τρία ἐνεργὰ τρία συνεργά, τρία ἐνυπόστατα τρία συνυπόστατα ἀλλήλοις συνόντα· τριάς αὕτη ἁγία καλεῖται, τρία ὄντα μία συμφωνία μία θεότης τῆς αὐτῆς οὐσίας τῆς αὐτῆς θεότητος τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, ὁμοία ἐξ ὁμοίου, ἰσότητα χάριτος ἐργαζομένη πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος 67.5 τὸ δὲ πῶς αὐτοῖς ἀπολείπεται διδάσκειν. «οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, οὐδὲ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ καὶ ὃ ἂν ὁ υἱός 67.6 ἀποκαλύψῃ»· ἀποκαλύπτει δὲ διὰ πνεύματος ἁγίου. οὐκοῦν ταῦτα τρία ὄντα ἢ ἐξ αὐτοῦ ἢ παρ' αὐτοῦ ἢ πρὸς αὐτόν, ἐκάστῳ ἀξίως νοούμενα καθὼς ἑαυτὰ ἀποκαλύπτει, φῶς πῦρ πνεῦμα καὶ ἄλλαις οἶμαι ὁράσεων ὁμοιώσεσι, καθὼς ἄξιος ὁ διακονούμενος ἄνθρωπος. 67.7 αὐτὸς τοίνυν ὁ θεὸς ὁ ἐν ἀρχῇ εἰπὼν «γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς» τὸ ὀρώμενον, αὐτὸς ὁ φωτίσας ἡμᾶς «τὸ φῶς» ἰδεῖν «τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον», «ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου» ὁ Δαυὶδ φησιν αὐτὸς ἐστὶν ὁ κύριος ὁ εἰπὼν «ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν καὶ οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ὁράσεις ὄψονται», τρία πρόσωπα ἁγίας λειτουργίας δεικνὺς ἡμῖν ἐξ ὑποστάσεως οὔσης τριττῆς.

68.1 «Λέγω οὖν Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ εἰς τὸ πληρῶσαι τὰς ἐπαγγελίας», συνδιακονεῖν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. παρελήφαμεν γὰρ ἐκ θείων γραφῶν οὕτως· ἀποστέλλεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ πατρὸς ἀποστέλλεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· λαλεῖ ἐν ἁγίοις Χριστὸς λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἰᾶται Χριστὸς ἰᾶται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀγιαζεῖ Χριστὸς ἀγιαζεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· βαπτίζει Χριστὸς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ βαπτίζει 68.2 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὕτως λέγουσιν αἱ γραφαί· «ἀποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» ὅμοιον τῷ λέγειν 68.3 «ἐξαποστελεῖς τὸν λόγον σου καὶ τήξεις αὐτά»· «λειτουργούντων δὲ αὐτῶν, φησί, τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατε δὴ μοι Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς» ὅμοιον τῷ λέγειν «ὁ δὲ κύριος εἶπεν,

εἴσελθε εἰς τὴν 68.4 πόλιν κάκει λαληθήσεται σοι τί σε δεῖ ποιεῖν»· «αὐτοὶ μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατήλθον εἰς Σελεύκειαν» ὡς ἂν εἴποι Χριστὸς «ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων»· 68.5 «ἔδοξε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ μηδὲν ἄλλο ἐπιτίθεσθαι βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες» ὡς ἂν εἴποι «λέγω δὲ οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ κύριος, 68.6 γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι»· «διήλθον δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν Μυσίαν ἐπέιραζον εἰς τὴν Βιθυνίαν πορευέσθαι καὶ οὐκ εἶασεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα» ὡς ἂν εἴποι Χριστὸς «πορευθέντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη» ἢ «μὴ 68.7 βαστάζετε πήραν μὴ ράβδον μηδὲ ὑποδήματα». «οἴτινες, φησίν, ἔλεγον τῷ Παύλῳ διὰ τοῦ πνεύματος μὴ ἀναβαίνειν εἰς Ἱερουσαλήμ» ἢ Ἄγαβος «τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἄνδρα οὗ ἔστιν ἡ ζώνη αὕτη» ὅμοιον ὡς εἶπε Παῦλος «εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;» ἢ «μνημονεύετε τῶν λόγων κυρίου, ὅτι 68.8 αὐτὸς εἶπεν, ἀγαθὸν διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν»· «καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι» ὡς ἂν εἴποι «Παῦλος δέσμιος 68.9 Ἰησοῦ Χριστοῦ»· «πλὴν τὸ πνεῦμά μοι διαμαρτύρεται κατὰ πόλιν λέγον» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ὁ κύριος μαρτυρεῖ τῇ ἐμῇ ψυχῇ ὅτι οὐ 68.10 ψεύδομαι»· «ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν 68.11 «ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος»· καὶ «περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «καὶ περιετιμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ 68.12 Χριστοῦ»· «εἶπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «καθὼς ἐλάβετε Χριστόν, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε» καὶ «πνεῦμα κυρίου 68.13 ἐλάλησεν ἐν ἐμοὶ καὶ λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου»· καὶ «τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ἀπαρχὴ Χρῖ 68.14 στός»· «ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ὅς ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ 68.15 ἡμῶν»· «ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἀγιασθεῖσα ἐν πνεύματι ἁγίῳ» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ὁ δὲ κύριος ἀγιάσαι 68.16 ὑμᾶς, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ»· «ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ θεὸς διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ὅτε εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου διὰ τῆς χάριτος 68.17 αὐτοῦ ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί»· «ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ θεοῦ» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν 68.18 «ἑαυτοὺς δοκιμάζετε εἰ ὁ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»· «ναὸς τοῦ θεοῦ ἔστε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός».

69.1 Ἀλλὰ καὶ τὴν δικαίωσιν ἐξ ἀμφοῖν λέγει καὶ τὴν χάριν· «δικαιωθέντες δὲ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «δικαιωθέντες δὲ ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν 69.2 Ἰησοῦ Χριστοῦ»· «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ» καὶ οὐδεὶς δύναται πνεῦμα ἅγιον λαβεῖν ἢ παρὰ κυρίου «διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος, καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι» καὶ 69.3 «ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος»· καὶ «μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ἢ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον, μὴ 69.4 ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἔσμεν»· «τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει» ὅμοιον τῷ 69.5 εἰπεῖν «τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ»· καὶ «τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ἐάν τις ἐμοὶ ἀνοίξῃ, εἰσέλθω ἐγὼ καὶ ὁ

πατήρ καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα» 69.6 Ἡσαΐας δέ «καὶ ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα θεοῦ», ὁ δὲ Χριστὸς «πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἴνεκεν ἔχρισέ με» καὶ «Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὃν ἔχρισεν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ» ἢ «κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ 69.7 πνεῦμα αὐτοῦ». φανερά δὲ καὶ ἡ φωνὴ τῶν Σεραφίμ, κρᾶζουσα 69.8 «ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος Σαβαώθ». ἐὰν δὲ ἀκούσῃς ὅτι «τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ ὑψωθεὶς τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρός» ἢ «περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός ἢν ἠκούσατε» ἢ ὅτι «τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον» ἢ ὅτι αὐτὸς λέγει «μὴ μεριμνήσητε τί εἴπητε, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ πατρός μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν» ἢ «εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια» ἢ «ὁ δὲ βλασφημῶν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ» καὶ τὰ ἐξῆς, ἢ «πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου» καὶ τὰ ἐξῆς ἢ «τὸ παιδίον ἠύξανε καὶ ἐκραταιοῦτο τῷ πνεύματι» ἢ «Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου» ἢ «ὑπέστρεψεν Ἰησοῦς τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος» ἢ «τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστιν» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν» ἢ «κἀγὼ παρακαλέσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ἢ «διὰ τί ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν σου ὁ Σατανᾶς τῷ Ἀνανία Πέτρος ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον;» καὶ μετὰ ταῦτα «οὐκ ἀνθρώποις ἐψεύσω, ἀλλὰ τῷ θεῷ», ἄρα θεὸς ἐκ θεοῦ καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὧς ἐψεύσαντο οἱ τοῦ τιμήματος τοῦ χωρίου νοσφισάμενοι ἢ «ὃς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι»-τούτου μεῖζον οὐκ 69.9 ἔχω λέγειν. θεὸς δὲ καὶ ὁ υἱός· «ἐξ ὧν» φησὶν «ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός», «πίστευσον», φησὶν, «εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν καὶ σωθήσῃ» καὶ «ἐλάλησε», φησὶν, «αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ κυρίου», «ἀναγαγόν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον παρέθηκεν αὐτοῖς τράπεζαν καὶ ἠγαλλιάσατο πανοικί πεπιστευκῶς τῷ θεῷ» ἢ ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος» ἢ «ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ κοσμήσωσιν» ἢ «ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς» ἢ «προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ 69.10 Χριστοῦ». ἡ αὐτὴ δὲ ἡ διακονία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ Λόγου· «προσέχετε», φησὶν, «ἐαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς ἔθετο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ» ὅμοιον τῷ εἰπεῖν «χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν».

70.1 Συνεργεῖ τοίνυν, ὡς ἀποδέδεικται, τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· «τῷ λόγῳ γὰρ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». προσκυνητὸν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· «τοὺς γὰρ προσκυνοῦντας 70.2 θεῷ ἐν πνεύματι δεῖ προσκυνεῖν καὶ ἀληθεία.» εἰ δὲ συνεργεῖ ταῦτα, κτίσις κτίσιν οὐκ ἐργάζεται οὐδὲ κτιστὴ ἢ θεότης γίνεται οὐδὲ ἐν μέτρῳ ἢ περιοχῇ θεὸς γινώσκεται. ἔστι γὰρ ἀπερίγραφος ἀχώρητος 70.3 ἀπερινόητος, πάντα περιέχων τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ. οὐδὲ λατρευτὴ ἢ κτίσις· «ἐλάτρευσαν, γὰρ φησιν, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα καὶ ἐμωράνθησαν». πῶς γὰρ οὐ μωρὸν κτίσιν θεολογεῖν ἀθετεῖν τε τὴν πρώτην ἐντολὴν τὴν λέγουσαν «ἄκουε Ἰσραὴλ, κύριος ὁ 70.4 θεός σου κύριος εἷς ἐστιν»· «οὐκ ἔσται ἐν σοὶ θεὸς πρόσφατος». ἐν γραφαῖς δὲ ἁγίαις διάφορα ὀνόματα καλεῖται πατὴρ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, πατὴρ μὲν πατήρ παντοκράτωρ πατήρ ἀπάντων πατήρ Χριστοῦ· υἱοῦ δὲ Λόγος Χριστὸς φῶς ἀληθινόν· τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος παράκλητος πνεῦμα ἀληθείας πνεῦμα θεοῦ πνεῦμα 70.5 Χριστοῦ. ἔτι τοίνυν ὁ θεὸς νοεῖται καὶ πατήρ φῶς,

ἀλλ' ὡς ὑπέρλαμπρον, δύναμις σοφία ζωή. εἰ δὲ φῶς ὁ θεὸς καὶ πατήρ, φῶς ἄρα 70.6 ἐκ φωτὸς ὁ υἱὸς καὶ διὰ τοῦτο «φῶς οἰκῶν τὸ ἀπρόσιτον». δύναμις δὲ ὅλος ὁ θεὸς καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς «κύριος τῶν δυνάμεων»· σοφία ὅλος ὁ θεός, οὐκοῦν σοφία ὁ υἱὸς ἐκ σοφίας, «ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ἀπόκρυφοι»· ζωὴ δὲ ὅλος ὁ θεός, οὐκοῦν 70.7 ζωὴ ἐκ ζωῆς ὁ υἱός· «ἐγὼ γὰρ εἰμι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα παρὰ ἀμφοτέρων, πνεῦμα ἐκ πνεύματος. «πνεῦμα γὰρ ὁ θεός», † θεότης χαρισμάτων ἐστὶ δοτήρ, ἀληθέστατον φωτιστικὸν 70.8 παράκλητον βουλευμάτων τοῦ πατρὸς ἀγγελτικόν. ὡς γὰρ ὁ υἱὸς «μεγάλῃς βουλήσιν ἄγγελος», οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. «ἀλλ' ἐλάβομεν» φησὶ «πνεῦμα θεοῦ, ἵνα ἴδωμεν τὰ χαρισθέντα ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος θεοῦ, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες».

71.1 Ἄλλ' ἐρεῖ τις· οὐκοῦν φαμέν δύο εἶναι υἱούς, καὶ πῶς μονογενής; «μενοῦν γε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀντιλογιζόμενος τῷ θεῷ;» εἰ γὰρ τὸν μὲν υἱὸν καλεῖ τὸν ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα τὸ παρ' ἀμφοτέρων, ἃ μόνον πίστει νοούμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων φωτεινὰ φωτοδότα φωτεινὴν τὴν ἐνέργειαν ἔχει συμφωνίαν τε πρὸς αὐτὸν τὸν «πατέρα» 71.2 ποιεῖται «φωτός», πίστει ἄκουε, ᾧ οὗτος, ὅτι ὁ πατήρ ἀληθοῦς υἱοῦ ἐστὶ πατήρ, φῶς ὅλος, καὶ ὁ υἱὸς ἀληθοῦς πατρὸς υἱός, φῶς ἐκ φωτός, οὐχ ὡς τὰ ποιητὰ ἢ κτιστὰ προσηγορία μόνῃ· καὶ πνεῦμα 71.3 ἅγιον πνεῦμα ἀληθείας ἐστὶ, φῶς τρίτον παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ. τὰ δ' ἄλλα πάντα θέσει ἢ κλήσει, οὐχ ὅμοια τούτοις ἐνεργείᾳ ἢ δυνάμει ἢ φωτὶ ἢ ἐννοίᾳ· ὡς ἂν εἴποι τις «υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα» ἢ ὡς ἂν εἴποι τις «ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες» ἢ ὡς ἂν εἴποι τις «ὁ τετοκῶς βώλους δρόσου» ἢ ὡς ἂν εἴποι τις «ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς» ἢ ὡς ἂν εἴποι τις «ἐγὼ 71.4 ὁ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα». οὐ γὰρ ὡς οἱ λοιποὶ πατέρες ἢ πατριάρχαι ὁ ἀληθινὸς πατήρ ἀρξάμενος τοῦ εἶναι πατήρ ἢ ἐκλείπων ποτὲ τῷ χρόνῳ τοῦ εἶναι πατήρ. εἰ γὰρ ἄρχεται τοῦ εἶναι πατήρ, υἱὸς ἄρα ἦν ποτε ἐτέρου πατρὸς πρὸ τοῦ εἶναι αὐτὸν πατέρα μονογενοῦς· καθ' ὁμοιότητα δὲ πατέρες πατέρων νοοῦνται τέκνα καὶ εἰς ἄπειρον τὸν ἀληθῶς πατέρα τῆς ἀρχαιολογίας εὐρεῖν 71.5 ἔστιν. οὐδὲ ὡς τὰ λοιπὰ τέκνα θέσει ὁ υἱὸς ὁ ἀληθινός, νέος τοῦ εἶναι υἱός. εἰ γὰρ νέος τοῦ εἶναι υἱός, ἦν ποτε χρόνος ὅτε οὐκ ἦν 71.6 ὁ πατήρ πατήρ μονογενοῦς. οὐδὲ ὡς τὰ λοιπὰ πνεύματα τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας κτιστὸν ἢ ποιητόν, οὐδὲ ὡς οἱ λοιποὶ ἄγγελοι «ὁ τῆς 71.7 μεγάλῃς βουλήσιν ἄγγελος» καλεῖται. ἃ μὲν γὰρ ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει, ἃ δ' ἀνεπινόητον ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος· καὶ ἃ μὲν κτίζει τὰ πάντα εἰς ἀπείρους αἰῶνας, συνεργοῦντα τῷ πατρί, ἃ δὲ κτίζεται ὑπὸ τούτων, ὡς ἂν ἐθέλοιεν· καὶ ἃ μὲν λατρεύει τούτοις, ἃ δὲ λατρευτὰ ὑπὸ τῶν ὅλων κτισμάτων· καὶ ἃ μὲν ἰᾶται τὰ ποιήματα, ἃ δὲ τὴν ἴασιν λαμβάνει παρ' αὐτῶν· καὶ ἃ μὲν κρίνεται κατ' ἀξίαν, 71.8 ἃ δὲ τὴν κρίσιν ἔχει τὴν δικαίαν· καὶ ἃ μὲν ἐν χρόνῳ ἐστίν, ἃ δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ τυγχάνει· καὶ ἃ μὲν φωτίζει τὰ πάντα, ἃ δὲ φωτίζεται ὑπὸ τούτων· καὶ ἃ μὲν καλεῖ νηπίους εἰς ὕψος, ἃ δὲ καλεῖται ὑπὸ τοῦ τελείου· καὶ ἃ μὲν χαρίζεται πᾶσιν, ἃ δὲ χαρίσματα λαμβάνει· καὶ καθάπαξ εἰπεῖν, ἃ μὲν ἐξυμνεῖ τὴν ἀγιότητα ἐν οὐρανοῖς οὐρανῶν καὶ λοιποῖς ἀοράτοις τόποις, ἃ δὲ ἐξυμνούμενα τὰ δῶρα ἀξίως παρέχει τοῖς ἀξίοις.

72.1 Πνεύματα δὲ πλεῖστά φησιν ἢ γραφή· «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα» καὶ 72.2 «πάντα τὰ πνεύματα αἰνεῖτε τὸν κύριον». χάρισμα δὲ ἀξίοις δίδεται «διακρίσεως πνευμάτων». ἃ μὲν γὰρ

ἐπουράνιά ἐστι, «χαίροντα τῇ ἀληθείᾳ», ἃ δὲ ἐπίγεια, ἀπάτης καὶ πλάνης ἐπιτήδεια, ἃ δὲ ὑπόγεια, ἀβύσσου καὶ σκότους τέκνα· «παρεκάλει» γὰρ τὸ εὐαγγέλιόν φησιν «ἵνα μὴ πέμψη αὐτοὺς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν»· ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς πνεύμασιν ἐπέτασσε καὶ πνεύματα δὲ ἐξεδίωκε λόγῳ καὶ «οὐκ εἶα 72.3 αὐτὰ λαλεῖν». λέγεται δὲ «πνεῦμα κρίσεως καὶ πνεῦμα καύσεως», λέγεται καὶ πνεῦμα κόσμου «ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν» φησί καὶ πνεῦμα δὲ ἀνθρώπου «τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου;» καὶ «πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον»· «ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχ ὑπάρξει» καὶ «ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι», 72.4 καὶ πνεῦμα προφητῶν· «πνεύματα δὲ προφητῶν φησί προφήταις ὑποτάσσεται» καὶ «ἰδοὺ πνεῦμα ψευδὲς ἔστη ἐνώπιον κυρίου καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐν τίνι ἀπατήσεις τὸν Ἀχαάβ; καὶ ἔσομαι, φησί, πνεῦμα 72.5 ψευδὲς ἐν τῷ στόματι τῶν προφητῶν», λέγεται δὲ «πνεῦμα κατανύξεως» εἶναι καὶ «πνεῦμα δειλίας» καὶ «πνεῦμα Πύθωνος» καὶ «πνεῦμα πορνείας» καὶ «πνεῦμα καταγιγίδος» καὶ «πνεῦμα πολυρρημόν» καὶ «πνεῦμα ἀσθενείας» καὶ «πνεῦμα ἀκάθαρτον» καὶ «πνεῦμα κωφόν» καὶ «πνεῦμα ἄλαλον» καὶ «πνεῦμα μογγιλάλον» καὶ «πνεῦμα χαλεπὸν λίαν», ὃ καλεῖται λεγεών, καὶ «τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας». 72.6 ἄπειρα δὲ τὰ περὶ πνευμάτων λόγια σοφοῖς, ἀλλ' ὡσπερ οἱ πολλοὶ υἱοὶ θέσει ἢ κλήσει οὐκ ἀληθεῖα δέ, διὰ τὸ ἀρχὴν ἔχειν καὶ τέλος * ἀμαρτητικῶς, οὕτω καὶ πνεύματα πλεῖστα θέσει ἢ κλήσει, κἂν ἀμαρτητικὰ ᾖ, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα μόνον καλεῖται πνεῦμα πατρὸς καὶ υἱοῦ, «πνεῦμα ἀληθείας» καὶ «πνεῦμα θεοῦ» καὶ «πνεῦμα Χριστοῦ» καὶ 72.7 «πνεῦμα χάριτος». χαρίζεται γὰρ ἐκάστῳ διαφόρως τὸ ἀγαθόν, «ὧ μὲν πνεῦμα σοφίας, ὧ δὲ πνεῦμα γνώσεως, ὧ δὲ πνεῦμα ἰσχύος, ὧ δὲ πνεῦμα ἰαμάτων, ὧ δὲ πνεῦμα προφητείας, ὧ δὲ πνεῦμα διακρίσεως, ὧ δὲ γλωσσῶν, ὧ δὲ ἐρμηνειῶν» καὶ τὰ λοιπὰ χαρίσματα, ὡς φησιν 72.8 «ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διαιροῦν ἐκάστῳ ὡς βούλεται»· ὅτι «τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὀδηγήσει με, ὁ θεός» φησὶν ὁ Δαυὶδ, ἢ «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ» τὸ ἐνυπόστατον διὰ τῶν τοιούτων τοῦ ἁγίου πνεύματος δεικνύς ἡμῖν «καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει» καὶ «ἐὰν μὴ γεννηθῆτε ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος» ὁμοιον ὡς εἶπε Παῦλος «ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ 72.9 ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». περὶ τούτου ὁ κύριος «ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» καὶ «ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ λαλήσει ἄφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἐκεῖνός με δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν πάντα».

73.1 Εἰ τοίνυν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ, ὡς φησιν ὁ κύριος, λήψεται, ὃν τρόπον «οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς οὐδὲ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ», οὕτως τολμῶ λέγειν ὅτι οὐδὲ τὸ πνεῦμα εἰ μὴ ὁ υἱὸς ἐξ οὗ λαμβάνει καὶ ὁ πατήρ παρ' 73.2 οὗ ἐκπορεύεται καὶ οὐδὲ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ δοξάζον ἀληθῶς τὸ διδάσκον τὰ πάντα τὸ μαρτυροῦν περὶ τοῦ υἱοῦ, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ὃ ἐκ τοῦ υἱοῦ, μόνος ὀδηγὸς ἀληθείας, νόμων ἐξηγητὴς ἁγίων, πνευματικοῦ νόμου ὑψηγητὴς, προφητῶν καθηγητὴς, ἀποστόλων διδάσκαλος, εὐαγγελικῶν δογμάτων φωστήρ, ἁγίων ἐκλογεύς, φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ φωτός. 73.3 υἱὸς φυσικὸς υἱὸς ἀληθῆς υἱὸς γνήσιος, μόνος ἐκ μόνου, σὺν αὐτῷ 73.4 δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, οὐχ υἱὸς ἀλλὰ πνεῦμα ὀνομαζόμενον. οὗτος ὁ θεὸς δοξαζόμενος ἐν ἐκκλησίᾳ· πατήρ ἀεὶ, υἱὸς ἀεὶ καὶ

πνεῦμα ἅγιον αἰεὶ, ὑψηλὸς ἐξ ὑψηλοῦ καὶ ὑψιστος, νοερός, δόξαν ἔχων ἀμέτρητον, ᾧ ὑποβέβηκε τὰ κτιστὰ καὶ τὰ ποιητὰ, ἀπαξαπλῶς τὰ σύμπαντα 73.5 μετρούμενα καὶ περιεχόμενα ἕκαστα. θεότης δὲ μία ἐν Μωυσῇ μάλιστα καταγγέλλεται, δυὰς δὲ ἐν προφήταις σφόδρα κηρύττεται, τριάς δὲ ἐν εὐαγγελίοις φανεροῦται, πλεῖον κατὰ καιροῦς καὶ γενεὰς ἀρμόζουσα τῷ δικαίῳ εἰς γνῶσιν καὶ πίστιν. γνῶσις δὲ αὐτῆς 73.6 ἀθανασία, ἐκ πίστεως τε αὐτῆς υἰοθεσία γίνεται. ἀλλὰ πρῶτον δικαιώματα σαρκὸς ἐκφράζει, ὡς περιβόλον ναοῦ τὸν ἔξω διεγείρουσα ἐν Μωυσῇ· δεύτερον δὲ δικαιώματα ψυχῆς ἐκδιηγεῖται, ὡς τὰ ἅγια κοσμοῦσα ἐν λοιπαῖς προφητεῖαις· τρίτον δὲ δικαιώματα πνεύματος, ὡς τὸ ἰλαστήριον καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ῥυθμίζουσα ἐν εὐαγγελικοῖς πρὸς κατοίκησιν ἑαυτῆς· σκηνὴν δὲ ἁγίαν, ναὸν ἅγιον, ὃς 73.7 τὸν δίκαιον ἔχει μόνον τὸν συνόντα τούτοις. κατοικεῖ δὲ ἐν αὐτῷ μία θεότης ἄπειρος μία θεότης ἄφθαρτος μία θεότης ἀπερινόητος, ἀκατάληπτος ἀνεκδιήγητος ἀόρατος, ἑαυτὴν γινώσκουσα μόνη, ἑαυτὴν ἐμφανίζουσα οἷς βούλεται, μάρτυρας ἑαυτῇ διεγείρουσα καλοῦσα προορίζουσα δοξάζουσα, ἐξ Ἰακώβου ὑψοῦσα, ἀγιάζουσα 73.8 ἐνοποιοῦσα ἄλλιν πρὸς τὴν ἑαυτῆς δόξαν καὶ πίστιν τὰ τρία ταῦτα ἐπουράνια ἐπίγεια καὶ καταχθόνια, πνεῦμα ψυχὴν σάρκα, πίστιν ἐλπίδα ἀγάπην, παρελθόντα ἐνεστῶτα μέλλοντα, αἰῶνα αἰῶνος αἰῶνας αἰώνων σάββατα σαββάτων, περιτομὴν σαρκὸς περιτομὴν καρδίας «περιτομὴν Χριστοῦ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν 73.9 ἁμαρτιῶν» καθόλου δὲ καθαρτοποιεῖ ἑαυτῇ τὰ πάντα, τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ὀρατά, θρόνους κυριότητος ἀρχὰς ἐξουσίας δυνάμεις· ἐν πᾶσι δὲ ἡ αὐτῆ φωνὴ ἁγία, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν ἅγιος ἅγιος ἅγιος φωνοῦσα, πατέρα ἐν υἱῷ, υἱὸν δὲ ἐν πατρὶ δοξάζουσα σὺν ἁγίῳ πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. καὶ ἔρεϊ ὁ οὕτω πιστευῶν, γένοιτο γένοιτο.

74.1 Καὶ περὶ μὲν τριάδος καὶ ὁμοουσιότητος θεοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος οἱ ἀσθενεῖς ἡμεῖς καὶ ἰδιῶται μηδὲν σοφίζομενοι μηδὲ «τῇ τῶν ἀνθρώπων κυβεῖα» ἑαυτοὺς ἀνατιθέντες, ἐκ θείων γραφῶν μᾶλλον μαρτυρίας συναγαγόντες τοῖς βουλομένοις εἰς εὕρεσιν πιστῶν καὶ ἀντίρρησιν κακοπίστων καὶ κενοδόξων ἀπὸ μέρους συνηγάγομεν. πολλὴ γὰρ ἡ τῆς πίστεως ἐν πνεύματι ἀγίῳ δύ74.2 ναμις, ἐν ἀπάσαις θείαις γραφαῖς διαφόρως κεκηρυγμένης. ἐπειδὴ δὲ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἀσφάλειά ἐστίν ἢ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως καὶ ἐνσάρκου παρουσίας ἀσφαλῆς ὁμολογία τε καὶ βεβαίωσις ἐλπίδος καὶ περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ τῆς ἡμετέρας παλιγγενεσίας, αὐθις ὀλίγον αὐτοῖ ἐπὶ τούτῳ τῷ ἡμετέρῳ καμάτῳ προσθέντες τοῖς βουλομένοις ἀκριβέστερον ἐντυγχάνειν ἐκ τῶν αὐτῶν θείων γραφῶν ἐπιμένομεν συναγαγόντες τε καὶ τῷ λόγῳ προστι74.3 θέντες. ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἐδιδάχθημεν ἤδη ἐν τοῖς προγεγραμμένοις, αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ φήσας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς «ἀπελθόντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν τὰς ἐντολάς ἃς ἐνετειλάμην ὑμῖν» * αὐτὸς ὁ ἅγιος Λόγος ὁ ἐνυπόστατος, ὁ ἐκ πατρὸς προελθὼν, δι' οὗ αἰῶνες γεγόνασι δι' οὗ χρόνοι καὶ καιροί. 74.4 οὐ γὰρ ἦν καιρὸς οὔτε χρόνος πρὸ υἱοῦ. εἰ γὰρ ἦν χρόνος πρὸ υἱοῦ, ἄρα μεῖζων ὁ χρόνος τοῦ υἱοῦ, καὶ πῶς «δι' αὐτοῦ πάντα ἐγένοντο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν»; ὅτι εἴ τι γέγονε, δι' αὐτοῦ γέγονεν, αὐτὸς δὲ ἄκτιστος καὶ αἰεὶ ὢν· ὅτι ὁ πατὴρ αἰεὶ 74.5 ἦν καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα αἰεὶ ἦν. εἰ γὰρ ἦν χρόνος πρὸ υἱοῦ, ζητηθήσεται ἄρα πάλιν ἄλλος δι' οὗ καὶ ὁ πρὸ τοῦ υἱοῦ χρόνος ἦν καὶ μυρία λοιπὸν εἰς φαντασίαν ἐνδομυχοῦσαν ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ὑπολήψει τρέψει τὸν ἡμέτερον λογισμὸν ἢ μᾶλλον εἰς πορνείαν 74.6 διανοημάτων καὶ οὐ ἴ περὶ σωφροσύνης. οὐκ ἦν

τοίνυν χρόνος πρὸ υἱοῦ, ἐπειδὴ οὐ διὰ χρόνων ὁ υἱὸς γέγονεν, ἀλλὰ διὰ υἱοῦ χρόνοι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ τὰ ἄλλα πάντα κτίσματα. οὐκ ἦν χρόνος ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱός, οὐδὲ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν πνεῦμα.

75.1 Νομίζουσι δὲ παραναγινώσκοντες καὶ μὴ νοοῦντες διαστέλλειν τὴν ἀνάγνωσιν τινες ἐν τῷ εἰπεῖν «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν», ἕως ὧδε ἀποτιθέμενοι τὸ ῥητόν, ὑπόνοιαν βλασφημίας εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαμβάνειν· σφάλονται δὲ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀπὸ τοῦ σφάλματος τῆς ἀναγνώσεως σκάζουσιν, 75.2 εἰς βλασφημίαν τρεπόμενοι. ἢ δὲ ἀνάγνωσις οὕτως ἔχει· «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν, ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ», 75.3 τουτέστιν ὅτι εἴ τι γέγονε, δι' αὐτοῦ ἐγένετο. τοίνυν πατήρ ἦν αἰεὶ καὶ υἱὸς ἦν αἰεὶ καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ πνέει, καὶ οὔτε ὁ υἱὸς κτιστὸς οὔτε τὸ πνεῦμα κτιστόν· τὰ δὲ μετὰ πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα πάντα κτιστὰ καὶ γενητὰ ὄντα, οὐκ ὄντα ποτέ, ἐγένετο ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος διὰ τοῦ αἰεὶ ὄντος 75.4 Λόγου σὺν τῷ αἰεὶ ὄντι πνεύματι. δι' αὐτοῦ τοίνυν τοῦ Λόγου πάντα τὰ κτιστὰ γέγονε, τοῦ βασιλέως τοῦ ἐπουρανίου, τοῦ ἐνυποστάτου 75.5 Λόγου, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ εὐεργέτου. αὐτὸς γὰρ ὁ σωτὴρ ὁ ἅγιος ὁ ἀπ' οὐρανῶν κατελθὼν, ὁ ἐν ἐργαστηρίῳ παρθενικῷ καταξιώσας τὴν ἡμετέραν ποιήσασθαι σωτηρίαν, ὁ ἐκ Μαρίας αὐθις γεγεννημένος διὰ πνεύματος ἁγίου συλληφθεὶς, ὁ τὴν σάρκα λαβὼν, ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, ὁ μὴ τραπείσ τὴν φύσιν, ὁ σὺν τῇ θεότητι λαβὼν τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ τέλειος ὢν ἀπὸ πατρὸς, ὁ τὴν τελείαν οἰκονομίαν πληρώσας, ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν 75.6 ἡμετέραν σωτηρίαν· ὁ τὴν σάρκα καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην λαβὼν, τέλειος ὢν παρὰ πατρός, ἐνανθρωπήσας ἐν ἡμῖν οὐ δοκῆσει, ἀλλ' ἀληθεία, τέλειον εἰς ἑαυτὸν ἀναπλάσας ἄνθρωπον ἀπὸ Μαρίας τῆς 75.7 θεοτόκου διὰ πνεύματος ἁγίου· οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ οἰκήσας, ὡς εἶωθεν ἐν προφήταις λαλεῖν κατοικεῖν τε ἐν δυνάμει καὶ ἐνεργεῖν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, οὐ τραπείσ τοῦ εἶναι θεός, οὐ μεταβαλὼν τὴν θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ σὺν τῷ ἰδίῳ πληρώματι τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει τοῦ θεοῦ Λόγου καὶ ἐνυποστάτου συμπεριλαβὼν τὸ εἶναι ἄνθρωπος καὶ εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος. 75.8 ἄνθρωπον δὲ λέγω τέλειον ἔχοντα ὅσα ἐν ἀνθρώπῳ καὶ οἷα ἄνθρωπος· τοῦτον ἦλθε καὶ ἔλαβεν ὁ μονογενής, ἵνα ἐν τῷ τελείῳ ἀνθρώπῳ τελείως τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας θεὸς ὢν ἐργάσῃται, μηδὲν ἀπολείψας τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μὴ τὸ ἀπολειφθὲν μέρος εἰς μέρος πάλιν γένηται βρώματος διαβόλου.

76.1 Καὶ ἐὰν εἴπωσί τινες ὅτι σάρκα μόνην εἴληφε, ψυχὴν δὲ οὐ, παραπλέκοντες μυθωδῶς καὶ τὴν γραφὴν εἰς μύθους ἐκτρέποντες, ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ τοῦ «ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν», ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ καταλάβωσιν ὅτι οἱ λέγοντες «ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν» τὸν αὐτῶν νοῦν εἶχον καὶ τοῦτον οὐκ ἐξεπτύκασιν. εἰ δὲ τὸν ἴδιον ἔχοντες ἦσαν σὺν τῷ τοῦ Χριστοῦ νῷ, ἀμφοτέρων ἐνεφοροῦντο, τοῦ μὲν νοῦ Χριστοῦ βελτιοῦν δυναμένου, τοῦ δ' αὐτῶν ὀρθῶς 76.2 νοοῦντος. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γινωσκέτωσαν, ὅτι ὢν θεὸς καὶ ἐν αὐτῷ ὢν νοῦς, εἶχε τὸν τοῦ ἀνθρώπου νοῦν * μετὰ τῆς 76.3 σαρκὸς καὶ ψυχῆς εἴληφεν. οὐκ οὐκ ὡς ἄνθρωπος αὐτὸν ἐξέτρεπεν, ἀλλ' αὐτὸς τοῦ νοῦ κοσμήτωρ καὶ ὀρθωτὴς καὶ βελτιωτὴς ἐγένετο. ὡς γὰρ τὴν σάρκα ἔλαβε μὴ ὑπὸ σαρκὸς ἠττηθείς, οὕτω καὶ τὸν 76.4 νοῦν εἴληφως οὐχ ὑπὸ νοῦς ἠττηται. τούναντίον τοίνυν καὶ μεῖζον οἱ τοιοῦτοι χαλεπῶς εἰς ἐναντιότητα ἐμπίπτουσιν. ἄνω γὰρ καὶ κάτω αἰ θεῖαι γραφαὶ διαρρήδην βοῶσιν οὐ κατὰ τοῦ νοῦ τὰ χαλεπὰ 76.5 διαγορεύουσαι, ἀλλὰ

κατὰ τῆς σαρκός. «τῆς γὰρ σαρκός» φησὶν «οἱ καρποὶ πορνεία μοιχεία ἀσέλγεια καὶ τὰ τούτων ὅμοια» καὶ «οἱ ἐν σαρκὶ δὲ ὄντες θεῶ ἀρέσαι οὐ δύνανται» καὶ «ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος». περὶ δὲ τοῦ νοῦ φησὶν ὅτι «ψαλῶ τῶ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῶ νοῖ» καὶ ὅτι «ὁ νοῦς μου ἄκαρπος ἢ ἔγκαρπός ἐστιν». 76.6 ἔθετο γὰρ τὸν νοῦν ὁ θεός, ὄνπερ εἴωθεν ἡ γραφὴ καλεῖν καρδίαν, ἡγεμόνα ὡς εἶπεῖν καὶ ἡνίοχον τοῦ παντὸς σκεύους, διακριτὴν ἀγαθῶν τε καὶ φαύλων, δοκιμαστὴν τῶν ἐν ἡμῖν ἐγγινομένων. «νοῦς μὲν γὰρ ῥήματα διακρίνει, λάρυγξ δὲ σῖτα γεύεται». διακριτικὸς δὲ ὁ νοῦς ἐν τῶ ἀνθρώπῳ, οὐπὼ δὲ συγκαταθετικός, ἐὰν μὴ εἰς τροπὴν ἑαυτὸν δῶη.

77.1 Τί οὖν ἔδοξε τίσι τοῦτον ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου παρεκβαλεῖν; τί δὲ ὠφέλησαν τὸν βίον εἰς ἀκαταστασίαν μᾶλλον * τρέψαντες; ἢ τί τοῦτο ἔβλαψεν ἡμᾶς ἢ ὠφέλησεν ἴν' οὕτως εἴπω, ὅπως βοηθήσωσι τῶ Χριστῶ; ἢ ἵνα χάριν αὐτῶ ποιήσωσι μεγάλην 77.2 ταύτην καὶ εἴπωσιν περὶ αὐτοῦ ὅτι οὐκ ἔλαβε νοῦν; «Γαλάται μὲν γὰρ ἀνόητοι» καὶ «Κρήτες ἀεὶ ψεῦσται» καὶ «Ἐφραΐμ περισσότερὰ ἄνους». ὁ δὲ κύριος ἡμῶν ἐνανθρωπήσας εἰς τὸν βίον τὰ πάντα τελείως ἀνείληφε, μᾶλλον δὲ ἔλαβεν αὐτὸς τοῦ ἑαυτοῦ σώματος γεγωνῶς πλάστης, αὐτὸς ἑαυτῶ λαβὼν τὴν ψυχὴν ἥτοι ἐνθείς. 77.3 Τινὲς δὲ βουλόμενοι ἔλλιπῆ ποιεῖν τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν καὶ τελείαν ἐν αὐτῶ οἰκονομίαν, οὐκ οἶδα τί διανοοῦμενοι 77.4 οὐκ ὀρθῶς εἶπον νοῦν τὸν Χριστὸν μὴ εἰληφέναι. οὐχὶ δὲ διὰ * τὸν νοῦν φαίνονται *. ὑπόστασιν γὰρ οὗτοι τὸν νοῦν νομίζουσι εἶναι καὶ φύσει τολμῶσι λέγειν αὐτὸν εἶναι τὸ εἰωθὸς ἐν τῇ γραφῇ λέγεσθαι ἐν τῶ ἀνθρώπῳ πνεῦμα, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος, «ἵνα ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν 77.5 Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη». σφάλλονται οὖν· εἰ γὰρ ἐστὶ νοῦς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πνεῦμα νοῦς, ὡς καὶ αὐτοὶ νομίζουσι, ψυχὴ δὲ ἄλλη ὑπόστασις παρὰ τὸν νοῦν καὶ παρὰ τὸ πνεῦμα, οὐκέτι δύο ὑποστάσεις ἐν τῶ ἀνθρώπῳ ἐν μιᾷ συναγόμεναι ὑποστάσει, οὐκέτι ἐνυπόστατος μόνῃ ψυχῇ καὶ ἐνυπόστατον τὸ σῶμα, ἀλλ' εὐρήκαμεν λοιπὸν τέσσαρα· νοῦν μίαν ὑπόστασιν, ψυχὴν ἄλλην ὑπόστασιν, πνεῦμα ἄλλην ὑπόστασιν, σῶμα ἄλλην ὑπόστασιν. καὶ ἐὰν πάλιν ἐρευνήσωμεν, ἔτι πλέον ἔσται· ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ὀνόματα κέκτηται ὁ ἄνθρωπος, καὶ «ὁ ἔσω ἄνθρωπος» καὶ «ὁ ἔξω ἄνθρωπος», καὶ ταῦτα πάντα ἡ γραφὴ εἴρηκε νοηματικῶς, περισφίγγουσα ἡμῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν καταλείψωμεν τῆς σωτηρίας μηδὲ πρόφασιν ἡμῖν γένηται τοῦ ἐκβῆναι τοῦ προκειμένου. ἔστι γὰρ ταῦτα ἐν τῶ ἀνθρώπῳ· οὐ χρὴ δὲ καὶ 77.7 πολυπραγμονεῖν. ὅμως δὲ κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον, εἰ ὁ νοῦς ἐστὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πνεῦμα ὁ νοῦς, ταῦτα δὲ ἐκτὸς τῆς ψυχῆς ὑπάρχει, πάλιν τίτι τῶ λόγῳ λέγει «ψαλῶ τῶ πνεύματι, ψαλῶ καὶ τῶ νοῖ»; διὰ τούτου γὰρ ἀπέδειξε μὴ τὸ πνεῦμα εἶναι τὸν νοῦν μηδὲ τὸν νοῦν τὸ πνεῦμα.

78.1 Εἶτα πάλιν «ψυχὴ ἢ ἀμαρτάνουσα αὕτη ἀποθανεῖται» οὐκ ἐκτὸς τοῦ σώματος ἀπεφήνατο· ἢ «ἦσαν γάρ», φησὶν, «ἐν τῶ πλοίῳ ὡς ἑβδομήκοντα ψυχαί», καὶ οὐ πάντως ψυχαὶ ἦσαν ἄνευ σώματος, ἀλλὰ σώματα σὺν ψυχαῖς· καὶ πάλιν εἴωθεν ἡ συνήθεια καλεῖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ὀνόματος, ὅτι δεσπότης ἐστὶν ὀγδοήκοντα 78.2 σωμάτων, οὐ πάντως ἄνευ ψυχῶν. ὁ Λόγος τοίνυν σὰρξ γενόμενος οὐκ ἐκτὸς ψυχῆς ἐτύχανεν, ὡς καὶ οὐκ ἐκτὸς πάσης πραγματείας. οὐ γὰρ ὅτε λέγει ψυχὴν, ἄνευ σώματος ἀπεφήνατο οὐδὲ ὅτε λέγομεν σώματα, 78.3 ἄνευ ψυχῆς ὄντα διανοούμεθα. τί οὖν ἔδοξε τοῖς βουλομένοις λέγειν τὸν νοῦν παρεκβεβληθῆσθαι; ἢ τί τοῦτο τὴν ἐκκλησίαν ὠφέλησεν; ἢ τί μᾶλλον οὐκ ἐτάραξε; πῶς δὲ οὐκ ἔλλιπῆ ποιεῖται τὴν ἡμῶν 78.4

σωτηριαν ὁ τὰ τοιαῦτα διανοούμενος; ἡμεῖς γὰρ οὐδὲν δυνάμεθα διανοεῖσθαι ἕτερον τὸν νοῦν εἶναι οὐδὲ ὑπόστασιν τοῦτον δυνάμεθα λέγειν καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ τὸ σύνθετον καὶ τὸ λογικὸν καὶ φρονοῦν ἐν ἐκάστῳ τῶν οὐ πεπλανημένων οἶον εἰπεῖν νόημα τοῦ ἀνθρώπου· ὡς ὀφθαλμοὶ ἐν τῷ σώματι, οὕτως νοῦς ἐν ψυχῇ. πάλιν δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐριστικῶς φαμέν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ ἐννοητικὸν τῶν ἀνθρώπων *. 78.5 τί οὖν ἐστὶν ἄνθρωπος; ψυχὴ σῶμα νοῦς καὶ εἴ τί ἐστὶν ἕτερον. τί τοίνυν ἦλθεν ὁ κύριος σῶσαι; ἄνθρωπον τέλειον πάντως. ἄρα 78.6 οὖν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τελείως ἔλαβεν. ἐπεὶ πόθεν ταῦτα ἐν αὐτῷ ἐπληροῦντο, ἃ εἰς ἄνθρωπον ἀπὸ νοῦ καὶ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πάσης ἐνανθρωπήσεως ἄνευ ἁμαρτίας καὶ ἐπροφητεύετο καὶ ἀνελο78.7 γεῖτο; σαφῶς γὰρ ἡμῖν ὑποτίθεται ὁ θεῖος λόγος λέγων «ἰδοὺ συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ὃν ἠρέτισα, ἐφ' ὃν ἠυδόκησεν ἡ ψυχὴ μου, θήσω ἐπ' αὐτόν τὸ πνεῦμά μου» καὶ τὰ ἐξῆς. ἄρα γοῦν τὸ συνιέναι ποῦ πεπλήρωται; εἰ μὲν εἰς τὴν θεότητα, ἐνδεὴς ἄρα ἡ θεότης τοῦ συνιέναι; μὴ γένοιτο· τοῦτο γὰρ εἰς τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον πληροῦται. εἰ δὲ ἐπὶ τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον πεπλήρωται, πῶς συνήσει ἐναν78.8 θρώπησις ἄνευ νοὸς ὑπάρχουσα; ἀδύνατον τοῦτο. εἰ γὰρ ὅλως τὸ συνήσει ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται, Χριστὸς δὲ ὁ ἄνωθεν θεὸς Λόγος, σὰρξ δὲ γενόμενος ἀπὸ Μαρίας, ὃς καὶ ἐνανθρωπήσας «ἡμῖν συναεστράφη» κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἄρα ἀναμφιβόλως σὺν τῷ νῷ 78.9 τὴν οἰκονομίαν ἐδέξατο, ἐπειδὴ αὐτῇ συμπρέπει τὸ συνιέναι. διὰ τοῦτο γὰρ περὶ αὐτοῦ φησι τὸ εὐαγγέλιον «προέκοπτε σοφία καὶ ἡλικία»· οὐχ ἡ θεότης ἡλικίαν ἐπιδεχομένη οὔτε σοφίας ὑστεροῦσα, ἢ οὔσα σοφία ὅλη, σοφία δὲ προέκοπτεν ἢ τοῦ σωτῆρος ἐνανθρώπησις, οὐκ ἐκτὸς νοῦ ὑπάρχουσα, ἐπειδὴ ἄλλως οὐδὲ σοφισασθαι ἠδύνατο· καὶ ἡλικία προέκοπτεν ἀδρυνομένου τοῦ παιδίου, ὡς ἔστιν ἀληθές.

79.1 Εἰ δὲ διὰ τὸ εἰληφέναι νοῦν † ἁμαρτία αὕτη νοεῖται, οὐκοῦν περισσοτέρως, ἐὰν δῶμεν αὐτὸν εἰληφέναι σάρκα, ἥς ἐκτὸς ἁμαρτία οὐ τελεῖται· «φανερὰ γὰρ τὰ ἔργα τῆς σαρκός». πάντως ὅτι δῶμεν ὅτι καὶ ἐν σαρκὶ ἡμαρτε, λαβὼν τὴν σάρκα. «οἶδα γάρ» φησὶν ὁ ἀπόστολος «ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ οὐδὲν ἀγαθόν, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί 79.2 μου». τίς δὲ τολμήσει λέγειν διὰ τὸν σωτῆρα εἰληφέναι σάρκα σαρκὶ συναπῆχθαι, καὶ τὰ τῆς σαρκός οὐκ εὐλόγα ἐπιτελέσαντα, εἰς τὴν τοῦ παντὸς σκευὸς τοῦ ἰδίου ἀκολουθίαν, ἀγαθὴν ὁμοίως καὶ φαύλην, ἐσχηκότα καίτοιγε καὶ σάρκα οὔσαν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' ἐν οὐδενὶ 79.3 πταίουσαν. ὁ θεὸς γὰρ Λόγος ἄνωθεν ἀπὸ πατρὸς προελθὼν εὐδοκήσας ἐν σαρκὶ γενέσθαι ἐχαλιναγώγει τὸ σκεῦος καὶ εἰ ἤθελεν ἐπέχειν αὐτὸ ἀπὸ πάσης ἀχρειώδους πράξεως σαρκικῆς, ἠδύνατο· εἰ δὲ ἤθελεν, ἐνεδίδου. ἐνεδίδου δὲ εἰς τὰς εὐλόγους καὶ συμπε79.4 πούσας τῇ αὐτοῦ θεότητι σωματικὰς χρείας. οὔτε γὰρ ἔχων τὸν νοῦν ἐν ἀληθείᾳ, ὡσπερ ὅλην τὴν ἐνανθρώπησιν ἐν ἀληθείᾳ εἶχεν, ὁ νοῦς ἐπεκτείνετο εἰς ἀλόγους ἐπιθυμίας οὔτε τὰ τῆς σαρκός ἴσα ἡμῖν ἔπραττεν ἢ ἐλογίζετο, ἀλλ' ὡς θεὸς ἐν σαρκὶ ἀληθινῇ γενόμενος ἀπὸ παρθένου Μαρίας ἔπραττε * σαρκὶ καὶ ψυχῇ καὶ νῷ καὶ ὅλῳ τῷ σκευεῖ, ἐνδημήσας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἄνωθεν ἐκ πατρὸς 79.5 ἐνυπόστατος θεὸς Λόγος. ἀλλὰ μὴ σοφίσωνται τινες καταχρηστικῶς τοῦτο λεγόμενον, ὡς τὸ «σύνες τῆς κραυγῆς μου»· τὸ μὲν γὰρ καταχρηστικῶς δι' εὐχὴν εἴρηται καὶ δηλὸν ἐστὶν ὅτι ἡ χρῆσις εἰς τὸ δὲ ὑπόδειγμα σαρκικῆς αὐτοῦ παρουσίας προεφήτεται· τὸ δὲ «καὶ προέκοπτεν ἡλικία» ἐστὶν ἀληθές.

80.1 Ἀλλὰ τί οἱ τοιοῦτοι νομίζουσι ἡμᾶς λέγειν, ἐὰν εἴπωμεν τέλειον ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας τὸν Χριστὸν γεγονότα ἢ νοῦν ἐσχηκότα, μὴ ὑπονοήσωμεν αὐτὸν ἁμαρτίαις

υποπεσόντα; μὴ γένοιτο. «ἀμαρτίαν 80.2 γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.» εἰ γὰρ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐνέπνευσε τοῖς ἀγίοις καὶ ἐν οἷς ἐνέπνευσε μαρτυροῦνται ὅτι ἦσαν ἅγιοι δίκαιοι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἄμεμπτοι, πόσω γε μᾶλλον αὐτὸς ὁ Λόγος, «ἐν ᾧ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς», κἄν τε σάρκα ἀληθινὴν λάβῃ ἐκ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ ψυχὴν ἀνθρωπείαν ἀληθινῶς καὶ νοῦν καὶ εἴ τί ἐστιν ἕτερον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὰ ὅλα κατεῖχε θεὸς ὢν μὴ μεριζόμενα πρὸς τὴν κακίαν, μὴ θρυπτόμενα ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, μὴ ἀλισκόμενα ἐν τῇ ἡδονῇ, μὴ ὑποπίπτοντα 80.3 τῷ τοῦ Ἀδάμ παραπτώματι; καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ ἀπόστολος «γενόμενος ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ νόμον» καὶ πάλιν «ἐν σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος»· τὸ δὲ σχήματι καὶ τὸ ὡς ἄνθρωπος καὶ τὸ γενόμενος καὶ τὸ ὑπὸ νόμον δι' ἀμφοτέρων συναγόμενον τελειότητα σημαίνει καὶ ἀπάθειαν, ἐκ τοῦ γενόμενος τὸ εἶναι τέλειος καὶ ἐκ τοῦ ὑπὸ νόμον τὸ μὴ δοκῆσαι καὶ ἐκ τοῦ σχήματι τῆς ἰδέας τὸ βέβαιον καὶ 80.4 ἐκ τοῦ ὡς ἄνθρωπος τὸ ἀναμάρτητον. τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων μηδεὶς ἀπατάσθω κενοῖς μύθοις. εἰ γὰρ ἄνωθεν γεννηθεὶς ἀπὸ πατρὸς ἀληθινῶς ἀληθινῶς ἐγεννήθη καὶ ἀπὸ Μαρίας, καὶ ἄνω ἀληθεύει καὶ κάτω ἀληθεύει καὶ εἰ ἐστὶν κάτω ἀτελής, καὶ ἄνω ἀτελής. εἰ δὲ ἄνω ἐστὶ τέλειος, καὶ κάτω ἐστὶ τέλειος· οὐκ ἐν ἄλλῳ 80.5 τελείῳ ᾤκησεν, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν τὰ πάντα ἐτελείωσε. καὶ ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν μηκέτι μεριζόμενος ἐν μνήματι εἰς σῶμα καὶ θεότητα καὶ ψυχὴν ἐν καταχθονίοις, μηκέτι ὑπὸ ἀφὴν ὑποπίπτων, μηκέτι ἐπεχόμενος, ἀλλ' εἰσερχόμενος θυρῶν κεκλεισμένων, ψηλαφώμενος δὲ 80.6 ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ, ἵνα μὴ φαντασίᾳ ἀπεικασθῆ, ἀλλ' ἀληθείᾳ· ὁ ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ πιστευθεὶς μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὸ προειρημένον «ταῖς χερσὶ μου τὸν θεὸν ἐξεζήτησα, καὶ οὐκ ἠπατήθην», ὁ αὐτὸς θεὸς ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ μὴ σύγχυσιν ἀπεργασάμενος, ἀλλὰ τὰ δύο 80.7 κεράσας εἰς ἓν· οὐκ εἰς ἀνυπαρξίαν χωρήσας, ἀλλὰ συνδυαμῶσας σῶμα γήϊνον τῇ θεότητι εἰς μίαν δύναμιν ἤνωσεν, εἰς μίαν θεότητα συνήγαγεν· εἷς ὢν κύριος εἷς Χριστός, οὐ δύο Χριστοὶ οὐδὲ δύο θεοί. 80.8 ἐν αὐτῷ σῶμα πνευματικὸν ἐν αὐτῷ θεότης ἀκατάληπτος, τὸ πεπονθὸς μὴ φθαρὲν τὸ ἀπαθὲς ἄφθαρτον, ἀφθαρσία τὸ ὅλον· θεὸς κύριος, καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, μὴ παραλείψας τὴν σάρκα, εἰς ἓν δὲ συνενώσας καὶ εἰς μίαν τὸ ὅλον θεότητα καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς.

81.1 Οὗτος οὖν ὁ μονογενής, ὁ τέλειος ὁ ἄκτιστος ὁ ἄτρεπτος ὁ ἀναλλοίωτος ὁ ἀπερινόητος ὁ ἀόρατος, ὁ ἐνανθρωπήσας ἐν ἡμῖν καὶ ἀναστὰς πνευματικῶς καὶ «μηκέτι ἀποθνήσκων», μηκέτι πτωχεύων ὁ «δι' ἡμᾶς πτωχεύσας πλούσιος ὢν», ὁ πνεῦμα ὢν ὅλος, ὁ τὸ σαρκικὸν καὶ τὸ θεϊκὸν ἐνῶν, κύριος εἷς βασιλεὺς Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἐν οὐρανῷ καθεσθεις ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς «ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου», φησὶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ἀπελθόντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς 81.2 ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος». τοῦτο δὲ * καὶ ἀνά μέσον † ὃν οὐ συναλοιφὴν ἐσήμαινε τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ οὐδὲ συναλοιφὴν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἀλλὰ πατέρα οἶδε πατέρα ἀληθινὸν καὶ ἑαυτὸν ἀληθινὸν ἀπέδειξεν ἐνυπόστατον Λόγον καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐνυπόστατον πνεῦμα καὶ «πνεῦμα 81.3 ἀληθείας», ἄκτιστον ἄτρεπτον ἀναλλοίωτον· οὐχ ὡς ἵνα τις ὑπονοήσῃ δολίως φερόμενος πρὸς τὴν πίστιν καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἀποκρύπτων καὶ δολιευόμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν «ετάζει γὰρ καρ81.4 δίας καὶ νεφρούς ὁ θεός». καὶ λέγει ὁ αἰρετικός· δηλονότι πιστεύω ὅτι ὁ πατήρ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα καὶ ὁμολογῶ τρεῖς ὑποστάσεις ἐν μιᾷ οὐσίᾳ· οὐχ ἑτέραν δὲ λέγω οὐσίαν παρὰ τὴν

θεότητα, οὐχ ἑτέραν θεότητα παρά τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ οὕτως ἀκριβοῦν μίαν οὐσίαν καλοῦμεν, ἵνα μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο 81.5 εἶδος εἴπωμεν τῆς θεότητος τῆς τριάδος. κρυπταζόμενος γὰρ ὁ τοιοῦτος ὡς εἶπον ῥαδιούργως πάλιν καὶ δολίως λέγει· πιστεύω ὅτι πατήρ πατήρ, υἱὸς υἱός, πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα ἅγιον· ὑπόνοιαν δὲ ἔχει τοιαύτην κεκρυμμένην, ὡς ἀφ' ἡμῶν τὸ θεῖον ἀπεικάσας, λέγων ἐν ἑαυτῷ, ὅτι ὡς ἔχω σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ πνεῦμα ἀνθρώπειον, 81.6 οὕτω καὶ ἡ θεότης. πατήρ μὲν ὡς εἶπειν τὸ εἶδος, υἱὸς δὲ ὡς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχὴ, πνεῦμα δὲ ὡσπερ τὸ ἐμπνέον διὰ τοῦ ἀνθρώπου. 81.7 τινὲς γὰρ δολιεύονται καὶ οὕτως νομίζουσι τὴν θεότητα. ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθομεν, ἀλλ' ἰδοὺ ὁ πατήρ ἐν οὐρανῷ διὰ φωνῆς μαρτυρεῖ, ἰδοὺ ὁ υἱὸς ἐν Ἰορδάνῃ, ἰδοὺ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει περιστερᾶς κατερχόμενον ἐσχηματίζετο· ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸ ἐσχηματίζετο, καθ' ἑαυτὸ ὑπόστασις ὄν, οὐκ ἄλλοία παρά τὴν τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ὑπόστασις ἐξ ὑποστάσεως τῆς αὐτῆς 81.8 πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος. καὶ πάλιν ἑτέρως· ἰδοὺ πατήρ κάθηται ἐν οὐρανῷ, *. τὸ δὲ κάθηται μὴ πάλιν ὑπολάμβανε ἀνθρωπίνως, ἀλλ' ἀνεκδιηγῆτως καὶ ἀκαταλήπτως ἔχε. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς εἰς τὸν πατέρα, ἀλλ' «ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ 81.9 πατρὸς». καὶ πάλιν περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀγίου λέγων ὁ μονογενὴς ἐδίδασκεν «ἀπέρχομαι, κάκεινος ἐλεύσεται, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. ἐὰν μὴ ἐγὼ ἀπέλθω, κάκεινος οὐκ ἔρχεται». εἰ δὲ ἦν τὸ πνεῦμα συναλοιφὴ αὐτῷ τῷ υἱῷ, οὐκ ἂν ἔλεγεν «ἀπέρχομαι κάκεινος ἔρχεται», ἀλλ' ἵνα δείξῃ. ὑπόστασιν καὶ ὑπόστασιν. μία δὲ ἐστὶ θεότης εἰς θεὸς μία ἀλήθεια.

82.1 Καὶ οὕτω γέγραφα τῷ βουλομένῳ * τὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀκολουθίαν καὶ βεβαίαν ὁμολογίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ εὐαγγελίων καὶ ἀποστόλων καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων ἕως ἡμετέρων χρόνων ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀχράντως 82.2 πεφυλαγμένην, ἐπὶ φθόνῳ δὲ ἀκαταστασίας τῆς μιᾶς καὶ ἀληθινῆς πίστεως κατὰ καιρὸν καὶ καιρὸν διὰ τῶν αἱρέσεων τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ ἐλπίδα καὶ σωτηρίαν ἡμῶν διωχθεῖσαν, ὑπομείνασαν δὲ ἐν τῇ αὐτῆς ἀληθείᾳ, τῶν αἱρέσεων καθ' ἕκαστον χρόνον ἑαυτὰς χραίνου 82.3 σῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπαλλοτριουμένων· ὡς καὶ προσφάτως πάλιν ἀκούομεν τινῶν τῶν τὰ πρωτεῖα δοκούντων ἀποφέρεσθαι παρά τισι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκητῶν καὶ Θηβαΐδος καὶ ἄλλων ἄλλοθι κλιμάτων, τὰ ὅμοια τοῖς Ἱερακίταις φρονούντων καὶ λεγόντων ἀνάστασιν μὲν τῆς ἡμετέρας σαρκός, οὐ ταύτης δέ, ἀλλ' ἄλλης τινὸς ἀντ' αὐτῆς, ὡς ἐκτραπέντων τῶν τοιούτων καὶ εἰς μύθους ἐκτρεψάντων τὴν τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν καὶ τὴν βεβαίαν ἡμῶν ἐλπίδα. διὸ καὶ περὶ τούτου ἀναγκαζόμεθα αὐθις λέγειν.

83.1 Ἄπιστοι μὲν γὰρ ἀρνοῦνται τὸ πᾶν τῆς ἀναστάσεως, κακόπιστοι δὲ συρφετωδῶς καὶ ἀνοήτως τῆς κατὰ ἀλήθειαν ἐλπίδος 83.2 ἐκπεπτώκασι τῷ οὕτω νοεῖν περὶ τῆς ἀναστάσεως. καὶ Ἕλληνες μὲν οἱ τελείως ἀρνούμενοι τὴν ἀνάστασιν διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ πλήθους τῶν παρ' αὐτοῖς γινομένων ἀνομημάτων· μισοῦσι γὰρ τὴν ἀνάστασιν δι' ἣν μέλλουσι αἰσχύνῃν ὑφίστασθαι ἐν τῇ ἀναστάσει, τὸν θεὸν ἀγνοήσαντες καὶ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς· πλὴν ὅτι ἀναστήσονται, κἂν 83.3 μὴ βούλωνται. αὐτὴ γὰρ ἡ κτίσις διαρρηδὴν αὐτοὺς ἐλέγχει, ὑποφαίνουσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναστάσεως τὸ εἶδος. δύνει γὰρ ἡ ἡμέρα καὶ νεκρῶν αἰνιττόμεθα τὸν τρόπον, κοιμισμὸν αἰνιττομένης τῆς νυκτός· ἀνατέλλει ἡ ἡμέρα ἡμᾶς διυπνίζουσα καὶ ἀναστάσεως 83.4 ὑποδεικνύουσα τὸ σημεῖον. δρέπονται οἱ καρποὶ καὶ ἡ στάσις τῶν ὄντων ἐκτέμενεται, τῆς

ἡμῶν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς ὀριζομένου τοῦ προσώπου. σπείρεται ἡ γῆ καὶ βλαστάνει, * ὅτι τὰ τεθαμμένα μετὰ τὴν τομὴν ἀναστήσεται. ἀκρις τελευτᾷ, θάψασα τὸ ἐξ αὐτῆς ἀποβληθὲν κύημα ἐν τῇ γῆ καὶ μετὰ καιρὸν ἡ γῆ ἀποδίδωσι τὰ τεθαμμένα· τὰ σπέρματα τῶν γενημάτων σπείρεται καὶ πρῶτον ἀποθνήσκει 83.5 ἔπειτα τελεσφορεῖται· «ἐὰν γὰρ μὴ ἀποθάνῃ, οὐ ζωογονεῖται». σφραγίδας ἐν ἡμῖν ὁ θεὸς ἐποίησε διὰ τῶν ὀνύχων δέκα καὶ δέκα ἀναστάσεως, μαρτυρούσας περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος. ἀλλὰ καὶ ὡς διὰ στεφάνου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τῆς τριχὸς τὴν ἡμῶν ἀνάστασιν ἐκήρυξε. τὸ γὰρ δοκοῦν ἐν ἡμῖν νεκρὸν σῶμα, τουτέστι τρίχες καὶ ὄνυχες, καθ' ἑκάστην τεμνόμεναι καὶ τεμνόμενοι αὐθις θάλλουσι, σημαίνουσαι τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐλπίδα.

84.1 Καὶ ἀμύθητα ἔστιν εἰπεῖν εἰς πληροφορίαν τῶν ἀπίστων ἐξ ὑποδειγμάτων. ἀλλ' οὐκ ἔπεισε τούτους ἡ φάττα τὸ ὄρνεν οὐδὲ ὁ μυωξὸς τὸ ζῶον. ἀποθνήσκει γὰρ τὸ τοιοῦτον ἐξάμηνον καὶ ἡ φάττα ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ αὐθις μετὰ τοὺς καιροὺς αὐτῶν 84.2 ἀναβιοῦσι. κάρθαρα δὲ μέλλοντες τελευτᾶν ἐπὶ σφαῖραν τῆς κόπρου ἑαυτοὺς κρύβουσι, θάψαντες τὴν τοιαύτην σφαῖραν ἐν τῇ γῆ καὶ καταχώσαντες, καὶ οὕτως ἐκ τῆς αὐτῶν ἰκμάδος αὐθις εὐρίσκονται, 84.3 ἀναβιοῦντες ἐξ αὐτῶν τῶν λειψάνων. περὶ δὲ τοῦ φοίνικος τοῦ Ἀραβικοῦ ὄρνέου περισσόν μοι τὸ λέγειν. ἤδη γὰρ εἰς ἀκοὴν ἀφίκται πολλῶν πιστῶν τε καὶ ἀπίστων. ἡ δὲ κατ' αὐτὸν ὑπόθεσις τοιάδε φαίνεται· πεντακοσιοστὸν ἔτος διατελῶν ἐπὶ γνοίῃ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἐνστάνα, σηκὸν μὲν ἐργάζεται ἀρωμάτων καὶ φέρων ἔρχεται εἰς πόλιν τῶν Αἰγυπτίων Ἡλιούπολιν οὕτω καλουμένην, ὧν δ' ἐρμηνευομένην ἀπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς διαλέκτου καὶ Ἑβραϊδος, 84.4 καὶ ταρσοῖς ἰδίους τὰ στήθη τὰ ἑαυτοῦ μαστίξας πολλά, πῦρ ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ προφερόμενος ἐμπύρησι τὴν ὑποκειμένην ὕλην τῷ τόπῳ καὶ οὕτως ἑαυτὸν ὀλοκαυτοῖ καὶ πάσας τὰς σάρκας αὐτοῦ σὺν 84.5 ὀστέοις ἐκτεφροῦται. ἐκ θεοῦ δὲ οἰκονομίας νέφος ἀποστέλλεται καὶ ὑετίζει καὶ κατασβεννύει τὴν τὸ σῶμα τοῦ ὄρνέου καταδαπανήσασαν φλόγα, νεκροῦ μὲν ἤδη ὄντος τοῦ ὄρνέου καὶ ὀπτηθέντος ἀκρότατα· 84.6 σβεσθείσης δὲ τῆς φλογὸς λείψανα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἔτι ὠμὰ περιλείπεται καὶ πρὸς μίαν ἡμέραν ἀφανισθέντα σκώληκα γεννᾷ· ὁ σκώληξ πτεροφυεῖ νεοττὸς γενόμενος, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀδρύνεται καὶ ἀδρυνθεὶς τοῖς τῷ τόπῳ ἐξυπηρετούμενοις ἑαυτὸν ἐμφανίζει καὶ αὐθις ἀνατρέχει εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ ἀναπαύεται.

85.1 Θαυμάσαι δέ μοι ἔπεισι περὶ τῆς τῶν ἀπίστων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων βαρβάρων ἠπατημένης κατὰ πάντα διανοίας, ὡς ἐν τοῖς αὐτῶν μύθοις οὐκ αἰσχύνονται ἀνάστασιν πάντη σημαίνειν καὶ περὶ ἀνα85.2 στάσεως πολλάκις ἄδειν, ὡς οἱ μῦθοι αὐτῶν ἀναγράφουσιν Ἄλκηστιν μὲν τελευτήσασαν τὴν Πελίου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Ἀδμήτου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέος μετὰ τριήμερον ἐγγεγερμένην καὶ ἀπὸ τῶν ἀδύτων ἀνενηνεγμένην, Πέλοπα τε τὸν Ταντάλου μετὰ τὸ κρεωνομηθῆναι 85.3 τοῖς ψευδωνύμοις αὐτῶν θεοῖς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρός· Ἀμφιάρεως ὁ τοῦ Οἰκλέους ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀναζωογονηθεὶς, Γλαῦκος ὁ Μίνωος ὑπὸ Πολυεΐδου τοῦ Κοιράνου βοτάνη τινὶ ἀναζωοποιηθεὶς, Κάστωρ διὰ Πολυδεύκη τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃς ἐκὼν αὐτῷ τὴν ζωὴν παρ' 85.4 ἡμέραν ἀλλάσσειν εἴλετο, καὶ ὁ Πρωτεσίλαος διὰ Λαοδάμειαν. ἀλλὰ καὶ Σίσυφον καὶ Τάνταλον καὶ τὰς Καυκάσου θυγατέρας, ἃς Ἐρινύας κεκλήκασι, καὶ Τειρεσίαν ἅμα τούτοις κατατεταρταρῶσθαι δώσοντας δίκην ἐκέϊσε, τὸν μὲν διὰ πέτρας τὸν δὲ ὑπὸ τροχόν, καὶ ἄλλους ἄλλως τετιμωρῆσθαι καὶ ἔτι ὑπάρχειν ἐν τιμωρίᾳ, ὡς μὴ εἰς 85.5 ἀνυπαρξίαν κεχωρηκότας, ὑπάρχοντας δὲ ἐν σώμασιν. εἰ μὴ γὰρ σώματα εἶχον,

πῶς ὑπὸ πέτραν καὶ τροχὸν τιμωρίαις παρεδίδοντο; καὶ πολλὰ ἔστιν περὶ τούτων λέγειν εἰς παράστασιν τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως, ἔλεγχον δὲ τὸν πρὸς αὐτούς.

86.1 Ἄλλα καὶ οἱ ἐκ τῶν αἰρέσεων ὀρμώμενοι ἀδελφὰ τούτοις ἄδουσι καὶ συνωδὰ τῆς ἀπιστίας ἐν τῷ τινὰς μὲν τῶν αἰρετικῶν, τῶν Μανιχαίων φημί, λέγειν οὐ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἀνάστασιν ἔσεσθαι, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς προειρημένους Ἑλληνας τὸ αὐτὸ νομίζουσιν τε καὶ συνδοξάζουσιν, ὡς εἶναι τὸν λόγον αὐτῶν ληρώδης 86.2 μᾶλλον ἢ περὶ ἐκ συνέσεως προβαλλόμενον. ἐὰν γὰρ ἀνάστασιν εἴπωσιν αἱ αἰρέσεις καὶ ὅλως ἀνάστασιν ἡγοῦνται, περὶ ψυχῶν δὲ τοῦτο ὀρίζονται, εὐηθὲς ἔστι τὸ τοιοῦτον. πῶς γὰρ ψυχὴ ἀναστήσεται ἢ μὴ πεπτωκυῖα; οὐ γὰρ θάπτομεν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς 86.3 μνημείοις, ἀλλὰ τὰ σώματα. ψυχὰι γὰρ οὐ πίπτουσιν, ἀλλ' αἱ σάρκες· ὡς καὶ ἡ συνήθεια εἶωθε καλεῖν τὰ νεκρὰ σώματα πτώματα. τοίνυν εἰ ἀνάστασις παρ' αὐτοῖς ὁμολογεῖται, παντὶ τῷ δηλὸν ἔστιν ὅτι 86.4 οὐ ψυχῆς, ἀλλὰ σώματος τοῦ πεπτωκότος. Ἑλληνες δὲ πάλιν ἐλέγχονται οἱ τὸ πᾶν τῆς ἀναστάσεως ἀρνούμενοι. ἀποφέροντες γὰρ εἰς τὰ μνήματα βρώματά τε καὶ πόματα ἐν ταῖς πανδήμοις καλουμέναις ἡμέραις ὀλοκαυτοῦσι μὲν τὰ ἐδέσματα σπένδουσι δὲ τοὺς οἴνους, μηδὲν μὲν τοὺς νεκροὺς ὠφελοῦντες ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον βλάπτοντες. 86.5 πλὴν ἀναγκάζονται ἀπὸ τῆς συνηθείας ὁμολογεῖν τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν. ἔνθα γὰρ ἐτέθη τὰ σώματα τῶν τελευτησάντων παραγίνονται καὶ προσφωνοῦσι τοῖς τεθαμμένοις νεκροῖς ἐξ ὀνόματος· 86.6 ἀνάστα, φάσκοντες, ὁ δεῖνα, φάγε καὶ πίε καὶ εὐφράνθητι. καὶ εἰ μὲν τὰς ψυχὰς ἐκεῖσε νομίζουσιν ἐμπαραμένειν, ἔνθα τὰ λείψανα τῶν τελευτησάντων τέθαπται, ἀγαθὴ τις τοιαύτη περὶ τῶν ψυχῶν προσδοκία· ἐμπαραμένουσι γὰρ τὴν ἡμέραν τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς παλιγγενεσίας, ἕως τὰ σύνθετα καὶ σύζυγα αὐτῶν ἀπολάβωσι σώματα, εἰ καὶ βδελύττονται οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες τὴν σάρκα ὡς φαύλην οὖσαν καὶ τέλει ἀφανιζομένην καὶ ἐλπίδα μὴ 86.7 ἔχουσαν ἀναβιώσεως. εἰ δὲ μὴ τούτῳ τῷ τρόπῳ τοῦτο ποιοῦσι, τίνοι τῷ λόγῳ τὰς βελτίους ψυχὰς τῆς τῶν σωμάτων οὐσίας μνήμασιν ἐγκαταδέοντες καταδίκη μᾶλλον περιβάλλουσι τῇ ὑπολήψει, ὀρίζόμενοι αὐτὰς προσεδρεύειν τοῖς τετελευτηκόσι λειψάνοις; ἢ ἐπὶ ποία προσ86.8 δοκία ἐλπίδος παραγίνονται, λεγέτωσαν; ἀλλὰ δηλὸν ὅτι οὐ τὰς ψυχὰς νομίζουσιν εἶναι ἐν μνήμασιν, ἀλλ' ἐν ταμείοις τισὶν ἐκ θεοῦ ἐκάστη ψυχῇ ἀποτεταγμένοις, κατ' ἀξίαν ὧν ἐν βίῳ ἔδρασάν τε καὶ ἐπολιτεύσαντο· τὰ δὲ σώματα ἰδίαις χερσὶν ἕκαστος τοῦ πέλας ἐν ταῖς θήκαις τῶν σωμάτων εἴτουν ὀστέων κατέθεντο. εὐηθὲς δ' ἂν εἴη παρὰ πᾶσιν εἶναι τὴν μίαν ὑπόληψιν τούτων καὶ ἀκολουθίαν ὡς ἐκ πανταχόθεν ὠμολόγηται, παρὰ δὲ τοῖς ἀπίστοις τούναντίον τὰ ἀληθινὰ ἐξαρνεῖσθαι καὶ τὰ ἐν θεῷ δυνατὰ εἰς ἐλπίδας παρ' αὐτοῖς μὴ κεκρατύνθαι.

87.1 Ἄλλα περὶ τούτων ἱκανὰ νομίζω εἰρήσθαι, ἐκ τῶν πολλῶν 87.2 παραδειγμάτων ὀλίγα ἡμῶν παραθέντων. περὶ δὲ τῶν δοκούντων Χριστιανῶν εἶναι, Ὀριγένει δὲ πειθομένων καὶ τὴν μὲν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ὁμολογούντων σαρκὸς τε τῆς ἡμετέρας καὶ σώματος τοῦ κυρίου τοῦ ἀγίου ἐκείνου τοῦ ἀπὸ Μαρίας ἀνειλημμένου, ταύτην δὲ τὴν σάρκα λεγόντων μὴ ἐγείρεσθαι, ἀλλ' ἄλλην ἀντὶ ταύτης ἐκ θεοῦ δίδοσθαι, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων εἴποιμεν ἀσεβεστέραν ἔχειν ὑπόληψιν καὶ εὐηθεστέραν τῆς παρ' Ἑλλήσι καὶ ταῖς λοιπαῖς αἰρέσεσιν 87.3 ὑπονοίας; πρῶτον μὲν γὰρ εἰ ἄλλη ἀντὶ ταύτης ἐγείρεται κατὰ τὸν αὐτῶν λόγον, οὐ δικαία ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις κατὰ τὸν αὐτῶν μῦθον, ἄλλην σάρκα κρίνουσα ἀντὶ τῆς ἀμαρτησάσης ἢ ἄλλο σῶμα φέρουσα

εἰς δόξαν κληρονομίας βασιλείας οὐρανῶν ἀντὶ τοῦ ἐν νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ διωγμοῖς ὑπὲρ ὀνόματος θεοῦ κεκμηκότος 87.4 σώματος. πῶς δὲ καὶ ψυχὴ κριθήσεται μόνη κατὰ τὸν λόγον τῶν αἱρέσεων, μὴ παρόντος τοῦ συναμαρτήσαντος σώματος; ἀντεῖπη γὰρ ἡ τοιαύτη ψυχὴ τῇ τοῦ θεοῦ κρίσει, φάσκουσα τοῦ σώματος γεγε87.5 νῆσθαι τὰ ἀμαρτήματα. ἔχει γὰρ καὶ τὴν ἀπόδειξιν κατὰ τὸν τῶν φιλονεικία φερομένων λόγον καὶ μὴ ἀληθεία. δύναται γὰρ λέγειν· οὐκ ἐγὼ ἥμαρτον, ἀλλὰ τὸ σῶμα. ἐξότου γὰρ ἐξήλθον ἐκ τοῦ σώματος, οὔτε ἐπόρνευσα οὔτε ἐμοίχευσα, οὐκ ἔκλεψα οὐκ ἐφόνευσα οὐκ 87.6 εἰδωλολάτρησα οὐ τι τῶν κακῶν καὶ ἀνηκέστων εἰργασάμην. καὶ εὐλογος εὑρεθήσεται ἢ αὐτῆς ἀπολογία. εὐλόγως δὲ αὐτῆς ἀπολογουμένης τί ἐροῦμεν; ἀργὴ ἄρα ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις; ἀλλ' «ἀδίκως ἐπιφέρει τὴν ὀργὴν ὁ θεὸς κατὰ τῶν ἀνθρώπων; μὴ γένοιτο».

88.1 Οἶδαμεν δὲ ὅτι «πάντα τῷ θεῷ δυνατά» καὶ δύναται καὶ σῶμα φέρειν ἄνευ ψυχῆς καὶ τὰ ἀφανῆ γεγονότα σώματα δύναται ποιῆσαι πάλιν ἀναβιοῦν κινεῖσθαι τε αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν ἄνευ ψυχῶν, ἐὰν θέλη, ὡς καὶ ἤδη διὰ τοῦ ἀγιωτάτου Ἰεζεκιήλ τὴν τοιαύτην 88.2 οἰκονομίαν ἐποίησεν. ἔλεγε γὰρ τῷ ἀγίῳ προφήτῃ «εἶπέ, υἱὲ ἀνθρώπου, συναχθῆναι ὅστοῦν πρὸς ὅστοῦν καὶ ἀρμονίαν πρὸς ἀρμονίαν»· καὶ ἦν θαυμάσαι τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, ὅτι μηδέπω τῶν ψυχῶν ἐμβληθεισῶν, ἀλλὰ ξηρῶν ὄντων τῶν ὀστέων οὐ μόνον τοῦ κινεῖσθαι ἔσχον δύναμιν ἐπὶ τῆς τοῦ θεοῦ προσταξέως, ἀλλὰ καὶ 88.3 συνέσεως τὰ ὀστᾶ ἐνεπλήσθη καὶ γνώσεως οὐ τῆς τυχούσης, οὐ γὰρ τὰ πρὸς τοὺς πόδας ὀστέα ἐγγὺς τῶν μερῶν τῆς κεφαλῆς κατὰ λήθην ἐβάδιζεν οὐδὲ οἱ τοῦ τραχήλου σπόνδυλοι περὶ τὰς τῶν ἀστραγάλων ἀρμονίας πλανώμενοι τὸν τόπον ἐξήτουν, ἀλλ' ἕκαστον τῶν ὀστέων καὶ ἐκινήθη καὶ ἐβάδιζε κατὰ σύνεσιν καὶ τῇ αὐτοῦ ἀρμονίᾳ 88.4 προσετίθετο. εἰ γοῦν θέλει ὁ θεός, δύναται καὶ σῶμα ἄνευ ψυχῆς ἐγεῖραι. ἐν τούτῳ γὰρ τὸ δυνατόν αὐτοῦ ἔδειξεν, ἐν τῷ τὸ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀπηλπισμένον ἐκεῖνο πρῶτον ποιῆσαι ἀναβιοῦν διὰ τοῦ 88.5 τῷ Ἰεζεκιήλ προστεταχέναι. καὶ οὐκ εἶπεν· εἶπέ, υἱὲ ἀνθρώπου, πρῶτον ἐλθεῖν τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐξευμαρίσαι τὸ δυσχερὲς διὰ τὴν πίστιν, φημί δὲ τὸ τὰ σώματα συναχθῆναι, τότε προσέταξε τὰς ψυχὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτὰ τὰ σώματα· «καὶ ἀνέστη δέ» φησί «πολλὴ 88.6 συναγωγή». δύνασθαι τοίνυν τὸν θεὸν ποιῆσαι ἕφην καὶ σῶμα δίχα ψυχῆς ἀναβιοῦν, καθὰ προδέδεικται, ἀλλ' οὐ δύναται κριθῆναι καθ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα. ἔχει γὰρ δικαίαν ἀπολογίαν πρὸς τὴν τοῦ 88.7 θεοῦ κρίσιν. φάσκει γὰρ καὶ αὐτὸ λέγον· ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἦν ἡ ἀμαρτία, οὐκ ἡμῶν αἴτιον ἐγώ. ἐξότου γὰρ ἐλύθη καὶ ἐκείνη ἀπ' ἐμοῦ ἀπέστη, μὴ ἐμοίχευσα μὴ ἐπόρνευσα μὴ κέκλοφα μὴ εἰδωλολάτρησα μὴ τι τῶν τοιούτων ἀμπλακημάτων εἰργασάμην; καὶ ἔσται κατὰ τὸν τῶν φιλονεικῶν λόγον ἄπρακτος ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις. 88.8 διὰ τοῦτο ὡς ἦν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ σύνθετος εἷς ἄνθρωπος ἐκ θεοῦ γεγεννημένος, αὐτῆς ὁ δίκαιος κριτῆς τὸ σῶμα ἐγείρει καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ δίδωσι. καὶ οὕτως δικαία γενήσεται ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις, ἀμφοτέρων κοινωνούντων ἢ τῆς δι' ἀμαρτίας τιμωρίας ἢ τῆς δι' ἀρετὴν ἢ θεοσεβείας καὶ τῆς μελλούσης ἀποδίδοσθαι τοῖς ἀγίοις μισθαποδοσίας.

89.1 Ταῦτα δὲ εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας τῆς ἡμῶν ἐλπίδος ἰκανῶς ἔχειν νομίζοντες ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν παρεθέμεθα. διὰ δὲ τοὺς λέγοντας ἕτερον σῶμα ἀντὶ τοῦ πίπτοντος ἐγειρεσθαι, πάλιν τῷ καμάτῳ προστιθέμεθα, ὠφελῆσαι τοὺς βουλομένους συνιέναι καὶ τὴν 89.2 αὐτῶν ζωὴν ἀπολέσαι μὴ πειρωμένους βουλόμενοι. γένοιτο γὰρ κάμνειν ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους καὶ μηδαμινούς καὶ ἑαυτοὺς καὶ πάντας ὠφελεῖσθαι καὶ

μη ἀρνεῖσθαι ἀνάστασιν τῆς ἡμετέρας σαρκός, ἐν ἧπερ πᾶς ὁ θησαυρὸς καὶ κρηπὶς παντὸς σώφρονος λογισμοῦ καὶ πάσης ἀγαθοεργίας ἐλπίς διάκειται κατὰ τὸ εἰρημένον «ἔχοντες τὸν θησαυρὸν 89.3 τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι» καὶ τὰ ἐξῆς. ἐγκρατευόμεθα γὰρ οἱ ἀσθενεῖς, ἀγνεύομεν οἱ ταπεινοί, ἐλεημοσύνας ἐπιποθοῦμεν ποιεῖν οἱ ἀδύνατοι διὰ τὴν τῶν προσδοκωμένων ἀπόληψιν, τῆς τῶν νεκρῶν 89.4 ἀναστάσεως· καὶ οὕτως ὁ κανὼν τεθεμελίωται πίστεως καὶ ἐλπίδος θεοῦ ἀγάπης καὶ μαρτυρίου ὑπὲρ ὀνόματος θεοῦ ἐν διωγμοῖς βασάνων καὶ ἄλλων ἀπανθρώπων κολάσεων ἐν τοῖς μὴ ἀρνούμενοις ἀνάστασιν τῆς ἡμῶν σαρκός, ἀλλὰ πιστεύουσιν ὅτι αὐτὸ τὸ σπειρόμενον ἐν τῇ 89.5 γῆ ἐγερθήσεται. δύο γὰρ σαφεῖς καὶ ἀληθεῖς μαρτυρίας ἔδωκαν ἡμῖν αἱ θεῖαι γραφαί, δι' ὧν δυνάμεθα τὴν τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως ἐλπίδα γνῶναι καὶ μὴ σφαλῆναι μύθοις κενοδόξων ἀνθρώπων ἀπατηθέντων καὶ τῷ βίῳ ἀπάτην γραψάντων. ἵνα οὖν μὴ πολλαῖς μαρτυρίαις χρήσωμαι οὐ γὰρ εἰσιν ὀλίγα ἐν καινῇ τε καὶ παλαιᾷ περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως συντόμως ἐρῶ τοῦτο· 90.1 ὅτι εἰ ἄλλο ἦν τὸ ἐγειρόμενον, καθάπερ τινὲς φάσκουσιν, οὐκ ἂν ὁ ἀπόστολος διεβεβαιοῦτο λέγων «δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο 90.2 ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν». ἐπειδὴ δὲ δεῖ καὶ περὶ δόξης τῶν ἀγίων, ὡς μέλλουσι φαιδρύνεσθαι τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι ἐν δόξῃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν καθάπερ λέγει «ἐγείρεται ἐν δόξῃ», ἐδραιωθῆναι ἡμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι, φησὶν ἡ ἀγία γραφή «ἄφρων, σὺ ὁ σπεῖρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ γενησόμενον σῶμα σπεῖρεις, ἀλλ' εἰ τύχοι κόκκον σίτου ἢ τινος τῶν ἄλλων σπερμάτων καὶ ὁ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα ὡς ἠθέλησε». 90.3 τοῦτο εἰς δόξαν τῶν ἐγειρομένων ἐν φαιδρότητι εἶπεν· ἵνα δὲ δείξῃ αὐτὸν τὸν κόκκον προσλαμβάνοντα τὴν δόξαν, δι' ἑαυτοῦ εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ καὶ «ἐν Παύλῳ λαλήσας» περὶ ἀναστάσεως· «ἐὰν μὴ πεσὼν ὁ κόκκος τοῦ σίτου εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ», φησί, «μόνος μένει· 90.4 ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολλοὺς κόκκους φέρει». ἄρα γοῦν ὁ ἀπόστολος κόκκον ἔφησε καὶ ὁ σωτὴρ τὸν αὐτὸν κόκκον τοῦ σώματος δι' ἑαυτοῦ ἀπέδειξε. τί οὖν ἐροῦμεν; οὐκ αὐτὸ τὸ σπαρὲν ἴδιον αὐτοῦ σῶμα τουτέστιν ὁ κόκκος ἀνέστη; ἢ ἕτερον ἦν τὸ ἐξ αὐτοῦ μετὰ τὴν τριῆ90.5 μερον ἀναστὰν ἐκ τοῦ μνημείου; ὡς οἱ ἄγγελοι λέγουσιν· «ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε» καὶ ὡς φησι τῇ Μαρίᾳ «μὴ μου ἄπτου· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου» καὶ ὡς δείκνυσι τὰς χεῖρας καὶ τὴν 90.6 πλευρὰν τῷ Θωμᾷ λέγων «μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός». ἀπίστων γὰρ ἔστι τὸ εἰπεῖν ὅλως οὐκ ἀνέστη, ἢ καὶ κακοπίστων ἔστι τὸ εἰπεῖν, οὐκ αὐτὸ τὸ ὄν καὶ κοιμηθὲν ἀνέστη, πιστῶν δὲ ἔστι τὸ εἰπεῖν ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα ἀνέστη καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σώματος οὐ ἤγειρε τὸ ἡμῶν εἰς ἐλπίδα ἀληθείας κατέστη.

91.1 Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς τύπους εἶασε τῶν ἡλῶν, μὴ ἀπαλείψας αὐτοὺς μηδὲ τὸν τύπον τῆς λόγχης, καίτοι γε εἰσελθὼν θυρῶν κεκλεισμένων. τὸ γὰρ σαρκικὸν αὐτοῦ πνευματικὸν ἀνέστη, ἀλλ' οὐκ ἄλλο παρὰ τὸ ὄν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄν, εἰς θεότητα συνενωθὲν, εἰς 91.2 λεπτότητα πνεύματος κοσμηθὲν. εἰ μὴ γὰρ ἦν λεπτότης πνεύματος, ποῖα τις ὀπὴ ἐδέχετο σῶμα ὀγκηρόν; ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ φθαρτὸν ἡμῶν ἐνδύεται ἀφθαρσίαν ἐν ἀληθείᾳ εἰ γὰρ καὶ θνητὸν ἔστιν, ἀθανασίαν ἐνδύεται, εἰσηλθε μὲν θυρῶν κεκλεισμένων, ἵνα δείξῃ τὸ παχυμερὲς λεπτομερὲς καὶ τὸ θνητὸν ἀθάνατον καὶ τὸ 91.3 φθαρτὸν ἀφθαρτον· ἵνα δὲ πάντας ἐλέγξῃ τοὺς ἀπιστοῦντας εἰς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, φημὶ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ὁ εἰς λεπτότητα μεταβάλλων τὸ σῶμα καὶ εἰς πνεῦμα συγκεράσας τὴν σάρκα μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐκ ἀπήλειψε τὰς οὐλὰς τῶν ἡλῶν οὐδὲ τὸν τύπον τῆς 91.4 λόγχης, ἀλλ' ἔδειξεν αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πεπονθὸς ὅτι οὐκ ἄλλο ἦν

τὸ ἀναστὰν οὐδὲ ἀπ' αὐτοῦ ἕτερον φυέν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πεπονθὸς ἀπαθὲς καὶ αὐτὸς ὁ πεσὼν κόκκος ἀναστὰς, ἀναστὰς δὲ 91.5 ἄφθορος. καὶ ἵνα πάλιν μὴ νομίσωμεν μέρος τι ἐγγεῖρθαι ἐξ αὐτοῦ, * αὐτὸ μὲν ὅλον οὐκ εἶδε διαφθοράν, λέγει γάρ «οὐ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν», αὐτὸ δὲ ὅλον ἀνέστη, λέγει 91.6 γάρ «ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε». εἰ δὲ ἠγέρθη καὶ οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀληθινῶς ἀνέστη· καὶ οὐ σφάλονται αἱ γραφαί, οὔσαι ἡμετέρα ζωή. καὶ ἵνα μὴ εὔρωσιν οἱ ἠπατημένοι πρόφασιν, ὅστέα καὶ σάρκα ἔδειξε τῷ Θωμᾶ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἔλεγεν «ἴδετέ με, ὅτι ἐγὼ εἰμι. πνεῦμα γὰρ ὅστέα καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα».

92.1 Ἐὰν δέ τις σοφιζόμενος εἶπη· ἀλλὰ τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν σῶμα ἐξαίρετον ἦν διὰ τὸ μόνον συνειληφθαι ἀπὸ Μαρίας καὶ χωρὶς σπέρματος ἀνδρός, ἄρα γοῦν καὶ τὸ τοῦ Ἀδάμ ἄλλο ἦν παρὰ τὸ ἡμῶν, ὅτι ἀπὸ γῆς μόνον ἐλήφθη χωρὶς σπέρματος ἀνδρός; ἀλλ' 92.2 οὐδεὶς ἔχει τοῦτο εἰπεῖν οὐδὲ ἀποδείξει. ἐὰν δέ τις πάλιν σοφιζόμενος εἶπη· τὸ τοῦ Χριστοῦ μόνον ὅλον ἀνέστη, τὸ δὲ ἡμῶν οὐκ αὐτὸ ἐγείρεται, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἕτερον, πῶς οὖν λέγει «ἀνέστη Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων;» ἔν ἐστι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα 92.3 * ἀπαρχὴ τῶν ἐγειρομένων. πῶς δὲ ἀπαρχὴ γέγονε Χριστὸς τῶν κεκοιμημένων, μαθέτωσαν καὶ μὴ πάλιν εἰς ἄλλην πλάνην τραπῶσι 92.4 καὶ νομίσωσι τὰς ἄλλας γραφὰς ψεύδεσθαι. πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἤγειρε τὸν Λάζαρον καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τῆς ἐν τῇ Ναῖν καὶ Ἡλίας ἤγειρε νεκρόν, ἀλλὰ καὶ Ἐλισσαῖος δύο ἤγειρε νεκρούς, ἕνα μὲν ἔτι 92.5 περιόντα ἕνα δὲ ταφέντα. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀναστάντες πάλιν τεθνήκασιν, προσδοκῶσι δὲ τὴν μίαν καὶ καθολικὴν ἀνάστασιν· ὁ δὲ Χριστὸς «ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων», ὅτι ἀναστὰς «οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος 92.6 αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἅπαξ γὰρ ἀπέθανεν, ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας τὸ πάθος διὰ τὰ ἡμέτερα πάθη· ἅπαξ ἐγεύσατο θανάτου, «θανάτου δὲ σταυρικοῦ», ἐκὼν δι' ἡμᾶς ὁ Λόγος 92.7 ἐλθὼν εἰς θάνατον, ἵνα θανάτῳ θάνατον θανατώσῃ· ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, οὐ πάσχων ἐν τῇ θεότητι, συμπάσχων δὲ μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν ἀπαθείᾳ, πάθος αὐτῷ λογιζόμενον αὐτοῦ δὲ μένοντος ἐν ἀπαθείᾳ· θάνατος αὐτῷ λογιζόμενος αὐτοῦ μένοντος ἐν 92.8 ἀθανασίᾳ, μᾶλλον δὲ ὅλος ὢν ἀθανασία. αὐτὸς γὰρ εἶπεν «ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή». * οὔτε διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἡ ἐλπίς. «ἐπικατάρτος, γὰρ φησιν, ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον. καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική.»

93.1 Τί οὖν ἐροῦμεν; οὐκ ἄνθρωπος ὁ Χριστός; ἐκ τῶν προλελεγμένων παντὶ τῷ δηλόν ἐστιν ὅτι ἀναμφιβόλως ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον θεὸν Λόγον ἄνθρωπον γεγονότα οὐ δοκῆσει, ἀλλ' ἀληθείᾳ. 93.2 ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος ἐλθὼν ἐν προκοπῇ θεότητος. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπῳ ἡμῖν ἡ ἐλπίς τῆς σωτηρίας· οὐδεὶς γὰρ πάντων τῶν ἀπὸ Ἀδάμ ἀνθρώπων ἠδυνήθη ἐργάσασθαι τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ θεὸς Λόγος ἄνθρωπος γεγονώς, ἵνα μὴ ἡ ἐλπίς ἡμῶν ἢ ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπὶ 93.3 θεὸν ζώντα καὶ ἀληθινόν, γενόμενον ἄνθρωπον. «πᾶς γὰρ ἱερεὺς ἀπὸ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὅθεν ἀπὸ τῆς ἡμῶν σαρκὸς ἀνέλαβεν ὁ κύριος ἐλθὼν τὴν σάρκα καὶ ἄνθρωπος γέγονεν ἡμῖν ὅμοιος ὁ θεὸς Λόγος, ἵνα ἐν τῇ θεότητι δῶῃ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι πάθῃ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, πάθος διὰ τοῦ πάθους λύσας καὶ 93.4 θάνατον διὰ θανάτου τοῦ ἰδίου θανατώσας. ἐλογίσθη δὲ τὸ πάθος εἰς τὴν θεότητα, καίτοι γε τῆς θεότητος ἀπαθοῦς οὔσης, λογιζόμενου δὲ τοῦ πάθους τῇ θεότητι, ὅτι οὕτως εὐδόκησεν ἐλθὼν ὁ ἅγιος καὶ 93.5 ἀπαθὴς θεὸς Λόγος. ἔστι δὲ τὸ ὑπόδειγμα τοιόνδε τι· ὡς ἐάν τις ἱμάτιον ἢ ἐνδεδυμένος,

ἐν δὲ τῷ ἱματίῳ αἷμα ῥαντισθὲν μολύνη τὸ ἱμάτιον, τὸ δὲ * σῶμα οὐκ ἔφθασε τοῦ ἐνδεδυμένου, λογίζεται δὲ 93.6 ὁ σπῖλος ὁ ἐκ τοῦ αἵματος τῷ ἐνδεδυμένῳ τὸ ἱμάτιον, οὕτως ἐν τῇ σαρκὶ πέπονθεν ὁ Χριστός, ἐν αὐτῷ φημι τῷ κυριακῷ ἀνθρώπῳ, ὃν εἰς ἑαυτὸν ἀνεπλάσατο ἔλθων ἀπ' οὐρανῶν αὐτὸς ὁ ἅγιος θεὸς Λόγος· ὡς φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος «θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι» καὶ πάλιν «Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, 93.7 καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀπλίσασθε». καθὼς τὸ αἷμα ἐν ἱματίῳ λογίζεται τῷ φοροῦντι, ἐλογίσθη αὐτῷ τὸ πάθος τῆς σαρκὸς εἰς θεότητα, μηδὲν αὐτῆς παθούσης, ἵνα μὴ εἰς ἀνθρώπον ἔχη ὁ κόσμος 93.8 τὴν ἐλπίδα, ἀλλ' ἐν τῷ κυριακῷ ἀνθρώπῳ, τῆς θεότητος ἀναδεχομένης λογισθῆναι εἰς αὐτὴν τὸ πάθος, ἵνα γένηται ὑπὲρ κόσμου ἢ ἀπὸ θεότητος ἀπαθοῦς σωτηρία, ἵνα τὸ ἐν σαρκὶ γενόμενον πάθος εἰς τὴν θεότητα λογισθῆ, καίτοι γε μηδὲν παθούσης αὐτῆς, ἵνα πληρωθῆ ἢ λέγουσα γραφή «εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἔσταύρωσαν» καὶ τὰ ἐξῆς.

94.1 Ἐσταυρώθη οὖν, ἔσταυρώθη ὁ κύριος καὶ προσκυνοῦμεν τὸν ἔσταυρωμένον, τὸν ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ εἰς οὐρανούς ἀνελθόντα. «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως 94.2 θεοῦ» κατὰ τὸ γεγραμμένον· «ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν», ὡς ῥανίδα ἀπὸ πελάγους ἀρυόμενοι τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως καὶ καταλαμβάνοντες τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ὑπόδειγμα, τῆς ἡμῶν ἐλπίδος τὴν χάριν εὐδοκία πατρὸς θελήσει υἱοῦ σὺν θελήσει ἁγίου πνεύματος, * τῆς αὐτῆς θεοῦ οἰκονομίας. 94.3 εἶχον δὲ πᾶσαι αἱ γραφαὶ σποράδην τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως, ἔτηρεῖτο δὲ τὸ τέλειον τῆ αὐτοῦ τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου παρουσία. 94.4 «πλήρωμα γὰρ νόμου Χριστός» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ποῦ γὰρ οὐκ ἔλεγε τὸ θεῖον γράμμα περὶ ἀναστάσεως; πρῶτον τὸ τοῦ Ἄβελ αἷμα κηρύττει· μετὰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν «ἔτι λαλεῖ», ὡς φησιν ἡ γραφή. «Ἐνώχ μετετέθη καὶ οὐχ ἠύρισκετο καὶ οὐκ εἶδε θάνατον· εὐηρέστησε γὰρ τῷ θεῷ». Νῶε κιβωτὸν κατεσκεύασεν ἐκ θεοῦ προστάγματος, ἑαυτῷ 94.5 παλιγγενεσίαν τῷ οἰκείῳ ἐργαζόμενος οἴκῳ. Ἀβραὰμ γηραλέος λαμβάνει παῖδα «νεκρωμένου ἤδη τοῦ σώματος» καὶ ἐκ νεκρῶν ὁ θεὸς τὴν ἐλπίδα κεχάρισται, νεκρωθείσης μάλιστα «τῆς μήτρας Σάρρας» καὶ τὸ «πεπαλαιωμένον καὶ ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γεγονός», τῆς κατ' ἐθισμόν γυναικὸς ἀκολουθίας ἢ ξηρανθεῖσα πηγὴ, αὐθις δύναμιν λαμβάνει εἰς καταβολὴν σπέρματος καὶ ἡ γηραλέα ὡς νεωτέρα 94.6 κῦσκει. καὶ Ἰσαὰκ ἀπὸ θανάτου ζῶν τῷ πατρὶ παρεδόθη· ὁ γὰρ θεὸς ἐκ νεκρῶν τῷ πατρὶ τὸν παῖδα παραδιδούς ζῶντα ἀναστάσεως 94.7 ἐλπίδα ἐκήρυττεν. Ἰακώβ δείκνυσι τὴν πραγματείαν, μὴ ἐν δευτέρῳ τιθέμενος τὴν τῶν ὀστέων ἐλπίδα· ἐπεμελεῖτο γὰρ τῶν τοιούτων οὐχ ὡς ἀπολλυμένων, ἀλλ' ὡς μελλόντων αὐθις ἀναβιοῦν καὶ ἐνετέλλετο ἀνακομισθῆναι ἐκ τῆς τῶν Αἰγυπτίων χώρας οὐ παρέργως. 94.8 καὶ ὁ Ἰωσήφ τοῦτο ἐσήμανε «συνανοίσετε μου τὰ ὀστᾶ» φάσκων· «ἐπισκοπῆ γὰρ ἐπισκέπεται ὑμᾶς ὁ κύριος». εἰ μὴ ἐλπίς ἦν ἀναστάσεως, τίς ὀστέων ἢ ἐπιμέλεια ἐν τῷ περὶ τῶν φθειρομένων ὀστέων 94.9 ἐντέλλεσθαι τοὺς δικαίους; πρώτη φωνὴ τῷ Μωυσῆ ἢ τοῦ θεοῦ μαρτυρία· «ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ», τῶν ἐν κόσμῳ μὲν κοιμωμένων παρ' ἐμοὶ δὲ ζώντων. ἐν πνεῦμα καὶ τὸ αὐτὸ τὸ λαλήσαν ἐν νόμῳ καὶ ἐν εὐαγγελίῳ διδάσκον. τοῦτο γὰρ καὶ Σαδδουκαίοις ὁ σωτὴρ ἐσήμαινεν «ὁ λαλῶν ἐν τοῖς προφήταις ἰδοὺ πάρειμι».

95.1 Ὑποδείξει δὲ καὶ ἡ ῥάβδος τοῦ Ἁαρὼν ξηρὰ οὔσα διὰ πολλῶν τάχα ἐτῶν καὶ

ἐν σκηνῇ ἀφ' ἑσπέρας καὶ ἄχρι τῆς ἕως καταλειφθεῖσα. αὐτοῖς γὰρ μετὰ καμάτων τὰ ζῶντα δένδρα διὰ δεκαδύο μηνῶν κατὰ περίοδον ἐνιαυτοῦ πληρουμένου καρποῦς γεννᾷ, ἡλίου τε θάλποντος ὑετῶν ἀρδευόντων δρόσων πεταννουσῶν νυκτός τε καὶ 95.2 ἡμέρας τρεφουσῶν, ὑπὸ μίαν δὲ νύκτα τὸ δυσχερὲς εὐχερὲς ὁ θεὸς εἰργάσατο. ἐβλάστησε γὰρ ἡ ξηρὰ ῥάβδος καὶ φύλλα ἐκβάλλει καὶ καρποὺς πεπείρους. τὰ ὅμοια γὰρ ὑπέδειξε ὁ θεὸς τῆς μελλούσης 95.3 ὑπ' αὐτοῦ ἔσσεσθαι ἀναστάσεως. συλλαμβανομένων δὲ τῶν παίδων κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον, ὃν ὁ κύριος ὑπέδειξε, πρῶτον καταβάλλεται σπέρμα τῆς ἀκολουθίας, ὡς κατέδειξε ὁ κύριος, κατὰ τὰς γεννητικὰς μήτρας· χρόνων δὲ ἀνακυλιωμένων τὸ καταβληθὲν ἐν τῇ γαστρὶ τελεσφορεῖται διὰ χρόνου ἐνναμηνιαίου· φημὶ δὲ ὑπὸ ἐννέα μηνῶν τὸν 95.4 ἀριθμὸν τελεσιουργεῖται τὸ κυϊσκόμενον καὶ γεννᾶται. ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει οὐχ οὕτως· ὑπὸ θῆξιν γὰρ τὸ ἔργον. «σαλπίζει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι». ὡς ἔδειξε ὁ κύριος ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ὅτι τὰ κάρυα τὰ ἐν τοῖς ζῶσι δένδροις διὰ δεκαδύο μηνῶν ἐγκυμονούμενα ἐν τῷ ξηρῷ ξύλῳ πυκάζονται καὶ βλαστοὶ 95.5 γίνονται καὶ ὑπὸ μίαν νύκτα, οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ὑπὸ θῆξιν μιᾶς ὥρας ἐτελεσιούργησε τὸ διὰ δεκαδύο μηνῶν ὡς εἴρηται γινόμενον· καὶ ὡσαύτως τὸ δι' ἐννέα μηνῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ γινόμενον βρέφος, ὃ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου συναχθὲν τελειοῦται, ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει ὑπὸ θῆξιν πληρωθὲν ἀνίσταται.

96.1 Πεισάτω τοὺς ἀπίστους ἢ δύναμις τοῦ κυρίου, οὗ οὐδεὶς ἀνθίσταται τῷ βουλήματι». ἀκουσάτω Μωυσῆς καὶ ἐπιδεικνύτω. «τί ἐν τῇ χειρὶ σου;» φησὶν ὁ κύριος· ὁ δὲ εἶπε «ῥάβδος». ἡ δὲ ῥάβδος ξυλίνη ἦν αὕτη, ξηρὰ δὲ πάντως. καὶ φησι «ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τῆς 96.2 γῆς. καὶ ἔρριψε» τὴν ξηρὰν ῥάβδον. καὶ τὸ ξηρὸν ὁ θεὸς ὑγρὸν ἐπετέλει καὶ οὐ μόνον ὑγρὸν, ἀλλὰ καὶ ἔμψυχον, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει 96.3 παρηλλαγμένον καὶ τῇ οὐσίᾳ ἐτέρως ἐσχηματισμένον. οὐκ ἦν φάντασμα τὸ ἔργον· ἀλήθεια γὰρ θεοῦ προστάγματι ἐργάζεται καὶ οὐ φαντασία. ἐν ἅπασιν γὰρ διορθουμένην τὴν ἡμῶν διάνοιαν παρέστησε 96.4 διὰ Μωυσέως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. ἔγνω γὰρ ὁ προφήτης ὅτι τὸ γινόμενον οὐκ ἦν δοκῆσει, ἀλλ' ἀλήθειᾳ ἐν τῷ ἀποδρᾶσαι· εἰ γὰρ φαντασίαν ἤδει τὸ γινόμενον, οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου τοῦ 96.5 ὄψεως. ἀλλὰ μὴ πάλιν τοῦτο εἰς σκάνδαλον γενήσεται τοῖς φιλονείκοις καὶ εἴπωσιν· ὅτι ἄλλη ἦν ἡ ῥάβδος, «ὁ δὲ θεὸς ἔδωκεν» αὐτῇ ἄλλοιον «σῶμα, ὡς ἠθέλησε». καὶ πρῶτον μὲν οὖν μαθέτωσαν ὅτι 96.6 οὐκ ἄλλην ἀντὶ ἄλλης ἐψύχωσεν, ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ξηρὰν οὕσαν ἐψύχωσεν· ὅτι τοῦτο τὸ δοθὲν τῇ ῥάβδῳ σῶμα καὶ κινούμενον ὑπ' αὐτοῦ γένος ἢ εἶδος εἰς κρίσιν ὁ θεὸς οὐκ ἐκάλει οὐδὲ ἀντὶ τῆς 96.7 ῥάβδου τὸν δράκοντα ἠθέλησε δικάζειν, ἀλλὰ πληροφορίαν μὲν διὰ τῆς ῥάβδου ἀναστάσεως εἰργάσατο, τὸ δὲ ἴδιον δυνατὸν ὁ θεὸς ἀπεδείκνυ, ἵνα μή τις ἀπιστήσῃ τῷ δυνατῷ ἐν πᾶσι. καὶ αὐτὸ δὲ μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐποιήσατο· οὐ γὰρ μέρος τι τῆς ῥάβδου ἤγειρεν, ἀλλ' ὅλην τὴν ῥάβδον μετέβαλεν ὡς ἠθέλησε.

97.1 Καὶ ὅτι μὲν ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ οἱ νεκροὶ ἐλπίδα ἔχουσι ζωῆς αἰωνίου καὶ «οἱ ἐν μηνήμασιν ἀναστήσονται», κάλει μοι πάλιν μάρτυρα τὸν ἀξιόπιστον Μωυσέα. πλημμελήσαντος γὰρ τοῦ Ῥουβεὶμ ἐπαρᾶται αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἰακώβ ὁ πατριάρχης καὶ φησι «Ῥουβεὶμ πρωτότοκός μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ· μὴ ἐκζέσης. ἀνέβης γὰρ εἰς τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου καὶ ἀπεκά97.2 λυψας φησὶν, οὗ ἀνέβης». ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ ἐλθωθάρ, ὅπερ ἐστὶν ἐρμηνευόμενον μὴ

ἀνακάμψης ἢ μὴ προστεθείης ἢ πάλιν μὴ περισσεύσης, ψιλούμενον δὲ τῇ λέξει μὴ ἐκζέσης· οἱ δὲ ἐρμηνευταὶ ἐξέδωκαν 97.3 οὕτως. καὶ εἰ θέλεις μαθεῖν ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει καὶ θάνατος ἀπὸ πατρὸς ὠρίζετο τούτῳ ἡμαρτηκότι, Μωυσῆς σοὶ σαφηνίσει. 97.4 εὐλογῶν γὰρ καὶ αὐτὸς τὰς δώδεκα φυλάς ἐπὶ τὸν Ῥουβεὶμ ἐλθὼν καὶ γνοὺς ὅτι ἱερεὺς Λεὺὶ ἐν χειρὶ γὰρ τῆς ἱερωσύνης ἐλύετο καὶ ἐδεσμεύετο τὰ ἀμαρτήματα, φησὶ «ζήτω Ῥουβεὶμ καὶ μὴ ἀποθάνῃ». 97.56 πῶς δὲ ἐδύνατο ζῆν ὁ πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι ἕξ ἐτῶν τεθαμμένος· ἀλλ' ἐπεὶ ἦδει καὶ τὴν ἀνάστασιν κατὰ πάντα μέλλουσαν ἔσεσθαι, οἶδε δὲ θάνατον δευτέρον τὸν διὰ καταδίκης ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, βουλόμενος αὐτὸν ἀντὶ τῆς μιᾶς τιμωρίας κουφίσει ἀπὸ τῶν μελ97.7 λόντων φησὶ «ζήτω» ἐν τῇ ἀναστάσει, σημαίνων· ἦδει γὰρ ὅτι ζήσονται ἅπαντες «καὶ μὴ ἀποθάνῃ», τουτέστι μὴ περιβληθῆ θανάτῳ 97.8 δευτέρῳ τῷ διὰ καταδίκης καὶ βασάνῳ αἰωνίᾳ. εἰ γὰρ περὶ τῆς ζημίας τῆς ζωῆς αὐτῷ ἔμελεν, ἦρκει εἰπεῖν μόνον «ζήτω Ῥουβεὶμ»· ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν μελλόντων σημαίνει, λέγει «ζήτω Ῥουβεὶμ καὶ μὴ ἀποθάνῃ».

98.1 Καὶ πόθεν τις οὐ δυνήσεται συλλέξει τὰς τοσαύτας μαρτυρίας περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος καὶ προσδοκίας τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἐν ἀληθείᾳ 98.2 καὶ οὐκ ἐν δοκίσει; λεγέτωσαν γὰρ οἱ κενόδοξοι καὶ φιλονεικοῦντες μάτην, πότερον ποτε μέρος ἀνίσταται τῶν σωμάτων καὶ πάντων ἀνὰ μέρος ἢ πάλιν τινῶν τὸ ὅλον ἐγείρεται καὶ τινῶν ἀνὰ μέρος ἢ ἀνάστασις, τινῶν δὲ ὅλον τὸ σῶμα. τίς ἢ τοιαύτη προσωποληψία; ἄρα 98.3 «προσωποληψία παρὰ τῷ θεῷ;» μὴ γένοιτο. ἐρευνήσωμεν ποῦ ἢ πότε ἤγειραν οἱ ἅγιοι νεκρὸν ἀπὸ μέρους καὶ οὐχὶ ὅλον τὸ σῶμα. ὁ υἱὸς τῆς ἐν Σαραφθία χήρας ὅλος ἀνέστη καὶ οὐ μέρος κατελείφθη, ὁ υἱὸς τῆς Σουμανίτιδος ὅλος ἀνέστη καὶ οὐδὲν μέρος αὐτοῦ εἶασε 98.4 μὴ ἀναστάν. καὶ ὁ κύριος τὸν Λάζαρον ἤγειρε καὶ οὐκ ἐγκατέλιπε λείψανον ἐν τῷ μνήματι, ἀλλὰ μετὰ τῶν κειριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐνδυμάτων * καὶ οὐχὶ πάντως τῶν ἱματίων χρεια ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· 98.5 τὸν υἱὸν τῆς ἐν τῇ Ναϊν ὅλον ἤγειρε, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου, τὴν θυγατέρα τοῦ ἑκατοντάρχου. καὶ ὡ μάταιος ὑπόνοια τῶν τὰ τοιαῦτα λογιζομένων, ὅτι μέρος ἐγείρει καὶ μέρος καταλιμ98.6 πάνει. ἴδωμεν δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑποκειμένων καὶ τῶν ἤδη ἰσόρροπα ἐλπίδος ἡμῖν γεγεννημένων. Ἐνὼχ ὅλος μετετέθη καὶ οὐκ εἶδεν ἕως τῆς δεῦρο θάνατον καὶ Ἥλιος ὅλος ἀνελήφθη ἐν σώματι καὶ οὐκ εἶδεν ἄχρι τῆς δεῦρο θάνατον, ἵνα ἐν δυσὶ ζῶσι σώμασιν παραστήσῃ 98.7 ἡμῖν τελείαν τὴν ἀνάστασιν. καὶ ἵνα μὴ τις ἀμφιβάλλῃ, δύο χαρακτῆρας * τῶν δύο πρωτοτόκων τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως· Ἐνὼχ ἦν ἐν ἀκροβυστίᾳ καὶ οὐκ ἐκώλυσε ἢ ἀκροβυστία τὴν ἀνάστασιν οὐδὲ τὴν τοῦ σώματος διὰ βίου τῆς ζωῆς ὑποδοχήν, Ἥλιος ἐν περιτομῇ, ἵνα μὴ ἡ ἀνάστασις ἐπὶ τινος καὶ τινος νομισθῆ, ἀλλὰ καθολικῆ 98.8 ὅλη. Ἥλιος ἦν ἐν παρθενίᾳ, ἵνα τὸ πρόκριτον τῆς παρθενίας τὴν ἀθανασίαν κηρύξῃ τῷ κόσμῳ καὶ τὴν μετὰ σώματος ἀφθαρσίαν· ἵνα δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῆς παρθενίας νομισθῆ εἶναι διὰ τὸ ἐξαιρετον ἢ ἀνάστασις καὶ σώματος ἢ παραμονή, Ἐνὼχ οὐκ ἦν παρθένος, ἀλλ' ἐγκρατῆς καὶ παιδοποιήσας τέκνα. καὶ δύο μὲν οὗτοι ἐν ζῶσιν, ἐν σώματι καὶ ψυχῇ ἐμπαράμενοντες διὰ τὴν ἡμῶν ἐλπίδα.

99.1 Καὶ εἰς τὸ μὴ τίνα πάλιν ἀμφιβάλλειν καὶ ἄλλους εἰς Ἄιδην κατήγαγε μετὰ τῶν σωμάτων. ἤνοιξε γὰρ ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιε Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, τοὺς υἱοὺς Κορὲ καὶ Αὐνᾶν, καὶ κατέβησαν εἰς Ἄιδην ζῶντες σὺν σώματι καὶ ψυχῇ. ἀπ' αὐτῆς γὰρ τῆς ὥρας εἰς κρίσιν παρεδόθησαν, μήτε τῶν σωμάτων λυθέντων μήτε λειψάνου παραδοθέντος ἢ μέρους, ἀλλὰ ὅλων σὺν σώματι καὶ ψυχῇ 99.2 εἰς τιμωρίαν

παροδοθέντων. ὁ Ἰώβ φησιν «ἕως πάλιν γένωμαι» καί «ἀναστήσαι τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἀντλοῦν ταῦτα» καί «ἀνακαινιεῖς με» καί πάλιν «ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἢ νεότης σου», Ἡσαΐας δέ «ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις»· ἦλθε γὰρ ὁ «λύων πεπεδημένους ἐν ἀνδρεία, ὁμοίως τοὺς παρα99.3 πικραίνοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις». λέγει δὲ Ἰώβ «ἄνθρωπος δὲ κοιμηθεὶς οὐκέτι οὐ μὴ ἐγερθῆ ὅτε ἐπιγνώσεται τὸν τόπον αὐτοῦ». καὶ γὰρ ἀληθῶς καθ' ἡμέραν οὐ γίνεται ἡ ἀνάστασις, ἀλλ' εἰς μίαν ὥρισται ἡμέραν. δεικνὺς δὲ ὅτι οἶδεν εἰς ποίαν προθεσίαν προσεδόκα, εὐθὺς ἔλυσε τὸ ζήτημα «ἕως ἂν ὁ οὐρανὸς οὐ μὴ συρραφῆ». 99.4 ὅσον γὰρ ἔστιν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἔτι καὶ τὰ σώματα ἐν τῇ γῇ ὑπάρχει. ὅταν δὲ ἔλθῃ «ὁ ἐλίσσων τὸν οὐρανὸν ὡς βιβλίον» καὶ τινάσων τὴν γῆν, τότε «ἐγερθήσονται καὶ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς χώματος». 99.5 διὰ τοῦτο λέγει τῷ Ἰεζεκιήλ «υἱὲ ἀνθρώπου, εἰπέ συναχθῆναι ὁστοῦν πρὸς ὁστοῦν καὶ ἀρμονίαν πρὸς ἀρμονίαν» καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ «γενέσθαι ἐπ' αὐτὰ νεῦρα καὶ φλέβας, σάρκας καὶ τρίχας καὶ ὄνυχας»· καὶ πάλιν «εἰπέ υἱὲ ἀνθρώπου, ἐλθέ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς γῆς», τῶν τόπων δηλαδὴ τῶν ταῖς ψυχαῖς ἀποτεταμιευ99.6 μένων. καὶ τίνι τῷ λόγῳ αὐτὸς ὁ κύριος οὐ λέγει, ἀλλὰ κελεύει τῷ ἀνθρώπῳ λέγειν; ὅτι ὁ λέγει κύριος ἅμα καὶ ποιεῖ καὶ οὐκέτι λύεται· τῷ δὲ ἀνθρώπῳ προσέταξε λέγειν, ἵνα μετὰ τὸ ἀναστῆναι πρὸς τὴν ὥραν σημανθῆ μὲν ἡμῶν ἢ ἐλπίς τῆς σωτηρίας, ἀνθρώπου δὲ λόγος λυθῆ καὶ οὐ τοῦ κυρίου. ἡμελλον γὰρ πάλιν ἀποθνήσκειν ἐκεῖνα τὰ ὅστα. ὅταν δὲ εἴπῃ ὁ κύριος, ἀνάστητε, ἐγείρονται καὶ οὐκ ἀποθνήσκουσι· θεοῦ γὰρ λόγος οὐ λυθήσεται.

100.1 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος ἐν σαρκὶ ἐλθὼν ἤγειρε νεκρούς, ἵνα τὸ διὰ τῆς σαρκὸς πάλιν κοιμηθῆ, ἕως αὐτῆ ἢ σὰρξ ἀναστῆ καὶ μηκέτι ἀποθάνῃ καὶ σιωπήσῃ τοῦτο τὸ λέγειν μόνῳ ἐνί· «ἐγχειρα», «δεῦρο ἕξω», ἕως ἂν ἔλθῃ καὶ μηκέτι ἐνικῶς εἴπῃ, ἕγειραι, ἀλλ' ἐγείρεσθε πάντες, τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν ἐργαζόμενος· αὐτὸς γὰρ 100.2 ἔστιν ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. ὧδε γὰρ μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν οὐδένα ἤγειρε εἰ μὴ τῶν προσφάτως τελευτησάντων. ἀνέστησαν γὰρ σὺν αὐτῷ «πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων καὶ ὤφθησαν πολλοῖς», «μετ' αὐτοῦ εἰσελθόντες εἰς τὸν νυμφῶνα», κατὰ τὰ ἐν 100.3 εὐαγγελίῳ γεγραμμένα. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνέστη μέρος τῶν σωμάτων τῶν ἀγίων, ἀλλὰ σώματα τῶν ἀγίων· καὶ «ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς», οὐκ ἄλλοι ὄντες παρὰ τοὺς τετελευτηκότας, ἀλλ' ἐπιγινωσκόμενοι 100.4 παρὰ τῶν ιδίων, ὅτι οὐ πρὸ χρόνων ἦσαν τετελευτηκότες. καὶ ἄλλοις δεῖξαι δὲ βουλόμενος ὁ κύριος ἡμῶν τὸ θαῦμα, τὰ δὴ δυσχερῆ ἐκεῖνα εὐχερῆ δεικνὺς ἐπετέλει. καὶ ὅτε μὲν ἔρχεται πρὸς τὴν προσφάτως τελευτήσασαν κόρη, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐπειδὴ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τετελεύτηκε, κατηξίωσεν αὐτῇ εἰπεῖν· «ἀνάστηθι ἡ παῖς»· τῷ δὲ ἀνάστηθι ἰσχυροποιῶν τὸ ἤδη λελυμένον, ἐπειδὴ ἔτι ἐν τῇ 100.5 κλίνῃ ἦν. τὸν δὲ υἱὸν τῆς χήρας τῆς ἐν τῇ Ναΐν, ἐπειδὴ ἤδη ἐν τῇ σορῷ ἐξεφέρετο, εὐχερέστερον ἤγειρεν· «ἦψατο γὰρ τῆς σοροῦ» καὶ οὐκ εἶπέ τι τῷ παιδί, ἀλλὰ μόνον ἦψατο τῆς σοροῦ καὶ ἀνέστη. 100.6 τὸ δὲ ἔτι βαθύτατον καὶ παρ' ἐλπίδα ἀνθρώπων πολλῶ μακρότερον, ὅτε ἦλθεν ἐπὶ τὸν τετραήμερον Λάζαρον, οὐδὲ εἶπεν ἀνάστηθι, οὐδὲ ἦψατο τῇ χειρὶ τοῦ μνήματος, ἀλλ' οὕτως ἐν ἐτοιμῷ καλεῖ ἐν τῇ 100.7 ἰδίᾳ ἐξουσία, «Λάζαρε, δεῦρο ἕξω». πολὺ δὲ εὐχερέστερόν ἐστι καὶ ἐτοιμότερον τὸ «δεῦρο ἕξω» παρὰ τὸ ἄψασθαι, τὸ δὲ ἄψασθαι πάλιν εὐχερέστερόν ἐστι πολὺ τοῦ καλέσαι «ἡ παῖς ἀνάστηθι». ὧδε δὲ πάντα ποιεῖ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ Λόγος, ἵνα ἡμῖν τὴν ἐλπίδα ὑποδείξῃ τῆς ἀναστάσεως.

101.1 Εἰ δὲ βουληθεῖν τὰς πάσας μαρτυρίας ἐκ πασῶν τῶν γραφῶν ἐκλέξασθαι, μικρὸς μὲν ὁ ἡμέτερος νοῦς βραχύς τε καὶ ἰδιώτης, ὅμως διὰ τὸ πλῆθος δέδια μὴ εἰς πολὺ πλάτος ἐπεκτείνω τὸν λόγον· συνελὼν δὲ ἐρῶ ὅτι ἡ ἡμῶν σωτηρία σύντομός ἐστιν, ἐν πᾶσι δὲ 101.2 ὁμοία, μιᾶς ἐλπίδος τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν κεκηρυγμένης, ταῦτα δὲ ἀπιστοῦσιν ἄπιστοι, παραφθείρουσι κακόδοξοι, οὐ δέχονται φιλόνοικοι, ἀπωθοῦνται κενόδοξοι. τοῖς δὲ πᾶσιν ὁ θεὸς τὸ ἔλεος παράσχη καὶ 101.3 διαυγάσῃ τὰ ζεζοφωμένα τῶν διανοημάτων. Ἕλληνες μὲν γὰρ μὴ λαβόντες πνεῦμα ἅγιον ἐλεγχθήσονται ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ πασῶν τῶν προλεχθεισῶν μαρτυριῶν, μάλιστα δὲ ὑφ' ἡμῶν τῶν υἱῶν τῆς 101.4 ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. διδάσκετε γάρ, λαβόντες πνεῦμα ἅγιον καταξιοθέντες τε λόγου εὐθέτου «ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος», πρῶτον μὲν, ὅτι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καταξιοθέντες εἶναι τοῦ «ἀρχιποίμενος» καὶ «προστάτου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν» *, ὡς τὰ τρόφιμα τοῖς τοῦ Χριστοῦ ποιμνίοις τοῖς ἑαυτῶν λαοῖς συναγαγόντες μεριμνῶντές τε ὅπως ἑαυτούς τε καὶ τὰ τοῦ θεοῦ θρέμματα, φημί δὲ τὸν βουλόμενον πάντως ὠφελεῖσθαι, ἐκ τῆς ἀγίας γῆς 101.5 τῆς παρὰ Μωυσῆ αἰνιττομένης θρέψητε. τίς δὲ τῶν εὖ φρονούντων εἰς ὑμᾶς τοὺς εὐλαβεῖς καὶ πιστοὺς σκοπῶν, ὃ ὀρθόδοξοι καὶ υἱοὶ τῆς ἐκκλησίας ἐνίους γὰρ λέγων πάντας τοὺς υἱοὺς τῆς ἀληθείας 101.6 λέγω, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τίς περὶ τούτων ἀμφιβάλοι; σοφῆς γὰρ ὄντες καὶ ἀνδρειοτάτης υἱοὶ γυναικός, ἥς τὸ κλέος παρὰ Σολομῶντι λέγοντι «γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει;» ὡς σπανίας οὔσης, μᾶλλον 101.7 δὲ μιᾶς, τὸ κρεῖττον ἐκλέξεσθε καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀγαπήσετε. ἀνδρείαν δὲ γυναῖκα νοεῖτέ μοι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, τὴν ἡμῶν μητέρα, ἥς οὐδὲν ἀνδρειότερον, θνησκούσης καθ' ἕκαστον ἐπεγειρόμενον διωγμὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδίου ἀνδρός.

102.1 Αὕτη οὖν ἡ ἐπιεικεστάτη τὸν ἴδιον νυμφίον ἀκριβῶς ἐρωτᾷ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀσμάτων «ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρία;» ποιμαίνει δὲ Χριστὸς ἐν ἀγίᾳ γῆι τῇ προειρημένη καὶ οὐ μόνον ποιμαίνει, ἀλλὰ καὶ προστάσει λύειν τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν τῶν 102.2 ποιμένων, ὡς Μωυσῆ πρῶτον λέγει· παρ' οὗ τὴν παράδοσιν παρεληφότες καὶ αὐτοὶ τοὺς εἰς τὴν ἀγίαν ἐπιστήμην εἰσαγομένους ἀσφαλῶς χειραγωγεῖτε πρῶτον, τὰ ὑποδήματα ἐκάστου ἐπιλύεσθαι ἐπιμελό102.3 μενοι. ὑποδήματα δὲ ἐκάστου ἡμῶν ἔχει διαφορὰν. τῇ γὰρ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ πράξει ἕκαστος ὑπεδήσατο. καὶ λοιπὸν ἡμῶν τῶν μαθητῶν καὶ καλῶν ποιμένων ὑπακούων ἕκαστος, ὃς μὲν ὑπεδήσατο εἰδωλοατρείαν, ὑπελύσατο τῇ ἡμῶν νοουθεσίᾳ, ἄλλος δὲ μοιχείαν ὑπελύσατο, 102.4 ἕτερος πορνείαν, ἄλλος κλοπὴν, ὃς δὲ πλεονεξίαν. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ λόγοις στυγητοῖς καὶ αἰσχροῖς ῥήμασιν ἀποτασσόμενοι μακαρίαις ἐλπίσιν «ὑπὸ χεῖρα κραταῖαν» τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος δι' ἡμῶν τῶν καλῶν, τῶν μαθητῶν ἕκαστος βουκολεῖσθαι παραδίδωσιν ἑαυτόν· ἀφέξεται 102.5 γὰρ ἕκαστος πάντως τῆς πλάνης, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν παρατίθεσθε τὴν ἀλήθειαν, εἰδῶλα μὲν παραχαράττοντες καὶ ἀναφανδὸν τὴν περὶ αὐτῶν πλάνην ἀνακηρύττοντες οὔτε γὰρ νεκροὺς τούτους ἠγεῖσθε, ἐπεὶ μήποτε ἔζησαν, κενὰ δὲ καὶ μάταια καὶ οὐκ ὄντα εἰκότως πάντας 102.6 πάντοτε διδάσκοντες, οὐ γὰρ ἦσαν ποτε, ἵνα τι ὤσιν ἐκεῖνοι· εἰσὶ δὲ κακοδαίμονες, ἀνθρωπίνης διανοίας παράθεσις, ἡδονῶν ἀφορμὰς ἐπιρρώσασα· καὶ ἔνθεν ὑπὸ ἐκάστου τὸ ἴδιον πάθος εἰς σέβασμα 102.7 κυρωθὲν τετόλμηται. πρῶτον γὰρ εὐθύς ὅτε τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ἐκαινοτόμητο διὰ δαιμόνων κακουργίας, «πρώτη» αὕτη «πορνεία» ἀπεφθέγγετο καὶ σκιογραφίαις τὰ εἰδῶλα προετυποῦτο. ἔπειτα τέχνην τὴν ἰδίαν, ἣν μετὰ χεῖρας εἶχεν ἕκαστος, δι' ἣς τὴν εὐπορίαν ἔσχεν, εἰς σέβασμα τοῖς ἰδίοις παρεδίδου

τέκνοις καὶ διὰ τῆς ὕλης τῆς ἰδίας τεχνουργίας θεοὺς ἀνεπλάσαντο, καὶ κεραμεὺς μὲν ἐκ πηλοῦ, τέκτων ἐκ ξύλου, χρυσοχόος ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργυροκόπος ὡσαύτως.

103.1 ἔτι δὲ πάλιν ἕκαστος τὸ ἴδιον πάθος εἰς μορφοεμφερείας πρὸ τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν διεγράφευ, ὁ μὲν αἰμοβόρος τις ἀνὴρ Ἴαρεα φάσκων, μοιχὸς δὲ ἢ μοιχὰς τὴν πολυκοῖνον Ἀφροδίτην, τὴν 103.2 ραννος δὲ Νίκην ἀναπτέρωσας. αὐχμῶδης γὰρ καὶ περὶ τὰ βιωτικά κεχηνῶς Κρόνου τὸν τύπον ἔγραφε, θηλυνόμενος δὲ Κυβέλην καὶ Ῥέαν διὰ τὸ ῥευστόν, οἶμαι, τῆς ἀπὸ τῶν σωμάτων πολυμιξίας. 103.3 ἄλλος τε ῤεμβὸς ἢ ῤεμβὰς Ἴαρτεμιν κυνηγέτριαν προετύπου καὶ μέθυσον Διόνυσον καὶ πολύμοχθον Ἴρακλέα, πολὺμιξ δὲ τις Δία καὶ 103.4 Ἀπόλλωνα. καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν μυρίων παθῶν ἐν ἀνθρώποις ὑπαρχόντων; πλέον δὲ πάντων Αἰγύπτιοι πλανηθέντες οὐ μόνον τὰ ἴδια πάθη ἐσεβάσθησαν, ἀλλὰ πτηνὰ καὶ τετράποδα, χερσαῖά τε καὶ ἔνυδρα καὶ ἀτίθασσά τινα θηρία καὶ τὰ εἰς δοῦλα αὐτοῖς 103.5 ὑπὸ τοῦ ἀγίου θεοῦ παραδοθέντα τῇ τάξει «μετήλλαξαν»· καὶ ὡς ὄντες τῇ διανοίᾳ κτηνώδεις ὑπερασεβοῦσι, τὰ ζῶα τὰ παρ' αὐτοῖς θεοποιούντες καὶ οὐκ αἰσχυρόμενοι, κύνα τὸ ὑλακτικόν, αἴλουρον τὸ ἐρπετοφάγον, τράγον τὸ ἀκόλαστον, πρόβατον τὸ βληχρόν, κροκόδειλον τὸ πολυσιχιδὲς καὶ ἀμειδέστατον, ἴβιν τὴν ἰοβόρον καὶ ἰκτίνα καὶ ἰέρακα καὶ κόρακα τὰ δουλοπρεπέστατα, ὄφιν δὲ τὸ σκολιόν καὶ 103.6 ἀηδέστατον. καὶ ἀπαξαπλῶς ὡς τῆς μεγάλης αἰσχύνης τῶν μῆτε ὄψει τὸν ἑαυτῶν ἔλεγχον κατανοούντων καὶ μῆτε ἀκοαῖς τὴν αἴσθησιν παραλαμβάνόντων μῆτε διανοίᾳ * τῶν παρ' αὐτοῖς ματαίως γίνονται 103.7 μένων συνιέντων. κακῶ γοῦν μὲν μόρῳ πεπληγμένοι εἰσὶ μὴδὲ τοῖς ἰδίοις φιλοσόφοις ἐγκαταυγαζόμενοι μὴδὲ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλιῶν 103.8 ταῖς συνθεαταῖς γινόμενοι. οὐκ ἀκούουσι γὰρ Διαγόρου τοῦ τὸν ἴδιον Ἴρακλέα ξύλινον ὄντα δι' ἀπορίαν ξύλων ὑποκαύσαντος καὶ ἐπισκωμματικῶς αὐτῷ λέγοντος· «ἄγε δὴ, Ἴρακλες, τὸν τρισκαιδέκατον ἄθλον ἐκτελῶν ἀπέλθε, τὸ ὄψον ἡμῖν ἐψήσω»· ὃν δὴ λαβὼν καὶ σχιδακίσας, καταγελῶν τοῦ ἰδίου θεοῦ ὡς οὐκ ὄντος, τῷ παρατεθέντι αὐτῷ ἀρίστῳ γελοιάζων ἐτρέφετο.

104.1 ἄλλος δὲ Ἴρακλειτος Αἰγυπτίοις φησὶν· εἰ θεοὶ εἰσι, διὰ τί θρηνεῖτε αὐτούς; Τυφῶνα γὰρ καὶ Ὅσιριν καὶ ἄλλους καταχθονίους λιγυρῶς θρηνωδοῦντες ὡς κεκηδευμένους πενθοῦσι. φησὶ γοῦν οὗτος· εἰ θεοὶ εἰσι, διὰ τί θρηνεῖτε 104.2 αὐτούς; εἰ δὲ τεθνήκασι, μάτην θρηνεῖτε αὐτούς. ἄλλος δὲ, κωμικὸς Εὐδαίμων τοῦνομα, φησὶν «εἴπερ εἰσὶ θεοὶ, οὐ δύναμαι περὶ αὐτῶν λέγειν οὐδ' ὁποῖοί τινές εἰσι ἰδέαν δηλῶσαι. πολλὰ γὰρ εἰσι τὰ 104.3 κωλύοντά με». καὶ Ὅμηρος δὲ φησὶν «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη». ὁ δὲ Φιλήμων, ἕτερος κωμικὸς, φησὶν «οἱ ἕνα θεὸν σέβοντες ἐλπίδας 104.4 ἔχουσι καλὰς εἰς σωτηρίαν». Ἰάπρις γὰρ εὐθύς ὁ ἀχυροφάγος μόσχος ὑπὸ Κάμπυος, τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως, ξίφει τὸν μηρὸν πλήττει 104.5 τεται, ἴν', εἰ ῥεύσει αἷμα, ἐλεγχθῆ μὴ ὢν θεός. Κρονικοὶ δὲ οὐκ ἀρνοῦνται τὸν ἴδιον αὐτῶν θεὸν ἐγκαθεῖρχθαι ἀλύσεισι σιδηραῖς, οὕτως ἡγούμενοι. εἰ δὲ τις ἐν καθείρξει ὑπάρχει, οὐχ ἀπλῶς ὅτι ἐνὶ μερίζονι ὑπόκειται, ἀλλὰ καὶ ὡς κακοῦργος ὁ τοιοῦτος ἐν καθείρξει ἐστίν. 104.6 εἰ δὲ καὶ περὶ * Ἰσιδός μοι ἔσται λόγος τῆς ἡδὴ καὶ Ἀθιδός καὶ Ἰοῦς λεγομένης, θυγατρὸς δὲ Ἰαπίδος τοῦ Καππαδόκου τοῦ καὶ Ἰνάχουκαλουμένου, αἰσχύνομαι μὲν ἴσως τὰς ἐκείνων πράξεις ἀνακηρῶσαι· 104.7 πλὴν δὲ οὐκ αἰσχυνθήσομαι λέγειν ἃ αὐτοὶ προσκυνεῖν οὐκ αἰσχύνονται. αἰσχυνέσθωσαν δὲ οἱ ταύτης προσκυνηταὶ καὶ τῆς Ἀφρογενείας τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας τε καὶ γυναῖκας καὶ ἀδελφὰς τὰς 104.8 τῶν θεῶν αὐτῶν πράξεις

μιμῆσθαι παραινούντες. καὶ εὐθύς μὲν Ὀσίρεως ἐρώσαι τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἀδελφοῦ Τυφῶνός τε τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ τοὺς ἰδίους ἀδελφούς κατ' ἀλλήλων στρατεύουσι. πολλή δὲ αἰσχύνη θεᾶς τῆς μήτε αἰδοῦς τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ αἰσθομένης, ἀλλ' ἐρώσης μὲν καὶ μὴ ἀρκουμένης τοῖς ἔξωθεν ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ ἕως 104.9 τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ φθανούσης. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἀδελφοκτονίαν διὰ τὴν ἰδίαν τῆς ἐπιθυμίας ἀκορεστίαν τοῖς φιλτάτοις ὑποδείκνυσι. 104.10 καὶ Ὀρον μὲν ἕνα γεννᾷ παῖδα, ἣ οὐκ ἠδυνήθη παραστήσαι, τίς ὁ γνήσιος ἀληθῶς ἔστιν αὐτοῦ πατήρ. εἰ γὰρ μὲν Τυφῶνα ὀνομάσῃ, διστάζει μὴ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ γονεύς· εἰ δὲ τὸν Ὀσirin, τίς τούτου 104.11 τὴν ἀκρίβειαν παραστήσει; καλὸν δὲ θεὸν αὐτὸν γενέσθαι ἢ τοιαύτη μήτηρ ἐδίδασκε, παραλαβοῦσα αὐτὸν καὶ ἐν Τύρῳ πορνεύσασα 104.12 ἔτη δέκα. Σέραπιν δὲ τὸν Ἄπιν βασιλέα καλούμενον Σινωπέων παῖδες θεοποιοῦντες τυραννίδι μᾶλλον ἐδούλευσαν ἢ ὑπερ ἀληθεία.

105.1 Ταῦτά ἐστι τῶν παρ' Αἰγυπτίοις τιμωμένων θεῶν τὰ ἐπίχειρα, ὧν τὸ κατὰ μέρος εἰπεῖν * πολὺς χρόνος ἀναλωθήσεται. Ἕλληνες δὲ οἱ δοκοῦντές τι εἶναι ἐν ἑαυτοῖς, λόγοις μόνον καὶ ὀξύτητι γλώσσης φιλοσοφοῦντες καὶ οὐκ ἔργοις, πλεον πάντων ἐξώκειλαν· 105.2 οἵτινες κατάγουσι Κρόνον ἀπ' Οὐρανοῦ, λέγοντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ γεγενῆσθαι καὶ τὰ μόρια τοῦ ἰδίου πατρὸς τετμηκέναι ὡς κακῆς πράξεως, αἰσχροῦς τε ὑπονοίας· ὅς εἰ μὴ ἐτμήθη, πολλοὶ 105.3 Κρονίῳνες ἦσαν. οὗτος δὲ ὁ γεννάδας, ὁ ἕως πατρὸς πεφθακώς, οὐκ ἠρέεσθη ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἀσεβείᾳ, ἀλλὰ νέος μὲν ὧν ἀδικεῖ τὸν 105.4 πατέρα, πρεσβύτης δὲ γεγονὼς τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα, Ποσειδῶνα μὲν καταπίνων καὶ Πλούτωνα, Δία δὲ ἀναζητῶν καὶ ἐμπαιζόμενος ὑπὸ τῆς Ῥέας καὶ πέτραν μεγάλην ἐσπαργανωμένην ἀντὶ βρέφους κατα105.5 πίνων· ὡσεὶ θεὸς τάχα *. εὐγενῶν δὲ γονέων ὑπάρχων ἴν' οὕτως εἶπω ὁ τούτου παῖς, Ζεὺς τούτῳ ὄνομα, ἐκινδύνευε πασῶν τῶν γυναικῶν ἀνὴρ γίνεσθαι καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἑρμῆς. καὶ εἶθε κατὰ τοὺς νόμους ὑποπροϊκίος τις ἐγένετο καὶ μὴ κλεψίγαμος πάντοτε 105.6 καὶ κακεργάτης· Πηνελόπην μὲν γὰρ φθείρει, δι' ἠδονὴν τράγος γενόμενος· τράγος δὲ οἶμαι ἐγένετο διὰ τὸ ἀκμαῖον τῆς τοῦ γενεῖου 105.7 παραπλοκῆς. πρὸς Δανάην δὲ Ζεὺς ὁ πρῶτον ἡμῖν καλούμενος χρυσὸς ἐγένετο, ἵνα παρθένον σώφρονα θαλαμειομένην φθείρῃ· χρυσὸς δὲ ἐκεῖνος οὐκ ἠδύνατο γενέσθαι ποτέ, ἀλλὰ γόης ὧν διὰ 105.8 χρυσοῦ δωροδοκῶν τὴν παρθένον ἠπάτησε. καὶ παρὰ μὲν Λήδα κύκνος αὔθις γίνεται, τὴν ἀναπτέρωσιν τῆς πυρώσεως τῆς αὐτοῦ 105.9 ἠδονῆς ἀνασημαίνων. ἀετὸς δὲ γενόμενος μηδεπώποτε ἀναπετασθεὶς παιδοφθόρων διδάσκαλος προκαθέζεται· μηδέποτε ἀετὸς γενόμενος, ἀλλ' ἐν πλοίῳ παρασήμῳ, ἀετῷ ὀνομαζομένῳ διὰ τὸ τάχος, Τροίαν παραπλεύσας καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Τρώων 105.10 Γανυμήδην ἀρπάσας τὴν φθορὰν ἀπειργάσατο. καὶ πρὸς Πασιφάην δὲ ταῦρος ἐγένετο, ὡσαύτως καὶ πρὸς Εὐρώπην.

106.1 Καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν τῶν φθορῶν τοῦ γενναίου τούτου παρθένων φθορέως καὶ φθορέων διδασκάλου; οὐ τὸ μνημα οὐκ ὀλίγοις ἐστὶ δῆλον. ἐν Κρήτῃ γὰρ τῇ νήσῳ ἐν τῷ ὄρει τῷ 106.2 λεγομένῳ Λασιῳ ἕως δεῦρο δακτυλοδεικτεῖται. Ζῆνες δὲ οὐχ εἷς ἢ δύο, ἀλλὰ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες γεγόνασι τὸν ἀριθμὸν. ὁ μὲν γὰρ εἷς αὐτῶν Κρονίδης ὁ προειρημένος, ὁ ταρταρώσας τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα ἐν τῷ Καυκασίῳ ὄρει, ὁ δ' ἄλλος Λατιάριος λεγόμενος, ἐξ οὐπερ οἱ μονομάχοι γεγόνασιν, ἄλλος δὲ ὁ τραγωδός, ὁ καὶ τὴν 106.3 χεῖρα αὐτοῦ καύσας. τάχα δὲ θεὸς ὧν ἐπελάθετο ὅτι δάκνει τὸ πῦρ καὶ οὐκ εἶχε τὴν πρόγνωσιν τοῦ λέγοντος τράγῳ τῷ σατύρῳ, εὐρόντι πρότερον τὸ πῦρ καὶ

προσελθόντι φιλήσαι «μη ἄψη, τράγε· ἀψά106.4 μενος γάρ σοῦ ἐμπρήσεις τὰ γένεια». Ἀθηναῖ δὲ γεγόνασιν οὐ μία, ἀλλὰ πολλαί· μία μὲν ῥεμβομένη καὶ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην ἀλωμένη, ἄλλη δὲ ἡ Ὠκεανοῦ, ἑτέρα δὲ ἡ Κρόνου καὶ πολλαὶ ἄλλαι. 106.5 Ἀρτέμιδες πολλαί· μία μὲν ἡ Ἐφεσία, ἄλλη δὲ ἡ τοῦ Διὸς καὶ ἄλλαι ὡσαύτως οὐκ ὀλίγαι. καὶ Διόνυσοι δὲ ὁ Θηβαῖος, ἄλλος δὲ ὁ Σεμέλης, ὁ ἐπὶ τῶν Κορυβάντων καὶ ὁ ὑπὸ τῶν Τιτάνων διασπώ106.6 μενος καὶ Κουρήτων ὁ τὴν κρεωνομίαν μυῶν. Ἡρακλῆς δὲ ὁ λεγόμενος παρ' αὐτοῖς ἀλεξίκακος, οὗ τὰς πράξεις πάσας ἀποσιωπήσω, μίαν δὲ ἀπὸ πασῶν τὴν παρ' αὐτοῖς τάχα ἐπαινουμένην ὑποδείξω· ἀρκέσει τούτῳ τὸν κάματον τοῦτον ὑποστῆναι, ἵνα τῷ βίῳ σωτηρία γένηται. εἰ μὴ γὰρ ἔφθειρεν ἐν μιᾷ νυκτὶ πενήτην 106.7 παρθένου, πῶς ὁ κόσμος ἐσώζετο; μᾶλλον δὲ ὠλώλει. καὶ ἀπλῶς ὁμολογῶ σοι, περικακῶ τὰς κακὰς αὐτῶν πράξεις καταλογάδην ἀνα106.8 γράψαι. ἔτι δὲ βασιλεῖς καὶ τύραννοι ἀπηνέστατοι, ἐπιποθήτους τινὰς ἐσχηκότες καὶ τούτους ἐν γῆ κατορῦξαντες, πλεόν τι μὴ ἔχοντες τούτοις χαρίσασθαι οἷα δὴ καὶ αὐτοὶ φθαρτοὶ κατ' αὐτοὺς ὄντες, εἰς τὴν ἐκείνων εὐνοίαν τοὺς τάφους αὐτῶν ἐπὶ πλάνῃ τοῦ βίου τοῖς ἰδίοις ὑπηκόοις ἐπὶ κακῇ προφάσει ὡς θεῶν θρησκέυεσθαι παρα106.9 δεδώκασιν, ὡς ὁ Ἀντίνους ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος, καὶ ἐν λουσορίῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως κατετάγη. Τιμογένης δὲ ἐν Ἀσία, Κάνωβός τε ὁ Μενελάου κυβερνήτης καὶ ἡ τούτου γυνὴ Ἐνμενουθὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθαμμένοι τιμῶνται πρὸς τῇ ὄχθῃ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ δεκαδύο σημείων διεστῶτες, καὶ Μαρναῶς δοῦλος Ἀστερίου τοῦ Κρητὸς παρὰ Γαζαίοις, Κάσιος δὲ ὁ ναύκληρος παρὰ Πηλουσιώταις.

107.1 Ταῦτα οὖν πάντα ὅταν ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀκριβοῦτε, κακὸν ἢ ὑπόδειγμα θανασίμης ὁδοῦ * τοὺς * οὕτω προαχθέντας ὑπολύετε, ἄλλους δὲ ἀπὸ μοιχείας εἰς σωφροσύνην φέρετε καὶ μὴ μόνον τοῦ κλειψιγαμεῖν αὐτοὺς ἀπαλλάττετε, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας γαμετῆς κατὰ ἐγκράτειαν * καταφρονεῖν, ὡς ἔτι «ὁ καιρὸς συνεσταλαμένος ἐστίν», ὡς φησὶν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος, πόρνους δὲ κατηχεῖτε, ἵνα μὴ τὴν ἀθέμιτον πρᾶξιν παρὰ θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις ἐργασάμενοι 107.2 τιμωρηθῶσιν. καὶ ὅταν πάντα ταῦτα διὰ στόματος καὶ δι' ἔργων κάμνοντες παραδῶτε, πείθετε αὐτοὺς τὰ πάντα ἐγκαταδέξασθαι ὑμῶν, ἔργῳ πάντα πρῶτον πράξαντες καὶ ἐν αὐτοῖς ἀνατυπωσάμενοι, τοὺς λόγους πιστοποιοῦντες διὰ τῶν πράξεων, οἷς ἑαυτοὺς πρῶτον ἐδιδ107.3 δάξατε, ἵνα καὶ ἑτέρους μαθητεύσητε. ἐπέχετε γὰρ καὶ σιωπῶντες 107.3 τρόπον ἡλίου τοῦ καὶ σιωπῆ πάντας πανταχοῦ διδάσκοντος· εὐθὺς γὰρ ἀνατέλλων καὶ σιωπῶν τὰς τέχνας αὐτῶν πάντας ἀναδιδάσκει. 107.4 καὶ ὅταν μὲν τούτων ἀπάντων τὴν ὠφέλειαν τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις εἴτ' οὖν ἀδελφοῖς πιστοτάτοις παραδῶτε, προβιβάζετε μὲν αὐτοὺς ἐπὶ γῆς μὲν βαδίζειν, «ἐν οὐρανῷ» δὲ ἔχειν «τὸ πολίτευμα», μοναχῶν 107.5 δὲ ζῆλον τοῖς πλείστοις ἐγγενῶτε· διὰ τῆς ἐν ὑμῖν στερρότητος καὶ ἀνυποκρίτου πίστεως αἵρεσιώτας στυγοῦντες, Μανιχαίους φιμοῦντες Μαρκιωνιστάς τε καὶ λοιποὺς ὁμοίους αὐτῶν, τῆς τοῦ θεοῦ μάνδρας ἀπελαύνετε, πάσας αὐτῶν τὰς προφάσεις παραλύοντες καὶ ἐπιστομί107.6 ζοντες. πόσα γὰρ κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τολμηρῶς καταφθέγγονται, κοῦφοι ὄντες καὶ κενοὶ ἀπὸ ἁγίου πνεύματος, εἷς τε τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν βλασφημοῦσι καὶ ὅσα κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κατὰ προφητείαν ἐν πνεύματι ὁ θεὸς ἐχαρίσατο, οὗτοι μισοῦσι τὰ τε βαθυτάτα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν οἷα δὴ γεώδεις ὄντες καὶ 107.7 σωματικοί, ψυχικῶς ἀνακρίνοντες οὐ νοοῦσι. μάτην δὲ βλασφημοῦσιν. εὐθὺς τὴν αὐτῶν πλάνην μὴ ὀκνεῖτε ἀπὸ τῶν ἀκουόντων ἀποσεῖσθαι ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν

ἀποδείξων. διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ῥημάτων οἱ ματαιόφρονες ὡσπερ φρύγανα ἐν ῥεύματι πλουσίου ποταμοῦ καταφέρονται.

108.1 Εἶπασι δὲ ὅτι καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου, ὃς τὸν Ἀδὰμ ἀγνοῶν ποῦ ἐστὶν ἡρώτα λέγων «Ἀδὰμ ποῦ εἶ;» καὶ τῷ Κάϊν λέγει «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» καὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ «ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου;» 108.2 καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα. αὐτοὶ δὲ οἱ τοιαῦτα λέγοντες πιστεύουσι τῷ σωτήρι θεῷ στόματι καὶ οὐκ ἀληθεία, θεῷ ὄντι καὶ πρόγνωσιν ἔχοντι, τὰ δὲ αὐτὰ τῇ παλαιᾷ ὁμοίως ἐπερωτῶντι «ποῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον;» καὶ «τίς μου ἦψατο;» καὶ ὅτι «ἔχετε ἄρτους μεθ' 108.3 ἑαυτῶν;» καὶ «τίνα θέλετε;» ἢ «τίνα ζητεῖτε;». εὐχερῆς λοιπὸν καὶ ῥάδιος ὁ πρὸς τούτους ἔλεγχος. ὡς γὰρ ἐπερωτᾷ ὁ υἱὸς πρόγνωσιν ἔχων, οὕτως καὶ ὁ πατήρ καὶ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἐπερωτᾷ, ὁ 108.4 αὐτὸς ὢν αἰεὶ καὶ μὴ μεταλασσομένος. ἐὰν γὰρ εἶπη «ποῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον;» * οὔτε τὸ εὐαγγέλιον ἀγνοεῖ οὔτε τὴν παλαιὰν διαθήκην. «ποῦ τεθείκατε» γὰρ «αὐτόν;» λέγει, ἐξελέγξαι θέλων τὰς μηδὲ τὴν ἴσην πίστιν ἐξενηνοχίας πρὸς τὴν Σουμανίτιν, καίτοι γε ἐκείνης πρὸς ἄνθρωπον ἐχούσης, τουτέστιν Ἐλισσαῖον τὸν ἅγιον 108.5 προφήτην, τῶν δὲ περὶ Μάρθαν ἐχουσῶν πρὸς τὸν θεόν. καὶ ἐὰν εἶπη «τίς μου ἦψατο;» οὐκ ἀγνοῶν λέγει, ἀλλ' ἵνα πείσῃ τὴν γυναῖκα ἀφ' ἑαυτῆς ὁμολογήσαι, ἵνα μὴ περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, 108.6 ἀλλ' ὑπὸ ἄλλων δοξάζεται. καὶ ὅταν εἶπη «ἔχετε ἄρτους μεθ' ἑαυτῶν;» ἐπὶ τούτῳ λέγει, ἵνα τὸ βραχὺ τῶν ἄρτων πᾶσι σημανθῇ καὶ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ θαυματουργίας θαυμασθῇ, διὰ τοσοῦτων 108.7 ἄρτων τοσοῦτου τραφέντος ὄχλου. καὶ ὅταν εἶπη «τίνα ζητεῖτε;» τοὺς ζητοῦντας δείκνυσιν ἠπατημένους ὄντας καὶ «Ἰησοῦν ζητοῦντας», τὸν ἰατρὸν ἐρμηνευόμενον καὶ σωτήρα, ἵν' ὅταν ἀποκτείνωσιν αὐτόν, τῆς τούτου σωτηρίας λήξωσιν.

109.1 Ὡσπερ οὖν τὰ περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας ἐδείξαμεν λεγόμενα μὲν ἀνθρωπίνως, οὐκ ἄμοιρα δὲ προγνώσεως οὐδὲ γὰρ τις τῶν εὐφρονούντων εἶπη ἀγνοεῖν αὐτὸν ποῦ τεθείκασι Λάζαρον, ἐγγὺς ὄντα τοῦ τόπου, εἰ καὶ δι' ὃν εἶπομεν τρόπον ἡρώτα, πόρρω ἐπὶ Γαλιλαίας πρώην ὄντα καὶ δείξαντα ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι τέθηκε Λάζαρος, οὕτω καὶ περὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ταῦτα εὐφρόνως ἀνα109.2 λύομεν. τὸ εἰπεῖν τὸν θεόν «Ἀδὰμ ποῦ εἶ;» οὐκ ἀγνοοῦντος ἦν, ἀλλὰ δεικνύοντος ἀπὸ οἴου ὕψους πρὸς ποῖον βάθος αἴσχος ὁ Ἀδὰμ 109.3 ἐκπεπτῶκει. καὶ «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» ὅτι ὃν σε ἔδει φέρειν αἰεὶ ἐν ἀγκάλαις καὶ αἰεὶ συνεῖναι αὐτῷ, οὗτος ἐπὶ γῆν παρὰ σοῦ 109.4 ἔρριπται. δείκνυσι γὰρ ἐκ τοῦ ἐπαγομένου ὅτι οὐκ ἀγνοίας χάριν ἡρώτα, ἀλλὰ διελέγχων ἐν τῷ εἰπεῖν ὅτι «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου καὶ ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἥτις ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δεξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου» 109.5 «ἰδοὺ, γὰρ φησιν, ἡ φωνὴ αὐτοῦ βοᾷ πρὸς με». καὶ «ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου;» οὐκ ἀγνοῶν εἶπεν. ἐπεὶ πῶς ἠγνόει ὁ γελῶσαν ἔνδον τῆς οἰκίας εἰδὼς αὐτήν; οὐκ ἀγνοῶν τοίνυν ἡρώτα, ἀλλ' ἵνα παραστήσῃ ταῖς θυγατράσιν αὐτῆς ταῖς «ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν» μαθεῖν τὴν ἐκείνης ἀγωγήν, ὅταν ἀγίοις ἐκ τῶν ἰδίων καμάτων ὑπηρετεῖν 109.6 πειρῶνται. ἐκείνη γὰρ ἐν τοσαύτῃ ὑπηρεσίᾳ ὑπάρχουσα, αὐτὴ τοὺς ἀζύμους καὶ τοὺς ἐγκρυφίους ἐργαζομένη καὶ τὴν τοσαύτην ὑπηρεσίαν ἐξαρτύσασα ἅμα τοῖς ἰδίους αὐτῆς οἰκέταις, πρόσωπον τῶν ὑπηρετουμένων οὐχ ἑώρα, σωφροσύνης ἐπιεικοῦς ὑπογραμμὸν ταῖς ἡμετέραις γενεαῖς ὑπολιμπάνουσα. καὶ ταῦτα μὲν ἀρκέσει εἰς παράστασιν ταῖς τῶν ματαίων ἀντιλογίαις.

110.1 Ἄν τε εἴπωσιν ὅτι καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου, ὁ τοὺς μὲν Αἰγυπτίους πλεονεκτήσας καὶ σκυλευσάσιν διδάξας τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἀνθρώπους ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδασιν οἱ μάταιοι ὅτι παρὰ θεῶν οὐδὲν ἀπόλλυται καὶ ὅτι δικαιοκρισία ἐστὶ 110.2 καὶ «θεὸς οὐ μυκτηρίζεται». τί γὰρ ἐνόμιζον Αἰγύπτιοι ὅτι ἐζήτουν ταῦτα ἀμισθὶ ἐργάζεσθαι τοὺς Ἰουδαίους καὶ οὐ τὰ τυχόντα ἔτη, ἀλλὰ διακόσια δεκαπέντε σὺν † τοῖς διακοσίοις δεκαπέντε ἔτεσι τοῦ 110.3 Ἰωσήφ; τετρακοσίων γὰρ καὶ τριάκοντα ἐτῶν παροικίας ὀρισθείσης τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ αὐτοῦ σπέρματι, ὡς λέγει «πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα 110.4 σου ἐν γῆ ἄλλοτρία», τότε τὸ ὀρισθὲν ἐτελειούτο. τῇ οὖν ἑαυτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ ὁ θεὸς τὰ ἔτη τῆς αὐτοῦ παροικίας διεμέρισε. καὶ εὐθὺς μὲν διὰ ὅσδεκαπέντε ἐτῶν ἔτι ὄντων ἐν τῇ Χανανίτιδι ἀντελάβετο αὐτῶν καὶ τὰ ἄλλα ὅσδεκαπεντακαίδεκα διεῖλε τοῖς εἰς Αἴγυπτον μετελ110.5 θούσιν. ὁ γὰρ ἀριθμὸς τούτων τῶν ἐτῶν οὕτως ἀναλογεῖται ἢν τότε ἐβδομηκοστὸν πέμπτου ἔτος τοῦ Ἀβραάμ. γίνονται τοίνυν ἀπὸ ἐβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους Ἀβραάμ ἕως γεννήσεως Ἰσαὰκ ἔτη κ'ε' Ἰσαὰκ γεννᾷ τὸν Ἰακώβ κατάγων ἔτος ἐξηκοστὸν καὶ γέγονεν ἔτη π'ε' Ἰακώβ δὲ γενόμενος ἐτῶν π'θ' γεννᾷ τὸν Λευὶ καὶ γίνονται ἔτη ρ'ο'δ' Λευὶ ἐτῶν γενόμενος μ' τεσσάρων γεννᾷ τὸν Καάθ' ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει καὶ ἐβδόμῳ Λευὶ κάτεισιν Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον καὶ γίνονται ἔτη διακόσια ἑνδεκα. καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν τὴν εἰς Αἴγυπτον ἕτερα τέσσαρα ἔτη καὶ πληροῦνται τὰ διακόσια δεκαπέντε. 110.6 ἐντεῦθεν μοι πάλιν ἀριθμεῖται τὰ λοιπὰ διακόσια πεντακαίδεκα ἔτη τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν παροικίας. Καάθ' δὲ μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ ἔτει αὐτοῦ γεννᾷ τὸν πατέρα Μωυσέως Ἀβραάμ· γίνονται τοίνυν ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀβραάμ, τοῦ ἐβδομηκοστοῦ αὐτοῦ πέμπτου ἔτους ἕως τῆς γεννήσεως τοῦ ἐσχάτου 110.7 Ἀβραάμ ἔτη σ'π, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς ἔτη ξ'ε. Ἀβραάμ δὲ ἐτῶν ἐβδομηκοντα ὦν γεννᾷ τὸν Μωυσέα, καὶ γίνονται ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου Ἀβραάμ ἔτη τ'ν, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς 110.8 ἔτη ρ'λ'ε. ὁ δὲ Μωυσῆς ἐν τῷ λ' αὐτοῦ ἔτει πατεῖ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἅμα Ἰσραηλίταις ἐξ Αἰγύπτου ἐξιόν. καὶ γίνονται ἀπὸ μὲν τοῦ μεγάλου Ἀβραάμ ἔτη τ'π, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου ἔτη 110.9 ρ'ξ'ε. τὰ δὲ λοιπὰ πενήκοντα ἔτη κατηνάλωσαν μετὰ τὴν διαπεραίωσιν 110.9 τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς εἰς Παλαιστίνην ἀπαντήσεως, οὐ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ μάχεσθαι καὶ ἐμποδίζεσθαι παρὰ 110.10 τῶν καθ' ὁδὸν αὐτῶν εὕρισκομένων ἔθνων. γίνονται οὖν ἀπὸ μὲν τοῦ ἐβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους τοῦ μεγάλου Ἀβραάμ, ἀφ' οὗ ἢ πρόρρησις αὕτη ἐδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ, μέχρι Μωυσέως καὶ τῆς εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀφίξεως τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἔτη υ'λ, ἀπὸ δὲ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον καὶ μέχρι τῆς εἰς Παλαιστίνην αὐτῶν ἀφίξεως ἔτη σ'ι'ε.

111.1 Τοσοῦτοις οὖν ἔτεσιν ἐργασάμενοις τοῖς Ἰουδαίοις ἀμισθὶ οὐκ ἦν δίκαιον καὶ παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώποις δοθῆναι αὐτοῖς τὸν μισθὸν αὐτῶν κἂν ἐπὶ τέλει; οὐκ ἄδικος τοίνυν ὁ θεὸς μετὰ σκύλων 111.2 ἐκεῖθεν ἐκβαλὼν τοὺς οἰκείους. εἰ δέ τις ἀμφιβάλῃ μὴ οὕτως ἐξαριθμεῖσθαι τὰ ἔτη, ἀκουέτω Μωυσέως λέγοντος «ἢ δὲ κατοικήσεις 111.3 τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν γῆ Χαναὰν καὶ ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἔτη υ'λ». τοῦ οὖν δικαιοτάτου μισθοῦ τοῦ κυρίου ἐπιμελομένου, ποία τις ἔτι ὑπολείπεται μάταιος ἀντιλογία τοῖς βουλομένοις κατὰ τοῦ ἁγίου θεοῦ καταφέρειν ψόγον; θεὸν δὲ ἀληθινὸν οὐκ ἄν ποτέ τις ψέξειεν, ἀλλ' οἱ ψέγοντες ἑαυτοὺς ψέγουσιν. 111.4 Ἐτέρα δὲ τις παρ' αὐτῶν μάταιος καταγγέλλεται ἀντιλογία ὁμοία τῇ πρώτῃ, ὅτι καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου ὃς ἐπλεονέκτησε τοὺς Χαναναίους, ἵνα δῶ τοῖς Ἰσραηλίταις τὸν αὐτῶν τόπον, «οἰκίας

ἄς οὐκ ὤκοδόμησαν καὶ ἔλαιῶνας καὶ συκῶνας καὶ ἀμπελῶνας οὓς οὐκ 111.5 ἐφύτευσαν». πρὸς οὓς ἐρῶ· ὦ μάταιοι, εἰ μὲν ἦν θεὸς ὡς ἄνθρωπος, τὰ σήμερον λεγόμενα ἢ πραττόμενα παρήρχετο καὶ οὐδὲν ἦν αὐτῷ ἐν ἐνθυμήσει· ἐπειδὴ δὲ ὁ θεὸς «θεὸς ἐστὶ καὶ οὐκ ἄνθρωπος», τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα εἰς πολλὰς γενεὰς ἐκδικῶν οὐκ ἐπιλανθάνεται. εἰ γὰρ ἀγνοοῦσι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, μαθέτωσαν.

112.1 Ἴσασι πάντες τὸν δίκαιον Νῶε λείψανον τοῦ κόσμου γεγονότα μετὰ τὸν κατακλυσμόν. ὡς οὖν παρελείφθη αὐτός τε καὶ οἱ τρεῖς αὐτοῦ υἱοί, οἳ δίκαιοι ὄντες καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας εὐλαβεῖς καθιστᾶν πειρώμενος, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς ὑποπέσωσι κακοῖς ὡς καὶ οἱ ἐν τῷ κατακλυσμῷ, οὐ μόνον διὰ λόγων τούτοις τὴν εὐλάβειαν παρεδίδου, ἀλλὰ καὶ δι' ὄρκου ἀφ' ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν 112.2 ἀδελφὸν εὖνοιαν ἀπήτησε. καὶ διαμερίζει μὲν ὡς κληρονόμος τοῦ κόσμου καταστάς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ τὸν πάντα κόσμον, ὑπὸ κλήρους διελὼν καὶ ἐκάστην μερίδα κατὰ κλῆρον ἐκάστῳ 112.3 ἀπονέμων· καὶ τῷ μὲν Σὴμ τῷ πρωτοτόκῳ ὑπέπεσεν ὁ κλῆρος ἀπὸ Περσίδος καὶ Βάκτρων ἕως Ἰνδικῆς τὸ μῆκος, πλάτος δὲ ἀπὸ Ἰνδικῆς ἕως τῆς χώρας Ῥινοκουρούρων· κεῖται δὲ αὕτη ἡ Ῥινοκουρούρων ἀνα μέσον Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, ἀντικρὺ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. 112.4 Χάμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Ῥινοκουρούρων ἕως Γαδεύρων τὰ πρὸς νότον. Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπὸ Μηδίας ἕως Γαδεύρων καὶ Ῥινοκουρούρων τὰ πρὸς βορρᾶν.

113.1 Τῷ οὖν Σὴμ γίνονται παῖδες καὶ παίδων παῖδες ἑξ ὅτε διεμερίσθησαν αἱ γλώσσαι· καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις καὶ 113.2 φυλαῖς καὶ βασιλείαις. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐστὶ τάδε· Ἐλυμαῖοι Παῖονες Λαζόνες Κοσσαῖοι Γασφηνοὶ Παλαιστινοὶ Ἰνδοὶ Σύροι Ἀραβες οἱ καὶ Ταϊανοὶ Ἀριανοὶ Μάρδοι Ὑρκανοὶ Μαγουσαῖοι Τρωγλοδύται Ἀσσύριοι Γερμανοὶ Λυδοὶ Μεσοποταμίται Ἐβραῖοι Κοιληνοὶ Βακτριανοὶ Ἀδιαβηνοὶ Καμήλιοι Σαρακηνοὶ Σκύθαι † Χίονες Γυμνοσοφισταὶ Χαλδαῖοι Πάρθοι Ἐῆται Κορδυληνοὶ Μασσουνοὶ Φοίνικες Μαδιηναῖοι Κομμαγηνοὶ Δαρδάνιοι Ἐλαμασηνοὶ Κεδρούσιοι Ἐλαμίται Ἀρμένιοι Κίλικες Αἰγύπτιοι Καππάδοκες Φοίνικες Ποντικοὶ Μαρμαρίδαι † Βίονες Κᾶρες Χάλυβες Ψυλλῖται Λαζοὶ Μοσσύνιοι Ἰβηρες Φρύγες. 113.3 Χάμ δὲ τῷ δευτέρῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες τριάκοντα δύο ἕως τοῦ αὐτοῦ διαμερισμοῦ τῶν γλωσσῶν· Αἰθίοπες Τρωγλοδύται Ἀγγαῖοι Ταιηνοὶ Σαβῖνοι Ἰχθυοφάγοι Ἑλλανικοὶ Αἰγύπτιοι Φοίνικες Μαρμαρίδαι Κᾶρες Ψυλλῖται Μοσσύνιοι Φρύγες Μάκωνες Μάκρωνες Συρτίται Λεπτιμαγνῖται Βιθυνοὶ Νομάδες Λύκιοι Μαριανδηνοὶ Πάμφυλοι † Μοσχεσίδιοι Πισιδηνοὶ Αὐγαλαῖοι Κίλικες Μαυρούσιοι Κρήτες Μαγάρδαι Νουμιδοὶ Ἄφροιο οἱ καὶ Βιζακηνοὶ Νασαμῶνες Φασγηνοὶ Μάζικες Γάραμοι Γετοῦλοι Βλέμμυες Ἀξωμίται· οὗτοι 113.4 κατέχουσιν ἀπὸ Αἰγύπτου ἕως Ὠκεανοῦ. καὶ νῆσοι αὐτοῖς· Κούρσουλα Λοπάδουσα Γαῦλος Ῥίδη Μελίτη Κέρκυρα Μήνη Σαρδανίς Γόρτυνα Κρήτη Γλαῦκος Ῥίδη Θήρα Καρίανθος Ἀστυπαλαία Χίος Λέσβος Τένεδος Ἴμβρος Ἴασος Σάμος Κῶος Κνίδη Νίσσυρος Μεγίσθηκαὶ Κύπρος. 113.5 Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες δεκαπέντε ἕως τοῦ αὐτοῦ διαμερισμοῦ τῶν γλωσσῶν· Μῆδοι Ἀλβανοὶ Γαργιανοὶ Ἀρμένιοι Ἀρραῖοι Ἀμαζόνες Κῶλοι Κορζηνοὶ Βενεαγηνοὶ Καππάδοκες Γαλάται Παφλαγόνες Μαριανδηνοὶ Τιβαρηνοὶ Χάλυβες Μοσσύνιοι Κόλχοι Μελαγγηνοὶ Σαυρομάται Γερμανοὶ Μαιῶται Σκύθαι Ταῦροι Θραῖκες Βαστέρνοι Ἰλλυριοὶ Μακεδόνες Ἑλληνες Λίβυες † Φρύγες Παννόνιοι Ἴστροι Οὐέννοιοι Δαυνεῖς Ἰάπυγες Καλαβροὶ Ἴππικοὶ Λατῖνοι οἱ καὶ Ῥωμαῖοι Τυρρηνοὶ Γάλλοι οἱ καὶ Κελτοὶ

Λιγυστινοὶ Καμπανοὶ Κελτίβηρες Ἴβηρες Γάλλοι Ἀκουιτανοὶ Ἰλλυριανοὶ Βάσαντες Κάννιο Καρτανοὶ Λυσιτανοὶ Οὐακκαῖοι Βρεττανικοὶ Σκότοι Σπάνιοι. 113.6 νῆσοι δὲ αὐτοῖς Βρεττανία Σικελία Εὐβοία Ῥόδος Χίος Λέσβος Κύθηρα 113.7 Ζάκυνθος Κεφαλληνία Ἰθάκη Κέρκυρα Κύπρος. εἴ που δὲ ὄνομα ἔθνους ἢ νήσου ἐντέτακται δισσῶς ἐν κλήρῳ ἄλλου καὶ πάλιν ἄλλου, κατὰ τὰ κοινὰ ὅρια ἢ κατὰ τὰς γενομένας κατὰ καιρὸν ἀποικίας ἢ κατὰ πρόσληψιν τοῦ Χάμ, ὃς ἐπλεονέκτησε καὶ ἔλαβε τοῦ Σῆμ μέρη, μηδεὶς θαυμαζέτω ἢ ἀμφιβαλλέτω.

114.1 Τούτων τοίνυν τῶν ἐθνῶν οὕτως ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε γεγονότων καὶ τριχῆ τοῦ κόσμου τοῖς τρισὶν υἱοῖς διαμερισθέντος, ὡς προεῖπον ὄρκος ἀπητήθη παρ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς μηδένα 114.2 ἐπεμβαίνειν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ κλήρῳ· τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ ὄρκου διαταγὴν ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὄρκῳ ἔφησαν καὶ πᾶν τὸ 114.3 σπέρμα αὐτοῦ. ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ κλήρῳ τοῦ Σῆμ ἡ Παλαιστίνη ὑπέπεσε καὶ πάντα τὰ πλησίον αὐτῆς, πλεονέκτης δὲ ὢν ὁ Χαναάν υἱὸς Χάμ ἐπῆλθε τῇ Παλαιστινῶν ὕστερον γῆ τουτέστι τῇ Ἰουδαίᾳ 114.4 καὶ ἀφαρπάξει αὐτήν, ἐμακροθύμει δὲ ὁ θεὸς διδούς χρόνους μετανοίας, ἵνα μετανοήσῃαν οἱ ἐκ τοῦ Χάμ καὶ ἀποδώσι τοῖς τοῦ Σῆμ τὴν ἰδίαν κληρουσίαν, ἐκεῖνοι δὲ οὐ μετενόουν, ἀλλ' ἤθελον τὸ μέτρον 114.5 αὐτῶν πληρῶσαι, – τότε ὁ θεὸς μετὰ πολλὰς ὕστερον γενεὰς δίκαιος ὢν ἐκδικεῖ τὴν παράβασιν τοῦ ὄρκου· οὕτω γὰρ ἔδει πληρωθῆναι τὸ 114.6 Ἀμορραίων μέτρον. Σῆμ γὰρ γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ· Χάμ δὲ γεννᾷ τὸν Χαναάν, Χαναάν δὲ γεννᾷ μετὰ τὴν πλεονεξίαν τὸν Ἀμορραῖον καὶ τὸν Γεργεσαῖον καὶ Φερεζαῖον καὶ Εὐαῖον καὶ Ἀρουκαῖον καὶ 114.7 Ἀράδιον καὶ Σιδώνιον. ἀριθμοῦνται τοίνυν οὕτως αἱ γενεαὶ ἕως τῆς τοῦ Σῆμ ἐκδικίας· Σῆμ ὁ πλεονεκτηθεὶς γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ, ὡς εἶπομεν· Ἀρφαξάδ δὲ γεννᾷ τὸν Κηνᾶ, Κηνᾶ τὸν Σάλα, Σάλα τὸν Ἔβερ καὶ γίνεται ἡ πυργοποιία· Ἔβερ γεννᾷ τὸν Φαλὲκ καὶ γίνεται γῆς καὶ γλωσσῶν διαμερισμός· Φαλὲκ γεννᾷ τὸν Ῥαγαῦ, Ῥαγαῦ τὸν Σερούχ, Σερούχ τὸν Ναχώρ, Ναχώρ τὸν Θάρρα, Θάρρα τὸν Ἀβραάμ, Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ τὸν ἐπονομασθέντα Ἰσραήλ οὐπὲρ Ἰσραηλίται, Ἰακώβ τὸν Ἰούδαν, Ἰούδας τὸν Φαρές, Φαρέτὸν Ἑσρώμ, Ἑσρώμ τὸν Ἀράμ, Ἀράμ τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ τὸν Ναασσῶν καὶ Ναασσῶν τὸν Σαλμών. αὕτη ἡ γενεὰ τῶν ἀπὸ Σῆμ 114.8 γεγεννημένων. τούτους οὖν ἀδικηθέντας ὑπὸ τῶν υἱῶν Χάμ καὶ τὸν ἴδιον τόπον ἀφαιρεθέντας ἐκδικεῖ ὁ θεὸς ἐξολοθρεύσας τοὺς τοῦ Χαναάν κατὰ τὸν ὄρκον αὐτῶν, καὶ τὸ σπέρμα τοῦ Σῆμ τὴν ἰδίαν ἀπολαμβάνει χώραν. οὐκ ἠδίκησεν οὖν ὁ θεός, τὰ δίκαια ἐκάστῳ μέρει ἀπονέμων· «οὐ γὰρ μυκτηρίζεται ὁ θεός», ὡς προεῖπον.

115.1 Ἐν τῇ οὖν ἐξόδῳ συναγωγὴν ἑαυτῷ ὁ θεὸς ἀρμόζων φησὶ Μωυσῆ «ὑπόλυσαι τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν σου». πᾶς γὰρ ὁ 115.2 μέλλων καθαροῖς λουτροῖς προσιέναι πρῶτον ὑπολύεται. ἐπειδὴ τοίνυν χρόνος πολὺς διελήλυθε καὶ πᾶς τις «ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθημεν» καὶ αὕτη ἡ συναγωγὴ ἐν τοῖς ἰδίοις κακοῖς ἔμεινεν, οὕτω «τὸ λουτρὸν» ὁ θεὸς «τῆς παλιγγενεσίας» ἀπεκάλυπτεν, ἀλλ' ἔτεσι μὲν πολλοῖς ἀνεβάλλετο, ὕστερον δὲ τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ τὸ πανάγιον 115.3 λουτρὸν ἀπεκάλυψεν· ἐν μὲν Μωυσῆ ὑποδήματα ὑπολύων, ἐν δὲ προφήταις τὸν ἔξωθεν χιτῶνα ἀπεκδύων, περιζῶμα μόνον καταλείψας τῷ Ἱερεμίᾳ, ἐν δὲ Ἰωάννῃ ὅλα τὰ τοῦ κόσμου ἱμάτια μεταβαλὼν ἐκ τριχῶν καμήλου μετεσημάτιζεν, ἐν δὲ αὐτῷ τῷ σωτήρι καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς «κόσμου τὸ σχῆμα» ἐξέδυσεν, ἄνωθεν δὲ ἀπ' οὐρανῶν μετὰ τὴν τῶν ὑδάτων κάθαρσιν «πυρὸς καὶ πνεύματος» ἔνδυσιν ἐνεδί115.4 δυσκεν. ἀλλ' ὁρῶντες οἱ

Ἰσραηλῖται τὴν χάριν τούτου οὐκ ἔγνωσαν ὅτι θεός ἐστι. διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐγκληματικῶς τούτους ἀπωδύρετο διὰ τὴν εἰς τὸν σωτῆρα ὑπ' αὐτῶν ἐσομένην ἀτιμίαν, «ταῦτα 115.5 κυρίῳ ἀνταποδίδοτε, λέγων, λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρδιος;» οὐκ ἔγνωσαν γὰρ τοῦτον ὅτι οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ μεθ' οὗ ὁ πατήρ συνεβουλεύσατο, «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» λέγων· 115.6 τὸ γὰρ «ποιήσωμεν» οὐχ ἐνὸς ἀριθμοῦ ἐστὶ σημαντικόν· ἀλλὰ γοῦν συνεβουλεύσατο ὁ πατήρ υἱῶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι· «τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ 115.7 πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». οὐδ' ἂν συνήκασι τοῦ λέγοντος ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ ῥητῶς, ὅτι «ἔβρεξε κύριος παρὰ κυρίου πῦρ καὶ θεῖον ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα ἀπ' οὐρανοῦ». ἔβρεξε γὰρ «κύριος πῦρ», ὁ πρὸς Ἀβραάμ ἐληλυθώς, παρὰ «κυρίου ἀπ' οὐρανοῦ», τοῦ αὐτὸν ἀπο115.8 στείλαντος. οὐδὲ ἔγνωσαν αὐτὸν ἀπ' Αἰγύπτου αὐτοὺς ἐκβάλλοντα οὐδὲ συνήκασιν τοῦ προφήτου λέγοντος «καὶ σὺ Βηθλεὲμ οὐχὶ ἐλαχίστη» πῶς γὰρ οἶόν τε ἐλαχίστην καλεῖν πόλιν χωρήσασαν ὃν οὐρανὸς καὶ πάντα χωρεῖν οὐ δεδύνηται; καὶ ὅτι «ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος»· εἰ δὲ ἀπὸ Βηθλεὲμ ἐκπορεύεται καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ πῶς θεολογεῖται;

116.1 ταρασσεῖ αὐτοὺς τὸ εἶναι θεὸν καὶ ἄνθρωπον. ἐν ταύτῳ γὰρ λέγει «αἱ διέξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ κτίσεως 116.2 κόσμου»· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν οὐκέτι ἀνθρώπου, ἀλλὰ θεοῦ. οὐ μέμνηται δὲ ὅτι «ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ»· τὸ δὲ καλέσουσι σημαίνει 116.3 τὸν τρόπον τῶν ἀγίων καὶ πιστῶν, τῶν υἱῶν τῆς ἐκκλησίας. ἐξεταζόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων περὶ τοῦ σωτῆρος ὅτι πῶς εἰς τὸν σταυρωθέντα πιστεύετε ὁμολογοῦσιν * ἀκούουσι παρὰ τῶν αὐτῶν πιστῶν ὅτι παρ' ὑμῖν ἐσταύρωται, μεθ' ἡμῶν δὲ 116.4 θεός ἐστι. τοῦ δὲ Δαυὶδ οὐκ ἤκουσαν καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτοῦ τὸν λόγον, ὃν ὄρων ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἔλεγε, φριττων τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου μέλλουσαν ἔσεσθαι οἰκονομίαν, λέγων «εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου» καὶ τὰ ἐξῆς. 116.5 Σάββατα τοίνυν «τὰ ἀρχαῖα παρελήλυθε», σάββατον δὲ ἀληθινὸν παρ' ἡμῖν κηρύττεται. ἤργησε δὲ ἡ πρώτη περιτομὴ ἔν μόνος μικρότατον περιτέμνουσα, ἐνεργεῖ δὲ εὖ μάλα ἡ ἐπουράνιος περιτομὴ 116.6 ὅλον τὸ σῶμα περιτέμνουσα. τὰ γὰρ ὕδατα καὶ ἡ ἀγία ἐπίκλησις οὐκ ἐν ἐνὶ μέλει τοῦ ἀνθρώπου γίνεται, ἀλλ' ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου σφραγίζει καθαροποιεῖ περιτέμνει, πάντων τῶν κακῶν 116.7 ἀπαλλάττει. ἡ γοῦν ἀγία ἐκκλησία παρέλαβε ταῦτα τὰ μυστήρια. ἐπανεστήσαν δὲ αὐτῇ καὶ δεινοὶ «ἐχθροί, οἰκειακοί» λεγόμενοι, μὴ ὄντες δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἀληθοῦς πίστεως «εἰ 116.8 γὰρ ἦσαν ἐξ αὐτῶν, μεμενήκεσαν ἂν μετ' αὐτῶν»· ἀλλὰ νόθοι ὄντες καὶ σύμμικτοι ἐπιθυμίαν κακὴν τῆς δι' ἰχθύων καὶ σικυῶν Αἰγυπτίων ἐδωδῆς πάλιν ἐπιθυμοῦσι, βλασφημοῦντες ἄνω καὶ κάτω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, Ἀρειομανῖται, οὓς ἤδη ἐν τοῖς πρὸ τούτου λόγοις ἐστηλι116.9 τεύσαμεν, ἄλλοι δὲ Σαβέλλιοι. καὶ οἱ μὲν Σαβέλλιοι τέλεον ἀρνοῦνται τὸ εἶναι τὸν υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, λέγοντες ὅτι ὁ υἱὸς αὐτός ἐστιν ὁ πατήρ καὶ ὁ πατήρ αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτός ἐστιν ὁ πατήρ, ὡς μὴ εἶναι υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, δεῦτεροι 116.10 Ἰουδαῖοι καὶ κυριοκτόνοι ἀπελεγχόμενοι. Ἀρειομανῖται δὲ οἱ πάντων ἀσεβέστατοι, οἱ τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς πατρῴας οὐσίας διαιρεῖν καὶ ἀπαλλοτριοῦν τολμῶντες, οὐκ ἀξιοῦσι τὸν υἱὸν ὁμότιμον εἶναι τῷ πατρὶ 116.11 οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς αὐτὸν γεγεννησθαι. ἄλλοι δὲ τούτων ἔκγονοι, οἱ πρὸ τούτου μετὰ τῶν ἄλλων τῶν προταχθέντων *· εἶθε κατὰ Ἰουδαίους αὐτοὺς ἀπρηθίμους τοὺς βλασφημοῦντας τὸ ἅγιον πνεῦμα, δεῦτεροι Σαδδουκαῖοι καὶ Σαμαρεῖται καὶ

ἄγνωστοι νεκροὶ καὶ ἄπιστοι.

117.1 Ἴνα δὲ μὴ «διὰ μέλανος καὶ χάρτου» τὰς κατὰ τούτων μαρτυρίας διὰ πολλοῦ ποιησώμεθα, εἰς τὸ μὴ περικακεῖν τοὺς ἀναγινώσκοντας, ἀρκέσουσιν αὐτοῖς Σαβελλιανοῖς μὲν μετὰ τῶν ἄλλων μαρτυριῶν ἢ μαρτυρία τοῦ Ἰορδάνου, ὡς ἤδη εἶπον. υἱὸς γὰρ ἐν Ἰορδάνῃ ἀληθῶς παραγίνεται, θεὸς ἄνθρωπος γεγινώς, οὐ τροπὴν ὑποστὰς ἀλλὰ σάρκα λαβὼν, οὐ διὰ σπέρματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγίας παρθένου σῶμα ἀνειληφὼς δι' ἀγίου πνεύματος συλληφθέν, σῶμα 117.3 τέλειον τουτέστιν ἄνθρωπον τέλειον ψυχῇ καὶ σώματι. γέγονεν οὖν ὁ θεὸς καὶ ἄνθρωπος πρὸς Ἰωάννην ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, εἷς ὢν ὁ αὐτὸς υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ κύριος· πατὴρ δὲ ἄνωθεν βοᾷ, μαρτυρῶν τῷ υἱῷ τῷ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ γεγονότι «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός»· 117.4 τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς κατέβαινεν ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰ ὕδατα κατεληλυθότα, ἵνα καθαρὰ αὐτὰ ἀποδείξῃ ἔνεκεν τῶν μελλόντων εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος βαπτίζεσθαι. 117.5 τοῖς δὲ Ἀρειανοῖς μετὰ τῶν προλεχθειῶν ἀρκέσει τὸ εἰπεῖν τὸν υἱὸν «ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί»· ἰσότητα γὰρ ἐνταῦθα 117.6 υἱοῦ πρὸς πατέρα ἀπέδειξε καὶ γνησιότητα. τοῖς δὲ ἐκγόνοις τῶν Ἀρειανῶν τοῖς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημοῦσιν ἀρκέσουσι δύο μαρτυρίαι αἱ ἤδη προτεταγμέναι μετὰ τῶν ἄλλων μαρτυριῶν, μία μὲν 117.7 ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ οὕτως ἔχουσα· ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγῶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν συμπεριλαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν τὴν πᾶσαν τοῦ θεοῦ κτίσιν καὶ λέγουσιν «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον»· καὶ ἠρίθμησαν οὐρανοὺς καὶ ἀγγέλους καὶ σελήνην καὶ ἥλιον καὶ δυνάμεις, γῆν τε καὶ θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ οὐδαμοῦ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα συνηρίθμησαν ταῖς κτίσεσι. τὰ Σεραφίμ δὲ ἀγιάζει τριάδα ἴσως, οὐχ ἅπαξ οὐ δις οὐ τέταρτον, ἀλλὰ τρίς τὸ ἅγιος λέγοντα. 118.1 ἐλεγξάτω δὲ πάλιν τούτους 118.1 Πέτρος, ἐπιτιμῶν τοῖς περὶ Ἀνανίαν καὶ λέγων «ἐπειράσατε τὸ 118.2 ἅγιον πνεῦμα»· καὶ φησιν «οὐκ ἐψεύσασθε ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ τῷ θεῷ». ὁ δὲ ἀπόστολος οἶδεν, ὡς καὶ πολλάκις εἶπομεν, τὸ πνεῦμα μὴ ἀλλότριον εἶναι τοῦ θεοῦ λέγων «ἐρευνᾶ καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ»· τὸ δὲ μὴ ὂν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ ἀδύνατόν ἐστι τὰ βάθη τοῦ 118.3 θεοῦ ἐρευνᾶν. ἡμεῖς δὲ οἶδαμεν πατέρα πατέρα, υἱὸν υἱόν, ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ἐν ἐνότητι. μία γὰρ ἐνότης ἐστὶ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἀγίου πνεύματος, μία οὐσία μία κυριότης ἐν 118.4 θέλημα μία ἐκκλησία ἐν βάπτισμα μία πίστις. καὶ παυσάσθωσαν οἱ κατὰ τῆς ἀγίας παρθένου τοῦ Χριστοῦ καὶ νύμφης ἀγνῆς, τουτέστι 118.5 τῆς μητρὸς ἡμῶν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας*. παρέλαβον γὰρ οἱ ταύτης παῖδες παρὰ ἀγίων πατέρων τουτέστι τῶν ἀγίων ἀποστόλων πίστιν φυλάττειν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις παραδιδόναι τε καὶ ἀπαγ118.6 γέλλειν. ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ υἱοὶ ὑπάρχετε, τιμιώτατοι ἀδελφοί, καὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις ταύτην τὴν διδασκαλίαν παραδιδόατε. 118.7 Ταῦτα οὕτως λέγοντες καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν* βεβαιῶσαι αὐτούς τε καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑμῶν, διδάσκοντες ὁδοποιοῦντες κατηχοῦντες μὴ διαλείπητε οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι ταύτην τὴν ἀγίαν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς παρέλαβεν ἡ ἀγία καὶ μόνη παρθένος τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῶν ἀγίων 118.8 ἀποστόλων τοῦ κυρίου, φυλάττειν. καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν κατηχομένων τῶν μελλόντων τῷ ἀγίῳ λουτρῷ προσιέναι οὐ μόνον ἀπαγγέλλειν ὀφείλετε † τὸ πιστεύειν τοῖς ἑαυτῶν υἱοῖς ἐν κυρίῳ, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ῥητῶς, ὡς πάντων ἢ αὐτῆς μητρὸς ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν, τὸ λέγειν· 118.9 Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε 118.10 καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν. καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ

τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ 118.11 νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ 118.12 τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶμεν ἀνάστασιν 118.13 νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἀμήν. τοὺς δὲ λέγοντας ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ ῥευστὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. 118.14 Καὶ αὕτη μὲν ἡ πίστις παρεδόθη ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ * ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ ἁγίᾳ πόλει ἀπὸ πάντων ὁμοῦ τῶν τότε ἁγίων ἐπισκόπων, ὑπὲρ τριακοσίων δέκα τὸν ἀριθμόν.

119.1 Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ ἀνέκυψαν ἄλλαι τινὲς αἱρέσεις ἀλλεπάλληλοι, τουτέστιν ἐπὶ χρόνου Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος τῶν βασιλέων κατὰ τὸ δέκατον αὐτῶν τῆς βασιλείας ἔτος καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος Γρατιανοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ 119.2 ἐνενηκοστῷ ἔτει Διοκλητιανοῦ τοῦ τυράννου, τούτου χάριν ὑμεῖς τε καὶ ἡμεῖς καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ συλλήβδην πᾶσα ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία πρὸς τὰς ἀνακυψάσας αἱρέσεις ἀκολούθως τῇ τῶν ἁγίων ἐκείνων πατέρων προτεταγμένη πίστει οὕτως λέγομεν, μάλιστα τοῖς τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιοῦσιν, ἵνα ἀπαγγέλλωσι καὶ λέγωσιν οὕτως· 119.3 Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ἀοράτων 119.4 τε καὶ ὄρατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ θεοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν 119.5 τῇ γῆ, ὄρατά τε καὶ ἀόρατα, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ πάντα εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος χωρὶς 119.6 ἁμαρτίας· οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ γεγονότα, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν σάρκα ἀναπλάσαντα εἰς μίαν ἁγίαν ἐνότητα· οὐ καθάπερ ἐν προφήταις ἐνέπνευσέ τε καὶ ἐλάλησε καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ 119.7 τελείως ἐνανθρωπήσαντα· «ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», οὐ τροπὴν ὑποστάς οὐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα, εἰς μίαν δὲ συνενώσας ἑαυτοῦ * ἁγίαν τελειότητά τε καὶ θεότητα· εἰς γὰρ ἐστὶν κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οὐ δύο, ὁ αὐτὸς θεός, ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ μὴ σύγχυσιν ἀπεργασάμενος, ἀλλὰ τὰ δύο 80.7 κεράσας εἰς ἓν· οὐκ εἰς ἀνυπαρξίαν χωρήσας, ἀλλὰ συνδυναμώσας σῶμα γήϊνον τῇ θεότητι εἰς μίαν δύναμιν ἦνωσεν, εἰς μίαν θεότητα συνήγαγεν· εἷς ὢν κύριος εἷς Χριστὸς, οὐ δύο Χριστοὶ οὐδὲ δύο θεοί. 80.8 ἐν αὐτῷ σῶμα

πνευματικὸν ἐν αὐτῷ θεότης ἀκατάλητος, τὸ πεπονθὸς μὴ φθαρὲν τὸ ἀπαθὲς ἄφθαρτον, ἀφθαρσία τὸ ὄλον· θεὸς κύριος, καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, μὴ παραλείψας τὴν σάρκα, εἰς ἐν δὲ συνενώσας καὶ εἰς μίαν τὸ ὄλον θεότητα καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς.

81.1 Οὗτος οὖν ὁ μονογενής, ὁ τέλειος ὁ ἄκτιστος ὁ ἄτρεπτος ὁ ἀναλλοίωτος ὁ ἀπερινόητος ὁ ἀόρατος, ὁ ἐνανθρωπήσας ἐν ἡμῖν καὶ ἀναστὰς πνευματικῶς καὶ «μηκέτι ἀποθνήσκων», μηκέτι πτωχεύων ὁ «δι' ἡμᾶς πτωχεύσας πλούσιος ὢν», ὁ πνεῦμα ὢν ὄλος, ὁ τὸ σαρκικὸν καὶ τὸ θεϊκὸν ἐνῶν, κύριος εἷς βασιλεὺς Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἐν οὐρανῷ καθεσθεις ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς «ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου», φησὶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ἀπελθόντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς 81.2 ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος». τοῦτο δὲ * καὶ ἀνά μέσον † ὃν οὐ συναλοιφὴν ἐσήμαινε τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ οὐδὲ συναλοιφὴν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἀλλὰ πατέρα οἶδε πατέρα ἀληθινὸν καὶ ἑαυτὸν ἀληθινὸν ἀπέδειξεν ἐνυπόστατον Λόγον καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐνυπόστατον πνεῦμα καὶ «πνεῦμα 81.3 ἀληθείας», ἄκτιστον ἄτρεπτον ἀναλλοίωτον· οὐχ ὡς ἵνα τις ὑπονοήσῃ δολίως φερόμενος πρὸς τὴν πίστιν καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἀποκρύπτων καὶ δολιευόμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν «ἐτάζει γὰρ καρ81.4 δίας καὶ νεφρούς ὁ θεός». καὶ λέγει ὁ αἰρετικός· δηλονότι πιστεύω ὅτι ὁ πατήρ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα καὶ ὁμολογῶ τρεῖς ὑποστάσεις ἐν μιᾷ οὐσίᾳ· οὐχ ἑτέραν δὲ λέγω οὐσίαν παρὰ τὴν θεότητα, οὐχ ἑτέραν θεότητα παρὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ οὕτως ἀκριβοῦν μίαν οὐσίαν καλοῦμεν, ἵνα μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο 81.5 εἶδος εἴπωμεν τῆς θεότητος τῆς τριάδος. κρυπταζόμενος γὰρ ὁ τοιοῦτος ὡς εἶπον ῥαδιούργως πάλιν καὶ δολίως λέγει· πιστεύω ὅτι πατήρ πατήρ, υἱὸς υἱός, πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα ἅγιον· ὑπόνοιαν δὲ ἔχει τοιαύτην κεκρυμμένην, ὡς ἀφ' ἡμῶν τὸ θεῖον ἀπεικάσας, λέγων ἐν ἑαυτῷ, ὅτι ὡς ἔχω σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ πνεῦμα ἀνθρώπειον, 81.6 οὕτω καὶ ἡ θεότης. πατήρ μὲν ὡς εἶπεν τὸ εἶδος, υἱὸς δὲ ὡς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχὴ, πνεῦμα δὲ ὡσπερ τὸ ἐμπνέον διὰ τοῦ ἀνθρώπου. 81.7 τινὲς γὰρ δολιεύονται καὶ οὕτως νομίζουσι τὴν θεότητα. ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθομεν, ἀλλ' ἰδοὺ ὁ πατήρ ἐν οὐρανῷ διὰ φωνῆς μαρτυρεῖ, ἰδοὺ ὁ υἱὸς ἐν Ἰορδάνῃ, ἰδοὺ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς κατερχόμενον ἐσχηματίζετο· ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸ ἐσχηματίζετο, καθ' ἑαυτὸ ὑπόστασις ὄν, οὐκ ἄλλοία παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ὑπόστασις ἐξ ὑποστάσεως τῆς αὐτῆς 81.8 πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. καὶ πάλιν ἐτέρως· ἰδοὺ πατήρ κάθηται ἐν οὐρανῷ, *, τὸ δὲ κάθηται μὴ πάλιν ὑπολάμβανε ἀνθρωπίνως, ἀλλ' ἀνεκδιηγῆτως καὶ ἀκαταλήπτως ἔχε. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς εἰς τὸν πατέρα, ἀλλ' «ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ 81.9 πατρὸς». καὶ πάλιν περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λέγων ὁ μονογενής ἐδίδασκεν «ἀπέρχομαι, κάκεῖνος ἐλεύσεται, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. ἐὰν μὴ ἐγὼ ἀπέλθω, κάκεῖνος οὐκ ἔρχεται». εἰ δὲ ἦν τὸ πνεῦμα συναλοιφὴ αὐτῷ τῷ υἱῷ, οὐκ ἂν ἔλεγεν «ἀπέρχομαι κάκεῖνος ἔρχεται», ἀλλ' ἵνα δείξῃ. ὑπόστασιν καὶ ὑπόστασιν. μία δὲ ἐστὶ θεότης εἰς θεὸς μία ἀλήθεια.

82.1 Καὶ οὕτω γέγραφα τῷ βουλομένῳ * τὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀκολουθίαν καὶ βεβαίαν ὁμολογίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ εὐαγγελίων καὶ ἀποστόλων καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων ἕως ἡμετέρων χρόνων ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀχράντως 82.2 πεφυλαγμένην, ἐπὶ φθόνῳ δὲ ἀκαταστασίας τῆς μιᾶς καὶ

ἀληθινῆς πίστεως κατὰ καιρὸν καὶ καιρὸν διὰ τῶν αἰρέσεων τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ ἐλπίδα καὶ σωτηρίαν ἡμῶν διωχθεῖσαν, ὑπομείνασαν δὲ ἐν τῇ αὐτῆς ἀληθείᾳ, τῶν αἰρέσεων καθ' ἕκαστον χρόνον ἑαυτὰς χραίνου82.3 σῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπαλλοτριουμένων· ὡς καὶ προσφάτως πάλιν ἀκούομεν τινῶν τῶν τὰ πρωτεῖα δοκούντων ἀποφέρεσθαι παρά τισι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκητῶν καὶ Θηβαΐδος καὶ ἄλλων ἄλλοθι κλιμάτων, τὰ ὅμοια τοῖς Ἰερακίταις φρονούντων καὶ λεγόντων ἀνάστασιν μὲν τῆς ἡμετέρας σαρκός, οὐ ταύτης δέ, ἀλλ' ἄλλης τινὸς ἀντ' αὐτῆς, ὡς ἐκτραπέντων τῶν τοιούτων καὶ εἰς μύθους ἐκτρεψάντων τὴν τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν καὶ τὴν βεβαίαν ἡμῶν ἐλπίδα. διὸ καὶ περὶ τούτου ἀναγκαζόμεθα αὐθις λέγειν. 83.1 Ἄπιστοι μὲν γὰρ ἀρνοῦνται τὸ πᾶν τῆς ἀναστάσεως, κακόπιστοι δὲ συρφετωδῶς καὶ ἀνοήτως τῆς κατὰ ἀλήθειαν ἐλπίδος 83.2 ἐκπεπτώκασι τῷ οὕτω νοεῖν περὶ τῆς ἀναστάσεως. καὶ Ἕλληνες μὲν οἱ τελείως ἀρνούμενοι τὴν ἀνάστασιν διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ πλήθους τῶν παρ' αὐτοῖς γινομένων ἀνομημάτων· μισοῦσι γὰρ τὴν ἀνάστασιν δι' ἣν μέλλουσι αἰσχύνῃ ὑφίστασθαι ἐν τῇ ἀναστάσει, τὸν θεὸν ἀγνοήσαντες καὶ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς· πλὴν ὅτι ἀναστήσονται, κἂν 83.3 μὴ βούλωνται. αὐτὴ γὰρ ἡ κτίσις διαρρήδην αὐτοὺς ἐλέγχει, ὑποφαίνουσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναστάσεως τὸ εἶδος. δύνει γὰρ ἡ ἡμέρα καὶ νεκρῶν αἰνιττόμεθα τὸν τρόπον, κοιμισμὸν αἰνιττομένης τῆς νυκτός· ἀνατέλλει ἡ ἡμέρα ἡμᾶς διυπνίζουσα καὶ ἀναστάσεως 83.4 ὑποδεικνύουσα τὸ σημεῖον. δρέπονται οἱ καρποὶ καὶ ἡ στάσις τῶν ὄντων ἐκτέμνεται, τῆς ἡμῶν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς ὀριζομένου τοῦ προσώπου. σπείρεται ἡ γῆ καὶ βλαστάνει, * ὅτι τὰ τεθαμμένα μετὰ τὴν τομὴν ἀναστήσεται. ἀκρις τελευτᾷ, θάψασα τὸ ἐξ αὐτῆς ἀποβληθὲν κῆμα ἐν τῇ γῇ καὶ μετὰ καιρὸν ἡ γῆ ἀποδίδωσι τὰ τεθαμμένα· τὰ σπέρματα τῶν γεννημάτων σπείρεται καὶ πρῶτον ἀποθνήσκει 83.5 ἔπειτα τελεσφορεῖται· «ἐὰν γὰρ μὴ ἀποθάνῃ, οὐ ζωογονεῖται». σφραγίδας ἐν ἡμῖν ὁ θεὸς ἐποίησε διὰ τῶν ὀνύχων δέκα καὶ δέκα ἀναστάσεως, μαρτυρούσας περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος, ἀλλὰ καὶ ὡς διὰ στεφάνου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τῆς τριχὸς τὴν ἡμῶν ἀνάστασιν ἐκήρυξε. τὸ γὰρ δοκοῦν ἐν ἡμῖν νεκρὸν σῶμα, τουτέστι τρίχες καὶ ὄνυχες, καθ' ἑκάστην τεμνόμεναι καὶ τεμνόμενοι αὐθις θάλλουσι, σημαίνουσαι τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐλπίδα.

84.1 Καὶ ἀμύθητα ἔστιν εἰπεῖν εἰς πληροφορίαν τῶν ἀπίστων ἐξ ὑποδειγμάτων. ἀλλ' οὐκ ἔπεισε τούτους ἡ φάττα τὸ ὄρνεν οὐδὲ ὁ μυωξὸς τὸ ζῶον. ἀποθνήσκει γὰρ τὸ τοιοῦτον ἐξάμηνον καὶ ἡ φάττα ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ αὐθις μετὰ τοὺς καιροὺς αὐτῶν 84.2 ἀναβιοῦσι. κάρθαιοι δὲ μέλλοντες τελευτᾶν ἐπὶ σφαῖραν τῆς κόπρου ἑαυτοὺς κρύβουσι, θάψαντες τὴν τοιαύτην σφαῖραν ἐν τῇ γῇ καὶ καταχώσαντες, καὶ οὕτως ἐκ τῆς αὐτῶν ἰκμάδος αὐθις εὐρίσκονται, 84.3 ἀναβιοῦντες ἐξ αὐτῶν τῶν λειψάνων. περὶ δὲ τοῦ φοίνικος τοῦ Ἀραβικοῦ ὄρνέου περισσόν μοι τὸ λέγειν. ἤδη γὰρ εἰς ἀκοὴν ἀφίεται πολλῶν πιστῶν τε καὶ ἀπίστων. ἡ δὲ κατ' αὐτὸν ὑπόθεσις τοιάδε φαίνεται· πεντακοσιοστὸν ἔτος διατελῶν ἐπὶ γνοίῃ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἐνστάνα, σηκὸν μὲν ἐργάζεται ἀρωμάτων καὶ φέρων ἔρχεται εἰς πόλιν τῶν Αἰγυπτίων Ἡλιούπολιν οὕτω καλουμένην, Ἦν δ' ἐρμηνευομένην ἀπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς διαλέκτου καὶ Ἑβραΐδος, 84.4 καὶ ταρσοῖς ἰδίους τὰ στήθη τὰ ἑαυτοῦ μαστίξας πολλά, πῦρ ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ προφερόμενος ἐμπίπρησι τὴν ὑποκειμένην ὕλην τῷ τόπῳ καὶ οὕτως ἑαυτὸν ὀλοκαυτοῖ καὶ πάσας τὰς σάρκας αὐτοῦ σὺν 84.5 ὀστέοις ἐκτεφροῦται. ἐκ θεοῦ δὲ οἰκονομίας νέφος ἀποστέλλεται καὶ ὑετίζει καὶ κατασβεννύει τὴν τὸ σῶμα τοῦ ὄρνέου καταδαπανήσασαν φλόγα, νεκροῦ μὲν ἤδη ὄντος τοῦ ὄρνέου καὶ ὀπτηθέντος ἀκρότατα·

84.6 βεβηθείσης δὲ τῆς φλογὸς λείψανα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἔτι ὡμὰ περιλείπεται καὶ πρὸς μίαν ἡμέραν ἀφανισθέντα σκώληκα γεννᾷ· ὁ σκώληξ πτεροφυεῖ νεοττὸς γενόμενος, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀδρύνεται καὶ ἀδρυνθεὶς τοῖς τῷ τόπῳ ἐξυπηρετούμενοις ἑαυτὸν ἐμφανίζει καὶ αὐθις ἀνατρέχει εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ ἀναπαύεται. 85.1 Θαυμάσαι δέ μοι ἔπεισι περὶ τῆς τῶν ἀπίστων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων βαρβάρων ἠπατημένης κατὰ πάντα διανοίας, ὡς ἐν τοῖς αὐτῶν μύθοις οὐκ αἰσχύνονται ἀνάστασιν πάντῃ σημαίνειν καὶ περὶ ἀνα85.2 στάσεως πολλακίς ἄδειν, ὡς οἱ μῦθοι αὐτῶν ἀναγράφουσιν Ἄλκηστιν μὲν τελευτήσασαν τὴν Πελίου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Ἀδμήτου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέος μετὰ τριήμερον ἐγγεγερμένην καὶ ἀπὸ τῶν ἀδύτων ἀνενηνεγμένην, Πέλοπα τε τὸν Ταντάλου μετὰ τὸ κρεωνομηθῆναι 85.3 τοῖς ψευδωνύμοις αὐτῶν θεοῖς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς· Ἀμφιάρεως ὁ τοῦ Οἰκλέους ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀναζωογονηθεὶς, Γλαῦκος ὁ Μίνωος ὑπὸ Πολυείδου τοῦ Κοιράνου βοτάνῃ τινὶ ἀναζωοποιηθεὶς, Κάστωρ διὰ Πολυδεύκην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃς ἐκὼν αὐτῷ τὴν ζωὴν παρ' 85.4 ἡμέραν ἀλλάσσειν εἴλετο, καὶ ὁ Πρωτεσίλαος διὰ Λαοδάμειαν. ἀλλὰ καὶ Σίσυφον καὶ Τάνταλον καὶ τὰς Καυκάσου θυγατέρας, ἃς Ἐριννύας κεκλήκασιν, καὶ Τειρεσίαν ἅμα τούτοις κατατεταρταρῶσθαι δώσοντας δίκην ἐκέισε, τὸν μὲν διὰ πέτρας τὸν δὲ ὑπὸ τροχόν, καὶ ἄλλους ἄλλως τιμωρῆσθαι καὶ ἔτι ὑπάρχειν ἐν τιμωρίᾳ, ὡς μὴ εἰς 85.5 ἀνυπαρξίαν κεχωρηκότας, ὑπάρχοντας δὲ ἐν σώμασιν. εἰ μὴ γὰρ σώματα εἶχον, πῶς ὑπὸ πέτραν καὶ τροχόν τιμωρίας παρεδίδοντο; καὶ πολλὰ ἔστιν περὶ τούτων λέγειν εἰς παράστασιν τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως, ἔλεγχον δὲ τὸν πρὸς αὐτούς.

86.1 Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῶν αἰρέσεων ὀρμώμενοι ἀδελφὰ τούτοις ἄδουσι καὶ συνωδὰ τῆς ἀπιστίας ἐν τῷ τινὰς μὲν τῶν αἰρετικῶν, τῶν Μανιχαίων φημί, λέγειν οὐ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἀνάστασιν ἔσεσθαι, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς προειρημένους Ἑλληνας τὸ αὐτὸ νομίζειν τε καὶ συνδοξάζειν, ὡς εἶναι τὸν λόγον αὐτῶν ληρώδῃ 86.2 μᾶλλον ἢ περὶ ἐκ συνέσεως προβαλλόμενον. ἐὰν γὰρ ἀνάστασιν εἴπωσιν αἱ αἰρέσεις καὶ ὅλως ἀνάστασιν ἠγοῦνται, περὶ ψυχῶν δὲ τοῦτο ὀρίζονται, εὐηθὲς ἔστι τὸ τοιοῦτον. πῶς γὰρ ψυχὴ ἀναστήσεται ἢ μὴ πεπτωκυῖα; οὐ γὰρ θάπτομεν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς 86.3 μνημείοις, ἀλλὰ τὰ σώματα. ψυχὰι γὰρ οὐ πίπτουσιν, ἀλλ' αἱ σάρκες· ὡς καὶ ἡ συνήθεια εἴωθε καλεῖν τὰ νεκρὰ σώματα πτώματα. τοίνυν εἰ ἀνάστασις παρ' αὐτοῖς ὁμολογεῖται, παντὶ τῷ δηλόν ἐστιν ὅτι 86.4 οὐ ψυχῆς, ἀλλὰ σώματος τοῦ πεπτωκότος. Ἑλληνας δὲ πάλιν ἐλέγχονται οἱ τὸ πᾶν τῆς ἀναστάσεως ἀρνούμενοι. ἀποφέροντες γὰρ εἰς τὰ μνήματα βρώματά τε καὶ πόματα ἐν ταῖς πανδήμοις καλουμέναις ἡμέραις ὀλοκαυτοῦσι μὲν τὰ ἐδέσματα σπένδουσι δὲ τοὺς οἴνους, μηδὲν μὲν τοὺς νεκροὺς ὠφελοῦντες ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον βλάπτοντες. 86.5 πλὴν ἀναγκάζονται ἀπὸ τῆς συνηθείας ὁμολογεῖν τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν. ἔνθα γὰρ ἐτέθη τὰ σώματα τῶν τελευτησάντων παραγίνονται καὶ προσφωνοῦσι τοῖς τεθαμμένοις νεκροῖς ἐξ ὀνόματος· 86.6 ἀνάστα, φάσκοντες, ὁ δεῖνα, φάγε καὶ πίε καὶ εὐφράνθητι. καὶ εἰ μὲν τὰς ψυχὰς ἐκέισε νομίζουσιν ἐμπαράμενιν, ἔνθα τὰ λείψανα τῶν τελευτησάντων τέθαιπται, ἀγαθὴ τις τοιαύτη περὶ τῶν ψυχῶν προσδοκία· ἐμπαράμενουσι γὰρ τὴν ἡμέραν τὴν μέλλουσαν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς παλιγενεσίας, ἕως τὰ σύνθετα καὶ σύζυγα αὐτῶν ἀπολάβωσι σώματα, εἰ καὶ βδελύττονται οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες τὴν σάρκα ὡς φαύλην οὔσαν καὶ τέλεον ἀφανιζομένην καὶ ἐλπίδα μὴ 86.7 ἔχουσαν ἀναβιώσεως. εἰ δὲ μὴ τούτῳ τῷ τρόπῳ τοῦτο ποιοῦσι, τίτι τῷ λόγῳ τὰς βελτίους ψυχὰς τῆς τῶν σωμάτων οὐσίας μνήμασιν ἐγκαταδέοντες καταδίκη μᾶλλον περιβάλλουσι τῇ ὑπολήψει, ὀριζόμενοι

αὐτὰς προσεδρεύειν τοῖς τετελευτηκόσι λειψάνοις; ἢ ἐπὶ ποία προσ86.8 δοκία ἐλπίδος παραγίνονται, λεγέτωσαν; ἀλλὰ δῆλον ὅτι οὐ τὰς ψυχὰς νομίζουσιν εἶναι ἐν μνήμασιν, ἀλλ' ἐν ταμειείοις τισὶν ἐκ θεοῦ ἐκάστη ψυχῇ ἀποτεταγμένοις, κατ' ἀξίαν ὧν ἐν βίῳ ἔδρασαν τε καὶ ἐπολιτεύσαντο· τὰ δὲ σώματα ἰδίαις χερσὶν ἕκαστος τοῦ πέλας ἐν ταῖς θήκαις τῶν σωμάτων εἴτουν ὀστέων κατέθεντο. εὐῆθες δ' ἂν εἶη παρὰ πᾶσιν εἶναι τὴν μίαν ὑπόληψιν τούτων καὶ ἀκολουθίαν ὡς ἐκ πανταχόθεν ὠμολόγηται, παρὰ δὲ τοῖς ἀπίστοις τούναντίον τὰ ἀληθινὰ ἐξαρνεῖσθαι καὶ τὰ ἐν θεῷ δυνατὰ εἰς ἐλπίδας παρ' αὐτοῖς μὴ κεκρατύνθαι.

87.1 Ἄλλὰ περὶ τούτων ἱκανὰ νομίζω εἰρησθαι, ἐκ τῶν πολλῶν 87.2 παραδειγμάτων ὀλίγα ἡμῶν παραθέντων. περὶ δὲ τῶν δοκούντων Χριστιανῶν εἶναι, Ὀριγένει δὲ πειθομένων καὶ τὴν μὲν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ὁμολογούντων σαρκὸς τε τῆς ἡμετέρας καὶ σώματος τοῦ κυρίου τοῦ ἀγίου ἐκείνου τοῦ ἀπὸ Μαρίας ἀνειλημμένου, ταύτην δὲ τὴν σάρκα λεγόντων μὴ ἐγείρεσθαι, ἀλλ' ἄλλην ἀντὶ ταύτης ἐκ θεοῦ διδοσθαι, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων εἴποιμεν ἀσεβεστέραν ἔχειν ὑπόληψιν καὶ εὐθεστέραν τῆς παρ' Ἑλλήσι καὶ ταῖς λοιπαῖς αἰρέσεσιν 87.3 ὑπονοίας; πρῶτον μὲν γὰρ εἰ ἄλλη ἀντὶ ταύτης ἐγείρεται κατὰ τὸν αὐτῶν λόγον, οὐ δικαία ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις κατὰ τὸν αὐτῶν μῦθον, ἄλλην σάρκα κρίνουσα ἀντὶ τῆς ἀμαρτησάσης ἢ ἄλλο σῶμα φέρουσα εἰς δόξαν κληρονομίας βασιλείας οὐρανῶν ἀντὶ τοῦ ἐν νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ διωγμοῖς ὑπὲρ ὀνόματος θεοῦ κεκτημένος 87.4 σώματος. πῶς δὲ καὶ ψυχὴ κριθήσεται μόνη κατὰ τὸν λόγον τῶν αἰρέσεων, μὴ παρόντος τοῦ συναμαρτήσαντος σώματος; ἀντεῖπη γὰρ ἢ τοιαύτη ψυχὴ τῇ τοῦ θεοῦ κρίσει, φάσκουσα τοῦ σώματος γεγε87.5 νῆσθαι τὰ ἀμαρτήματα. ἔχει γὰρ καὶ τὴν ἀπόδειξιν κατὰ τὸν τῶν φιλονεικία φερομένων λόγον καὶ μὴ ἀληθεία. δύναται γὰρ λέγειν· οὐκ ἐγὼ ἤμαρτον, ἀλλὰ τὸ σῶμα. ἐξότου γὰρ ἐξήλθον ἐκ τοῦ σώματος, οὔτε ἐπόρνευσα οὔτε ἐμοίχευσα, οὐκ ἔκλεψα οὐκ ἐφόνευσα οὐκ 87.6 εἰδωλολάτρησα οὐ τι τῶν κακῶν καὶ ἀνηκέστων εἰργασάμην. καὶ εὐλογος εὐρεθήσεται ἢ αὐτῆς ἀπολογία. εὐλόγως δὲ αὐτῆς ἀπολογουμένης τί ἐροῦμεν; ἀργὴ ἄρα ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις; ἀλλ' «ἀδίκως ἐπιφέρει τὴν ὀργὴν ὁ θεὸς κατὰ τῶν ἀνθρώπων; μὴ γένοιτο».

88.1 Οἴδαμεν δὲ ὅτι «πάντα τῷ θεῷ δυνατά» καὶ δύναται καὶ σῶμα φέρειν ἄνευ ψυχῆς καὶ τὰ ἀφανῆ γεγονότα σώματα δύναται ποιῆσαι πάλιν ἀναβιοῦν κινεῖσθαι τε αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν ἄνευ ψυχῶν, ἐὰν θέλη, ὡς καὶ ἤδη διὰ τοῦ ἀγιωτάτου Ἰεζεκιήλ τὴν τοιαύτην 88.2 οἰκονομίαν ἐποίησεν. ἔλεγε γὰρ τῷ ἀγίῳ προφήτῃ «εἶπέ, υἱὲ ἀνθρώπου, συναχθῆναι ὅστουν πρὸς ὅστουν καὶ ἀρμονίαν πρὸς ἀρμονίαν»· καὶ ἦν θαυμάσαι τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, ὅτι μηδέπω τῶν ψυχῶν ἐμβληθεισῶν, ἀλλὰ ξηρῶν ὄντων τῶν ὀστέων οὐ μόνον τοῦ κινεῖσθαι ἔσχον δύναμιν ἐπὶ τῆς τοῦ θεοῦ προστάξεως, ἀλλὰ καὶ 88.3 συνέσεως τὰ ὀστᾶ ἐνεπλήσθη καὶ γνώσεως οὐ τῆς τυχούσης. οὐ γὰρ τὰ πρὸς τοὺς πόδας ὅστέα ἐγγὺς τῶν μερῶν τῆς κεφαλῆς κατὰ λήθην ἐβάδιζεν οὐδὲ οἱ τοῦ τραχήλου σπόνδυλοι περὶ τὰς τῶν ἀστραγάλων ἀρμονίας πλανώμενοι τὸν τόπον ἐξήτουν, ἀλλ' ἕκαστον τῶν ὀστέων καὶ ἐκινήθη καὶ ἐβάδιζε κατὰ σύνεσιν καὶ τῇ αὐτοῦ ἀρμονίᾳ 88.4 προσετίθετο. εἰ γοῦν θέλει ὁ θεός, δύναται καὶ σῶμα ἄνευ ψυχῆς ἐγείρει. ἐν τούτῳ γὰρ τὸ δυνατόν αὐτοῦ ἔδειξεν, ἐν τῷ τὸ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀπηλπισμένον ἐκεῖνο πρῶτον ποιῆσαι ἀναβιοῦν διὰ τοῦ 88.5 τῷ Ἰεζεκιήλ προστεταχέναι. καὶ οὐκ εἶπεν· εἶπέ, υἱὲ ἀνθρώπου, πρῶτον ἐλθεῖν τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐξευμαρίσαι τὸ δυσχερὲς διὰ τὴν

πίστιν, φημί δὲ τὸ τὰ σώματα συναχθῆναι, τότε προσέταξε τὰς ψυχὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτὰ τὰ σώματα· «καὶ ἀνέστη δέ» φησί «πολλὴ 88.6 συναγωγὴ». δύνασθαι τοίνυν τὸν θεὸν ποιῆσαι ἔφην καὶ σῶμα δίχα ψυχῆς ἀναβιοῦν, καθὰ προδέδεικται, ἀλλ' οὐ δύναται κριθῆναι καθ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα. ἔχει γὰρ δικαίαν ἀπολογίαν πρὸς τὴν τοῦ 88.7 θεοῦ κρίσιν. φάσκει γὰρ καὶ αὐτὸ λέγον· ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἦν ἡ ἁμαρτία, οὐκ ἡμῶν αἴτιον ἐγώ. ἐξότου γὰρ ἐλύθη καὶ ἐκείνη ἀπ' ἐμοῦ ἀπέστη, μὴ ἐμοίχευσα μὴ ἐπόρνευσα μὴ κέκλοφα μὴ εἰδωλολάτρησα μή τι τῶν τοιούτων ἀμπλακημάτων εἰργασάμην; καὶ ἔσται κατὰ τὸν τῶν φιλονεικῶν λόγον ἄπρακτος ἢ τοῦ θεοῦ κρίσις. 88.8 διὰ τοῦτο ὡς ἦν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ σύνθετος εἷς ἄνθρωπος ἐκ θεοῦ γεγεννημένος, αὐτῆς ὁ δίκαιος κριτῆς τὸ σῶμα ἐγείρει καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ δίδωσι. καὶ οὕτως δικαία γενήσεται ἡ τοῦ θεοῦ κρίσις, ἀμφοτέρων κοινωνοῦντων ἢ τῆς δι' ἁμαρτίας τιμωρίας ἢ τῆς δι' ἀρετὴν ἢ θεοσεβείας καὶ τῆς μελλούσης ἀποδίδοσθαι τοῖς ἀγίοις μισθαποδοσίας.

89.1 Ταῦτα δὲ εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας τῆς ἡμῶν ἐλπίδος ἰκανῶς ἔχει νομίζοντες ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν παρεθέμεθα. διὰ δὲ τοὺς λέγοντας ἕτερον σῶμα ἀντὶ τοῦ πίπτοντος ἐγείρεσθαι, πάλιν τῷ καμάτῳ προστιθέμεθα, ὠφελῆσαι τοὺς βουλομένους συνιέναι καὶ τὴν 89.2 αὐτῶν ζωὴν ἀπολέσαι μὴ πειρωμένους βουλόμενοι. γένοιτο γὰρ κάμνειν ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους καὶ μηδαμινούς καὶ ἑαυτοὺς καὶ πάντας ὠφελῆσθαι καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι ἀνάστασιν τῆς ἡμετέρας σαρκός, ἐν ἧ ἵπερ πᾶς ὁ θησαυρὸς καὶ κρηπίς παντὸς σώφρονος λογισμοῦ καὶ πάσης ἀγαθοεργίας ἐλπίς διάκειται κατὰ τὸ εἰρημένον «ἔχοντες τὸν θησαυρὸν 89.3 τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι» καὶ τὰ ἐξῆς. ἐγκρατεῦόμεθα γὰρ οἱ ἀσθενεῖς, ἀγνεύομεν οἱ ταπεινοί, ἐλεημοσύνας ἐπιποθοῦμεν ποιεῖν οἱ ἀδύνατοι διὰ τὴν τῶν προσδοκωμένων ἀπόληψιν, τῆς τῶν νεκρῶν 89.4 ἀναστάσεως· καὶ οὕτως ὁ κανὼν τεθεμελίωται πίστεως καὶ ἐλπίδος θεοῦ ἀγάπης καὶ μαρτυρίου ὑπὲρ ὀνόματος θεοῦ ἐν διωγμοῖς βασάνων καὶ ἄλλων ἀπανθρώπων κολάσεων ἐν τοῖς μὴ ἀρνούμενοις ἀνάστασιν τῆς ἡμῶν σαρκός, ἀλλὰ πιστεύουσιν ὅτι αὐτὸ τὸ σπειρόμενον ἐν τῇ 89.5 γῆ ἐγεργήσεται. δύο γὰρ σαφεῖς καὶ ἀληθεῖς μαρτυρίας ἔδωκεν ἡμῖν αἱ θεῖαι γραφαί, δι' ὧν δυνάμεθα τὴν τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως ἐλπίδα γινῶναι καὶ μὴ σφαλῆναι μύθοις κενοδόξων ἀνθρώπων ἀπατηθέντων καὶ τῷ βίῳ ἀπάτην γραψάντων. ἵνα οὖν μὴ πολλαῖς μαρτυρίαις χρῆσωμαι οὐ γὰρ εἰσὶν ὀλίγαι ἐν καινῇ τε καὶ παλαιᾷ περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως συντόμως ἐρῶ τοῦτο· 90.1 ὅτι εἰ ἄλλο ἦν τὸ ἐγειρόμενον, καθάπερ τινὲς φάσκουσιν, οὐκ ἂν ὁ ἀπόστολος διεβεβαιοῦτο λέγων «δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο 90.2 ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν». ἐπειδὴ δὲ δεῖ καὶ περὶ δόξης τῶν ἀγίων, ὡς μέλλουσι φαιδρύνεσθαι τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι ἐν δόξῃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν καθάπερ λέγει «ἐγείρεται ἐν δόξῃ», ἐδραιωθῆναι ἡμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι, φησὶν ἡ ἀγία γραφή «ἄφρων, σὺ δὲ σπεῖρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ γενησόμενον σῶμα σπεῖρεις, ἀλλ' εἰ τύχοι κόκκον σίτου ἢ τινος τῶν ἄλλων σπερμάτων καὶ ὁ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα ὡς ἠθέλησε». 90.3 τοῦτο εἰς δόξαν τῶν ἐγειρομένων ἐν φαιδρότητι εἶπεν· ἵνα δὲ δείξῃ αὐτὸν τὸν κόκκον προσλαμβάνοντα τὴν δόξαν, δι' ἑαυτοῦ εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ καὶ «ἐν Παύλῳ λαλήσας» περὶ ἀναστάσεως· «ἐὰν μὴ πεσὼν ὁ κόκκος τοῦ σίτου εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ», φησί, «μόνος μένει· 90.4 ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολλοὺς κόκκους φέρει». ἄρα γοῦν ὁ ἀπόστολος κόκκον ἔφησε καὶ ὁ σωτὴρ τὸν αὐτὸν κόκκον τοῦ σώματος δι' ἑαυτοῦ ἀπέδειξε. τί οὖν ἐροῦμεν; οὐκ αὐτὸ τὸ σπαρὲν ἴδιον αὐτοῦ σῶμα τουτέστιν ὁ κόκκος ἀνέστη; ἢ ἕτερον ἦν τὸ ἐξ αὐτοῦ μετὰ τὴν τριή90.5 μερον ἀναστὰν ἐκ τοῦ μνημείου; ὡς

οί ἄγγελοι λέγουσιν· «ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε» καὶ ὡς φησι τῇ Μαρίᾳ «μή μου ἄπτου· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου» καὶ ὡς δείκνυσι τὰς χεῖρας καὶ τὴν 90.6 πλευρὰν τῷ Θωμᾷ λέγων «μή γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός». ἀπίστων γὰρ ἔστι τὸ εἰπεῖν ὅλως οὐκ ἀνέστη, ἢ καὶ κακοπίστων ἔστι τὸ εἰπεῖν, οὐκ αὐτὸ τὸ ὄν καὶ κοιμηθὲν ἀνέστη, πιστῶν δὲ ἔστι τὸ εἰπεῖν ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα ἀνέστη καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σώματος οὗ ἤγειρε τὸ ἡμῶν εἰς ἐλπίδα ἀληθείας κατέστη.

91.1 Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς τύπους εἶασε τῶν ἡλῶν, μὴ ἀπαλείψας αὐτοὺς μηδὲ τὸν τύπον τῆς λόγχης, καίτοι γε εἰσελθὼν θυρῶν κεκλεισμένων. τὸ γὰρ σαρκικὸν αὐτοῦ πνευματικὸν ἀνέστη, ἀλλ' οὐκ ἄλλο παρὰ τὸ ὄν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄν, εἰς θεότητα συνενωθὲν, εἰς 91.2 λεπτότητα πνεύματος κοσμηθὲν. εἰ μὴ γὰρ ἦν λεπτότης πνεύματος, ποία τις ὀπὴ ἐδέχετο σῶμα ὀγκηρόν; ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ φθαρτὸν ἡμῶν ἐνδύεται ἀφθαρσίαν ἐν ἀληθείᾳ εἰ γὰρ καὶ θνητὸν ἔστιν, ἀθανασίαν ἐνδύεται, εἰσῆλθε μὲν θυρῶν κεκλεισμένων, ἵνα δείξῃ τὸ παχυμερὲς λεπτομερὲς καὶ τὸ θνητὸν ἀθάνατον καὶ τὸ 91.3 φθαρτὸν ἀφθαρτον· ἵνα δὲ πάντας ἐλέγξῃ τοὺς ἀπιστοῦντας εἰς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, φημί δὲ τὴν ἀνάστασιν, ὃ εἰς λεπτότητα μεταβάλλων τὸ σῶμα καὶ εἰς πνεῦμα συγκεράσας τὴν σάρκα μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐκ ἀπήλειψε τὰς οὐλὰς τῶν ἡλῶν οὐδὲ τὸν τύπον τῆς 91.4 λόγχης, ἀλλ' ἔδειξεν αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πεπονθὸς ὅτι οὐκ ἄλλο ἦν τὸ ἀναστὰν οὐδὲ ἀπ' αὐτοῦ ἕτερον φυέν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πεπονθὸς ἀπαθὲς καὶ αὐτὸς ὁ πεσὼν κόκκος ἀναστὰς, ἀναστὰς δὲ 91.5 ἄφθαρτος. καὶ ἵνα πάλιν μὴ νομίσωμεν μέρος τι ἐγγεργῆθαι ἐξ αὐτοῦ, * αὐτὸ μὲν ὅλον οὐκ εἶδε διαφθοράν, λέγει γὰρ «οὐ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν», αὐτὸ δὲ ὅλον ἀνέστη, λέγει 91.6 γὰρ «ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε». εἰ δὲ ἠγέρθη καὶ οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀληθινῶς ἀνέστη· καὶ οὐ σφάλλονται αἱ γραφαί, οὐσαι ἡμετέρα ζωή. καὶ ἵνα μὴ εὕρωσιν οἱ ἠπατημένοι πρόφασιν, ὅστέα καὶ σάρκα ἔδειξε τῷ Θωμᾷ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἔλεγεν «ἴδετέ με, ὅτι ἐγώ εἰμι. πνεῦμα γὰρ ὅστέα καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα».

92.1 Ἐὰν δὲ τις σοφισζόμενος εἶπῃ· ἀλλὰ τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν σῶμα ἐξαίρετον ἦν διὰ τὸ μόνον συνειληφθαι ἀπὸ Μαρίας καὶ χωρὶς σπέρματος ἀνδρός, ἄρα γοῦν καὶ τὸ τοῦ Ἀδάμ ἄλλο ἦν παρὰ τὸ ἡμῶν, ὅτι ἀπὸ γῆς μόνον ἐλήφθη χωρὶς σπέρματος ἀνδρός; ἀλλ' 92.2 οὐδεὶς ἔχει τοῦτο εἰπεῖν οὐδὲ ἀποδείξαι. ἔὰν δὲ τις πάλιν σοφισζόμενος εἶπῃ· τὸ τοῦ Χριστοῦ μόνον ὅλον ἀνέστη, τὸ δὲ ἡμῶν οὐκ αὐτὸ ἐγείρεται, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἕτερον, πῶς οὖν λέγει «ἀνέστη Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων;» ἐν ἔστι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα 92.3 * ἀπαρχὴ τῶν ἐγειρομένων. πῶς δὲ ἀπαρχὴ γέγονε Χριστὸς τῶν κεκοιμημένων, μαθέτωσαν καὶ μὴ πάλιν εἰς ἄλλην πλάνην τραπῶσι 92.4 καὶ νομίσωσι τὰς ἄλλας γραφὰς ψεύδεσθαι. πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἤγειρε τὸν Λάζαρον καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τῆς ἐν τῇ Ναΐν καὶ Ἡλίας ἤγειρε νεκρόν, ἀλλὰ καὶ Ἐλισσαῖος δύο ἤγειρε νεκρούς, ἕνα μὲν ἔτι 92.5 περιόντα ἕνα δὲ ταφέντα. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀναστάντες πάλιν τεθνήκασιν, προσδοκῶσι δὲ τὴν μίαν καὶ καθολικὴν ἀνάστασιν· ὁ δὲ Χριστὸς «ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων», ὅτι ἀναστὰς «οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος 92.6 αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἅπαξ γὰρ ἀπέθανεν, ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας τὸ πάθος διὰ τὰ ἡμέτερα πάθη· ἅπαξ ἐגעύσατο θανάτου, «θανάτου δὲ σταυρικοῦ», ἐκὼν δι' ἡμᾶς ὁ Λόγος 92.7 ἐλθὼν εἰς θάνατον, ἵνα θανάτῳ θάνατον θανατώσῃ· ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, οὐ πάσων ἐν τῇ θεότητι, συμπάσων δὲ μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν ἀπαθείᾳ, πάθος αὐτῷ λογιζόμενον αὐτοῦ δὲ μένοντος ἐν ἀπαθείᾳ· θάνατος αὐτῷ λογιζόμενος αὐτοῦ μένοντος

ἐν 92.8 ἀθανασία, μᾶλλον δὲ ὅλος ὢν ἀθανασία. αὐτὸς γὰρ εἶπεν «ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή». * οὔτε διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἡ ἐλπίς. «ἐπικατάρατος, γὰρ φησιν, ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον. καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική.»

93.1 Τί οὖν ἐροῦμεν; οὐκ ἄνθρωπος ὁ Χριστός; ἐκ τῶν προλελεγμένων παντὶ τῷ δηλόν ἐστιν ὅτι ἀναμφιβόλως ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον θεὸν Λόγον ἄνθρωπον γεγονότα οὐ δοκῆσει, ἀλλ' ἀληθεία. 93.2 ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος ἐλθὼν ἐν προκοπῇ θεότητος. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπῳ ἡμῖν ἡ ἐλπίς τῆς σωτηρίας· οὐδεὶς γὰρ πάντων τῶν ἀπὸ Ἀδάμ ἀνθρώπων ἠδυνήθη ἐργάσασθαι τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ θεὸς Λόγος ἄνθρωπος γεγὼς, ἵνα μὴ ἡ ἐλπίς ἡμῶν ἢ ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπὶ 93.3 θεὸν ζῶντα καὶ ἀληθινόν, γενόμενον ἄνθρωπον. «πᾶς γὰρ ἱερεὺς ἀπὸ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὅθεν ἀπὸ τῆς ἡμῶν σαρκὸς ἀνέλαβεν ὁ κύριος ἐλθὼν τὴν σάρκα καὶ ἄνθρωπος γέγονεν ἡμῖν ὅμοιος ὁ θεὸς Λόγος, ἵνα ἐν τῇ θεότητι δῶῃ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι πάθῃ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, πάθος διὰ τοῦ πάθους λύσας καὶ 93.4 θάνατον διὰ θανάτου τοῦ ἰδίου θανατώσας. ἐλογίσθη δὲ τὸ πάθος εἰς τὴν θεότητα, καίτοι γε τῆς θεότητος ἀπαθοῦς οὔσης, λογιζόμενου δὲ τοῦ πάθους τῇ θεότητι, ὅτι οὕτως εὐδόκησεν ἐλθὼν ὁ ἅγιος καὶ 93.5 ἀπαθὴς θεὸς Λόγος. ἔστι δὲ τὸ ὑπόδειγμα τοιόνδε τι· ὡς ἐάν τις ἱμάτιον ἢ ἐνδεδυμένος, ἐν δὲ τῷ ἱματίῳ αἷμα ῥαντισθὲν μολύνῃ τὸ ἱμάτιον, τὸ δὲ * σῶμα οὐκ ἔφθασε τοῦ ἐνδεδυμένου, λογίζεται δὲ 93.6 ὁ σπῖλος ὁ ἐκ τοῦ αἵματος τῷ ἐνδεδυμένῳ τὸ ἱμάτιον, οὕτως ἐν τῇ σαρκὶ πέπονθεν ὁ Χριστός, ἐν αὐτῷ φημι τῷ κυριακῷ ἀνθρώπῳ, ὃν εἰς ἑαυτὸν ἀνεπλάσατο ἐλθὼν ἀπ' οὐρανῶν αὐτὸς ὁ ἅγιος θεὸς Λόγος· ὡς φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος «θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι» καὶ πάλιν «Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, 93.7 καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀπλίσασθε». καθὼς τὸ αἷμα ἐν ἱματίῳ λογίζεται τῷ φοροῦντι, ἐλογίσθη αὐτῷ τὸ πάθος τῆς σαρκὸς εἰς θεότητα, μηδὲν αὐτῆς παθούσης, ἵνα μὴ εἰς ἄνθρωπον ἔχῃ ὁ κόσμος 93.8 τὴν ἐλπίδα, ἀλλ' ἐν τῷ κυριακῷ ἀνθρώπῳ, τῆς θεότητος ἀναδεχομένης λογισθῆναι εἰς αὐτὴν τὸ πάθος, ἵνα γένηται ὑπὲρ κόσμου ἢ ἀπὸ θεότητος ἀπαθοῦς σωτηρία, ἵνα τὸ ἐν σαρκὶ γενόμενον πάθος εἰς τὴν θεότητα λογισθῇ, καίτοι γε μηδὲν παθούσης αὐτῆς, ἵνα πληρωθῇ ἡ λέγουσα γραφή «εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἔσταύρωσαν» καὶ τὰ ἐξῆς.

94.1 Ἐσταυρώθη οὖν, ἔσταυρώθη ὁ κύριος καὶ προσκυνοῦμεν τὸν ἔσταυρωμένον, τὸν ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα. «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως 94.2 θεοῦ» κατὰ τὸ γεγραμμένον· «ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν», ὡς ῥανίδα ἀπὸ πελάγους ἀρυόμενοι τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως καὶ καταλαμβάνοντες τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ὑπόδειγμα, τῆς ἡμῶν ἐλπίδος τὴν χάριν εὐδοκία πατρὸς θελήσει υἱοῦ σὺν θελήσει ἁγίου πνεύματος, * τῆς αὐτῆς θεοῦ οἰκονομίας. 94.3 εἶχον δὲ πᾶσαι αἱ γραφαὶ σποράδην τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως, ἐτηρεῖτο δὲ τὸ τέλειον τῇ αὐτοῦ τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου παρουσία. 94.4 «πλήρωμα γὰρ νόμου Χριστός» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ποῦ γὰρ οὐκ ἔλεγε τὸ θεῖον γράμμα περὶ ἀναστάσεως; πρῶτον τὸ τοῦ Ἰβελ αἷμα κηρύττει· μετὰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν «ἔτι λαλεῖ», ὡς φησιν ἡ γραφή. «Ἐνώχ μετετέθη καὶ οὐχ ἠύρισκετο καὶ οὐκ εἶδε θάνατον· εὐηρέστησε γὰρ τῷ θεῷ». Νῶε κιβωτὸν κατεσκεύασεν ἐκ θεοῦ προστάγματος, ἑαυτῷ 94.5 παλιγγενεσίαν τῷ οἰκείῳ ἐργαζόμενος οἴκῳ. Ἀβραὰμ γηραλέος λαμβάνει

παῖδα «νεκρωμένου ἤδη τοῦ σώματος» καὶ ἐκ νεκρῶν ὁ θεὸς τὴν ἐλπίδα κεχάρισται, νεκρωθείσης μάλιστα «τῆς μήτρας Σάρρας» καὶ τὸ «πεπαλαιωμένον καὶ ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γεγονός», τῆς κατ' ἐθισμόν γυναικὸς ἀκολουθίας ἢ ξηρανθεῖσα πηγὴ, αὐτὴς δύναμιν λαμβάνει εἰς καταβολὴν σπέρματος καὶ ἡ γηραλέα ὡς νεωτέρα 94.6 κυΐσκει. καὶ Ἰσαὰκ ἀπὸ θανάτου ζῶν τῷ πατρὶ παρεδόθη· ὁ γὰρ θεὸς ἐκ νεκρῶν τῷ πατρὶ τὸν παῖδα παραδιδούς ζῶντα ἀναστάσεως 94.7 ἐλπίδα ἐκήρυττεν. Ἰακώβ δείκνυσι τὴν πραγματείαν, μὴ ἐν δευτέρῳ τιθέμενος τὴν τῶν ὀστέων ἐλπίδα· ἐπεμελεῖτο γὰρ τῶν τοιούτων οὐχ ὡς ἀπολλυμένων, ἀλλ' ὡς μελλόντων αὐτὴς ἀναβιοῦν καὶ ἐνετέλλετο ἀνακομισθῆναι ἐκ τῆς τῶν Αἰγυπτίων χώρας οὐ παρέργως. 94.8 καὶ ὁ Ἰωσήφ τοῦτο ἐσήμανε «συνανοίσετε μου τὰ ὀστᾶ» φάσκων· «ἐπισκοπῆ γὰρ ἐπισκέψεται ὑμᾶς ὁ κύριος». εἰ μὴ ἐλπίς ἦν ἀναστάσεως, τίς ὀστέων ἢ ἐπιμέλεια ἐν τῷ περὶ τῶν φθειρομένων ὀστέων 94.9 ἐντέλλεσθαι τοὺς δικαίους; πρώτη φωνὴ τῷ Μωυσῆ ἢ τοῦ θεοῦ μαρτυρία· «ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ», τῶν ἐν κόσμῳ μὲν κοιμωμένων παρ' ἐμοὶ δὲ ζώντων. ἐν πνεῦμα καὶ τὸ αὐτὸ τὸ λαλήσαν ἐν νόμῳ καὶ ἐν εὐαγγελίῳ διδάσκον. τοῦτο γὰρ καὶ Σαδδουκαίους ὁ σωτὴρ ἐσήμαινε «ὁ λαλῶν ἐν τοῖς προφήταις ἰδοὺ πάρεμι».

95.1 Ὑποδείξη δὲ καὶ ἡ ῥάβδος τοῦ Ἁαρὼν ξηρὰ οὕσα διὰ πολλῶν τάχα ἐτῶν καὶ ἐν σκηνῇ ἀφ' ἐσπέρας καὶ ἄχρι τῆς ἕως καταλειφθεῖσα. αὐτοῖς γὰρ μετὰ καμάτων τὰ ζῶντα δένδρα διὰ δεκαδύο μηνῶν κατὰ περίοδον ἐνιαυτοῦ πληρουμένου καρποῦς γεννᾷ, ἡλίου τε θάλποντος ὑετῶν ἀρδευόντων δρόσων πεταννουσῶν νυκτός τε καὶ 95.2 ἡμέρας τρεφουσῶν, ὑπὸ μίαν δὲ νύκτα τὸ δυσχερὲς εὐχερὲς ὁ θεὸς εἰργάσατο. ἐβλάσθησε γὰρ ἡ ξηρὰ ῥάβδος καὶ φύλλα ἐκβάλλει καὶ καρποὺς πεπεύρους. τὰ ὅμοια γὰρ ὑπέδειξε ὁ θεὸς τῆς μελλούσης 95.3 ὑπ' αὐτοῦ ἔσσεσθαι ἀναστάσεως. συλλαμβανομένων δὲ τῶν παίδων κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον, ὃν ὁ κύριος ὑπέδειξε, πρῶτον καταβάλλεται σπέρμα τῆς ἀκολουθίας, ὡς κατέδειξε ὁ κύριος, κατὰ τὰς γεννητικὰς μήτρας· χρόνων δὲ ἀνακυλιωμένων τὸ καταβληθὲν ἐν τῇ γαστρὶ τελεσφορεῖται διὰ χρόνου ἐνναμηνιαίου· φημὶ δὲ ὑπὸ ἐννέα μηνῶν τὸν 95.4 ἀριθμὸν τελεσιουργεῖται τὸ κυΐσκόμενον καὶ γεννᾶται. ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει οὐχ οὕτως· ὑπὸ θῆξιν γὰρ τὸ ἔργον. «σαλπῖσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι». ὡς ἔδειξε ὁ κύριος ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ὅτι τὰ κάρυα τὰ ἐν τοῖς ζῶσι δένδροις διὰ δεκαδύο μηνῶν ἐγκυμονούμενα ἐν τῷ ξηρῷ ξύλῳ πυκάζονται καὶ βλαστοὶ 95.5 γίνονται καὶ ὑπὸ μίαν νύκτα, οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ὑπὸ θῆξιν μιᾶς ὥρας ἐτελεσιούργησε τὸ διὰ δεκαδύο μηνῶν ὡς εἴρηται γινόμενον· καὶ ὡσαύτως τὸ δι' ἐννέα μηνῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ γενόμενον βρέφος, ὃ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου συναχθὲν τελειοῦται, ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει ὑπὸ θῆξιν πληρωθὲν ἀνίσταται. 96.1 Πεισάτω τοὺς ἀπίστους ἢ δύναμις τοῦ κυρίου, οὐ οὐδεὶς «ἀνθίσταται τῷ βουλήματι». ἀκουσάτω Μωυσῆς καὶ ἐπιδεικνύτω. «τί ἐν τῇ χειρὶ σου;» φησὶν ὁ κύριος· ὁ δὲ εἶπε «ῥάβδος». ἡ δὲ ῥάβδος ξυλίνη ἦν αὕτη, ξηρὰ δὲ πάντως. καὶ φησι «ῥῖψον αὐτὴν ἐπὶ τῆς 96.2 γῆς. καὶ ἔρριψε» τὴν ξηρὰν ῥάβδον. καὶ τὸ ξηρὸν ὁ θεὸς ὑγρὸν ἐπετέλει καὶ οὐ μόνον ὑγρὸν, ἀλλὰ καὶ ἔμψυχον, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει 96.3 παρηλλαγμένον καὶ τῇ οὐσίᾳ ἐτέρως ἐσχηματισμένον. οὐκ ἦν φάντασμα τὸ ἔργον· ἀλήθεια γὰρ θεοῦ προστάγματι ἐργάζεται καὶ οὐ φαντασία. ἐν ἅπασι γὰρ διορθουμένην τὴν ἡμῶν διάνοιαν παρέστησε 96.4 διὰ Μωυσέως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. ἔγνω γὰρ ὁ προφήτης ὅτι τὸ γινόμενον οὐκ ἦν δοκίμησι, ἀλλ' ἀληθείᾳ ἐν τῷ ἀποδρᾶσαι· εἰ γὰρ φαντασίαν ἤδει τὸ γινόμενον, οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου τοῦ 96.5 ὄφους. ἀλλὰ μὴ πάλιν τοῦτο εἰς

σκάνδαλον γενήσεται τοῖς φιλονείκοις καὶ εἴπωσιν· ὅτι ἄλλη ἦν ἡ ῥάβδος, «ὁ δὲ θεὸς ἔδωκεν» αὐτῇ ἄλλοιον «σῶμα, ὡς ἠθέλησε». καὶ πρῶτον μὲν οὖν μαθέτωσαν ὅτι 96.6 οὐκ ἄλλην ἀντὶ ἄλλης ἐψύχωσεν, ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ξηρὰν οὕσαν ἐψύχωσεν· ὅτι τοῦτο τὸ δοθὲν τῇ ῥάβδῳ σῶμα καὶ κινούμενον ὑπ' αὐτοῦ γένος ἢ εἴδος εἰς κρίσιν ὁ θεὸς οὐκ ἐκάλει οὐδὲ ἀντὶ τῆς 96.7 ῥάβδου τὸν δράκοντα ἠθέλησε δικάζειν, ἀλλὰ πληροφορίαν μὲν διὰ τῆς ῥάβδου ἀναστάσεως εἰργάσατο, τὸ δὲ ἴδιον δυνατὸν ὁ θεὸς ἀπεδείκνυ, ἵνα μὴ τις ἀπιστήσῃ τῷ δυνατῷ ἐν πᾶσι. καὶ αὐτὸ δὲ μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐποιήσατο· οὐ γὰρ μέρος τι τῆς ῥάβδου ἤγειρεν, ἀλλ' ὅλην τὴν ῥάβδον μετέβαλεν ὡς ἠθέλησε.

97.1 Καὶ ὅτι μὲν ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ οἱ νεκροὶ ἐλπίδα ἔχουσι ζωῆς αἰωνίου καὶ «οἱ ἐν μνήμασιν ἀναστήσονται», κάλει μοι πάλιν μάρτυρα τὸν ἀξιόπιστον Μωυσέα. πλημμελήσαντος γὰρ τοῦ Ῥουβείμ ἐπαράται αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἰακώβ ὁ πατριάρχης καὶ φησὶ «Ῥουβείμ πρωτότοκός μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ· μὴ ἐκζέσης. ἀνέβης γὰρ εἰς τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς σου καὶ ἀπεκά97.2 λυψας φησίν, οὗ ἀνέβης». ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ ἐλθωθάρ, ὅπερ ἐστὶν ἐρμηνευόμενον μὴ ἀνακάμψης ἢ μὴ προστεθείης ἢ πάλιν μὴ περισσεύσης, ψιλούμενον δὲ τῇ λέξει μὴ ἐκζέσης· οἱ δὲ ἐρμηνευταὶ ἐξέδωκαν 97.3 οὕτως. καὶ εἰ θέλεις μαθεῖν ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει καὶ θάνατος ἀπὸ πατρὸς ὠρίζετο τούτῳ ἡμαρτηκότι, Μωυσῆς σοι σαφηνίσει. 97.4 εὐλογῶν γὰρ καὶ αὐτὸς τὰς δώδεκα φυλὰς ἐπὶ τὸν Ῥουβείμ ἐλθὼν καὶ γνοὺς ὅτι ἱερεὺς Λευὶ ἐν χειρὶ γὰρ τῆς ἱερωσύνης ἐλύετο καὶ ἐδεσμεύετο τὰ ἀμαρτήματα, φησὶ «ζήτω Ῥουβείμ καὶ μὴ ἀποθάνῃ». 97.56 πῶς δὲ ἐδύνατο ζῆν ὁ πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι ἐξ ἑτῶν τεθαμμένος· ἀλλ' ἐπεὶ ἦδει καὶ τὴν ἀνάστασιν κατὰ πάντα μέλλουσαν ἔσσεσθαι, οἶδε δὲ θάνατον δευτέρον τὸν διὰ καταδίκης ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, βουλόμενος αὐτὸν ἀντὶ τῆς μιᾶς τιμωρίας κουφίσει ἀπὸ τῶν μελ97.7 λόντων φησὶ «ζήτω» ἐν τῇ ἀναστάσει, σημαίνων· ἦδει γὰρ ὅτι ζήσονται ἅπαντες «καὶ μὴ ἀποθάνῃ», τουτέστι μὴ περιβληθῆ θανάτῳ 97.8 δευτέρῳ τῷ διὰ καταδίκης καὶ βασάνῳ αἰωνία. εἰ γὰρ περὶ τῆς ζημίας τῆς ζωῆς αὐτῷ ἔμελεν, ἤρκει εἰπεῖν μόνον «ζήτω Ῥουβείμ»· ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν μελλόντων σημαίνει, λέγει «ζήτω Ῥουβείμ καὶ μὴ ἀποθάνῃ».

98.1 Καὶ πόθεν τις οὐ δυνήσεται συλλέξει τὰς τοσαύτας μαρτυρίας περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος καὶ προσδοκίας τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἐν ἀληθείᾳ 98.2 καὶ οὐκ ἐν δοκίσει; λεγέτωσαν γὰρ οἱ κενόδοξοι καὶ φιλονεικοῦντες μάτην, πότερον ποτε μέρος ἀνίσταται τῶν σωμάτων καὶ πάντων ἀνὰ μέρος ἢ πάλιν τινῶν τὸ ὅλον ἐγείρεται καὶ τινῶν ἀνὰ μέρος ἢ ἀνάστασις, τινῶν δὲ ὅλον τὸ σῶμα. τίς ἢ τοιαύτη προσωποληψία; ἄρα 98.3 «προσωποληψία παρὰ τῷ θεῷ;» μὴ γένοιτο. ἐρευνήσωμεν ποῦ ἢ πότε ἤγειραν οἱ ἅγιοι νεκρὸν ἀπὸ μέρους καὶ οὐχὶ ὅλον τὸ σῶμα. ὁ υἱὸς τῆς ἐν Σαραφθία χήρας ὄλος ἀνέστη καὶ οὐ μέρος κατελείφθη, ὁ υἱὸς τῆς Σουμανίτιδος ὄλος ἀνέστη καὶ οὐδὲν μέρος αὐτοῦ εἶασε 98.4 μὴ ἀναστάν. καὶ ὁ κύριος τὸν Λάζαρον ἤγειρε καὶ οὐκ ἐγκατέλιπε λείψανον ἐν τῷ μνήματι, ἀλλὰ μετὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐνδυμάτων * καὶ οὐχὶ πάντως τῶν ἱματίων χρεια ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· 98.5 τὸν υἱὸν τῆς ἐν τῇ Ναϊν ὄλον ἤγειρε, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου, τὴν θυγατέρα τοῦ ἑκατοντάρχου. καὶ ὡ μάταιος ὑπόνοια τῶν τὰ τοιαῦτα λογιζομένων, ὅτι μέρος ἐγείρει καὶ μέρος καταλιμ98.6 πάνει. ἴδωμεν δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑποκειμένων καὶ τῶν ἤδη ἰσόρροπα ἐλπίδος ἡμῖν γεγεννημένων. Ἐνὼχ ὄλος μετετέθη καὶ οὐκ εἶδεν ἕως τῆς δεῦρο θάνατον καὶ Ἡλίας ὄλος ἀνελήφθη ἐν

σώματι καὶ οὐκ εἶδεν ἄχρι τῆς δεῦρο θάνατον, ἵνα ἐν δυσὶ ζῶσι σώμασιν παραστήσῃ 98.7 ἡμῖν τελείαν τὴν ἀνάστασιν. καὶ ἵνα μὴ τις ἀμφιβάλλῃ, δύο χαρακτηῖρας * τῶν δύο πρωτοτόκων τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως· Ἐνὼχ ἦν ἐν ἀκροβυστία καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ἢ ἀκροβυστία τὴν ἀνάστασιν οὐδὲ τὴν τοῦ σώματος διὰ βίου τῆς ζωῆς ὑποδοχήν, Ἥλίας ἐν περιτομῇ, ἵνα μὴ ἡ ἀνάστασις ἐπὶ τινος καὶ τινος νομισθῇ, ἀλλὰ καθολικὴ 98.8 ὅλη. Ἥλίας ἦν ἐν παρθενίᾳ, ἵνα τὸ πρόκριτον τῆς παρθενίας τὴν ἀθανασίαν κηρύξῃ τῷ κόσμῳ καὶ τὴν μετὰ σώματος ἀφθαρσίαν· ἵνα δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῆς παρθενίας νομισθῇ εἶναι διὰ τὸ ἐξάιρετον ἡ ἀνάστασις καὶ σώματος ἢ παραμονή, Ἐνὼχ οὐκ ἦν παρθένος, ἀλλ' ἐγκρατῆς καὶ παιδοποιήσας τέκνα. καὶ δύο μὲν οὗτοι ἐν ζῶσιν, ἐν σώματι καὶ ψυχῇ ἐμπααραμένοντες διὰ τὴν ἡμῶν ἐλπίδα.

99.1 Καὶ εἰς τὸ μή τινα πάλιν ἀμφιβάλλειν καὶ ἄλλους εἰς Ἄϊδην κατήγαγε μετὰ τῶν σωμάτων. ἤνοιξε γὰρ ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιε Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, τοὺς υἱοὺς Κορέ καὶ Αὐνᾶν, καὶ κατέβησαν εἰς Ἄϊδην ζῶντες σὺν σώματι καὶ ψυχῇ. ἀπ' αὐτῆς γὰρ τῆς ὥρας εἰς κρίσιν παρεδόθησαν, μήτε τῶν σωμάτων λυθέντων μήτε λειψάνου παραδοθέντος ἢ μέρους, ἀλλὰ ὅλων σὺν σώματι καὶ ψυχῇ 99.2 εἰς τιμωρίαν παροδοθέντων. ὁ Ἰώβ φησιν «ἕως πάλιν γένωμαι» καὶ «ἀναστήσῃ τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἀντλοῦν ταῦτα» καὶ «ἀνακαινιεῖς με» καὶ πάλιν «ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἢ νεότης σου», Ἡσαΐας δὲ «ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις»· ἦλθε γὰρ ὁ «λύων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, ὁμοίως τοὺς παρα99.3 πικραίνοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις». λέγει δὲ Ἰώβ «ἄνθρωπος δὲ κοιμηθεὶς οὐκέτι οὐ μὴ ἐγερθῆ ὅτε ἐπιγνώσεται τὸν τόπον αὐτοῦ». καὶ γὰρ ἀληθῶς καθ' ἡμέραν οὐ γίνεται ἡ ἀνάστασις, ἀλλ' εἰς μίαν ὥρισται ἡμέραν. δεικνύς δὲ ὅτι οἶδεν εἰς ποίαν προθεσίαν προσεδόκα, εὐθὺς ἔλυσε τὸ ζήτημα «ἕως ἂν ὁ οὐρανὸς οὐ μὴ συρραφῇ». 99.4 ὅσον γὰρ ἔστιν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἔτι καὶ τὰ σώματα ἐν τῇ γῇ ὑπάρχει. ὅταν δὲ ἔλθῃ «ὁ ἐλίσσων τὸν οὐρανὸν ὡς βιβλίον» καὶ τινάσῃ τὴν γῆν, τότε «ἐγερθήσονται καὶ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς χώματος». 99.5 διὰ τοῦτο λέγει τῷ Ἰεζεκιήλ «υἱὲ ἀνθρώπου, εἰπέ συναχθῆναι ὅσοι ἔστιν πρὸς ὅσοι καὶ ἀρμονίαν πρὸς ἀρμονίαν» καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ «γενέσθαι ἐπ' αὐτὰ νεῦρα καὶ φλέβας, σάρκας καὶ τρίχας καὶ ὄνυχας»· καὶ πάλιν «εἰπέ υἱὲ ἀνθρώπου, ἐλθέ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς γῆς», τῶν τόπων δηλαδὴ τῶν ταῖς ψυχαῖς ἀποτεταμιευ99.6 μένων. καὶ τίνι τῷ λόγῳ αὐτὸς ὁ κύριος οὐ λέγει, ἀλλὰ κελεύει τῷ ἀνθρώπῳ λέγειν; ὅτι ὁ λέγει κύριος ἅμα καὶ ποιεῖ καὶ οὐκέτι λύεται· τῷ δὲ ἀνθρώπῳ προσέταξε λέγειν, ἵνα μετὰ τὸ ἀναστήναι πρὸς τὴν ὥραν σημανθῇ μὲν ἡμῶν ἢ ἐλπίς τῆς σωτηρίας, ἀνθρώπου δὲ λόγος λυθῇ καὶ οὐ τοῦ κυρίου. ἡμελλον γὰρ πάλιν ἀποθνήσκουν ἐκεῖνα τὰ ὀστέα. ὅταν δὲ εἴπῃ ὁ κύριος, ἀνάστητε, ἐγείρονται καὶ οὐκ ἀποθνήσκουσι· θεοῦ γὰρ λόγος οὐ λυθήσεται.

100.1 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος ἐν σαρκὶ ἐλθὼν ἤγειρε νεκρούς, ἵνα τὸ διὰ τῆς σαρκὸς πάλιν κοιμηθῇ, ἕως αὐτῆ ἢ σὰρξ ἀναστῇ καὶ μηκέτι ἀποθάνῃ καὶ σιωπήσῃ τοῦτο τὸ λέγειν μόνῳ ἐνὶ «ἐγείραι», «δεῦρο ἕξω», ἕως ἂν ἔλθῃ καὶ μηκέτι ἐνικῶς εἴπῃ, ἕγεραι, ἀλλ' ἐγείρεσθε πάντες, τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν ἐργαζόμενος· αὐτὸς γὰρ 100.2 ἔστιν ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. ὧδε γὰρ μετὰ τὸ ἀναστήναι ἐκ τῶν νεκρῶν οὐδένα ἤγειρε εἰ μὴ τῶν προσφάτως τελευτησάντων. ἀνέστησαν γὰρ σὺν αὐτῷ «πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων καὶ ὠφθησαν πολλοῖς», «μετ' αὐτοῦ εἰσελθόντες εἰς τὸν νυμφῶνα», κατὰ τὰ ἐν 100.3 εὐαγγελίῳ γεγραμμένα. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνέστη μέρος τῶν

σωμάτων τῶν ἁγίων, ἀλλὰ σώματα τῶν ἁγίων· καί «ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς», οὐκ ἄλλοι ὄντες παρὰ τοὺς τετελευτηκότας, ἀλλ' ἐπιγινωσκόμενοι 100.4 παρὰ τῶν ἰδίων, ὅτι οὐ πρὸ χρόνων ἦσαν τετελευτηκότες. καὶ ἄλλοις δεῖξαι δὲ βουλόμενος ὁ κύριος ἡμῶν τὸ θαῦμα, τὰ δὴ δυσχερῆ ἐκεῖνα εὐχερῆ δεικνύς ἐπετέλει. καὶ ὅτε μὲν ἔρχεται πρὸς τὴν προσφάτως τελευτήσασαν κόρην, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐπειδὴ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τετελεύτηκε, κατηξίωσεν αὐτῇ εἰπεῖν· «ἀνάστηθι ἡ παῖς· τῷ δὴ ἀνάστηθι ἰσχυροποιῶν τὸ ἤδη λελυμένον, ἐπειδὴ ἔτι ἐν τῇ 100.5 κλίνῃ ἦν. τὸν δὲ υἱὸν τῆς χήρας τῆς ἐν τῇ Ναΐν, ἐπειδὴ ἤδη ἐν τῇ σορῶ ἔξεφερέτο, εὐχερέστερον ἤγειρεν· «ἦψατο γὰρ τῆς σοροῦ» καὶ οὐκ εἶπέ τι τῷ παιδί, ἀλλὰ μόνον ἦψατο τῆς σοροῦ καὶ ἀνέστη. 100.6 τὸ δὲ ἔτι βαθύτατον καὶ παρ' ἐλπίδα ἀνθρώπων πολλῶ μακρότερον, ὅτε ἦλθεν ἐπὶ τὸν τετραήμερον Λάζαρον, οὐδὲ εἶπεν ἀνάστηθι, οὐδὲ ἦψατο τῇ χειρὶ τοῦ μνήματος, ἀλλ' οὕτως ἐν ἐτοιμῷ καλεῖ ἐν τῇ 100.7 ἰδίᾳ ἔξουσία, «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω». πολὺ δὲ εὐχερέστερόν ἐστι καὶ ἐτοιμότερον τὸ «δεῦρο ἔξω» παρὰ τὸ ἄψασθαι, τὸ δὲ ἄψασθαι πάλιν εὐχερέστερόν ἐστι πολὺ τοῦ καλέσαι «ἡ παῖς ἀνάστηθι». ὧδε δὲ πάντα ποιεῖ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ Λόγος, ἵνα ἡμῖν τὴν ἐλπίδα ὑποδείξῃ τῆς ἀναστάσεως.

101.1 Εἰ δὲ βουληθεῖν τὰς πάσας μαρτυρίας ἐκ πασῶν τῶν γραφῶν ἐκλέξασθαι, μικρὸς μὲν ὁ ἡμέτερος νοῦς βραχύς τε καὶ ἰδιώτης, ὅμως διὰ τὸ πλῆθος δέδια μὴ εἰς πολὺ πλάτος ἐπεκτείνω τὸν λόγον· συνελὼν δὲ ἐρῶ ὅτι ἡ ἡμῶν σωτηρία σύντομος ἐστίν, ἐν πᾶσι δὲ 101.2 ὁμοία, μιᾶς ἐλπίδος τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν κεκηρυγμένης. ταῦτα δὲ ἀπιστοῦσιν ἀπιστοὶ, παραφθείρουσι κακόδοξοι, οὐ δέχονται φιλόνοικοι, ἀπωθοῦνται κενόδοξοι. τοῖς δὲ πᾶσιν ὁ θεὸς τὸ ἔλεος παράσχη καὶ 101.3 διαυγάσῃ τὰ ζεζοφωμένα τῶν διανοημάτων. Ἕλληνες μὲν γὰρ μὴ λαβόντες πνεῦμα ἅγιον ἐλεγχθήσονται ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ πασῶν τῶν προλεχθεισῶν μαρτυριῶν, μάλιστα δὲ ὑφ' ὑμῶν τῶν υἱῶν τῆς 101.4 ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. διδάσκετε γάρ, λαβόντες πνεῦμα ἅγιον καταξιωθέντες τε λόγου εὐθέτου «ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος», πρῶτον μὲν, ὅτι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καταξιωθέντες εἶναι τοῦ «ἀρχιποίμενος» καὶ «προστάτου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν» *, ὡς τὰ τρόφιμα τοῖς τοῦ Χριστοῦ ποιμνίοις τοῖς ἑαυτῶν λαοῖς συναγαγόντες μεριμνῶντές τε ὅπως ἑαυτοῦς τε καὶ τὰ τοῦ θεοῦ θρέμματα, φημί δὲ τὸν βουλόμενον πάντως ὠφελεῖσθαι, ἐκ τῆς ἀγίας γῆς 101.5 τῆς παρὰ Μωυσῆ αἰνιττομένης θρέψητε. τίς δὲ τῶν εὖ φρονούντων εἰς ὑμᾶς τοὺς εὐλαβεῖς καὶ πιστοὺς σκοπῶν, ὃ ὀρθόδοξοι καὶ υἱοὶ τῆς ἐκκλησίας ἐνίους γὰρ λέγων πάντας τοὺς υἱοὺς τῆς ἀληθείας 101.6 λέγω, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τίς περὶ τούτων ἀμφιβάλοι; σοφῆς γὰρ ὄντες καὶ ἀνδρειοτάτης υἱοὶ γυναικός, ἧς τὸ κλέος παρὰ Σολομῶντι λέγοντι «γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει;» ὡς σπανίας οὔσης, μᾶλλον 101.7 δὲ μιᾶς, τὸ κρεῖττον ἐκλέξεσθε καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀγαπήσετε. ἀνδρείαν δὲ γυναῖκα νοεῖτέ μοι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, τὴν ὑμῶν μητέρα, ἧς οὐδὲν ἀνδρειότερον, θνησκοῦσης καθ' ἕκαστον ἐπεγειρόμενον διωγμὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδίου ἀνδρός.

102.1 Αὕτη οὖν ἡ ἐπιεικεστάτη τὸν ἴδιον νυμφίον ἀκριβῶς ἐρωτᾷ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἁσμάτων «ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ;» ποιμαίνει δὲ Χριστὸς ἐν ἀγία γῆ τῇ προειρημένη καὶ οὐ μόνον ποιμαίνει, ἀλλὰ καὶ προστάσει λύειν τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν τῶν 102.2 ποιμένων, ὡς Μωυσῆ πρῶτον λέγει· παρ' οὗ τὴν παράδοσιν παρειληφότες καὶ αὐτοὶ τοὺς εἰς τὴν ἀγίαν ἐπιστήμην εἰσαγομένους ἀσφαλῶς χειραγωγεῖτε πρῶτον, τὰ ὑποδήματα ἑκάστου ἐπιλύεσθαι ἐπιμελό102.3 μενοι.

υποδήματα δὲ ἐκάστου ἡμῶν ἔχει διαφορὰν. τῆ γὰρ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ πράξει ἕκαστος ὑπεδήσατο. καὶ λοιπὸν ὑμῶν τῶν μαθητῶν καὶ καλῶν ποιμένων ὑπακούων ἕκαστος, ὃς μὲν ὑπεδήσατο εἰδωλολατρείαν, ὑπελύσατο τῆ ὑμῶν νοουθεσίᾳ, ἄλλος δὲ μοιχείαν ὑπελύσατο, 102.4 ἕτερος πορνείαν, ἄλλος κλοπὴν, ὃς δὲ πλεονεξίαν. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ λόγοις στυγητοῖς καὶ αἰσχροῖς ῥήμασιν ἀποτασσόμενοι μακαρίαις ἐλπίσιν «ὑπὸ χεῖρα κραταιᾶν» τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος δι' ὑμῶν τῶν καλῶν, τῶν μαθητῶν ἕκαστος βουκολεῖσθαι παραδίδωσιν ἑαυτόν· ἀφέξεται 102.5 γὰρ ἕκαστος πάντως τῆς πλάνης. καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν παρατίθεσθε τὴν ἀλήθειαν, εἰδῶλα μὲν παραχαράττοντες καὶ ἀναφανδὸν τὴν περὶ αὐτῶν πλάνην ἀνακηρύττοντες οὔτε γὰρ νεκροὺς τούτους ἠγεῖσθε, ἐπεὶ μήποτε ἔζησαν, κενὰ δὲ καὶ μάταια καὶ οὐκ ὄντα εἰκότως πάντας 102.6 πάντοτε διδάσκοντες. οὐ γὰρ ἦσάν ποτε, ἵνα τι ὦσιν ἐκεῖνοι· εἰσὶ δὲ κακοδαίμονες, ἀνθρωπίνης διανοίας παράθεσις, ἡδονῶν ἀφορμὰς ἐπιρρώσασα· καὶ ἔνθεν ὑπὸ ἐκάστου τὸ ἴδιον πάθος εἰς σέβασμα 102.7 κυρωθὲν τετόλμηται. πρῶτον γὰρ εὐθύς ὅτε τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ἐκαινοτόμητο διὰ δαιμόνων κακουργίας, «πρώτη» αὕτη «πορνεία» ἀπεφθέγγετο καὶ σκιογραφίαις τὰ εἰδῶλα προετυπούτο. ἔπειτα τέχνην τὴν ἰδίαν, ἣν μετὰ χεῖρας εἶχεν ἕκαστος, δι' ἧς τὴν εὐπορίαν ἔσχεν, εἰς σέβασμα τοῖς ἰδίοις παρεδίδου τέκνοις καὶ διὰ τῆς ὕλης τῆς ἰδίας τεχνουργίας θεοὺς ἀνεπλάσαντο, καὶ κεραμεὺς μὲν ἐκ πηλοῦ, τέκτων ἐκ ξύλου, χρυσοχόος ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργυροκόπος ὡσαύτως.

103.1 ἔτι δὲ πάλιν ἕκαστος τὸ ἴδιον πάθος εἰς μορφοεμφερείας πρὸ τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν διέγραφεν, ὁ μὲν αἰμοβόρος τις ἀνὴρ Ἴσραηλ φάσκων, μοιχὸς δὲ ἢ μοιχὰς τὴν πολυκοινὸν Ἀφροδίτην, τὴν 103.2 ραννὸς δὲ Νίκη ἀναπτέρωσας. αὐχμῶδης γὰρ καὶ περὶ τὰ βιωτικὰ κεχηνῶς Κρόνου τὸν τύπον ἔγραφε, θηλυνόμοιος δὲ Κυβέλην καὶ Ῥέαν διὰ τὸ ῥευστόν, οἶμαι, τῆς ἀπὸ τῶν σωμάτων πολυμιξίας. 103.3 ἄλλος τε ῥεμβὸς ἢ ῥεμβὰς Ἴσραηλ κληρονομίαν προετύπου καὶ μέθυσον Διόνυσον καὶ πολυμοχθὸν Ἡρακλέα, πολυμῖξ δὲ τις Δία καὶ 103.4 Ἀπόλλωνα. καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν μυρίων παθῶν ἐν ἀνθρώποις ὑπαρχόντων; πλέον δὲ πάντων Αἰγύπτιοι πλανηθέντες οὐ μόνον τὰ ἴδια πάθη ἐσεβάσθησαν, ἀλλὰ πτηνὰ καὶ τετράποδα, χερσαῖά τε καὶ ἔνδρα καὶ ἀτίθασσά τινα θηρία καὶ τὰ εἰς δοῦλα αὐτοῖς 103.5 ὑπὸ τοῦ ἀγίου θεοῦ παραδοθέντα τῆ τάξει «μετήλλαξαν»· καὶ ὡς ὄντες τῆ διανοία κτηνώδεις ὑπερασεβοῦσι, τὰ ζῶα τὰ παρ' αὐτοῖς θεοποιούντες καὶ οὐκ αἰσχυρόμενοι, κύνα τὸ ὑλακτικόν, αἴλουρον τὸ ἐρπετοφάγον, τράγον τὸ ἀκόλαστον, πρόβατον τὸ βληχρόν, κροκόδειλον τὸ πολυσχιδὲς καὶ ἀμειδέστατον, ἴβιν τὴν ἰοβόρον καὶ ἰκτίνα καὶ ἰέρακα καὶ κόρακα τὰ δουλοπρεπέστατα, ὄφιν δὲ τὸ σκολιὸν καὶ 103.6 ἀηδέστατον. καὶ ἀπαξαπλῶς ὡς τῆς μεγάλης αἰσχύνης τῶν μῆτε ὄψει τὸν ἑαυτῶν ἔλεγχον κατανοούντων καὶ μῆτε ἀκοαῖς τὴν αἴσθησιν παραλαμβανόντων μῆτε διανοία * τῶν παρ' αὐτοῖς ματαίως γίνονται 103.7 μένων συνιέντων. κακῶ γοῦν μόρῳ πεπληγμένοι εἰσὶ μηδὲ τοῖς ἰδίοις φιλοσόφοις ἐγκαταυγαζόμενοι μηδὲ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλιῶν 103.8 ταῖς συνθεαταῖς γινόμενοι. οὐκ ἀκούουσι γὰρ Διαγόρου τοῦ τὸν ἴδιον Ἡρακλέα ξύλινον ὄντα δι' ἀπορίαν ξύλων ὑποκαύσαντος καὶ ἐπισκωμματικῶς αὐτῷ λέγοντος· «ἄγε δὴ, Ἡρακλεῖς, τὸν τρισκαίδέκατον ἄθλον ἐκτελῶν πάρελθε, τὸ ὄψον ἡμῖν ἐψήσων»· ὃν δὴ λαβὼν καὶ σχιδακίσας, καταγελῶν τοῦ ἰδίου θεοῦ ὡς οὐκ ὄντος, τῷ παρατεθέντι αὐτῷ ἀρίστῳ γελοιάζων ἐτρέφετο.

104.1 ἄλλος δὲ Ἡράκλειτος Αἰγυπτίοις φησὶν· εἰ θεοὶ εἰσι, διὰ τί θρηνεῖτε αὐτούς;

Τυφῶνα γάρ καὶ Ὅσιριν καὶ ἄλλους καταχθονίους λιγυρῶς θρηνηδοῦντες ὡς κεκηδευμένους πενθοῦσι. φησὶ γοῦν οὗτος· εἰ θεοὶ εἰσι, διὰ τί θρηνεῖτε 104.2 αὐτούς; εἰ δὲ τεθνήκασι, μάτην θρηνεῖτε αὐτούς. ἄλλος δέ, κωμικὸς Εὐδαίμων τοῦνομα, φησὶν «εἴπερ εἰσὶ θεοί, οὐ δύναμαι περὶ αὐτῶν λέγειν οὐδ' ὁποῖοί τινές εἰσι ἰδέαν δηλῶσαι. πολλὰ γάρ εἰσι τὰ 104.3 κωλύοντά με». καὶ Ὅμηρος δέ φησιν «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη». ὁ δὲ Φιλήμων, ἕτερος κωμικὸς, φησὶν «οἱ ἕνα θεὸν σέβοντες ἐλπίδας 104.4 ἔχουσι καλὰς εἰς σωτηρίαν». Ἄπις γάρ εὐθύς ὁ ἀχυροφάγος μύσχος ὑπὸ Κάμπυος, τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως, ξίφει τὸν μηρὸν πλήττῃ 104.5 τεται, ἴν', εἰ ρεύσει αἷμα, ἐλεγχθῆ μὴ ὦν θεός. Κρονικοὶ δὲ οὐκ ἄρνοῦνται τὸν ἴδιον αὐτῶν θεὸν ἐγκαθεῖρχθαι ἀλύσεισι σιδηραῖς, οὕτως ἠγούμενοι. εἰ δέ τις ἐν καθεΐρξει ὑπάρχει, οὐχ ἀπλῶς ὅτι ἐνὶ μεΐζονι ὑπόκειται, ἀλλὰ καὶ ὡς κακοῦργος ὁ τοιοῦτος ἐν καθεΐρξει ἐστίν. 104.6 εἰ δὲ καὶ περὶ * Ἰσιδός μοι ἔσται λόγος τῆς ἡδὴ καὶ Ἀθιδός καὶ Ἰοῦς λεγομένης, θυγατρὸς δὲ Ἄπιδος τοῦ Καππαδόκου τοῦ καὶ Ἰνάχουκαλουμένου, αἰσχύνομαι μὲν ἴσως τὰς ἐκείνων πράξεις ἀνακηρῦξαι· 104.7 πλὴν δὲ οὐκ αἰσχυνθήσομαι λέγειν ἃ αὐτοὶ προσκυνεῖν οὐκ αἰσχύνονται. αἰσχυνέσθωσαν δὲ οἱ ταύτης προσκυνηταὶ καὶ τῆς Ἀφρογενείας τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας τε καὶ γυναῖκας καὶ ἀδελφὰς τὰς 104.8 τῶν θεῶν αὐτῶν πράξεις μιμεῖσθαι παραινοῦντες. καὶ εὐθύς μὲν Ὀσίρεως ἐρώσῃ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἀδελφοῦ Τυφῶνός τε τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ τοὺς ἰδίους ἀδελφούς κατ' ἀλλήλων στρατεύουσι. πολλὴ δὲ αἰσχύνη θεᾶς τῆς μήτε αἰδοῦς τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ αἰσθομένης, ἀλλ' ἐρώσης μὲν καὶ μὴ ἄρκουμένης τοῖς ἔξωθεν ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ ἕως 104.9 τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ φθανούσης. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἀδελφοκτονίαν διὰ τὴν ἰδίαν τῆς ἐπιθυμίας ἀκορεστίαν τοῖς φιλάτοις ὑποδείκνυσι. 104.10 καὶ Ὀρον μὲν ἕνα γεννᾷ παῖδα, ἢ οὐκ ἠδυνήθη παραστήσαι, τίς ὁ γνήσιος ἀληθῶς ἔστιν αὐτοῦ πατήρ. εἰ γάρ μὲν Τυφῶνα ὀνομάσῃ, διστάζει μὴ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ γονεύς· εἰ δὲ τὸν Ὅσιριν, τίς τούτου 104.11 τὴν ἀκρίβειαν παραστήσει; καλὸν δὲ θεὸν αὐτὸν γενέσθαι ἢ τοιαύτη μήτηρ ἐδίδασκε, παραλαβοῦσα αὐτὸν καὶ ἐν Τύρῳ πορνεύσασα 104.12 ἔτη δέκα. Σέραπιν δὲ τὸν Ἄπιν βασιλέα καλούμενον Σινωπέων παῖδες θεοποιοῦντες τυραννίδι μᾶλλον ἐδούλευσαν ἢ ἕπερ ἀληθεία.

105.1 Ταῦτά ἐστι τῶν παρ' Αἰγυπτίοις τιμωμένων θεῶν τὰ ἐπίχειρα, ὧν τὸ κατὰ μέρος εἰπεῖν * πολὺς χρόνος ἀναλωθήσεται. Ἕλληνες δὲ οἱ δοκοῦντές τι εἶναι ἐν ἑαυτοῖς, λόγοις μόνον καὶ ὀξύτητι γλώσσης φιλοσοφοῦντες καὶ οὐκ ἔργοις, πλεον πάντων ἐξώκειλαν· 105.2 οἵτινες κατάγουσι Κρόνον ἀπ' Οὐρανοῦ, λέγοντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ γεγεννησθαι καὶ τὰ μόρια τοῦ ἰδίου πατρὸς τετμηκέναι ὡς κακῆς πράξεως, αἰσχυρὰς τε ὑπονοίας· ὅς εἰ μὴ ἐτμήθη, πολλοὶ 105.3 Κρονίῳνες ἦσαν. οὗτος δὲ ὁ γεννάδας, ὁ ἕως πατρὸς πεφθακώς, οὐκ ἠρέσθη ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἀσεβείᾳ, ἀλλὰ νέος μὲν ὦν ἀδικεῖ τὸν 105.4 πατέρα, πρεσβύτης δὲ γεγονὼς τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα, Ποσειδῶνα μὲν καταπίνων καὶ Πλούτωνα, Δία δὲ ἀναζητῶν καὶ ἐμπαιζόμενος ὑπὸ τῆς Ῥέας καὶ πέτραν μεγάλην ἐσπαργανωμένην ἀντὶ βρέφους κατα105.5 πίνων· ὡσεὶ θεὸς τάχα *. εὐγενῶν δὲ γονέων ὑπάρχων ἴν' οὕτως εἶπω ὁ τούτου παῖς, Ζεὺς τούτῳ ὄνομα, ἐκινδύνευε πασῶν τῶν γυναικῶν ἀνὴρ γίνεσθαι καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἑρμῆς. καὶ εἶθε κατὰ τοὺς νόμους ὑποπροϊκίος τις ἐγένετο καὶ μὴ κλεψίγαμος πάντοτε 105.6 καὶ κακεργάτης· Πηνελόπην μὲν γὰρ φθείρει, δι' ἠδονὴν τράγος γενόμενος· τράγος δὲ οἶμαι ἐγένετο διὰ τὸ ἀκμαῖον τῆς τοῦ γενεῖου 105.7 παραπλοκῆς. πρὸς Δανάην δὲ Ζεὺς ὁ πρῶτον ἡμῖν καλούμενος χρυσὸς ἐγένετο, ἵνα παρθένον σώφρονα θαλαμειομένην φθείρη· χρυσὸς δὲ ἐκεῖνος οὐκ

ἡδύνατο γενέσθαι ποτέ, ἀλλὰ γόης ὢν διὰ 105.8 χρυσοῦ δωροδοκῶν τὴν παρθένον ἠπάτησε. καὶ παρὰ μὲν Λήδα κύκνος αὐθις γίνεται, τὴν ἀναπτέρωσιν τῆς πυρώσεως τῆς αὐτοῦ 105.9 ἡδονῆς ἀνασημαίνων. ἀετὸς δὲ γενόμενος μηδεπώποτε ἀναπετασθεὶς παιδοφθόρων διδάσκαλος προκαθέζεται· μηδέποτε ἀετὸς γενόμενος, ἀλλ' ἐν πλοίῳ παρασήμῳ, ἀετῷ ὀνομαζομένῳ διὰ τὸ τάχος, Τροίαν παραπλεύσας καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Τρώων 105.10 Γανυμήδην ἀρπάσας τὴν φθορὰν ἀπειργάσατο. καὶ πρὸς Πασιφάην δὲ ταῦρος ἐγένετο, ὡσαύτως καὶ πρὸς Εὐρώπην.

106.1 Καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν τῶν φθορῶν τοῦ γενναίου τούτου παρθένων φθορέως καὶ φθορέων διδασκάλου; οὐ τὸ μνήμα οὐκ ὀλίγοις ἐστὶ δῆλον. ἐν Κρήτῃ γὰρ τῇ νήσῳ ἐν τῷ ὄρει τῷ 106.2 λεγομένῳ Λασιῳ ἕως δεῦρο δακτυλοδεικτεῖται. Ζῆνες δὲ οὐχ εἷς ἢ δύο, ἀλλὰ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες γεγόνασι τὸν ἀριθμὸν. ὁ μὲν γὰρ εἷς αὐτῶν Κρονίδης ὁ προειρημένος, ὁ ταρταρώσας τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα ἐν τῷ Καυκασίῳ ὄρει, ὁ δ' ἄλλος Λατιάριος λεγόμενος, ἐξ οὐπερ οἱ μονομάχοι γεγόνασιν, ἄλλος δὲ ὁ τραγωδός, ὁ καὶ τὴν 106.3 χεῖρα αὐτοῦ καύσας. τάχα δὲ θεὸς ὢν ἐπέλαθετο ὅτι δάκνει τὸ πῦρ καὶ οὐκ εἶχε τὴν πρόγνωσιν τοῦ λέγοντος τράγω τῷ σατύρῳ, εὐρόντι πρότερον τὸ πῦρ καὶ προσελθόντι φιλήσαι «μὴ ἄψῃ, τράγε· ἀψά106.4 μενος γὰρ σοῦ ἐμπρήσεις τὰ γένεια». Ἀθηναῖ δὲ γεγόνασιν οὐ μία, ἀλλὰ πολλαί· μία μὲν ῥεμβομένη καὶ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην ἀλωμένη, ἄλλη δὲ ἡ Ὠκεανοῦ, ἑτέρα δὲ ἡ Κρόνου καὶ πολλαὶ ἄλλαι. 106.5 Ἀρτεμίδες πολλαί· μία μὲν ἡ Ἐφεσία, ἄλλη δὲ ἡ τοῦ Διὸς καὶ ἄλλαι ὡσαύτως οὐκ ὀλίγαι. καὶ Διόνυσοι δὲ ὁ Θηβαῖος, ἄλλος δὲ ὁ Σεμέλης, ὁ ἐπὶ τῶν Κορυβάντων καὶ ὁ ὑπὸ τῶν Τιτάνων διασπώ106.6 μενος καὶ Κουρήτων ὁ τὴν κρεωνομίαν μυῶν. Ἡρακλῆς δὲ ὁ λεγόμενος παρ' αὐτοῖς ἀλεξίκακος, οὐ τὰς πράξεις πάσας ἀποσιωπήσω, μίαν δὲ ἀπὸ πασῶν τὴν παρ' αὐτοῖς τάχα ἐπαινουμένην ὑποδείξω· ἀρκέσει τούτῳ τὸν κάματον τοῦτον ὑποστῆναι, ἵνα τῷ βίῳ σωτηρία γένηται. εἰ μὴ γὰρ ἔφθειρεν ἐν μιᾷ νυκτὶ πεντήκοντα 106.7 παρθένους, πῶς ὁ κόσμος ἐσώζετο; μᾶλλον δὲ ὠλώλει. καὶ ἀπλῶς ὁμολογῶ σοι, περικακῶ τὰς κακὰς αὐτῶν πράξεις καταλογάδην ἀνα106.8 γράψαι. ἔτι δὲ βασιλεῖς καὶ τύραννοι ἀπηνέστατοι, ἐπιποθήτους τινὰς ἐσχηκότες καὶ τούτους ἐν γῆ κατορῦξαντες, πλεόν τι μὴ ἔχοντες τούτοις χαρίσασθαι οἷα δὴ καὶ αὐτοὶ φθαρτοὶ κατ' αὐτοὺς ὄντες, εἰς τὴν ἐκείνων εὐνοίαν τοὺς τάφους αὐτῶν ἐπὶ πλάνῃ τοῦ βίου τοῖς ἰδίοις ὑπηκόοις ἐπὶ κακῇ προφάσει ὡς θεῶν θρησκεύεσθαι παρα106.9 δεδώκασιν, ὡς ὁ Ἀντίνους ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος, καὶ ἐν λουσορίῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως κατετάγη. Τιμογένης δὲ ἐν Ἀσία, Κάνωβός τε ὁ Μενελάου κυβερνήτης καὶ ἡ τούτου γυνὴ Ἐνμενουθὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθαμμένοι τιμῶνται πρὸς τῇ ὄχθῃ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ δεκαδύο σημείων διεστῶτες, καὶ Μαρναῶς δοῦλος Ἀστερίου τοῦ Κρητὸς παρὰ Γαζαίοις, Κάσιος δὲ ὁ ναύκληρος παρὰ Πηλουσιώταις.

107.1 Ταῦτα οὖν πάντα ὅταν ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀκριβοῦτε, κακὸν † ὑπόδειγμα θανασίμης ὁδοῦ * τοὺς * οὕτω προαχθέντας ὑπολύετε, ἄλλους δὲ ἀπὸ μοιχείας εἰς σωφροσύνην φέρετε καὶ μὴ μόνον τοῦ κλεψιγαμεῖν αὐτοὺς ἀπαλλάττετε, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας γαμετῆς κατὰ ἐγκράτειαν * καταφρονεῖν, ὡς ἔτι «ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν», ὡς φησὶν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος, πόρνους δὲ κατηχεῖτε, ἵνα μὴ τὴν ἀθέμιτον πρᾶξιν παρὰ θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις ἐργασάμενοι 107.2 τιμωρηθῶσιν. καὶ ὅταν πάντα ταῦτα διὰ στόματος καὶ δι' ἔργων κάμνοντες παραδῶτε, πείθετε αὐτοὺς τὰ πάντα ἐγκαταδέξασθαι ὑμῶν, ἔργῳ πάντα πρῶτον πράξαντες καὶ ἐν αὐτοῖς ἀνατυπώσαμενοι, τοὺς λόγους

πιστοποιούντες διὰ τῶν πράξεων, οἷς ἑαυτοὺς πρῶτον ἐδί107.3 δάξατε, ἵνα καὶ ἑτέρους μαθητεύσητε. ἐπέχετε γὰρ καὶ σιωπῶντες 107.3 τρόπον ἡλίου τοῦ καὶ σιωπῆ πάντας πανταχοῦ διδάσκοντος· εὐθὺς γὰρ ἀνατέλλων καὶ σιωπῶν τὰς τέχνας αὐτῶν πάντας ἀναδιδάσκει. 107.4 καὶ ὅταν μὲν τούτων ἀπάντων τὴν ὠφέλειαν τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις εἴτ' οὖν ἀδελφοῖς πιστοτάτοις παραδῶτε, προβιβάζετε μὲν αὐτοὺς ἐπὶ γῆς μὲν βαδίζειν, «ἐν οὐρανῶ» δὲ ἔχειν «τὸ πολίτευμα», μοναχῶν 107.5 δὲ ζῆλον τοῖς πλείστοις ἐγγεννᾶτε· διὰ τῆς ἐν ὑμῖν στερρότητος καὶ ἀνυποκρίτου πίστεως αἰρεσιώτας συτυοῦντες, Μανιχαίους φιμοῦντες Μαρκιωνιστάς τε καὶ λοιποὺς ὁμοίους αὐτῶν, τῆς τοῦ θεοῦ μάνδρας ἀπελαύνετε, πάσας αὐτῶν τὰς προφάσεις παραλύοντες καὶ ἐπιστομί107.6 ζοντες. πόσα γὰρ κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τολμηρῶς καταφθέγγονται, κοῦφοι ὄντες καὶ κενοὶ ἀπὸ ἁγίου πνεύματος, εἷς τε τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν βλασφημοῦσι καὶ ὅσα καλὰ διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κατὰ προφητείαν ἐν πνεύματι ὁ θεὸς ἐχαρίσατο, οὗτοι μισοῦσι τὰ τε βαθυτάτα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν οἷα δὴ γεώδεις ὄντες καὶ 107.7 σωματικοί, ψυχικῶς ἀνακρίνοντες οὐ νοοῦσι. μάτην δὲ βλασφημοῦσιν. εὐθὺς τὴν αὐτῶν πλάνην μὴ ὀκνεῖτε ἀπὸ τῶν ἀκουόντων ἀποσεῖσθαι ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν ἀποδείξεων. διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ῥημάτων οἱ ματαιόφρονες ὡσπερ φρύγανα ἐν ῥεύματι πλουσίου ποταμοῦ καταφέρονται.

108.1 Εἶπασιν δὲ ὅτι καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου, ὃς τὸν Ἀδὰμ ἀγνοῶν ποῦ ἐστὶν ἡρώτα λέγων «Ἀδὰμ ποῦ εἶ;» καὶ τῷ Κάϊν λέγει «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» καὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ «ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου;» 108.2 καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα. αὐτοὶ δὲ οἱ τοιαῦτα λέγοντες πιστεύουσι τῷ σωτῆρι θεῷ στόματι καὶ οὐκ ἀληθεῖα, θεῷ ὄντι καὶ πρόγνωσιν ἔχοντι, τὰ δὲ αὐτὰ τῇ παλαιᾷ ὁμοίως ἐπερωτῶντι «ποῦ τεθεῖκατε τὸν Λάζαρον;» καὶ «τίς μου ἦψατο;» καὶ ὅτι «ἔχετε ἄρτους μεθ' 108.3 ἑαυτῶν;» καὶ «τίνα θέλετε;» ἢ «τίνα ζητεῖτε;». εὐχερῆς λοιπὸν καὶ ῥῆδιος ὁ πρὸς τούτους ἔλεγχος. ὡς γὰρ ἐπερωτᾷ ὁ υἱὸς πρόγνωσιν ἔχων, οὕτως καὶ ὁ πατὴρ καὶ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἐπερωτᾷ, ὁ 108.4 αὐτὸς ὦν αἰεὶ καὶ μὴ μεταλασσομένος. ἐὰν γὰρ εἶπη «ποῦ τεθεῖκατε τὸν Λάζαρον;» * οὔτε τὸ εὐαγγέλιον ἀγνοεῖ οὔτε τὴν παλαιὰν διαθήκην. «ποῦ τεθεῖκατε» γὰρ «αὐτόν;» λέγει, ἐξελέγξαι θέλων τὰς μηδὲ τὴν ἴσην πίστιν ἐξενηνοχίας πρὸς τὴν Σουμανίτιν, καίτοι γε ἐκείνης πρὸς ἄνθρωπον ἐχούσης, τουτέστιν Ἐλισσαῖον τὸν ἅγιον 108.5 προφήτην, τῶν δὲ περὶ Μάρθαν ἐχουσῶν πρὸς τὸν θεόν. καὶ ἐὰν εἶπη «τίς μου ἦψατο;» οὐκ ἀγνοῶν λέγει, ἀλλ' ἵνα πείσῃ τὴν γυναῖκα ἀφ' ἑαυτῆς ὁμολογήσαι, ἵνα μὴ περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρῆ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, 108.6 ἀλλ' ὑπὸ ἄλλων δοξάζεται. καὶ ὅταν εἶπη «ἔχετε ἄρτους μεθ' ἑαυτῶν;» ἐπὶ τούτῳ λέγει, ἵνα τὸ βραχὺ τῶν ἄρτων πᾶσι σημανθῆ καὶ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ θαυματουργίας θαυμασθῆ, διὰ τοσούτων 108.7 ἄρτων τοσούτου τραφέντος ὄχλου. καὶ ὅταν εἶπη «τίνα ζητεῖτε;» τοὺς ζητοῦντας δείκνυσιν ἠπατημένους ὄντας καὶ «Ἰησοῦν ζητοῦντας», τὸν ἱατρὸν ἐρμηνευόμενον καὶ σωτήρα, ἵν' ὅταν ἀποκτείνωσιν αὐτόν, τῆς τούτου σωτηρίας λήξωσιν.

109.1 Ὡσπερ οὖν τὰ περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας ἐδείξαμεν λεγόμενα μὲν ἀνθρωπίνως, οὐκ ἄμοιρα δὲ προγνώσεως οὐδὲ γὰρ τις τῶν εὖ φρονούντων εἶπη ἀγνοεῖν αὐτόν ποῦ τεθεῖκασιν Λάζαρον, ἐγγὺς ὄντα τοῦ τόπου, εἰ καὶ δι' ὃν εἶπομεν τρόπον ἡρώτα, πόρρω ἐπὶ Γαλιλαίας πρώην ὄντα καὶ δείξαντα ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι τέθηκε Λάζαρος, οὕτω καὶ περὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ταῦτα εὐφρόνως ἀνα109.2 λύομεν. τὸ

εἶπεῖν τὸν θεόν «Ἀδὰμ ποῦ εἶ;» οὐκ ἀγνοοῦντος ἦν, ἀλλὰ δεικνύοντος ἀπὸ οἴου ὕψους πρὸς ποῖον βάθος αἴσχους ὁ Ἀδὰμ 109.3 ἐκπεπτῶκει. καί «ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» ὅτι ὄν σε ἔδει φέρειν αἰεὶ ἐν ἀγκάλαις καὶ αἰεὶ συνεῖναι αὐτῷ, οὗτος ἐπὶ γῆν παρὰ σοῦ 109.4 ἔρριπται. δείκνυσι γὰρ ἐκ τοῦ ἐπαγομένου ὅτι οὐκ ἀγνοίας χάριν ἠρώτα, ἀλλὰ διελέγχων ἐν τῷ εἶπεῖν ὅτι «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου καὶ ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἥτις ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρὸς σου» 109.5 «ἰδοῦ, γὰρ φησιν, ἡ φωνὴ αὐτοῦ βοᾷ πρὸς με». καί «ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου;» οὐκ ἀγνοῶν εἶπεν. ἐπεὶ πῶς ἠγνόει ὁ γελῶσαν ἔνδον τῆς οἰκίας εἰδὼς αὐτήν; οὐκ ἀγνοῶν τοίνυν ἠρώτα, ἀλλ' ἵνα παραστήσῃ ταῖς θυγατράσιν αὐτῆς ταῖς «ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν» μαθεῖν τὴν ἐκείνης ἀγωγὴν, ὅταν ἀγίοις ἐκ τῶν ἰδίων καμάτων ὑπηρετεῖν 109.6 πειρῶνται. ἐκείνη γὰρ ἐν τοσαύτῃ ὑπηρεσίᾳ ὑπάρχουσα, αὐτὴ τοὺς ἀζύμους καὶ τοὺς ἐγκρυφίους ἐργαζομένη καὶ τὴν τοσαύτην ὑπηρεσίαν ἐξαρτύασα ἅμα τοῖς ἰδίοις αὐτῆς οἰκέταις, πρόσωπον τῶν ὑπηρετουμένων οὐχ ἑώρα, σωφροσύνης ἐπιεικοῦς ὑπογραμμὸν ταῖς ἡμετέραις γενεαῖς ὑπολιμπάνουσα. καὶ ταῦτα μὲν ἀρκέσει εἰς παράστασιν ταῖς τῶν ματαίων ἀντιλογίαις.

110.1 Ἄν τε εἴπωσιν ὅτι καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου, ὁ τοὺς μὲν Αἰγυπτίους πλεονεκτήσας καὶ σκυλεῦσαι διδάξας τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἀνθρώπους ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδασιν οἱ μάταιοι ὅτι παρὰ θεῷ οὐδὲν ἀπόλλυται καὶ ὅτι δικαιοκρισία ἐστὶ 110.2 καὶ «θεὸς οὐ μυκτηρίζεται». τί γὰρ ἐνόμιζον Αἰγύπτιοι ὅτι ἐζήτουν ταῦτα ἀμισθὶ ἐργάζεσθαι τοὺς Ἰουδαίους καὶ οὐ τὰ τυχόντα ἔτη, ἀλλὰ διακόσια δεκαπέντε σὺν † τοῖς διακοσίοις δεκαπέντε ἔτεσι τοῦ 110.3 Ἰωσήφ; τετρακοσίων γὰρ καὶ τριάκοντα ἐτῶν παροικίας ὀρισθείσης τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ αὐτοῦ σπέρματι, ὡς λέγει «πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα 110.4 σου ἐν γῆ ἄλλοτρία», τότε τὸ ὀρισθὲν ἐτελειούτο. τῇ οὖν ἑαυτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ ὁ θεὸς τὰ ἔτη τῆς αὐτοῦ παροικίας διεμέρισε. καὶ εὐθὺς μὲν διὰ ᾤσ δεκαπέντε ἐτῶν ἔτι ὄντων ἐν τῇ Χανανίτιδι ἀντελάβετο αὐτῶν καὶ τὰ ἄλλα ᾤσ πεντεκαίδεκα διεῖλε τοῖς εἰς Αἴγυπτον μετελ110.5 θοῦσιν. ὁ γὰρ ἀριθμὸς τούτων τῶν ἐτῶν οὕτως ἀναλογεῖται ἦν τότε ἑβδομηκοστὸν πέμπτον ἔτος τοῦ Ἀβραάμ. γίνονται τοίνυν ἀπὸ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους Ἀβραάμ ἕως γεννήσεως Ἰσαὰκ ἔτη ᾤε Ἰσαὰκ γεννᾷ τὸν Ἰακώβ κατάγων ἔτος ἐξηκοστὸν καὶ γέγονεν ἔτη ᾤε Ἰακώβ δὲ γενόμενος ἐτῶν ᾤθ γεννᾷ τὸν Λευὶ καὶ γίνονται ἔτη ᾤοδ Λευὶ ἐτῶν γενόμενος ᾤμ τεσσάρων γεννᾷ τὸν Καάθ ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει καὶ ἑβδόμῳ Λευὶ κάτεισιν Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον καὶ γίνονται ἔτη διακόσια ἑνδεκα. καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν τὴν εἰς Αἴγυπτον ἕτερα τέσσαρα ἔτη καὶ πληροῦνται τὰ διακόσια δεκαπέντε. 110.6 ἐντεῦθεν μοι πάλιν ἀριθμεῖται τὰ λοιπὰ διακόσια πεντεκαίδεκα ἔτη τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν παροικίας. Καάθ δὲ μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον ἐν τῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ ἔτει αὐτοῦ γεννᾷ τὸν πατέρα Μωυσέως Ἀβραάμ γίνονται τοίνυν ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀβραάμ, τοῦ ἑβδομηκοστοῦ αὐτοῦ πέμπτου ἔτους ἕως τῆς γεννήσεως τοῦ ἐσχάτου 110.7 Ἀβραάμ ἔτη ᾤπ, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς ἔτη ᾤε. Ἀβραάμ δὲ ἐτῶν ἑβδομήκοντα ὦν γεννᾷ τὸν Μωυσέα, καὶ γίνονται ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου Ἀβραάμ ἔτη ᾤν, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς 110.8 ἔτη ᾤλ. ὁ δὲ Μωυσῆς ἐν τῷ ᾤλ αὐτοῦ ἔτει πατεῖ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἅμα Ἰσραηλίταις ἐξ Αἰγύπτου ἐξιὼν. καὶ γίνονται ἀπὸ μὲν τοῦ μεγάλου Ἀβραάμ ἔτη ᾤπ, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου ἔτη 110.9 ᾤε. τὰ δὲ λοιπὰ πενήκοντα ἔτη κατηνάλωσαν μετὰ τὴν διαπεραίωσιν 110.9 τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς εἰς Παλαιστίνην ἀπαντήσεως, οὐ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ

μάχεσθαι καὶ ἐμποδίζεσθαι παρὰ 110.10 τῶν καθ' ὁδὸν αὐτῶν εὕρισκομένων ἐθνῶν. γίνονται οὖν ἀπὸ μὲν τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους τοῦ μεγάλου Ἀβραάμ, ἀφ' οὗ ἡ πρόρρησις αὕτη ἐδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ, μέχρι Μωυσέως καὶ τῆς εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀφίξεως τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἔτη ᾠλ, ἀπὸ δὲ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον καὶ μέχρι τῆς εἰς Παλαιστίνην αὐτῶν ἀφίξεως ἔτη ᾠιε.

111.1 Τοσοῦτοις οὖν ἔτεσιν ἐργασαμένοις τοῖς Ἰουδαίοις ἀμισθὶ οὐκ ἦν δίκαιον καὶ παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις δοθῆναι αὐτοῖς τὸν μισθὸν αὐτῶν κἂν ἐπὶ τέλει; οὐκ ἄδικος τοίνυν ὁ θεὸς μετὰ σκύλων 111.2 ἐκεῖθεν ἐκβαλὼν τοὺς οἰκείους. εἰ δέ τις ἀμφιβάλῃ μὴ οὕτως ἐξαριθμεῖσθαι τὰ ἔτη, ἀκουέτω Μωυσέως λέγοντος «ἡ δὲ κατοίκησις 111.3 τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν γῆ Χαναὰν καὶ ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἔτη ᾠλ». τοῦ οὖν δικαιοτάτου μισθοῦ τοῦ κυρίου ἐπιμελομένου, ποία τις ἔτι ὑπολείπεται μάταιος ἀντιλογία τοῖς βουλομένοις κατὰ τοῦ ἀγίου θεοῦ καταφέρειν ψόγον; θεὸν δὲ ἀληθινὸν οὐκ ἂν ποτέ τις ψέξειεν, ἀλλ' οἱ ψέγοντες ἑαυτοὺς ψέγουσιν. 111.4 Ἐτέρα δέ τις παρ' αὐτῶν μάταιος καταγγέλλεται ἀντιλογία ὁμοία τῇ πρώτῃ, ὅτι καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου ὃς ἐπλεονέκτησε τοὺς Χαναανίους, ἵνα δῶ τοῖς Ἰσραηλίταις τὸν αὐτῶν τόπον, «οἰκίας ἃς οὐκ ᾠκοδόμησαν καὶ ἐλαιῶνας καὶ συκῶνας καὶ ἀμπελῶνας οὓς οὐκ 111.5 ἐφύτευσαν». πρὸς οὓς ἐρῶ· ᾠ μάταιοι, εἰ μὲν ἦν θεὸς ὡς ἄνθρωπος, τὰ σήμερον λεγόμενα ἢ πραττόμενα παρήρηχτο καὶ οὐδὲν ἦν αὐτῷ ἐν ἐνθυμήσει· ἐπειδὴ δὲ ὁ θεὸς «θεὸς ἐστὶ καὶ οὐκ ἄνθρωπος», τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα εἰς πολλὰς γενεὰς ἐκδικῶν οὐκ ἐπιλανθάνεται. εἰ γὰρ ἀγνοοῦσι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, μαθέτωσαν.

112.1 Ἰσασι πάντες τὸν δίκαιον Νῶε λείψανον τοῦ κόσμου γεγονότα μετὰ τὸν κατακλυσμόν. ὡς οὖν παρελείφθη αὐτός τε καὶ οἱ τρεῖς αὐτοῦ υἱοί, οἷα δίκαιος ὢν καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας εὐλαβεῖς καθιστᾶν πειρώμενος, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς ὑποπέσωσι κακοῖς ὡς καὶ οἱ ἐν τῷ κατακλυσμῷ, οὐ μόνον διὰ λόγων τούτοις τὴν εὐλάβειαν παρεδίδου, ἀλλὰ καὶ δι' ὄρκου ἀφ' ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν 112.2 ἀδελφὸν εὐνοίαν ἀπήτησε. καὶ διαμερίζει μὲν ὡς κληρονόμος τοῦ κόσμου καταστάς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ τὸν πάντα κόσμον, ὑπὸ κλήρους διελὼν καὶ ἐκάστην μερίδα κατὰ κλῆρον ἐκάστῳ 112.3 ἀπονέμων· καὶ τῷ μὲν Σὴμ τῷ πρωτοτόκῳ ὑπέπεσεν ὁ κλῆρος ἀπὸ Περσίδος καὶ Βάκτρων ἕως Ἰνδικῆς τὸ μῆκος, πλάτος δὲ ἀπὸ Ἰνδικῆς ἕως τῆς χώρας Ῥινοκουρούρων· κεῖται δὲ αὕτη ἡ Ῥινοκουρούρων ἀνὰ μέσον Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, ἀντικρὺ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. 112.4 Χὰμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Ῥινοκουρούρων ἕως Γαδεύρων τὰ πρὸς νότον. Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπὸ Μηδίας ἕως Γαδεύρων καὶ Ῥινοκουρούρων τὰ πρὸς βορρᾶν.

113.1 Τῷ οὖν Σὴμ γίνονται παῖδες καὶ παίδων παῖδες ᾠε ἕως ὅτε διεμερίσθησαν αἱ γλῶσσαι· καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις καὶ 113.2 φυλαῖς καὶ βασιλείαις. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐστὶ τάδε· Ἐλυμαῖοι Παῖονες Λαζόνες Κοσσαῖοι Γασφηνοὶ Παλαιστινοὶ Ἰνδοὶ Σύροι Ἄραβες οἱ καὶ Ταϊανοὶ Ἀριανοὶ Μάρδοι Ὑρκανοὶ Μαγουσαῖοι Τρωγλοδύται Ἀσσύριοι Γερμανοὶ Λυδοὶ Μεσοποταμίται Ἐβραῖοι Κοιληνοὶ Βακτριανοὶ Ἀδιαβηνοὶ Καμήλιοι Σαρακηνοὶ Σκύθαι † Χίονες Γυμνοσοφισταὶ Χαλδαῖοι Πάρθοι Ἐῆται Κορδυληνοὶ Μασσυνοὶ Φοίνικες Μαδιηναῖοι Κομμαγηνοὶ Δαρδάνιοι Ἐλαμασηνοὶ Κεδρούσιοι Ἐλαμίται Ἀρμένιοι Κίλικες Αἰγύπτιοι Καππάδοκες Φοίνικες Ποντικοὶ Μαρμαρίδαι † Βίονες Κᾶρες Χάλυβες Ψυλλῖται Λαζοὶ Μοσσύνοικοι Ἰβήρες

Φρύγες. 113.3 Χάμ δὲ τῷ δευτέρῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες τριάκοντα δύο ἕως τοῦ αὐτοῦ διαμερισμοῦ τῶν γλωσσῶν· Αἰθίοπες Τρωγλοδύται Ἀγγαῖοι Ταιηνοὶ Σαβῖνοι Ἰχθυοφάγοι Ἑλλανικοὶ Αἰγύπτιοι Φοίνικες Μαρμαρίδαι Κἄρες Ψυλλῖται Μοσσύνοικοι Φρύγες Μάκωνες Μάκρωνες Συρτίται Λεπτιμαγνίται Βιθυνοὶ Νομάδες Λύκιοι Μαριανδηνοὶ Πάμφυλοι † Μοσχεσίδιοι Πισιδηνοὶ Αὐγαλαῖοι Κίλικες Μαυρούσιοι Κρήτες Μαγάρδαι Νουμιδοὶ Ἄφροι οἱ καὶ Βιζακηνοὶ Νασαμώνες Φασγηνοὶ Μάζικες Γάραμοι Γετοῦλοι Βλέμμυες Ἀξωμίται· οὗτοι 113.4 κατέχουσιν ἀπὸ Αἰγύπτου ἕως Ὠκεανοῦ. καὶ νῆσοι αὐτοῖς· Κούρσουλα Λοπάδουσα Γαῦλος Ῥίδη Μελίτη Κέρκυρα Μῆνη Σαρδανὶς Γόρτυνα Κρήτη Γλαῦκος Ῥίδη Θήρα Καρίανθος Ἀστυπαλαία Χίος Λέσβος Τένεδος Ἴμβρος Ἴσος Σάμος Κῶος Κνίδη Νίσσυρος Μεγίστη καὶ Κύπρος. 113.5 Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες δεκαπέντε ἕως τοῦ αὐτοῦ διαμερισμοῦ τῶν γλωσσῶν· Μῆδοι Ἀλβανοὶ Γαργιανοὶ Ἀρμένιοι Ἀρραῖοι Ἀμαζόνες Κῶλοι Κορζηνοὶ Βενεαγηνοὶ Καππάδοκες Γαλάται Παφλαγόνες Μαριανδηνοὶ Τιβαρηνοὶ Χάλυβες Μοσσύνοικοι Κόλχοι Μελαγχηνοὶ Σαυρομάται Γερμανοὶ Μαιῶται Σκύθαι Ταῦροι Θραῖκες Βαστέρνοι Ἰλλυριοὶ Μακεδόνες Ἑλληνες Λίβυες † Φρύγες Παννόνιοι Ἴστροι Οὐέννοι Δαυνεῖς Ἰάπυγες Καλαβροὶ Ἴππικοὶ Λατῖνοι οἱ καὶ Ῥωμαῖοι Τυρρηνοὶ Γάλλοι οἱ καὶ Κελτοὶ Λιγυστινοὶ Καμπανοὶ Κελτίβηρες Ἴβηρες Γάλλοι Ἀκουιτανοὶ Ἰλλυριανοὶ Βάσαντες Κάννιο Καρτανοὶ Λυσιτανοὶ Οὐακκαῖοι Βρεττανικοὶ Σκότοι Σπάνιοι. 113.6 νῆσοι δὲ αὐτοῖς Βρεττανία Σικελία Εὐβοία Ῥόδος Χίος Λέσβος Κύθηρα 113.7 Ζάκυνθος Κεφαληνία Ἰθάκη Κέρκυρα Κύπρος. εἴ που δὲ ὄνομα ἔθνους ἢ νήσου ἐντέτακται δισσῶς ἐν κλήρῳ ἄλλου καὶ πάλιν ἄλλου, κατὰ τὰ κοινὰ ὅρια ἢ κατὰ τὰς γενομένας κατὰ καιρὸν ἀποικίας ἢ κατὰ πρόσληψιν τοῦ Χάμ, ὃς ἐπλεονέκτησε καὶ ἔλαβε τοῦ Σῆμ μέρη, μηδεὶς θαυμαζέτω ἢ ἀμφιβαλλέτω.

114.1 Τούτων τοίνυν τῶν ἐθνῶν οὕτως ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε γεγονότων καὶ τριχῆ τοῦ κόσμου τοῖς τρισὶν υἱοῖς διαμερισθέντος, ὡς προεῖπον ὄρκος ἀπητήθη παρ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς μηδένα 114.2 ἐπεμβαίνειν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ κλήρῳ· τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ ὄρκου διαταγὴν ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὄρκῳ ἔφησαν καὶ πᾶν τὸ 114.3 σπέρμα αὐτοῦ. ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ κλήρῳ τοῦ Σῆμ ἡ Παλαιστίνη ὑπέπεσε καὶ πάντα τὰ πλησίον αὐτῆς, πλεονέκτης δὲ ὢν ὁ Χαναάν υἱὸς Χάμ ἐπῆλθε τῇ Παλαιστινῶν ὕστερον γῆ τουτέστι τῇ Ἰουδαίᾳ 114.4 καὶ ἀφαρπάξει αὐτήν, ἐμακροθύμει δὲ ὁ θεὸς διδούς χρόνους μετανοίας, ἵνα μετανοήσειαν οἱ ἐκ τοῦ Χάμ καὶ ἀποδώσι τοῖς τοῦ Σῆμ τὴν ἰδίαν κληρουσίαν, ἐκεῖνοι δὲ οὐ μετενόουν, ἀλλ' ἤθελον τὸ μέτρον 114.5 αὐτῶν πληρῶσαι, – τότε ὁ θεὸς μετὰ πολλὰς ὕστερον γενεὰς δίκαιος ὢν ἐκδικεῖ τὴν παράβασιν τοῦ ὄρκου· οὕτω γὰρ ἔδει πληρωθῆναι τὸ 114.6 Ἀμορραίων μέτρον. Σῆμ γὰρ γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ· Χάμ δὲ γεννᾷ τὸν Χαναάν, Χαναάν δὲ γεννᾷ μετὰ τὴν πλεονεξίαν τὸν Ἀμορραῖον καὶ τὸν Γεργεσαῖον καὶ Φερεζαῖον καὶ Εὐαῖον καὶ Ἀρουκαῖον καὶ 114.7 Ἀράδιον καὶ Σιδώνιον. ἀριθμοῦνται τοίνυν οὕτως αἱ γενεαὶ ἕως τῆς τοῦ Σῆμ ἐκδικίας· Σῆμ ὁ πλεονεκτηθεὶς γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ, ὡς εἵπομεν· Ἀρφαξάδ δὲ γεννᾷ τὸν Κηνᾶ, Κηνᾶ τὸν Σάλα, Σάλα τὸν Ἔβερ καὶ γίνεται ἡ πυργοποιία· Ἔβερ γεννᾷ τὸν Φαλὲκ καὶ γίνεται γῆς καὶ γλωσσῶν διαμερισμός· Φαλὲκ γεννᾷ τὸν Ῥαγαῦ, Ῥαγαῦ τὸν Σερούχ, Σερούχ τὸν Ναχώρ, Ναχώρ τὸν Θάρρα, Θάρρα τὸν Ἀβραάμ, Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ τὸν ἐπονομασθέντα Ἰσραήλ οὐπὲρ Ἰσραηλῖται, Ἰακώβ τὸν Ἰούδαν, Ἰούδας τὸν Φαρές, Φαρέτὸν Ἐσρώμ, Ἐσρώμ τὸν Ἀράμ, Ἀράμ τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ τὸν Ναασσῶν καὶ Ναασσῶν τὸν Σαλμών. αὕτη ἡ γενεὰ τῶν ἀπὸ Σῆμ 114.8 γεγεννημένων. τούτους οὖν

ἀδικηθέντας ὑπὸ τῶν υἰῶν Χαμ καὶ τὸν ἴδιον τόπον ἀφαιρεθέντας ἐκδικεῖ ὁ θεὸς ἐξολοθρεύσας τοὺς τοῦ Χαναάν κατὰ τὸν ὄρκον αὐτῶν, καὶ τὸ σπέρμα τοῦ Σὴμ τὴν ἰδίαν ἀπολαμβάνει χώραν. οὐκ ἠδίκησεν οὖν ὁ θεός, τὰ δίκαια ἐκάστω μέρει ἀπονέμων· «οὐ γὰρ μυκτηρίζεται ὁ θεός», ὡς προεῖπον.

115.1 Ἐν τῇ οὖν ἐξόδῳ συναγωγὴν ἑαυτῷ ὁ θεὸς ἀρμόζων φησὶ Μωυσῆ «ὑπόλυσαι τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν σου». πᾶς γὰρ ὁ 115.2 μέλλων καθαροῖς λουτροῖς προσιέναι πρῶτον ὑπολύεται. ἐπειδὴ τοίνυν χρόνος πολὺς διελήλυθε καὶ πᾶς τις «ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθημεν» καὶ αὕτη ἡ συναγωγὴ ἐν τοῖς ἰδίοις κακοῖς ἔμεινεν, οὕτω «τὸ λουτρὸν» ὁ θεὸς «τῆς παλιγγενεσίας» ἀπεκάλυπτεν, ἀλλ' ἔτεσι μὲν πολλοῖς ἀνεβάλλετο, ὕστερον δὲ τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ τὸ πανάγιον 115.3 λουτρὸν ἀπεκάλυψεν· ἐν μὲν Μωυσῆ ὑποδήματα ὑπολύων, ἐν δὲ προφήταις τὸν ἔξωθεν χιτῶνα ἀπεκδύων, περιζῶμα μόνον καταλείψας τῷ Ἱερεμίᾳ, ἐν δὲ Ἰωάννῃ ὅλα τὰ τοῦ κόσμου ἱμάτια μεταβαλὼν ἐκ τριχῶν καμήλου μετεσχημάτιζεν, ἐν δὲ αὐτῷ τῷ σωτήρι καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς «κόσμος τὸ σχῆμα» ἐξέδυσεν, ἄνωθεν δὲ ἀπ' οὐρανῶν μετὰ τὴν τῶν ὑδάτων κάθαρσιν «πυρὸς καὶ πνεύματος» ἔνδυσιν ἐνεδί115.4 δυσκεν. ἀλλ' ὁρῶντες οἱ Ἰσραηλίται τὴν χάριν τούτου οὐκ ἔγνωσαν ὅτι θεὸς ἐστίν. διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐγκληματικῶς τούτους ἀπωδύρετο διὰ τὴν εἰς τὸν σωτήρα ὑπ' αὐτῶν ἐσομένην ἀτιμίαν, «ταῦτα 115.5 κυρίῳ ἀνταποδίδοτε, λέγων, λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρδιος;» οὐκ ἔγνωσαν γὰρ τοῦτον ὅτι οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ μεθ' οὗ ὁ πατήρ συνεβουλεύσατο, «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν» λέγων· 115.6 τὸ γὰρ «ποιήσωμεν» οὐχ ἐνὸς ἀριθμοῦ ἐστὶ σημαντικόν· ἀλλὰ γοῦν συνεβουλεύσατο ὁ πατήρ υἰῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι· «τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ 115.7 πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». οὐδ' ἂν συνήκασιν τοῦ λέγοντος ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ ῥητῶς, ὅτι «ἔβρεξε κύριος παρὰ κυρίου πῦρ καὶ θεῖον ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα ἀπ' οὐρανοῦ». ἔβρεξε γὰρ «κύριος πῦρ», ὁ πρὸς Ἀβραάμ ἐληλυθώς, παρὰ «κυρίου ἀπ' οὐρανοῦ», τοῦ αὐτὸν ἀπο115.8 στείλαντος. οὐδὲ ἔγνωσαν αὐτὸν ἀπ' Αἰγύπτου αὐτοὺς ἐκβάλλοντα οὐδὲ συνήκασιν τοῦ προφήτου λέγοντος «καὶ σὺ Βηθλεὲμ οὐχὶ ἐλαχίστη» πῶς γὰρ οἶόν τε ἐλαχίστην καλεῖν πόλιν χωρήσασαν ὃν οὐρανὸς καὶ πάντα χωρεῖν οὐ δεδύνηται; καὶ ὅτι «ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος»· εἰ δὲ ἀπὸ Βηθλεὲμ ἐκπορεύεται καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ πῶς θεολογεῖται;

116.1 ταρασσει αὐτοὺς τὸ εἶναι θεὸν καὶ ἄνθρωπον. ἐν ταύτῳ γὰρ λέγει «αἱ διεξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ κτίσεως 116.2 κόσμου»· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν οὐκέτι ἀνθρώπου, ἀλλὰ θεοῦ. οὐ μέμνηται δὲ ὅτι «ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ»· τὸ δὲ καλέσουσι σημαίνει 116.3 τὸν τρόπον τῶν ἀγίων καὶ πιστῶν, τῶν υἰῶν τῆς ἐκκλησίας. ἐξεταζόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων περὶ τοῦ σωτήρος ὅτι πῶς εἰς τὸν σταυρωθέντα πιστεύετε ὁμολογοῦσιν * ἀκούουσι παρὰ τῶν αὐτῶν πιστῶν ὅτι παρ' ὑμῖν ἐσταύρωται, μεθ' ἡμῶν δὲ 116.4 θεὸς ἐστίν. τοῦ δὲ Δαυὶδ οὐκ ἤκουσαν καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτοῦ τὸν λόγον, ὃν ὁρῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἔλεγε, φριττων τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου μέλλουσαν ἔσεσθαι οἰκονομίαν, λέγων «εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου» καὶ τὰ ἐξῆς. 116.5 Σάββατα τοίνυν «τὰ ἀρχαῖα παρελήλυθε», σάββατον δὲ ἀληθινὸν παρ' ἡμῖν κηρύττεται. ἤργησε δὲ ἡ πρώτη περιτομὴ ἔν μέλος σμικρότατον περιτέμνουσα, ἐνεργεῖ δὲ εὖ μάλα ἡ ἐπουράνιος περιτομὴ 116.6 ὅλον τὸ σῶμα περιτέμνουσα. τὰ γὰρ ὕδατα καὶ

ἡ ἀγία ἐπίκλησις οὐκ ἐν ἐνὶ μέλει τοῦ ἀνθρώπου γίνεται, ἀλλ' ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου σφραγίζει καθαροποιεῖ περιτέμνει, πάντων τῶν κακῶν 116.7 ἀπαλλάττει. ἡ γοῦν ἀγία ἐκκλησία παρέλαβε ταῦτα τὰ μυστήρια. ἐπανέστησαν δὲ αὐτῇ καὶ δεινοὶ «ἐχθροί, οἰκειακοί» λεγόμενοι, μὴ ὄντες δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἀληθοῦς πίστεως «εἰ 116.8 γὰρ ἦσαν ἐξ αὐτῶν, μεμενήκεσαν ἂν μετ' αὐτῶν»· ἀλλὰ νόθοι ὄντες καὶ σύμμικτοι ἐπιθυμίαν κακὴν τῆς δι' ἰχθύων καὶ σικυῶν Αἰγυπτίων ἐδωδῆς πάλιν ἐπιθυμοῦσι, βλασφημοῦντες ἄνω καὶ κάτω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, Ἀρειομανῖται, οὓς ἤδη ἐν τοῖς πρὸ τούτου λόγοις ἐστηλι116.9 τεύσαμεν, ἄλλοι δὲ Σαβέλλιοι. καὶ οἱ μὲν Σαβέλλιοι τέλειον ἀρνοῦνται τὸ εἶναι τὸν υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, λέγοντες ὅτι ὁ υἱὸς αὐτός ἐστιν ὁ πατήρ καὶ ὁ πατήρ αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτός ἐστιν ὁ πατήρ, ὡς μὴ εἶναι υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, δεῦτεροι 116.10 Ἰουδαῖοι καὶ κυριοκτόνοι ἀπελεγχόμενοι. Ἀρειομανῖται δὲ οἱ πάντων ἀσεβέστατοι, οἱ τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς πατρῴας οὐσίας διαιρεῖν καὶ ἀπαλλοτριοῦν τολμῶντες, οὐκ ἀξιοῦσι τὸν υἱὸν ὁμότιμον εἶναι τῷ πατρὶ 116.11 οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς αὐτὸν γεγεννησθαι. ἄλλοι δὲ τούτων ἔκγονοι, οἱ πρὸ τούτου μετὰ τῶν ἄλλων τῶν προταχθέντων *· εἶθε κατὰ Ἰουδαίους αὐτοὺς ἀπρηθμουν τοὺς βλασφημοῦντας τὸ ἅγιον πνεῦμα, δεῦτεροι Σαδδουκαῖοι καὶ Σαμαρεῖται καὶ ἄγνωστοι νεκροὶ καὶ ἄπιστοι.

117.1 Ἵνα δὲ μὴ «διὰ μέλανος καὶ χάρτου» τὰς κατὰ τούτων μαρτυρίας διὰ πολλοῦ ποιησώμεθα, εἰς τὸ μὴ περικακεῖν τοὺς ἀναγινώσκοντας, ἀρκέσουσιν αὐτοῖς Σαβελλιανοῖς μὲν μετὰ τῶν ἄλλων μαρτυ117.2 ριῶν ἢ μαρτυρία τοῦ Ἰορδάνου, ὡς ἤδη εἶπον. υἱὸς γὰρ ἐν Ἰορδάνῃ ἀληθῶς παραγίνεται, θεὸς ἄνθρωπος γεγινώς, οὐ τροπὴν ὑποστάς ἀλλὰ σάρκα λαβὼν, οὐ διὰ σπέρματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγίας παρθένου σῶμα ἀνειληφώς δι' ἀγίου πνεύματος συλληφθέν, σῶμα 117.3 τέλειον τουτέστιν ἄνθρωπον τέλειον ψυχῇ καὶ σώματι. γέγονεν οὖν ὁ θεὸς καὶ ἄνθρωπος πρὸς Ἰωάννην ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, εἷς ὢν ὁ αὐτὸς υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ κύριος· πατήρ δὲ ἄνωθεν βοᾷ, μαρτυρῶν τῷ υἱῷ τῷ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ γεγονότι «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός»· 117.4 τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς κατέβαινεν ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰ ὕδατα κατεληλυθότα, ἵνα καθαρὰ αὐτὰ ἀποδείξῃ ἔνεκεν τῶν μελλόντων εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος βαπτίζεσθαι. 117.5 τοῖς δὲ Ἀρειανοῖς μετὰ τῶν προλεχθειῶν ἀρκέσει τὸ εἰπεῖν τὸν υἱὸν «ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί»· ἰσότητα γὰρ ἐνταῦθα 117.6 υἱοῦ πρὸς πατέρα ἀπέδειξε καὶ γνησιότητα. τοῖς δὲ ἐκγόνοις τῶν Ἀρειανῶν τοῖς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημοῦσιν ἀρκέσουσι δύο μαρτυρίαι αἱ ἤδη προτεταγμέναι μετὰ τῶν ἄλλων μαρτυριῶν, μία μὲν 117.7 ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ οὕτως ἔχουσα· ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς Σεδράχ Μισάκ Ἀβδευαγῶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν συμπεριλαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν τὴν πᾶσαν τοῦ θεοῦ κτίσιν καὶ λέγουσιν «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον»· καὶ ἠρίθμησαν οὐρανοὺς καὶ ἀγγέλους καὶ σελήνην καὶ ἥλιον καὶ δυνάμεις, γῆν τε καὶ θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ οὐδαμοῦ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα συνηρίθμησαν ταῖς κτίσεσι. τὰ Σεραφίμ δὲ ἀγιάζει τριάδα ἴσως, οὐχ ἅπαξ οὐ δις οὐ τέταρτον, ἀλλὰ τρίς τὸ ἅγιος λέγοντα. 118.1 ἐλεγξάτω δὲ πάλιν τούτους 118.1 Πέτρος, ἐπιτιμῶν τοῖς περὶ Ἀνανίαν καὶ λέγων «ἐπειράσατε τὸ 118.2 ἅγιον πνεῦμα»· καὶ φησιν «οὐκ ἐψεύσασθε ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῷ θεῷ». ὁ δὲ ἀπόστολος οἶδεν, ὡς καὶ πολλάκις εἶπομεν, τὸ πνεῦμα μὴ ἀλλότριον εἶναι τοῦ θεοῦ λέγων «ἐρευνᾶ καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ»· τὸ δὲ μὴ ὄν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ ἀδύνατόν ἐστι τὰ βάθη τοῦ 118.3 θεοῦ ἐρευνᾶν. ἡμεῖς δὲ οἶδαμεν πατέρα πατέρα, υἱὸν υἱόν, ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ἐν ἐνότητι. μία γὰρ

ένότης ἐστὶ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἁγίου πνεύματος, μία οὐσία μία κυριότης ἐν 118.4 θέλημα μία ἐκκλησία ἐν βάπτισμα μία πίστις. καὶ παυσάσθωσαν οἱ κατὰ τῆς ἁγίας παρθένου τοῦ Χριστοῦ καὶ νύμφης ἁγνῆς, τουτέστι 118.5 τῆς μητρὸς ἡμῶν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας *. παρέλαβον γὰρ οἱ ταύτης παῖδες παρὰ ἁγίων πατέρων τουτέστι τῶν ἁγίων ἀποστόλων πίστιν φυλάττειν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις παραδιδόναι τε καὶ ἀπαγ118.6 γέλλειν. ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ υἱοὶ ὑπάρχετε, τιμιώτατοι ἀδελφοί, καὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις ταύτην τὴν διδασκαλίαν παραδιδόατε.

118.7 Ταῦτα οὕτως λέγοντες καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν * βεβαιῶσαι αὐτούς τε καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑμῶν, διδάσκοντες ὁδοποιῶντες κατηχοῦντες μὴ διαλείπητε οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι ταύτην τὴν ἁγίαν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς παρέλαβεν ἡ ἁγία καὶ μόνη παρθένος τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων 118.8 ἀποστόλων τοῦ κυρίου, φυλάττειν. καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν κατηχομένων τῶν μελλόντων τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιέναι οὐ μόνον ἀπαγγέλλειν ὀφείλετε † τὸ πιστεύειν τοῖς ἑαυτῶν υἱοῖς ἐν κυρίῳ, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ῥητῶς, ὡς πάντων ἡ αὐτὴ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν, τὸ λέγειν· 118.9 Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε 118.10 καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ 118.11 νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ 118.12 τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· ὁμολογοῦμεν ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶμεν ἀνάστασιν 118.13 νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἀμήν. τοὺς δὲ λέγοντας ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ ῥευστὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. 118.14 Καὶ αὕτη μὲν ἡ πίστις παρεδόθη ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ * ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ ἁγίᾳ πόλει ἀπὸ πάντων ὁμοῦ τῶν τότε ἁγίων ἐπισκόπων, ὑπὲρ τριακοσίων δέκα τὸν ἀριθμόν.

119.1 Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ ἀνέκυψαν ἄλλαι τινὲς αἱρέσεις ἀλλεπάλληλοι, τουτέστιν ἐπὶ χρόνου Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος τῶν βασιλέων κατὰ τὸ δέκατον αὐτῶν τῆς βασιλείας ἔτος καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος Γρατιανοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ 119.2 ἐνενηκοστῷ ἔτει Διοκλητιανοῦ τοῦ τυράννου, τούτου χάριν ὑμεῖς τε καὶ ἡμεῖς καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ συλλήβδην πᾶσα ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία πρὸς τὰς ἀνακυψάσας αἱρέσεις ἀκολούθως τῇ τῶν ἁγίων ἐκείνων πατέρων προτεταγμένη πίστει οὕτως λέγομεν, μάλιστα τοῖς τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιοῦσιν, ἵνα ἀπαγγέλλωσι καὶ λέγωσιν οὕτως· 119.3 Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα,

πάντων ἀοράτων 119.4 τε καὶ ὄρατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ θεοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν 119.5 τῇ γῆ, ὄρατά τε καὶ ἀόρατα, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ πάντα εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος χωρὶς 119.6 ἁμαρτίας· οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ γεγονότα, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν σὰρκα ἀναπλάσαντα εἰς μίαν ἁγίαν ἐνότητα· οὐ καθάπερ ἐν προφήταις ἐνέπνευσέ τε καὶ ἐλάλησε καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ 119.7 τελείως ἐνανθρωπήσαντα· «ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», οὐ τροπὴν ὑποστάς οὐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα, εἰς μίαν δὲ συνενώσας ἑαυτοῦ * ἁγίαν τελειότητά τε καὶ θεότητα· εἷς γὰρ ἐστὶν κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οὐ δύο, ὁ αὐτὸς θεός, 119.8 ὁ αὐτὸς κύριος, ὁ αὐτὸς βασιλεύς· παθόντα δὲ τὸν αὐτὸν ἐν σαρκὶ καὶ ἀναστάντα καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ἐνδόξως καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ἐρχόμενον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ 119.9 ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸ λαλήσαν ἐν νόμῳ καὶ κηρῦξαν ἐν τοῖς προφήταις, καταβὰν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, λαλοῦν ἐν 119.10 ἀποστόλοις, οἰκοῦν ἐν ἁγίοις. οὕτως δὲ πιστεύομεν ἐν αὐτῷ ὅτι ἐστὶ πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα θεοῦ πνεῦμα τέλειον πνεῦμα παράκλητον, ἄκτιστον, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον 119.11 καὶ † πιστευόμενον. πιστεύομεν εἰς μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς ἐν βάπτισμα μετανοίας καὶ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν καὶ σωμάτων καὶ εἰς βασιλείαν 119.12 οὐρανῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱὸς ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, ἡ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν. καὶ πάλιν ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ πάσας τὰς αἰρέσεις τὰς μὴ ἐκ ταύτης τῆς ὀρθῆς πίστεως οὔσας.

119.13 Ὑμῶν δὲ καὶ τῶν ὑμῶν τέκνων, μακαριώτατοι, οὕτω πιστευόντων καὶ τὰς ἐκ ταύτης τῆς πίστεως ἐντολὰς ἐπιτελούντων ἐλπίζομεν ὑπερέχθεσθαι ἡμῶν πάντοτε ἔχειν μερίδα καὶ κληρὸν ἐν τῇ αὐτῇ 119.14 πίστει καὶ ἐν τῷ κλήρῳ τῶν αὐτῆς ἐντολῶν. καὶ εὐχέσθε ὑπὲρ ἡμῶν ὑμεῖς τε καὶ πᾶς ὁ οὕτως πιστεύων καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου φυλάττων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

119.15 Ἔως ὧδε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἡ βραχύτης ἡμῶν καὶ ἀσθενὴς τῆς διανοίας δύναμις ἠναγκάσθη φθάσαι, τῆς ὑμῶν καλοκαγαθίας προτρεψαμένης ἡμᾶς εἰ καὶ ἀνικάνους ὑπὲρ τὸ ἑαυτῶν μέτρον παριστᾶν, ὥστε δέεσθαι βοηθείας, ἐπεκτεινομένους· ἀλλὰ πάντα οἶδεν ὁ ἐν 119.16 οὐρανῷ πιστός. πλήν εἰρήνη παντὶ τῷ στοιχοῦντι τῷ κανόνι τούτῳ τῆς ἀληθινῆς καὶ ὀρθοδόξου ταύτης πίστεως καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ. ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἁγίους ἐν κυρίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ τοῦ κυρίου δοῦλοι, μάλιστα δὲ ἐγὼ ὁ Ἀνατόλιος ὁ γράψας τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ Ἀγκυρωτοῦ ἐπονομασθέντος λόγου καὶ ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν κυρίῳ εὐχομαι.

